۲۹۷/۹۵۶
۸۰۴۹۲
۳۵۷ ب

هو

در دولت عهد علیحضرت قوی شوکت اقدس ظل الله صاحب قران سلطان ناصر الدین شاه قاجار خلد الله ملکه و دولته بزیور طبع آراسته شد

تعالی شأنه العزیز

۲۳۹۸۰۸
کتابخانه آستان قدس مشهد
شماره ثبت ۳۲۰۸۱۸
تاریخ آبان ۸۰

باسمه تعالی
فهرستبرگه منابع چاپ سنگی - اداره مخطوطات

شماره ثبت: ۹۶۰۶
رده‌بندی دیویی: ۲۹۷/۹۵۶ ب ۳۵۷ ب ۱۳۰۶
سرشناسه: بدایع نگار (لاهوتی)، مهدی، ۱۲۴۱ - ۱۳۱۹؟.
عنوان قراردادی:
عنوان: بدایع الانوار
کاتب: عبدالغفار کاتب تاریخ کتابت:
محل نشر: تهران ناشر: کارخانه علیقلیخان قاجار تاریخ نشر: ۱۳۰۶ ق
صفحه شمار: ۳۴۳ ص مصور☐ درسی☐ گراور یا افست☐
زبان: فارسی ابعاد: ۱۷×۲۲ نوع خط: نستعلیق
روش تهیه: وقفی☐ اهدایی☐ خریداری☐ ارسالی☐
توضیحات: نامعلوم تاریخ ثبت: آبان ۱۳۸۰
یادداشتها: معرفی به فهرست مطالب / ابتدا قصیده حبیب الله خان افشار و در ابتدا تقریظاتی از علما و سپس دیباچه است.
موضوع(ها):
۱. موسی بن جعفر(ع)، امام هفتم، ۱۲۸ - ۱۸۳ ق. - سرگذشتنامه
۲. موسی بن جعفر (ع)، امام هفتم، ۱۲۸ - ۱۸۳ ق. - معجزات
شناسه(های) افزوده:
الف. کتابت: عبدالغفار کاتب. ب. عنوان.
فهرستنگار: شیبانی تاریخ فهرستنگاری: آذر ۸۸

٢٩٧/٩٥٦

۲۹۷/۹۸۶
۸۰۴۹۲
۳۵۷۰-

هو

در عهد دولت و شوکت اعلیحضرت اقدس ظل الله سلطان صاحبقران ناصرالدین شاه قاجار خلد الله ملکه و دولته زیور طبع آراسته شد

تعالی شأنه العزیز

۲۳۹۸۰۸
کتابخانه آستان قدس مشهد
شماره ثبت ۳۲۰۸۰۸
تاریخ آبان ۸۰

سازمان کتابخانه ها، موزه ها و مرکز اسناد آستان قدس رضوی
اداره مخطوطات

نام کتاب: بدایع الانوار در احوالات سایر ائمه اطهار
مؤلف: محمدی بن مصطفی بدایع نگار المهوی
موضوع: تاریخ — زبان: فارسی
سال چاپ: ۱۳۰۷ ق — محل چاپ: طهران
شماره عمومی: ۹۶۰۶ — کتابخانه / بخش:
وقفی / خریداری: — تاریخ:
طول: ۲۱ — عرض: ۱۷ — شماره صفحه ها: ۳۴۴
ملاحظات:

۸۰۴۹۲
۲۹۷/۹۴۶
۳۵۷/۰

هو

در دولت عهد و شوکت اعلیحضرت اقدس ظل اللهی
سلطان صاحبقران
ناصر الدین شاه
قاجار خلد الله ملکه و دولته
بزیور طبع آراسته شد

تعالی شأنه العزیز

۲۳۹۸۰۸
کتابخانه آستان قدس مشهد
شماره ثبت ۳۲۰۸۱۸
تاریخ آبان ۸۰

باسمه تعالی
فهرستبرگه منابع چاپ سنگی - اداره مخطوطات
موضوع: ۳. ائمه اثنی عشر - سرگذشتنامه
شماره صفحه ها
ملاحظات

تصدیقیست که جناب مستطاب ثقة الاسلام قدوة العلماء الاعلام وزبدة الفقهاء الکرام مفخر الانام
بالنسب الرفیع مقتدی الاطیاب بالحسب المنیع سید المجتهدین آقا سید محمد رضا
طباطبائی تبریزی مد ظله العالی در طهران مرقوم فرموده اند

بسم الله الرحمن الرحیم واحمده حمد الشاکرین والصلوة علی رسوله وآله الطاهرین
وبعد فان هذا الکتاب المستطاب المسمی ببدایع الانوار کتاب لاریب فیه هدی
للمتقین ووسیلة هدایة المجاهدین ومنور قلوب المؤمنین العارفین ومجلی
عیون الناظرین وهادی منهج الحق المبین وبرهان الطالبین المسترشدین
وکفی فی فضل هذا الکتاب الشریف وجلالة قدره انه فی بیان جملة من احوال
مولانا الامام الهمام حجة الله علی کافة الانام سید المتقین وافضل المجاهدین
ونور السموات والارضین وامام المسلمین وسابع الائمة الطاهرین وتاسع
المعصومین المطهرین سیدنا ومولانا ابی ابرهیم موسی بن جعفر الکاظم صلوات
الله وسلامه علیه وعلی آبائه الطاهرین واولاده المنتجبین ولله در مؤلفه
وعلی الله اجر محرره الفاضل الهمام والمحدث العلام والحبر الفهام ناشر آثار
اجداده الکرام وجامع اخبار آبائه العظام سید الادباء الکامل اللبیب صاحب
افکار المبدعة وبدایع الافکار اعنی الشریف الاجل ابو الفضایل میرزا مهدی خان
الحسینی المتخلص بالمخلص والملقب بالبدایع نگار کثر الله امثاله وادام الله بقائه
ما بقی اللیل والنهار وان هذا الکتاب الشریف مع انه غنی عن التوصیف والتعریف
مشتمل علی تصدیقات ارکان علماء الاعلام ومشایخنا العظام واساطین الاسلام
منهم المرحوم المغفور المبرور شیخ العلماء ورکن الفقهاء سلمان الزمان وملاذ الاسلام
والایمان شیخی واستادی الاکبر الحاج شیخ جعفر الشوشتری اعلی الله مقامه ومنهم

سید علماء الاعلام وابو الارامل والایتام ومرجع الخاص والعام وحجة المسلمین
والاسلام مروج شریعة جده خیر الانام واستادنا واستاد اساتیدنا الفخام وسید
مشایخنا العظام سیدی ومولای ومعتمدی ورجائی الحاج میرزا محمد حسن الشیرازی
متع الله المسلمین بطول بقائه وادام الله ظله العالی علی رؤس کافة عباده و
غیرهما من العلماء والمشایخ فانهم قد بالغوا فی تمجید هذا الکتاب وکتبوا
بخطهم الشریف تعریفه وتصدیقه وزینوه بحواشیهم الشریفة وایم الله انه
جدیر لهذه التعاریف والمدایح بل مستحق لازید منهما واسئل الله ان یوفق
مؤلفه بتالیف مثل هذا الکتاب الشریف وجمع اخبار ائمة المعصومین ونشر
آثار اجداده الطاهرین صلوات الله وسلامه علیهم اجمعین ولعنة الله علی
اعدائهم من الاولین والآخرین آمین ولی قد حرره الاحقر المذنب افقر
السادات واهل العلم محمد رضا ابن محمد صادق الحسینی الطباطبائی فی لیلة
الحادی عشر من ربیع الثانی ۱۳۰۶

این بنده کردگار محمد مهدی بدایع نگار مقارن اتمام این کتاب بدایع الانوار در سال هزار و سیصد و
دو در ماه جمادی الاولی بزیارت عتبات عالیات مشرف شد واین کتاب را بنظر علمای اعلام
برسانید سواد تصدیقاتی است که مرقوم فرموده اند بر صحت این کتاب مستطاب تبرکا
که مرقوم فرموده اند نوشته میشود

سواد تصدیقیست بخط و مهر جناب غفران مآب حجة الاسلام والمسلمین
شیخ الفقهاء والمجتهدین ابن العالم الربانی والفاضل الصمدانی الحاج شیخ

جعفر الشوشتری قدس الله سره که در نجف اشرف مرقوم فرموده اند

بسم الله تعالی

این کتاب مستطاب مسمی ببدایع الانوار در احوالات سابع الائمة الاطهار علیه افضل التحیات من الله الواحد القهار از مؤلفات جناب مستطاب ثمره شجره رسالت فخر المورخین والمحدثین السید السند المیرزا مهدیخان الملقب ببدایع نگار زید فضله و توفیقه در کمال اتقان و حسن بیان تحقیق در انظار علمای ابرار و سزاوار انتشار و اشتهار است حرره احقر الخلق جعفر التستری فی النجف الاشرف فی سنه ۱۳۰۲

الملک لله الحق المبین عبده جعفر

سواد تصدیق است بخط و مهر جناب مستطاب شریعتمدار عمدة العلماء والمجتهدین زبدة الفقهاء والمحققین الحاج میرزا حسین طهرانی متع الله المسلمین بطول بقائه که در نجف اشرف مرقوم فرموده اند

بسم الله تعالی

هو سلمه الله کاسمه کما ان مصنفه کاسمه و جناب شیخنا الشیخ جعفر صادق فیما قال فیه بل قد وصفه ببعض ما فیه کتبه الاحقر الجانی نجل المرحوم میرزا خلیل النجفی الطهرانی

الراجی محمد حسین

سواد تصدیق است بخط و مهر جناب مستطاب شریعتمدار افضل المتأخرین کهف الحاج و المعتمرین ملاذ الفقهاء و المجتهدین آقا شیخ هادی طهرانی مد ظله العالی که در نجف اشرف مرقوم فرموده اند

بسم الله تعالی

این کتاب مستطاب مسمی ببدایع الانوار از مؤلفات جناب مستطاب فضایل مآب حقایق و دقایق ایاب ثمره شجره رسالت همام المورخین و فخر المحدثین السید المعتمد المیرزا مهدیخان الملقب ببدایع نگار زید فضله و توفیقه در کمال اتقان و حسن بیان است امید آنکه از برکت ائمه اطهار علیهم السلام جمیع احوالات ایشان را بهمین طور نوشته منتشر سازند حرره الاحقر الجانی محمد هادی النجفی الطهرانی فی المشهد الغروی سنه ۱۳۰۲

محمد هادی

سواد تصدیق است بخط و مهر شیخ المجتهدین و سند المحققین مؤسس قوانین الفروع و الاصول مراسم معالم المعقول و المنقول الشیخ زین العابدین المازندرانی متع الله المسلمین بطول بقائه که در کربلای معلی مرقوم فرموده اند

بسم الله وله الحمد

نعم قد ابدع البدایع فی جمع وقایع النور الساطع و احوالات الامام السابع موسی بن جعفر علیه السلام من الله الاکبر و هذه فضیلة نبیلة عظیمة و مرتبة رفیعة جسیمة من احیاء مراسم ولاة الدین و انتشار اخبار آثار الائمة الطاهرین فلیشکر الله بما منحه و اولاه و اکرمه و اعطاه حیث لذلک هداه و طابق اسمه مسماه شکر الله سعیه الجمیل بثوابه الجزیل و انا الاقل الجانی زین العابدین المازندرانی

عبده الراجی زین العابدین

سواد تصدیق است بخط و مهر جناب مستطاب حجة الاسلام و قدوة الاعلام سند الافاضل و سند الفضایل زبدة المجتهدین العظام و عمدة المحققین الکرام الحاج میرزا ابو القاسم الطباطبائی ادام الله ظله العالی که در کربلای معلی مرقوم فرموده اند

بسم الله الرحمن الرحیم

الحمد لله رب العالمین و الصلوة و السلام علی اشرف الاولین و الاخرین و سید الانبیاء و المرسلین محمد و آله الطاهرین و لعنة الله علی اعدائهم اجمعین و بعد فمن من الله تعالی علی عبد العاصی ان وفقت لتسریح الانظار و تصویب الافکار بملاحظة بدایع الانوار الحاکی لخصایص سابع الائمة الاطهار و تصفح صفحات صحایفه و شاهدت البراع بطرایف ظرایف لم تتشنف بمثلها الاسماع فوجدته منهالمیه و ان من البیان لما هو فوق طاقة الانسان و منه بدی لی انه مولف مهدی الزمان الملقب ببدایع نگار و لعمری لقد ابدع و اجاد و این بدیع الزمان مما اجاد و افاد بما لم یسمع بمثله

صاحب ابن عبّاد كيف لا و هو محتو على مزايا سليل الخليل ابراهيم و سمى الكليم من ذرية سيّد المرسلين و خاتم النبيين الامام الابرالاطهر موسى بن جعفر صلواة الله و سلامه عليهما و هل هى الا النفحات التى اطفأت للخليل النيران و اللمعات التى صعق منها ابن عمران فكانت سفينة النجاة بل هى فلك نوح المشحون و عصى موسى للعصات تلقف ما يافكون قد ضرب بها البحر فانفلق بعد ان التقم و حجر الكهف فتفجر و كالف صخر اصم فهى آية التصانيف و غاية التاليف بل تحلّ منها محل القمر و تنزل منزلة الحمد من السور نسئل الله ان يوفقه لشرح خصايص ساير الائمة الاثنى عشر حرره ابو القاسم الطباطبائى

سواى تصديقى است بخط و مهر محيط حكمت و عرفان شمس منير معرفت و ايقان مخزن اسرار لاهوتى مهبط انوار ملكوتى فروع اصول الدين اصول فروع اليقين السيد التقى و المقدس الزكى علامة الاعلام مرجع الاسلام مؤسس ملة سيد المرسلين حجة العلماء و المجتهدين الحاج ميرزا محمد حسن الشيرازى متع الله المسلمين بطول بقائه كه در سر من راى مرقوم فرموده اند

بسم الله الرحمن الرحيم

كتاب مستطاب بدايع الانوار در شرح احوال متعلقه بولى پروردكار و امام ابرار و قائد اخيار حضرت امام موسى بن جعفر الكاظم سابع ائمه اطهار عليه و عليهم افضل الصلوة و السلام ما اختلف الليل و النهار از تاليف جناب محدث مدقق و ميرزاى جليل نبيل سليل حضرت سيد المرسلين صلى الله عليه و آله و سلم ميرزا مهدى خان بدايع نكار زيد فضله جمعى لطيف و تاليفى شريف و سبب انتفاع شيعيان و شايستگى نشر و اشتهار دارد و بحثر نسخه اش از باقيات صالحات است و الله تعالى الموفق لكل خير حرره الاحقر محمد حسن الحسينى

عبد الحسين المجتهد

سواى تصديقى است بخط و مهر جناب مستطاب حجة الاسلام و اعلم الفقهاء العظام

الشيخ الجليل و الحبر النبيل عالم العلامة و فاضل الفهامة الشيخ محمد حسين متع الله المسلمين بطول بقائه كه در كاظمين مرقوم فرموده اند

بسم الله الرحمن الرحيم

ما رسمه هولاء العلماء الاعلام باقلامهم الشريفة المؤيدة بالتسديد الالهى باصابة منهج الصواب و ازالة الشك و الارتياب يكفى الناظر المنصف فى الاهتمام بترويج هذا الكتاب الشريف الباعث على احكام عقود الايمان بما اوضح به من الحجة و البرهان حرره محمد حسين آل يس

سواى تصديقى است كه مشتمل بر ماده تاريخ اتمام كتاب است از مرحوم شريعتمدار جامع المعقول و المنقول حاوى الفروع و الاصول عمدة العلماء و المحققين امام الحرمين ميرزا محمد همدانى قدس سره كه در كاظمين مرقوم فرموده اند

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله الذى ابدع الانسان كما شاء و اودع فيه اللسان و الجنان للافتاء و الانشاء و الصلوة و السلام على صنايع آثاره و بدايع انواره محمد و آله الامناء اما بعد فيقول الجانى الدانى القاطف من رياض العلوم الجنى الدانى امام الحرمين ابو المحاسن محمد بن عبد الوهاب الهمدانى ملكه الله نواصى الامانى ما الربيع و ابتسام ازهاره و الروض و انتظام انواره و الورد و لطف نسيمه و الشباب و طيب نعيمه و النصر و جنود مواكبه و الاقبال و سعود كواكبه و الظفر و اشراق لوائه و السحر و عذوبة هوائه و الوزارة و نفوذ اوامرها و السفارة و حسن تحاورها باحسن من كتاب بدايع الانوار الذى لا يدرك وصفه الافكار و لم تر نظيره الانظار و لم تسمح بمثله الاعصار المؤلف فى فضايل سابع الائمة الاطهار سلام الله عليهم ما اضاء النهار المحتوى على الاخبار المروية عنهم فى اسفار العلماء الابرار

والآثار المحکیة في کتب اصحابنا الاخیار ومن ثمه تارجت بنسیمه الاسحار وتزینت بحدیثه الاسمار فیه من الخصائص ما تدرک بالعبارة ولا تندرج تحت الاشارة معانیه ادق من السحر الحلال ومبانیه ارق من الماء الزلال کانه کتب بانامل الحور علی اوراق النور ترتع العقول من ریاضه وترد القلوب من حیاضه فانه خلاصة النقول والادلة شارح لصدور الاجلة مشرق اشراق الشمس دون الاهلة

فلله در مؤلفه المهدي بن مصطفی الحسیني زید فضله السني وقد فاق بفضیلته علی قبیلته وبعقله علی جیله وبحجابه علی صحابه وبیانه علی اقرانه وباقواله علی امثاله ومن انتهت الی المجد حدوده وعطست بانف شامخ جدوده ونبت في مغرس الفضل عوده حق له المدح الغزیر وجل بالبقة عن النظیر وکان حقه ان یرقم علی السندس بالنضیر وللجلالة قدره وانارة بدره واستدعاء عملیه والتماس نشیه قلنا فیه وارخناه بهذا التاریخ الوجیه

کتاب بافق الفضل انواره بدت — فضاءت به الدنیا وزال بهیمها
ومذ ارشدت للمؤرخة هدی — بدائع انوار تجلت نجومها

١٣٠٢

امام الحرمین

تصدیقی است که جناب مستطاب شریعتمدار عمدة العلماء الاعلام وزبدة الفقهاء العظام جامع المعقول والمنقول حاوی الفروع والاصول فخر المجتهدین وملاذ المسلمین آقا شیخ فضل الله نوری دام ظله العالی ساکن دار الخلافه طهران مرقوم فرموده اند

بسم الله الرحمن الرحیم

این کتاب مستطاب بدایع الانوار در احوال ائمه اطهار علیهم صلوات الله الملک الجبار که از مؤلفات جناب فخامت نصاب زبدة المورخین وفخر المحدثین قدوة الاماثل وعمدة الافاضل السید الجلیل النبیل المنیر میرزا مهدیخان المتخلص بالمخلص والملقب ببدایع نگار دام فضله العالی که مسمات است به تصدیق علماء اعلام وفقهاء کرام خصوصاً تصدیق المولی الاکرم والسید الامجد الاعظم مرجع المجتهدین وقوام الدین کهف الشیعه ورئیس الامامیه غیاث الملهوفین وحجة الاسلام والمسلمین سیدنا الاستاد ومنبع العلم والکرامات السید ... ومجدد الشریعة في المائة الثالث عشر الحاج المیرزا محمد حسن الشیرازی متع الله المسلمین بطول بقائه در کمال اتقان وحسن بیان مشتمل بر اخبار از ماخذ صحیحه وروایات کافیه ... ونظر اولو الالباب بعبارات

حرره الاحقر فضل الله النوری فی ۲۶ لیلة الثالث من شهر ربیع الثانی سنه ۱۳۰۱

کتاب مستطاب بدایع الانوار

بسم الله الرحمن الرحیم

احمدک اللهم یا من دل علی ذاته بذاته وتنزه عن مجانسة مخلوقاته
وتفرد بالوحدانیة فی جمیع صفاته والصلوة والسلام علی
اشرف مخلوقاته خاتم النبیین وتمام عدة المرسلین وسید
سفرائه فی العالمین وعلی آله الاطهار الذین هم بدایع الانوار وحجج
الجبار لاسیما المخلوق من طینته ونوره المشتق من نوره وآیة
الله فی بریته وخلیفته فی عالم الملکوت ووصی النبی فی عالم
الناسوت الصابر الکظیم والامام الحلیم الذی من شعاع

نوره ما بدا للکلیم العالم باسرار المبدء والمعاد ومن هو لکل قوم امام وهادی
ما من شیعته یوم ینادی المنادی الذی عجز عن صفته الواصفون
ولم یبلغ ادنی درجة نعته الناعتون باختیار رب علم الاشیاء
قبل کونها بحیث علمه بها قبل ان یکونها کعلمه بها بعد ان کونها
اعنی به هادی سبل الرشاد وحجة الله علی العباد زین اولیائها
المدفون ببغداد نور الانوار وقمر الاقمار وسابع الاطهار
السید الرشید العالم موسی بن جعفر الکاظم علیه سلام الله
فی جمیع العوالم ما قام علی الارض من القوائم

دیباچه فارسی

سپاس وثنا وحمد بی منتها خدای را که این هشت ایوان معلق وآسمان مطبق که هریک مشاطه قنادیل انوار
ومحفل ملائکه اسرار است نشان هستی بیزوال اوست لمؤلفه ای هستی تو شاهد جمله هست ای وجود تو
باعث بالا و پست واین هفت بساط اغبر وفراش اکدر که میادین مردان دین ومحال معرکه سواران
راه یقین است کنج نامه جمال کمال اوست وستایش از حد افزون مالک الملکی را سزاست که از فرط رحمت
سیاحان عالم خاک را بسیاحان محیط افلاک مربوط ساخت ونظرات واتصالات واوضاع اجرام
علوی را باعث امتزاجات اجسام سفلی فرمود آن خدائیکه نقاش قدرتش بر لوح ارحام صور می
نگاشت فاحسن صورکم وپایه قدر وجاه اورا از جمله مصنوعات ومخلوقات خود برداشت
که ولقد کرمنا بنی آدم وبعضی از جواهر نفوس ناطقه انسانی بمقام درجه عبودیت اعلی که
سبحان الذی اسری بعبده لیلا من المسجد الحرام الی المسجد الاقصی
مشرف ساخت وبتشریف ثم دنی فتدلی مخصوص ومخاطب بخطاب وما
ارسلناک الا رحمة للعالمین فرمود چنانچه خلاصه موجودات مهتر وبهتر کائنات

عقل اول و معلول لم یزل نخستین جنبش وجود و مقصود بود و نمود صاحب اسفار اربع و معراج خاتم النبیین
محمّد مصطفی را از همه برگزید و بطفیل وجود او خلقت موجودات نمود که لولاک لما خلقت الافلاک
لمؤلفه ز اوّل خدا جوهری آفرید از آنجا که یک آید از یک پدید ز او شد پدید این آسمان
هویدا شد از بود او این جهان ز او شد عقول و ز او شد سپهر ز سیارکان و ز ماه و ز مهر
ز او در وجود آمدند انبیاء شد او باعث خلقت اوصیا نظر کن به پیغمبر آن جوهر است
همه خلق را سوی حق رهبر است و باب مدینهٔ علم و حامل اسرار او را که مظهر غرایب و مظهر
عجایب است بخلافت بلافصل و تعیین نمود و بشرف آیه انفسنا و انفسکم مفتخر کرد و اولاد
اطهار او را تاج امامت اهل عالم برسر نهاد و بحکم انی تارک فیکم الثقلین کتاب الله و
عترتی راهنمای مشرق و مغرب نمود صلوات الله و رسله و ملائکته و جمیع مخلوقاته علیه و علیهم
اجمعین و بعد چنین گوید تراب اقدام مؤمنین و اضعف بندگان حضرت ربّ العالمین
المحتاج الی رحمة الله الغنی مهدی ابن وکیل لشکر مصطفی الحسینی التفرشی الملقب ببدایع نگار و المتخلص
بمخلص غفر الله ذنوبه و عیوبه که در این عصر میمون و سلطنت روز افزون حضرت صاحبقران شاهنشاه
ممالک ایران مرکز دایرهٔ بزرگی و بخت قوس کرهٔ جلال و دولت برجیس آسمان علم و کمال آفتاب
فلک حلم و جلال کیوان سپهر مروّت و جهانداری ناهید برج فتوت و شهریاری صاحب تاج و نگین و
تخت کیانی مایهٔ نعمت جاودانی حامل ملت و ملل بانی دولت و دول اختر سپهر عدالت نجوم فلک سخاوت
بخشندهٔ بیدریغ خداوند نگین و تیغ سایهٔ نور وحدت نقش نگین هدایت وارث تاج و تخت جم ملک
الملوک عجم مایهٔ امن و امان آیهٔ عدل و احسان افسر سلطنت عظمی اورنگ خلافت کبری فریدون
علم کاویانی خاتم انگشت سلیمانی مشیّد اصول ملک و ملت ممهّد فصول دین و دولت قمر لیل سیاه
روزان شرارهٔ دل فتنه افزان شیرازهٔ اوراق فوز و فلاح پیرایهٔ اطباق رشد و صلاح کیومرث
اورنگ هوشنگ فرهنگ شمس المواهب قاتل النواصب ملاذ الانام معاذ الخواص و العوام قاتل

الاعداء و المشرکین ناصر الملة و الدین السلطان بن السلطان بن السلطان لمؤلفه
ناصر الدین شاه آنکش کز کرم صد هزاران هست حاتم چاکرش گویم از عدلش
که آهو دست شیر امین است همچون که پیش مادرش شد ز قعر ارض و بر شد از فلک
ز نیمقام نیزه از آن فرش کمترین خدّام او خاقان چین ایستاده روز و شب اندر برش
خلد الله ملکه و سلطنته جهان ناپایدار از پایداری عهدش پایدار شد و عالم بی اعتبار
از محکمی بنیان دولتش اعتبار پیدا کرد و دین محمّدی چون بدر تابان و خورشید رخشان ثابت
و لسان عارفین بتیغ زبان نعم العهد عهدتم و نعم الوقت از آنجا که باقتضای قضای الهی
لازم است که هر یک از بندگان که قطره از بحار علوم در قلبشان ریخته باشد کلمه چند بتحریر
آورند که برای خاص و عام نافع و هم یادگاری باقی تا آنکه او را وجود کالعدم ندانند این
عبد ضعیف اقتدا ببعضی از متقدمین نموده رسالهٔ مسمّی بنهایة العرفان در اثبات اصول
الدین و اختلاف اقوال حکما و متکلمین شروع نمود با دلهٔ واضحه اثبات طریقهٔ جعفریه مینمود
تا باواسط رسید که یکی از دوستان خواهش فرمود که در تاریخ چیزی تحریر شود هرچه تمنای عفو
این خدمت نمودم و بهر نوع بیانات کردم که این کار مورخین از ادباست و این بنده را
بذکر حکایات و وقایع در عالم رغبتی نباشد اثبات امامت چون موقوف بعلوم عقلیه و نظریه است
نزد این بنده سهل تر باشد تا نوشتن حکایت و وقعات گذشته چه این شغل بسته بجمع
کتب تواریخ است و مدتی تحصیل کتب باید روز را که بخدمت و جان نثاری حضرت
شهریاری مفتخرم و شب را بتحریر این کتاب نهایة العرفان مشغول فرصتی باقی نیست تمنای
مرا قبول نفرمود و خواهش کرد که کتابی در احوالات حضرت سابع الائمه و محیی السنه موسی بن
جعفر علیه صلوات الله الملک الاکبر تحریر گردد که ثواب اخروی را داراست و مدتی در تحریر
نهایة العرفان تاخیر شود و جمع کتب تواریخ را بعهده گرفت لهذا نظر بثواب اخروی و توجه

باب الحوائج علیه السلام احوالات آن بزرگوار را بنوع خوشی تحریر نمود اگرچه از سلیقهٔ این بنده باز خارج است چه هرگاه کلمات آن حضرت را چنانچه باید و شاید تفسیر و تاویل نماید کتاب از سیاق اهل تاریخ بیرون بود و هرگاه بالمره صرف نظر نموده بظاهر کلام اکتفا نماید از طریق اهل نظر بعید بود خیر الامور اوسطها را اختیار نموده بعون الله و لطفه مراعات هر دو را بقدری که باید نموده هرگاه خطائی از این بندهٔ کثیر العصیان در تحریر این کتاب سر زده باشد از آنکه عیوب واضحه و اغلوطهٔ فاحشه ملاحظه شود با کمال ذلت استدعای عفو مینمایم و در باب یوم ولادت و وفات ائمهٔ انام اگر مخالفتی با مشهور ملاحظه شود حمل بر عدم علم نفرمایند چه غیر از کتبی که در فهرست مرقوم شده تقریباً پنجاه جلد کتاب از مورخین سنی و شیعی موجود و ملاحظه شد و طرف اقوی مرعی شده و معین است برای مورخین این دولت ابد مدت کتبی که موجود است برای سابقین حاضر نبوده چنانچه فاضل مجلسی قدس سره کتاب بحار الانوار را از چندین کتب تالیف فرموده که اسامی آنها را خود در بحار نوشته و کنون بحار با آن کتب بچندین برابر بیشتر برای ما موجود است لازمهٔ دقت اهل نظر است در صحت این کتاب شده و مسمی گردید این کتاب مستطاب به بدایع الانوار فی احوالات سابع الاطهار

نور اول مشتمل بر سه باب است

باب اول

در یوم ولادت و وفات رسول خدا و ائمهٔ هدی علیهم السلام است با کمال اختصار که این کتاب خالی از اسماء مبارک آنها نباشد تحریر می‌کنیم در دوازده فصل

فصل اول

در ولادت حضرت خاتم النبیین صلی الله علیه و آله است ولادت آن بزرگوار در سلطنت انوشیروان عادل پادشاه ایران بزوال جمعهٔ هفدهم ربیع الاول سال عام الفیل

چهل سال قبل از بعثت آن سرور در مکهٔ معظمه اتفاق افتاد و آن بزرگوار از ازل پیغمبر خدا بود و در بیست و هفتم سال چهلم بامر حضرت کردگار سفیر من الله الی الخلق فرموده مبعوث به تبلیغ اوامر الهی بنوع آن شد تا بشر مقام خیر البشر را بشناسند و آنانکه گویند قبل از بعثت بدین عیسی یا ابراهیم بوده از ضعفای ظاهر بینند چه رسول خدا محکوم احدی جز باری تعالی نبود و اول صادر است آنکه معنی اول صادر فهمد داند که این قول یعنی چه و چون از عمر مبارکش بیست و پنج سال گذشت خدیجه بنت خویلد را تزویج فرمود و از عمر خدیجه بیست و هشت سال گذشته بود و گویند خدیجه اول بنکاح عتیق ابن عایذ المخزومی درآمد و فرزندی آورد که جاریه نام داشت و از پس او بنکاح ابوهاله بن منذر الاسدی درآمد از ابوهاله نیز دو فرزند شد یکی هاله و دیگری هند و پس از آن بعقد رسول خدا درآمد و این قول در نزد این بنده درست نباشد چه حق تعالی خدیجه را مخصوص آن حضرت قرار داد که بواسطهٔ او نطفهٔ طیبهٔ صدیقه طاهره بسته شود و مدخول احدی نبوده چنانچه شیخ الطایفه شیخ طوسی و علم الهدی سید مرتضی قدس سرهما باسناد معتبر روایت کرده اند که خدیجه باکره بوده و از خدیجه برای رسول خدا دو پسر و چهار دختر آمد یکی قاسم که در زمان جاهلیت تولد گشت و پس از دو سال در زمان جاهلیت وفات یافت یکی عبدالله است که ملقب بطاهر و طیب بود و او نیز در زمان جاهلیت تولد و وفات یافت اما دختران بزرگوار اول زینب است که در سال پنجم تزویج رسول خدا خدیجه را تولد شد و چون ببلوغ رسید او را با ابوالعاص ابن ربیع عقد بست و از ابوالعاص پسری آورد که در جوانی رفت و دختری آورد که امامه نام داشت که حضرت امیر المومنین پس از رحلت زهرا بنا بوصیت آن بزرگوار او را عقد بست و زینب در سال هشتم هجرت وفات یافت دوم رقیه است و او سه سال پس از زینب تولد گشت و رسول خدا او را بعتبة ابن ابی لهب نکاح بست و عتبه او را طلاق داد و شیر نفرین آن حضرت او را بدرید و پس از آن بعثمان بن عفان عقد بست و در سال دوم هجرت وفات کرد سیم آمنه است مکنی بام کلثوم و او را رسول خدا با عتیبة ابن ابی لهب عقد بست و چون سورهٔ تبت یدا ابی لهب نازل عتیبه بگفتهٔ ابی لهب قبل از زفاف آمنه را طلاق داد رسول

خدا در سال سیم هجرت بعثمان عقد بست و در سال نهم هجرت وفات کرد چهارم از دختران
رسول خدا فاطمهٔ زهرا است که سیدهٔ نساء عالمین است و فضایل آن بزرگوار در این کتاب نگنجد
همینقدر فضیلت آن سرور بس که مقابل ائمهٔ اثنی عشر و افضل از انبیاء اولو العزم است تولد آن حضرت
در روز جمعه بیستم جمادی الآخر سال پنجم بعثت رسول خدا بود و در ماه رجب سال دوم هجرت
رسول خدا بحکم پروردگار آن حضرت را با میر المؤمنین تزویج فرمود و وفات حضرت فاطمهٔ
زهرا هفتاد و پنج روز بعد از وفات رسول خداست پس گوئیم وفات آن سرور در سیزدهم یا
چهاردهم یا پانزدهم یا شانزدهم جمادی الاولی سال یازدهم هجری است بنا بر اختلاف صفر و
ربیع الاول و ربیع الثانی از نقص یا تمام و عدم علم ما بآن در مدینهٔ طیبه و اما خدیجه علیها السلام
در آخر رجب سال دهم بعثت سه روز پس از وفات ابی طالب عم رسول خدا وفات یافت و در مکه
مدفون گردید و در روز وفات رسول خدا اختلاف است اکثر عامه دوشنبه دوازدهم ربیع الاول
سال یازدهم هجری و بعضی هشتم و بعضی دوم و بعضی غره دانسته‌اند و ثقة الاسلام کلینی قدس
سره دوشنبه دوازدهم را در اصول کافی اختیار کرده و اکثر محدثین و مورخین شیعی یوم
رحلت را دوشنبه بیست و هشتم صفر سال مذکور دانسته‌اند و صاحب کتاب تنویر غرهٔ
ربیع الاول یا دوم داند و بیانی کند که مفاد آن این است که رسول خدا بالاتفاق اهل سنت و شیعی
در ماه ذیقعده سال دهم هجرت بمکه تشریف برد و حج نمود و آن سال حجة الوداع است و جمعه گوید
عرفه بوده و در این مسئله اختلاف نکرده‌اند چنانکه گویند رسول خدا پنجشنبه بیست و سیم یا شنبه
بیست و پنجم ذیقعده سال دهم از هجرت از مدینه حرکت فرمود که بحج رود و شب یکشنبه چهارم
در منزل ذی طوی نزول اجلال فرمود پس غرهٔ ذی حجه سال دهم هجرت پنجشنبه بوده و در وفات
رسول خدا در دوشنبه نیز اتفاق است و این سه ماه بیشتر نباشد یا هر سه تمام بوده یا ناقص
یا یکی تمام و دو ناقص یا دو ماه تمام و یکماه ناقص و در هر چهار قسم دوشنبه دوازدهم ربیع الاول

و بیست و هشتم صفر نشود و شیخ طبرسی از ابی مخنف نقل کند که یوم وفات رسول خدا دوشنبه دوم
ربیع الاول بوده و خوارزمی غره داند و آنانکه تاریخ نوشته‌اند از شیعی و اهل سنت چون راهی نداشتند
بر اثبات آنکه دوشنبه بیست و هشتم صفر یا دوازدهم ربیع الاول باشد صرف نظر از ایراد وارد نمودند تا آنکه
علی بن عیسی اربلی در کشف الغمه ایراد را دوباره ظاهر ساخت رفته رفته در انظار اهل نظر صحیح آمد تا حال
که مشاهده می‌کنیم بعضی‌ها محض دفع این ایراد بیست و هفتم صفر را داخل کرده‌اند و بعضی جهة دفع این
شبهه و برهان می‌نویسند که اتفاق است در آنکه دوشنبه روز وفات بوده و جمعه عرفه و دفع
این شبهه باین قسم میشود که در اول ماه اختلاف کرده‌اند اهل مکه با مدینه غرهٔ ماه ذیحجه در مکه پنجشنبه
بوده و در مدینه جمعه پس دوشنبه بیست و هشتم صفر و دوازدهم ربیع الاول باشد و این تصحیح
بنظر قاصر این خاطی درست نباشد و آنکه را نظری و دقتی باشد داند که تعجب این تصحیح بیشتر
از صرف نظر مورخین سابق است از ورود ایراد مذکور و تشریح این مطلب باین نوع کنیم که
پنجشنبه غرهٔ ذیحجه در مکه داشته و جمعه را در مدینه و لابداً غرهٔ محرم را در مدینه یکشنبه داند
ذیحجه را سی روز گیرد و کذلک محرم را سی روز گیرد و غرهٔ صفر را سه شنبه داند تا آنکه دوشنبه
بیست و هشتم افتد پس ناقص نتواند گرفت چه اگر ناقص گیرد دوشنبه درست نشود پس غرهٔ
ذیحجه که اختلاف شد ما بین مکه و مدینه غرهٔ محرم نیز اختلاف شود زیرا که پنجشنبه غره بوده در مکه
و جمعه در مدینه ماه را تمام گیرد که دوشنبه درست آید پس غرهٔ محرم در مدینه یکشنبه شود و در
مکه اگر ناقص بود جمعه. دو روز اختلاف کند و این بدیهی البطلان است و اگر تمام باشد شنبه و محرم
کذلک اگر تمام باشد چنانچه گرفته غرهٔ صفر سه شنبه افتد در مدینه و دوشنبه در مکه و نزد اهل بصیرت
واضح است امتناع آنکه چهار ماه اختلاف باشد ما بین اهل مکه و مدینه و حال آنکه قافله‌ها در حرکت
بوده‌اند و چون چهار ماه بیشتر سی روز پی در پی نشود لابداً باید در مدینه ربیع الثانی بیست و نه
روز شود و در مکه سی روز تا اتفاق دست دهد و این مسئله مخالف است با قول اول که قبول کرد

۳۲۰۸۰۸۲
۲۳۹۸۰۸
۹۶۰۶

در مکه غره پنجشنبه بوده و در مدینه جمعه چگونه امر بعکس نتیجه بخشد و دیگر وجه آنکه طول مدینه کمتر از
از مکه است و آنکه از علم استخراج و نجوم با ربط است داند که این مسئله یعنی به طول هر بلد که کمتر است
زودتر ماه رؤیت شود یا بلدیکه بیشتر است و عرض بلد هم که تفاوتی ندارد خاصه اگر قمر شمالی جا بعد
زاید باشد که در مدینه بهتر دیده شود و وجه دیگر آنکه سلّمنا در مکه بر خلاف قاعده مرئی شده
از آنجا که فرض محال محال نیست قبول کردیم در ماه ربیع الثانی چه خواهد شد که چهار ماه متصل
تمام شده یا قبول اختلاف اهل مکه و مدینه چهار ماه چاره جز دو طریق نباشد یا آنکه باید قایل
شد بر اینکه همیشه هر ماه مکه با مدینه اختلاف داشته اند الی الآن که اگر مدینه بیست و نه روز بوده
در مکه کذلک و اگر تمام بوده کذلک این بدیهی البطلان است زیرا که همیشه اتفاق است مابین کثیر بلاد
چه جای آن دو شهر و یا آنکه قایل شویم که ماه ربیع الثانی در مدینه ناقص و در مکه تمام بوده و این عکس
قول اول است که برخلاف گفتیم که در آنجا جمعه و در مکه پنجشنبه بوده و امّا این بنده بقاعده که
در دست مستخرجین از منجمین است استخراج نموده اول محرم سال یازدهم هجری شنبه است حسابی
و یکشنبه و دوشنبه است هلالی چنانچه قاعده مذکور را در فصل چهارم نقل کنیم پس دوشنبه دوازدهم
ربیع الاول و بیست و هشتم صفر افتد و آنچه از استخراج خاطی معلوم است آنست که جمعه عرفه نبوده
قطعاً و ایراد صاحب تنویر بر این بنده وارد نیست چه تصدیق قول ایشان را در اینکه جمعه عرفه
ننموده ام که مانند دیگران محل ورود ایرادات شوم با آنکه صرف نظر کنم از ایراد یا بوجهی جواب
دهم که ایرادات بسیار وارد شود چنانچه بیان شد بلکه بعلم خود قطع دارم و آنکه خواهد بقاعده
که بعد ذکر کنیم در زیج نگرد بیند که غره محرم یازده هجری یکشنبه یا دوشنبه بوده و جمعه
عرفه نباشد و اکثر محدثین شیعی در کتب خود تعیین اینکه عرفه جمعه بوده ننموده اند همان تعیین
یوم وفات را کرده اند که دوشنبه بوده چنانچه خود ایرادکننده مذکور می‌نویسد لاشک انّه
توفّی یوم الاثنین و پس از آن گوید فقد ثبت انّ الوقفة بعرفات فی حجّة الوداع

کانت یوم الجمعة یعنی ثابت شد که روز عرفه جمعه بوده این بنده را در همین عبارت
تأملیست که از خود عبارت واضحست که اختلاف بوده در یوم عرفه مابین اهل سنت و شیعی که چه
روز است که می‌نویسد ثابت شد جمعه بوده برعکس دوشنبه که می‌نویسد در آن شکی نیست
پس گوئیم ثبوت بر ایشان ثبوت نزد ما نیست آنانکه قبول کرده اند ثبوت در نزد ایشان و تصدیق
جمعه کرده اند محل ایرادند و این خاطی که با استخراج خود مطمئن است جمعه را قبول نکند و اگر
استخراج ما جمعه را عرفه می‌آمد هر آینه تصدیق می‌نمود در اینکه غره ربیع الاول یوم وفات آنحضرت نیست
لکن چون استخراج باین قسم آمده دوشنبه بیست و هشتم صفر را یوم وفات داند و محل ایراد هم نیست

فصل دوّم

در ولادت حضرت امیرالمؤمنین علیه السّلام است امّا ولادت آن بزرگوار در جوف خانه کعبه
در روز جمعه سیزدهم رجب المرجّب دوازده سال قبل از بعثت رسول خداست و آن حضرت
پس از خلفای ثلث بکوفه تشریف آورد و در آنجا بامامت ناس قیام فرمود تا شب چهارشنبه نوزدهم
رمضان سال چهلم هجرت رسید عبدالرّحمن ابن ملجم مرادی که سالها ریزه خور خوان نعمتش می‌بود
بتحریک و تمنای قطامه و عشقی که از او در دل داشت شمشیری بزهر آب داده برداشت و بمسجد
رفت و در حین آنکه آن سرور سر از سجدهٔ نماز صبح بلند فرماید آن شمشیر را بر سر مبارکش
فرود آورد و آن حضرت نماز را قطع فرموده بدست ید اللّهی خود آن ظالم را بگرفت و بدست
اصحاب سپرد و از کثرت جریان خون در محراب عبادت بیفتاد مردم مشغول آن حضرت بودند
که عبدالرحمن بن ملجم از مسجد بدر شد تا در کوچه باز گرفتار آمد و بخدمت آن سرور آوردند و در
تمام ایام رمضان آن بزرگوار از شهادت خود خبر میداد چنانچه در کتب مورخین مبسوطاً
مسطور است و در شب جمعه بیست و یکم رمضان سال چهلم هجرت رحلت فرمود و جنازه
آن بزرگوار را بنابر وصیّت حضرت حسن و حضرت حسین از کوفه خارج نموده در زمین غری

که مشهور بنجف است مدفون ساختند و احدی بر آن اطلاع نداشت و عبد الرحمن را در روز بیست و سیم
بدوزخش روان ساختند و اینکه بعضی گویند در ترکستان مدفن آن حضرت است بی اصل است چه
از زمان حضرت صادق علیه السلام قبر مبارک آن سرور آشکار شد و شیعیان زیارت میکردند و به
واخبار وارده از ائمه طاهره از زیارت آن سرور در غری نجف تواتر است و اگر معجزه از قبور منوره
ظاهر شود روا است چه نسبت هر مکانی بدان حضرت دهند و توجه و اخلاص نفوس بر آن شود نظر مرحمت
آنجناب بدانجا باشد و هنگام وفات از عمر مبارکش شصت و پنجسال گذشته بود و این بنده در ماه
ربیع الاول سال هزار و دویست و نود و نه که مشرف آستان ملائک پاسبانش در نجف شد چهار
معجزه از گشودن درب دروازه نجف برای زائرین دو دفعه در نیمه شب و شفای لال و اعمی بکر در حرم
مطهر که بضریح مقدس خود را بسته و توسل جسته بودند مشاهده نمود و کمتر از بیست هزار نفر مشاهده کردند

فصل سیم

در یوم ولادت و وفات امام حسن علیه السلام است ولادت آن بزرگوار در شب سه شنبه پانزدهم
رمضان المبارک سال سیم هجرت در مدینه طیبه واقع گردید و چون آن سرور پس از شهادت پدر
بزرگوارش در کوفه بخلافت نشست از احوال و خیال مردم کوفه مطلع گردید صلاح است و شیعه خود را
پس از ملاحظه و مشاهده نفاق اهل کوفه در صلح دید و با معاویه ابن ابی سفیان صلح نمود و بمدینه
تشریف برد و چون معاویه پسر خود یزید را مایل شد که خلیفه سازد کسی را نزد جعده مسمی باسما بنت
اشعث ابن قیس زوجه حضرت امام حسن فرستاد و زهری روانه نمود و او را وعده داد
که اگر حضرت امام حسن را مسموم سازی صد هزار درهم بتو دهم و بعقد یزیدت درآورم آن ملعونه
قبول نموده باختلاف اقوال در استعمال زهر آنچه متیقن است شهادت آن حضرت که در شب پنجشنبه آخر
ماه صفر سال پنجاهم هجری شهید گردید و در بقیع مدینه آن حضرت را مدفون ساختند و تاریخ
شهادت آن بزرگوار در آخر ماه صفر اشهر و اقوی است چنانچه فاضل مجلسی در جلاء العیون فرموده که

با این علمای شیعه آخر صفر است و در هفتم صفر قولی و در بیست و هشتم قلیلی قایل شده اند

فصل چهارم

در یوم ولادت و شهادت حضرت خامس آل عبا علیه السلام ولادت آن حضرت روز پنجشنبه پنجم
شعبان سال چهارم هجری است در مدینه طیبه و چون معویة ابن ابی سفیان از این جهان درگذشت
و پسرش یزید بخلافت نشد از آن حضرت بیعت خواست آن بزرگوار ابا فرموده با اصحاب خود
بمکه تشریف برد و یزید نوشت تا بمکه از آن جناب بیعت گیرند و از اعیان کوفه عرایض کثیره بدان
حضرت رسید که بکوفه تشریف فرما شود و امامت فرماید آن بزرگوار از جهة آنکه مبادا در خانه
خدا جدال و قتال شود با اصحاب خود هشتم ذی حجه سال شصتم هجرت عازم کوفه شد و چون یزید مطلع
گردید بعبید الله زیاد والی البصره نوشت که بکوفه رود و از آن حضرت بیعت گیرد یا جدال نموده سر مبارکش
نزد وی فرستد نوشته یزید چون بعبید الله رسید بکوفه آمد و عمر بن سعد را با لشکری انبوه که بیست و دو هزار
نفر باشد باستقبال آنجناب روانه داشت و آنحضرت روز دوم محرم سال شصت و یک هجری از کوفه بکربلا
تشریف آورد و آن لشکر جرار در روز دهم محرم با آن بزرگوار محاربه نمودند چنانچه در کتب تواریخ
مضبوط است از بدو عالم تا ختم آن کسی را با این ستم شهید نکرده اند و ننمایند و شجاعت و صبری
که از آن حضرت ظاهر شد از ازل تا ابد از احدی از انبیا و اولیا ظاهر نشد و واقعه کربلا نه بجائی
اتمام یابد با ستم و جور کوفیان در چند کتاب گفته پس از بستن آب و جور بیشماره روز دهم محرم قتال و
جدال واقع گردید و از لشکر مخالفین تقریباً چهار هزار نفر بجهنم واصل شد چنانچه خود آن بزرگوار هزار
و نهصد نفر بکشت و مجموع برادران و اولاد و عشایر و اصحاب آن حضرت که در رکاب مبارکش
شهید شد یکصد نفر بیشتر بودند و جسم انور آن بزرگوار را سه شبانه روز در بیابان گذاشتند
تا طایفه بنی اسد مدفون ساختند و عیال آن جناب را با سر آن حضرت و بعضی از اصحاب بکوفه نزد
عبید الله بردند و آن ملعون کاری کرد که یزید در شام نمود پس از آن نزد یزید فرستاد و چند روز

که حضرت سجاد در شام نماند یزید پلید سرها را بوی سپرد و اجازهٔ مراجعت داد آن بزرگوار سرهای شهدا را با بدان مطهره ملحق ساخت و بمدینه تشریف برد و در تعیین یوم عاشورا ما بین محدثین و مورخین خلاف است ثقة الاسلام در اصول کافی و صاحب جامع الاخبار در جامع الاخبار و بعضی از مورخین اهل سنت دوشنبه دانسته‌اند و بعضی از علمای شیعه جمعه دانند و بعضی شنبه شیخ مفید در ارشاد جمعه و در کتاب مقنعه دوشنبه داند صاحب فتوح پنجشنبه داند جمعه چنانچه گوید حضرت امام حسین روز چهارشنبه دویم محرم وارد کربلا شد و صاحب مطالب السئول چهارشنبه و یا پنجشنبه داند و در کشف الغمه پنجشنبه داند یا جمعه چنانچه فاضل محدث در کشف الغمه نوید نزلوا یوم الاربعاء او الخمیس الثانی من المحرم و یافعی در تاریخ خود گوید که یا روز شنبه بوده یا یکشنبه وقیل یوم السبت وقیل یوم الاحد و ابو الفرج در مقاتل الطالبین گوید که بحساب زیج هندی استخراج شده دهم محرم سال شصت و یک هجری جمعه بوده است و ازآنکه کتاب ریاض المنجمین تالیف این بنده را دیده اند محتمل دانند که حکم این بنده در این مطالب اقوی است و شاید دارای همه نوع تصرف در علم نجوم و استخراجات باشم و قاعده که استخراج کرده اند و جمعه بوده این بنده ندانست لکن بقاعده بسیار سهل و با کمال اطمینان از عدم سهو و خطای آن استخراج نمود بقاعدهٔ نجومی استخراج این بنده اگر کسی را بنجوم اعتقاد باشد عاشورا پنجشنبه بوده و آن قاعده این است که در زیج الغ بیک گورکانی و زیج هندی و غیر اینها از رصدهائی که بعد از رسول خدا بسته شده جدولی قرار داده اند و دویست و ده سال از اول هجرت که پنجشنبه بوده استخراج کرده ضبط نموده مسطور است بحرکت اوسط قمر که حسابی باشد و چون خواهیم استخراج کنیم هر سالی را دویست و ده و دویست و ده از آن سال کم کنیم باقی که از دویست و ده کمتر ماند در جدول برده اول محرم آن سال را بحسابی مشاهده کنیم چه روز بوده بکریم و فرق حسابی با هلالی آنست که اگر پس از طرح دویست و ده و دویست و ده آنچه باقی ماند در جدول مذکور برده شود اگر بازاء ناقصه هجری کبیره غره محرم هلالی یکروز یا دو روز بعد از حسابی که در جدول مسطور است افتد بدون شک

و اختلاف و اگر بازاء تامه هجری کبیره یکروز یا دو روز قبل از غره حسابی واقع شود مثلا سال هزار و سیصد هجری پس از طرح دویست و ده و دویست و ده چهل که کمتر از عدد مذکور است باقی ماند بردیم در جدول مذکور غره محرم حسابی بازاء ناقصه هجری شنبه آمد و هلالی در تقویم دوشنبه بود دو روز بعد آمد و بازاء تامه هجری سه شنبه بود یکروز قبل از تامه افتاد ایضا سال هزار و سیصد و شش پس از طرح دویست و ده ده چهل و شش باقی ماند در جدول مذکور بردیم بازاء ناقصه جمعه آمد و بازاء تامه یکشنبه بتقویم نظر کردیم هلالی شنبه بود و این حساب زیاده و نقصان نشود و مصون از خطاست و جدول مذکور مستعمل منجمین است که از آن استخراج نمایند پس دیدیم سال شصت و یک هجری در جدول مذکور بازاء ناقصه یکشنبه است پس هلالی محرم دوشنبه باشد یا سه شنبه ایضا سال شصت و یک هجری در جدول مذکور بازاء تامه هجری چهارشنبه آمد پس هلالی یا سه شنبه باشد یا دوشنبه پس عاشورا چهارشنبه یا پنجشنبه شود بدین قاعده اینگونه نماید و این حساب سال شهادت را شصتم هجرت گیرد و اگر شصتم بود جمعه و شنبه دهم محرم میتواند شود والله اعلم بحقایق الامور و اگر گویند اول محرم سال هجرت جمعه بوده نزد اهل شرع نه پنجشنبه ضرری بقاعده که این بنده استخراج نموده ندارد ابدا

فصل پنجم

در ولادت و شهادت حضرت امام زین العابدین علی بن الحسین علیه السلام است ولادت آن بزرگوار در روز پنجشنبه پنجم شهر شعبان سال سی و هشتم هجرت در مدینه واقع گردید و جناب علی اوسط است و برادر بزرگ آن سرور علی اکبر در کربلا در حضور مبارک پدر بزرگوارش شهید شد و حضرت امام زین العابدین در مدینه مشغول بامامت بود تا بحکم خلیفهٔ معاصر از بنی امیه بآنحضرت زهر دادند و آن حضرت در روز شنبه هجدهم محرم الحرام سال نود و پنجم هجری شهید گردیدند نزد عم بزرگوارش در مدینه مدفون گردید و چون این بنده را با این حضرت و سلسله افتخار باین نور کرد کار میرسد صواب شمرد که ذکر سلسلهٔ خود را در کمال اختصار بنماید

پس گوییم این بندهٔ آفریدگار بدایع نگار محمد مهدی ابن وکیل لشکر میرزا مصطفی ابن میرزا حسن ابن
محمد مخدوم مرتضی ابن میر مصطفی ابن محمد مخدوم مرتضی ابن سید العرفاء داود ابن میر اسمعیل ابن
میر حسین بن میر فضل الله ابن نظام الدین حبیب الله ابن جعفر بن تاج الدین حسن ابن فخر
الدین علی بن رضی الدین مرتضی بن زین الدین علی بن شمس الدین محمد بن صدر الدین ابن
امین الدین ابن ابراهیم ابن شرف الدین یحیی ابن شمس الدین محمد ابن ابراهیم ابن زین الدین
عبدالله ابن نظام الدین علی ابن ابوعبدالله حسین بن علی ابن عمر ابن حسن الافطس ابن
ابوالحسین علی الاطهر ابن امام زین العابدین علیه السلام است و حضرت امام زین العابدین را
اولاد ذکور یازده بود امام محمد باقر و زید الشهید و عبدالله و حسن و حسین و عمر و عبدالرحمن
و سلیمان و حسین اصغر و محمد اصغر و علی الاطهر است و عقب آن بزرگوار از شش نفر ماند از امام
محمد باقر و عبدالله الباهر و زید شهید و عمر اشرف و حسین اصغر و علی اطهر آنچه در کتب
مضبوط است آنکه علی الاطهر مکنی است با بوالحسین و مادر این بزرگوار با مادر زید الشهید یکی بود
و علی الاطهر را اولاد نبود جز یکتن و آن حسن افطس است و افطس یعنی پهن دماغ و حسن بسیار رشید
و بلند بالا بود هنگامیکه پدرش وفات کرد وی در رحم مادر بود و چون بحد بلوغ رسید محمد بن
عبدالله محض صاحب نفس زکیه خروج کرد رایت رزم محمد را حسن افطس برافراشت از آنکه بلند بالا بود
و اورا رمح آل ابیطالب میگفتند هنگامی که محمد شهید شد حسن فرار کرد در زمان ملاقات حضرت
صادق با منصور دوانیقی فرمودند اگر میخواهی خدمت رسول خدا کنی حسن افطس را اذیت مکن و از
تقصیرش درگذر منصور عفو کرد و چون حضرت صادق از دنیا رفت فرمود هشتاد دینار
از مال آن بزرگوار بحسن بدهند و حسن را شش پسر بود زید گراش و علی خزری و حسن مکفوف و
حسین و محمد و عمر برطله و بعضی عبدالله نیز ذکر کرده اند و محتمل یکی از آنها ملقب بعبدالله بوده
یا آنکه اولاد حسن هفت نفر باشند و زید و عمر و علی و محمد از یک مادر بودند مسمی بعابده و عمر

برطله را

برطله را اولاد یکی بود مسمی بعلی و مادر علی ام جعفر بنت احوص ابن سعید است و علی را اولاد شده
بود محمد و ابراهیم و عمر و احمد و حسین و حسن از یکمادر بودند و حسین مکنی است با بوعبدالله و مدفون است
در قم و او چهار پسر داشت ابوطالب محسن و محمد و احمد و ابوالحسن علی برطله الملقب بنظام الدین
و سادات بنو برطله از ابوالحسن علی میباشند و علی را دو پسر است یکی جد بنو برطله و یکی عبدالله
ملقب بزین الدین و سلسلهٔ این بنده از عبدالله است و از اعقاب اجداد دیگر اطلاع ندارد جز
آنکه میر فضل الله را اعقاب از پسر دیگر مسمی با بوالمفاخر باشد و میر محمد حسین را از پسر دیگر
مسمی بکاظم اعقاب بسیار باشد از اعیان و مستوفیان حضرت شهریاری و مادر این بنده از
این رشته باشد و اعقاب میر اسمعیل نیز از پسری دیگر مسمی بحسین باقی است و صدر الحکماء و
قطب العرفاء میر داود که جد مؤلف باشد صاحب مکاشفات و کرامات و قبرش در تفرش
مشهور و محل زیارت نزدیک و دور است و رساله در اصول الدین مرقوم فرموده که کتاب
کفایة العرفان این بنده شرح بر او است و میر داود را از زن نکاحی یکی بود بنت سید مصطفی
تفرشی صاحب کتاب نقد الرجال و این سید جلیل معاصر است با آخوند ملا محمد تقی مجلسی و هر دو در خدمت
ملا عبدالله شوشتری تحصیل نموده اند و فقیه اهل زمان خود بوده و میر داود را پسری نباشد جز مرتضی و او
کتابی مسمی بعقد الدرر بخواهش یکی از دوستان تالیف نموده در سال یکهزار و صد و سی
و پنج هنگام استیلای افاغنه بر اصفهان و چون قلم بدینجا رسید روز ولادت خود نوشته آید
صواب باشد تولد این عاصی خاطی هشت ساعت از شب یکشنبه بیست و هشتم رجب سال یکهزار
و دویست و هشتاد و نه هجری در طهران واقع شده و تا اکنون که هزار و سیصد و یک هجری است
در طهران که پای تخت سلطنت شاهنشاه ایران است اقامت دارد و فوت والد این بنده
در لیل یکشنبه نوزدهم ماه ربیع الثانی سال یکهزار و دویست و نود و هشت هجری باشد
و تاریخ وفات آنجناب بحروف ابجد در چند بیتی بنظم کشیده این است و آنروز روز نوروز بود

وعمه

و عید بود میر دوران وکیل لشکر شاه درجهان کرد ور عید نزول شاه و ارکان دولت ایران
جمله از موت او شدند ملول کوکب سعد بخت با شرف کرد در منزل هبوط و نزول
شده حیران ز این قضا و اما حزره از این قدر شده است مقول گفت مخلص برای تاریخش
حیّ بود کی بهشت نزد رسول

فصل ششم

در ولادت حضرت باقر علیه السلام اما ولادت حضرت امام محمد باقر در روز جمعه غره رجب سال پنجاه و هفت هجری در مدینه طیبه واقع گردید اسم آن حضرت محمد مادرش فاطمه دختر امام حسن علیه السلام و اشهر القاب مبارکش باقر است یعنی شکافنده علم چنانچه رسول خدا بجابر بن عبدالله انصاری فرمود یا جابر انک تلقی رجلا من ولدی یقال له محمد اسمه اسمی طیب الله له النور والحکمة فاذا رایته فاقرأ منی السلام و در روایت دیگر است که میفرماید یا جابر ستلد له ولد منی اسمه اسمی یبقر العلوم بقرا و آن حضرت را خلیفه معاصر مسموم ساخت تا در روز دوشنبه هفتم ذی حجه سال صد و چهارده هجرت رحلت فرمود در نزد پدر بزرگوارش مدفون گردید

فصل هفتم

در یوم ولادت و وفات امام بحق ناطق جعفر ابن محمد الصادق علیه السلام است ولادت آن بزرگوار در مدینه طیبه روز دوشنبه هفدهم شهر ربیع الاول سال هشتاد و سه هجری است مادرش ام فروه بنت قاسم ابن محمد بن ابی بکر است القاب مبارکش صادق و مصدق و صابر و فاضل و طاهر و اشهر کنیه اش ابو عبدالله است و مناقب و فضایل آنحضرت مقبول خاصه و عامه است که آن بزرگوار معدن علم و حلم و فتوت بوده و چهار هزار نفر در خدمتش تحصیل علوم نموده اند از افاضل شیعیان تقریبا چهار صد نفر در خدمت آن سرور تحصیل معقول و منقول کردند و مذهب اجداد خود را ظاهر فرمود چه در آن عهد تقیه و خوف از خلفا کمتر بود انقراض خلافت بنی امیه شد و اول دولت بنی عباس و خلفا مشغول نزاع بودند و آن سرور را فرصت پدید آمد تا خلافت بر منصور عباسی قرار گرفت از کثرت مشاهده معجزات از آن سرور بترسید

و آن جناب را مسموم ساخت تا در روز دوشنبه هفدهم شوال سال صد و چهل و هشت هجرت در مدینه شهید گردید و در نزد پدر بزرگوارش مدفون شد

فصل هشتم

در یوم ولادت حضرت ثامن الائمه علی بن موسی الرضا علیه السلام است ولادت آن حضرت در روز جمعه یازدهم شهر ذیقعده سال صد و چهل و هشتم هجرت در مدینه طیبه واقع گردید مادرش ام البنین و القاب مبارکش ابو الحسن ثالث است نزد آنکه حضرت امیر را ابو الحسن مطلق و امام زین العابدین را اول و حضرت امام موسی را ثانی دانند و چون خلافت بمامون رسید مرو را پایتخت خود قرار داد و آن حضرت را بدان مکان خواست و جهه مصلحت دولتی خود آنحضرت را ولیعهد گردانید و در سال دویست و دوم دختر خود ام حبیبه را بدان حضرت عقد بست و چون کثرت معجزات مشاهده کرد بترسید و آن حضرت را مسموم ساخت تا در آخر ماه صفر سال دویست و سیم شهید شده در سناباد طوس مدفون گردید و الآن قبر آن بزرگوار محل زیارت تمام اهل اسلام از ابرار است و اینکه بعضی انکار شهادت آن حضرت نموده اند وجهی ندارد با وجود اخبار که در شهادت آن سرور از رسول خدا و امیر المومنین و سایر ائمه صلوات الله علیهم رسیده است و تمام ائمه شهید شدند

فصل نهم

در ولادت امام محمد تقی علیه السلام است ولادت آن بزرگوار در مدینه طیبه در شب جمعه پانزدهم شهر رمضان المبارک سال صد و نود و پنج هجری واقع شد القاب مبارکش مشهور تقی و جواد است و کنیه شریفش ابو جعفر و شمایل مبارکش گندم گون بود و چون مامون از سفر خراسان ببغداد آمد آن حضرت را از مدینه طلبید و دختر خود ام الفضل را بعقد او در آورد و پس از چندی آن سرور بمدینه برگشت و مامون چون از این جهان بگذشت خلیفه معاصر آنحضرت آن جناب را ببغداد خواست و ام الفضل را بطلبید و وعده ها بوی داد تا آن ملعونه آن حضرت را مسموم نمود و در آخر ماه ذیقعده سال دویست و بیستم هجرت در بغداد شهید شد و در مقابر قریش نزد قبر جد اطهر امام موسی علیه السلام مدفون گشت

فصل دهم

در یوم ولادت امام دهم امام علی النقی علیه السلام است ولادت آن سرور روز سه شنبه سیزدهم رجب سال دویست چهارده هجری است القاب مبارکش نقی و هادی و امین و مؤمن و عسکری باشد و عسکر اسم محله بوده در سامره که لشکر متوکل عباسی در آنجا بودند و کنیه مبارکش ابوالحسن است و ولادتش در مدینه واقع شده تا آنکه نوشت والی مدینه بخلیفه عباسی که یا امام علی النقی را از مدینه ببر یا حشم از مدینه و مکه بسویش متوکل یحیی بن هرثمه را با نامه نزد آن سرور فرستاد و آن جناب را بسر من رای آورد پس متوکل کشته شد و آن حضرت در سر من رای تشریف داشت و با خلفای معاصر مدارا میفرمود تا آنکه آن حضرت را مسموم ساختند تا در روز بیست و ششم جمادی الاخر سال دویست و پنجاه و چهارم وفات فرمود و در سر من رای مدفون گردید

فصل یازدهم

در ولادت باسعادت حضرت امام حسن عسکری علیه السلام است ولادت آن بزرگوار در مدینه طیبه روز جمعه هشتم شهر ربیع الآخر سال دویست و سی و دو از هجرت واقع شد القاب مبارکش زکی و هادی و عسکری و کنیه مبارکش ابومحمد است آن بزرگوار پس از شهادت امام علی النقی بسیار بگریست بنوعی که مردم منعش نمودند و در سر من رای مشغول بامامت ناس بود و روز و شب بعبادت پروردگار قیام میفرمود و از خلفای جور با آن حضرت صدمات زیاد وارد شد و بر همه صبر میفرمود تا آنکه آن بزرگوار را خلیفه معاصر عباسی مسموم ساخت در اول ماه ربیع الاول سال دویست و شصت هجری از زهر جفا مریض شد و در جمعه هشتم ربیع الاولی وفات یافت و در سر من رای نزد پدر بزرگوارش مدفون شد

فصل دوازدهم

در ولادت باسعادت امام عصر حجة الله علی الخلق علیه السلام ولادت آن حضرت در جمعه پانزدهم شعبان سال دویست و پنجاه و پنجم هجرت در سر من رای واقع گردید القاب مبارکش هادی و خاتم

و قائم و منتظر و صاحب الزمان و مهدی و کنیه شریفش ابوالقاسم و مادرش نرجس دختر یشوعا پسر پادشاه روم و از نسل شمعون خلیفه حضرت عیسی علیه السلام است و چون پدر بزرگوارش شهید شد خلیفه عباسی در جستجو آمد که آن حضرت را یابد و شهید نماید آن بزرگوار غیبت صغری فرمود و اشخاصی که بودند که خدمت آن سرور میرسیدند و عرایض شیعیان را برده و جواب میآوردند وکیل اول عثمان بن سعید عمروی بود پس از فوت آن محمد ابن عثمان شد پس از فوت محمد بن عثمان حسین بن روح وکیل شد پس از رحلت او شیخ ابوالحسن علی بن محمد السمری است و چون عمر او بآخر رسید توقیعی از آن حضرت بوی آمد که تو در این شش روز وفات خواهی کرد و پس از تو کسی وکیل نمی باشد و غیبت کبری فرمود و وفات علی بن محمد السمری در سال سیصد و بیست و نه بود و بسیاری دعوی نیابت کردند چه در بودن وکلای اربع که لعن بر آنها از ناحیه مقدسه بیرون آمد و چه پس از آن و کثرت عمر آن حضرت ممتنع عقلی نباشد و این بنده در کتاب کفایة العرفان ان شاء الله الرحمن مبسوطاً بیان خواهیم کرد که ناظر منصف حکیم را شکی در امامت آن حضرت نبود و در این کتاب بیش از این نگنجد و معجزه این بنده از آن حضرت مشاهده نموده و تفصیلش اینست که در سفر دوم که بعتبات عالیات مشرف شدم در ماه ربیع الثانی سال هزار و دویست و نود و نه بود بسر من رای رفتم جهة زیارت امام علی النقی و امام حسن عسکری علیهما السلام و در سردابی که آن حضرت غایب شده زنی از اهل خراسان مشاهده شد که از چشم کور و از بدن افلیج بود و او را در حضرت رضا جهة شفا برده بودند شفا مرحمت نشده بود پس از آن بکربلا و نجف اشرف و کاظمین علیهم السلام آورده بودند و در حرم بازداشته شد شفا مرحمت نشد بسامره آمده بود دو شب در حرم مطهر امامین همامین توسل جسته شفا مرحمت نشده صبح بسرداب غیبت که زیارت مخصوصی دارد آمده بود و با کمال یاس و نومیدی زیارت خوانده مشغول وداع بود که دیده بود که شخصی آمد و دست بر چشم و بدن او بمالید بینا شد و توانا سؤال کرده که کیستی فرموده بود که امام عصرم محمد بن حسنم که منتظر ظهورم من هستی و غایب شده بود مردم چون مشاهده کردند که ضعیفه بینا و توانا شده

دورا و اجماع کردند و این بنده خود مشاهدهٔ آن شفا داده را نمود و با کمال امیدواری بالطاف مبارکش عرض کنم

ای پادشه خوبان داد از غم — جان بی تو بلب آمد وقت است که باز آیی

باب دوم

در خلفای معاصر ائمه علیهم السلام است و هرگاه مفصلاً بخواهد که شرح دهد کتابی شود پس با کمال اختصار سال خلافت آنها را مذکور و مسطور داشت که تا دانند معاصر هر امامی کدام یک از خلفا بوده اند و شهادت ائمه علیهم السلام بدست و تحریک کدام خلیفه بوده و خلفا منقسم اند به سه طبقه

طبقة الاولی

ابوبکر هو عثمان بن عامر بن عمرو بن کعب اول خلفاست پس از رسول خدا که روز وفات رسول خدا در سقیفه بنی ساعده مردم با وی بیعت کردند و در مدینه بخلافت قرار گرفت و در هشتم جمادی الآخر سال سیزدهم هجرت مریض گردید و در بیست و دوم از این جهان بگذشت و در نزد رسول خدا مدفون شد و از عمرش شصت و سه سال گذشته بود و هنگام مرض عمر بن خطاب را خلیفه خود نمود بنا به تعیین او پس از وفات وی عمر در مدینه بخلافت مشغول گردید در نهم ربیع الاول یا اواخر ذی حجه سال بیست و چهارم هجرت از دست ابو لؤلؤ کشته گردید و از عمرش شصت و سه سال گذشته بود و در نزد ابوبکر مدفون شد و هنگام مرض کار بشوری قرار داد و پس از مرگ وی سه روز چو بگذشت مردم با عثمان بن عفان بیعت کردند و او بخلافت قرار گرفت تا در هجدهم ذی حجه سال سی و پنجم عثمان را اصحاب رسول خدا بکشتند و در بقیع مدینه مدفون شد و عمرش را هشتاد و نود سال نوشته اند

طبقة الثانیه

خلفای بنی امیه است و اول آنها معاویة ابن ابی سفیان است و معاویه در زمان خلافت عثمان والی شام بود پس از قتل وی اصحاب رسول خدا با حضرت امیر المؤمنین بیعت کردند و او در شام طغیان نموده سر از اطاعت به پیچید تا آنکه شامات با وی شد و پس از شهادت حضرت امیر المؤمنین امام حسن علیه السلام

حتی نفاق اهل کوفه با وی صلح کرد و خلافت بوی تفویض شد و در ماه رجب سال شصتم هجرت در شام از این جهان بگذشت و از عمر او هشتاد گذشته بود بعضی تا نود نوشته اند **دوم** یزید بن معاویه است و وی پس از مرگ معاویه بخلافت قرار گرفت و مردم بوی بیعت کردند در سال اول خلافت بحکم او حضرت سید الشهدا علیه السلام را در کربلا شهید کردند سال دوم مدینه را قتل و غارت نمود سال سیم حکم داد تا مکه را بکوبند و خراب نمایند و در ربیع الاول سال شصت و چهارم بدرک واصل شد **سیم** معاویة بن یزید بن معاویه است و خلافت وی چهل روز بود مردی بود دیندار بمنبر بر آمد و اظهار کرد کفر پدر خود و فضایل حضرت امیر المؤمنین و امام حسن و امام حسین علیهم السلام را و از خلافت خود را خلع نمود و در گوشه بعبادت پروردگار مشغول شد تا چهل شب یا هفتاد شب پس از خلع خود و آنگاه اهل شام و اقوام او گفتند حب علی وی را فریب داده و او را زنده در گور نمودند و از عمر او هجده سال یا بیست و یکسال گذشته بود مخفی نماناد آیه یخرج الحی من المیت خروج معاویه از یزید را شامل است چه زنده دلی از مرده دلی ظاهر گردید **چهارم** مروان بن الحکم ابن ابی العاص ابن امیه است پس از خلع معاویه خود را از خلافت مردم شام در ماه جمادی الاولی با وی بیعت کردند و در رمضان سال شصت و پنجم هجری در شام از این جهان بگذشت **پنجم** از خلفای بنی امیه عبد الملک بن مروانست پس از مرگ مروان مردم با وی بیعت نمودند و در شوال سال هشتاد و ششم از این جهان بگذشت و از عمرش شصت و سه سال گذشته بود **ششم** ولید بن عبد الملک است و او پس از پدر بخلافت قرار گرفت و مردم با او بیعت نمودند و در منتصف جمادی الآخر سال نود و ششم در دیر مروان از این جهان بگذشت و از عمرش چهل و هشت سال گذشته بود **هفتم** سلیمان بن عبد الملک است و او پس از برادر به بیعت ناس خلیفه گشت تا در روز جمعه دهم سال نود و هشت از این جهان بگذشت و از عمرش سی و نه سال گذشته بود و در زمان مرض خود عمر بن عبد العزیز را ولیعهد نمود **هشتم** عمر بن عبد العزیز بن مروان است

پس از مرگ سلیمان مردم با وی بیعت کردند و او مردی دانا بود حکم داد تا هر که سب امیر المؤمنین
علیه السلام کند زبانش از دهانش درآورند و در ماه رجب سال صد و یک وفات نمود و از عمر او
سی و نه سال گذشته بود **نهم** یزید بن عبد الملک است پس از مرگ عمر بن عبد العزیز
مردم با وی بیعت کردند و در شعبان سال صد و پنج هجری از این جهان بگذشت و از عمر او بیست و هشت سال
گذشته بود **دهم** هشام بن عبد الملک است پس از مرگ برادرش یزید با وی بیعت
بخلافت نمودند و در ماه ربیع الاول سال صد و بیست و پنج در شام از این جهان بگذشت و از عمر او
پنجاه و سه سال گذشته بود **یازدهم** ولید بن یزید بن عبد الملک است پس
از مرگ هشام با وی بیعت کردند و او مردی عیاش بود و زنا میکرد و شراب میخورد پس از یکسال او را از
خلافت عزل کردند و در جمادی الاول سال صد و بیست و شش او را کشتند **دوازدهم**
یزید بن ولید بن عبد الملک است پس از خلع ولید با وی بیعت کردند و در نیمه جمادی الآخر همان سال صد و بیست
و شش از این عالم درگذشت **سیزدهم** ابراهیم بن ولید است پس از مرگ برادر
با وی بیعت کردند و سه ماه تقریباً خلافت کرد که مروان بن محمد بن مروان پنجاه هزار لشکر فراهم آورد و
شام را مسخر کرده ابراهیم بگریخت و بعد امان خواسته بیعت با مروان نمود **چهاردهم**
مروان بن محمد بن مروان است پس از بیعت ابراهیم و تسخیر شام در ذیقعده سال صد و سی و دو بدست سپاه
سفاح کشته آمد

طبقه الثالثه

خلفای بنی عباس است **اول** ابی العباس عبد الله بن محمد بن علی بن عبد الله بن عباس است که
عباس عم رسول خدا بود در جمعه سیزدهم ربیع الاول سال صد و سی و سه در کوفه مردم با وی
بیعت کردند و لشکر بشام روانه داشت و شام را تسخیر نمود و بنی امیه را بقتل رسانید و در سال صد و
سی و شش از این جهان بگذشت و از عمرش سی و دو سال گذشته بود **دوم**
ابو جعفر منصور است پس از مرگ برادرش مردم با وی روی کرده بیعت نمودند و او بغداد را

بساخت و محل خلافت قرار داد و در ماه محرم که از مکه معاودت میکرد در بئر میمون در سال صد
پنجاه و هشت از این جهان بگذشت و از عمرش شصت و سه سال گذشته بود **سیم**
محمد المهدی بالله است پس از مرگ پدرش منصور مردم با وی بیعت کردند و در بیست و دوم
محرم سال صد و شصت و نه از این جهان برفت و از عمرش چهل و سه سال گذشته بود
چهارم موسی الهادی بالله است و او پس از پدر بخلافت برآمد و مردم با وی بیعت
کردند و در چهاردهم ربیع الاول سال صد و هفتاد از جهان برفت و از عمرش بیست و چهار سال
گذشته بود **پنجم** هرون الرشید بن محمد المهدی بالله است در شبی که موسی بمرد
هرون خلیفه شد و مامون بدنیا آمد و در شب شنبه سیم جمادی الآخر سال صد و نود و سه از این
جهان بگذشت و از عمرش چهل و هفت سال گذشته بود **ششم** محمد الامین ابن
هرون است و پس از پدر در بغداد بخلافت برقرار گرفت و مامون برادرش در خراسان بخلافت
شد و لشکر ببغداد فرستاد و بغداد مفتوح گردید و محمد امین بقتل آمد در سال صد و نود و شش
و از عمرش بیست و هشت سال گذشته بود **هفتم** عبد الله المامون بن هرون است
پس از قتل برادرش استقلال تام پیدا کرد و در رجب سال دویست و هجده از این جهان بگذشت و از
عمرش چهل و نه سال گذشته بود **هشتم** ابی اسحق ابراهیم المعتصم ابن هرون است
پس از مرگ برادرش با وی خلق بیعت کردند در دوازدهم ربیع الاول سال دویست و بیست
و هفت در سر من رای از این جهان بگذشت و از عمرش چهل و هشت سال گذشته بود
نهم هرون الواثق بالله ابن ابراهیم المعتصم است پس از مرگ پدرش در
سر من رای خلق با وی بیعت کردند و در رجب سال دویست و سی و دو در سر من رای از
این جهان بگذشت و از عمرش سی و شش سال گذشته بود **دهم**
المتوکل علی الله جعفر بن ابراهیم المعتصم است پس از مرگ برادر در سر من رای بخلافت

درآمد و مردم با وی بیعت کردند در ماه شوال دویست و چهل و هفت هجری یک پسر خود مقتول گردید
و از عمرش چهل سال گذشته بود **یازدهم** المنتصر بالله محمد بن المتوکل است
پس از کشتن پدر خلیفه شد و پس از شش ماه بمرد و از عمرش بیست و شش سال گذشته بود
دوازدهم المستعین بالله احمد بن محمد بن المعتصم است پس از مرگ پسر عم
مردم بوی بیعت کردند و در رمضان دویست و پنجاه و دو بدست خدام معتز بالله کشته شد با وجود
اینکه خود را از خلافت خلع کرده بمعتز بالله واگذاشته بود و خلافتش دو سال و نه ماه و عمرش سی و
یکسال بود **سیزدهم** المعتز بالله محمد بن المتوکل است پس از خلع مستعین خلیفه گشت
و در رجب سال دویست و پنجاه و پنج او را از خلافت خلع کردند و از گرسنگی بکشتند و از عمر او بیست
و سه سال گذشته بود **چهاردهم** المهتدی بالله جعفر ابن الواثق بالله
هرون است پس از پسر عم او خلق با وی بیعت کردند در روز خلع معتز و در رجب سال دویست و پنجاه
و شش کشته شد و از عمرش سی و هشت سال گذشته بود و بعضی گویند اسم او محمد بوده **پانزدهم**
المعتمد علی الله احمد ابن المتوکل است پس از قتل پسر عمش با وی بیعت کردند و او در سر من رای بخلافت
قرار گرفت و در شوال دویست و هفتاد و نه از این جهان بگذشت و از عمرش پنجاه سال گذشته بود
و تعیین خلفا تا بدینجا لازم بود که دانند معاصر ائمه طاهرین و قاتل آنها که بوده از خلفاء معاصرین
که اشاره شد و معاصر با غیبت صغری المعتضد بالله و المکتفی بالله و المقتدر بالله و المرتضی بالله
و القاهر بالله و الراضی بالله است و در اول خلافت المتقی بالله غیبت کبری واقع گردید

باب سیم

در ولادت با سعادت حضرت امام موسی کاظم علیه السلام است ولادت آن بزرگوار در
روز یکشنبه هفتم شهر صفر سال صد و بیست و هشت هجری در ابوا که منزلی است مابین مکه و مدینه
واقع گردید پدر بزرگوارش امام جعفر صادق و مادرش حمیده بربریه یا اندلسیه است و کنی

الخرایج روی عن علی بن عبد الرحمن عن ابیه که گفت مشرف شدیم با ابن
عکاشه خدمت حضرت امام محمد باقر علیه السلام و حضرت صادق خدمت پدر بزرگوارش ایستاده
بود و انگوری خدمت حضرت باقر آوردند و آن حضرت فرمود یکدانه یکدانه آدم پیر یا طفل صغیر میخورد
و سه دانه و چهار دانه کسی میخورد که گمان کند که سیر نمیشود و از آداب خوردن انگور آن است که دو دانه دو
دانه خورده شود بعد از آن ابن عکاشه عرض کرد خدمت آنحضرت که چرا جناب حضرت جعفر تزویج نمیفرمائی
و حال آنکه بحد بلوغ رسیده و کیسه زر سر بمهری برابر آن حضرت گذارده بود فرمود در جواب ابن
عکاشه که بهمین زودی مردی برده فروش از اهل بربر میآید در دار میمون منزل خواهد کرد و بهمین
کیسه زر جاریه بجهت او خواهم خرید پس از چند روز دیگر باز مشرف شدیم خدمت آنحضرت فرمود
خبر دهم بشما که آن مرد برده فروش وارد شده بروید و بهمین صره زر جاریه بخرید حسب الفرموده آن
بزرگوار رفتیم نزد برده فروش گفت کنیزهائی که نزد من بود بفروختم و باقی نمانده مگر دو جاریه که
یکی از آنها نیکوتر است از دیگری و چون حاضر ساخت آن دو جاریه را سؤال از قیمت آن کردیم
که بهتر بود گفت هفتاد دینار که هفتاد اشرفی باشد گفتیم کمتر نما گفت دینار و حبه کمتر نمیدهم پس گفتیم بفروش
بآنچه در این کیسه باشد و نمیدانستیم چه قدر در اوست مردی محاسن سفید ایستاده بود گفت باز کنید
کیسه را و ملاحظه کنید چه قدر است زر در آن برده فروش گفت عبث باز نمائید که اگر حبه کم باشد
از هفتاد دینار نفروشم باز آن پیرمرد گفت باز کنید چون باز نمودیم و شمردیم هفتاد دینار
درست بود پس جاریه را با داد خدمت حضرت باقر بردیم و حضرت صادق نزد آن بزرگوار
ایستاده بود حکایت را خدمت آن بزرگوار معروض داشتیم خدا را حمد نمود و بجاریه فرمود
چه نام داری عرض کرد حمیده آن حضرت فرمود **حمیدة فی الدنیا و محمودة
فی الآخرة** پس از آن فرمود باکره یا ثیبه عرض کرد که باکره میباشم فرمود چگونه شده و
حال آنکه از دست برده فروشان چیزی سالم در نرود عرض کرد هر کس که می نشست از برای مجامعت

بابن خدا امر و برا که سفید محاسن بود برادوسلط میفرمود بر روی او ولطمه میزد تا بر میخواست پس حضرت باقر کیف
بحضرت صادق که بگیر او را و بپرس متولد شد از او بهترین اهل زمین موسی بن جعفر **وفی الکافی**
باسناده عن معلی بن خنیس که فرمود حضرت صادق علیه السلام که حمیده پاکیزه است از هر چرکی
مثل طلای خالص وزایل نشده ملائکه از حفظ او تا بمن رسید از کرامت الهی مرا و حجت بعد مرا
وفی البصائر باسناده عن ابی بصیر که گفت بودم من در رکاب حضرت صادق در آن
سالی که امام موسی علیه السلام متولد گردید پس چون از مکه مراجعت کرد بمنزل ابوا نزول اجلال
فرمود غذا آوردند و ما در خدمت آن حضرت مشغول غذا خوردن بودیم که یکی از جانب حمیده
آمد که مرا در دگرفته فرمودی که خدمت عالی عرض داشته اطلاع دهم اکنون قریب بوضع حمل است
پس برخواست حضرت صادق علیه السلام با کمال انبساط و سرور و تشریف برد و ساعتی نشد
مراجعت فرمود خندان که دندانهای مبارکش مینمود عرض کردیم خدا خندان بدارد ترا چه
تولد شد از حمیده فرمود که پسری خداوند عالم بمن عطا فرمود که از نیکو آفریده شدگان است
و حمیده بمن بعضی خبر داد از تولد این پسر که من بهتر میدانستم آنها را از او عرض کردم جعلت
فداک چه خبر داد حمیده ترا فرمود که خبر داد مرا هنگامی که این پسر تولد شد گذاشت
دستهای کوچک را بر زمین و سر را بسوی آسمان بلند کرد پس گفتم به حمیده که این علامت رسول
خداست و علامات امام است از بعد او عرض کردیم جعلت فداک این چه علامت است از امام
فرمود که در شبی که نطفه جدم بسته میشد آمد شخصی نزد پدر آن حضرت هنگامی که خواب بود پس
داد باو کاسه از شربت که رقیق تر از آب بود و سفید تر از شیر والین از زبد و شیرین تر از شهد
و سرد تر از یخ پس نوشید او را و مامور شد بجماع پس برخواست در حالتی که مسرور بود و مجامعت
فرمود با زوجه او و نطفه جدم بسته شد و همه بدینگونه بودند تا چون رسید نوبه بپدر من آمد
آن شخص نزد جدم و داد آن شربت را باو و خورد و برخواست مجامعت فرمود با زوجه خود

ونطفه پدر بزرگوارم بسته شد و همین نوع بپدرم آمد و من بدنیا آمدم و چون شبی شد که نطفه این پسرم
بسته شد آمد نزد من آن شخص چنانچه نزد پدرم و جدم رفته بود و داد آن شربت را بمن نوشیدم
و برخواستم خوشحال و مجامعت کردم و نطفه این پسرم بسته شد و سوگند بخدا این امام شما است پس از من
وفی البحار نقلا عن اعلام الوری باسناده عن هشام بن احمر که گفت فرستاد کسی را
نزد من حضرت صادق علیه السلام در روزیکه بسیار گرم بود چون مشرف شدم خدمت آن حضرت فرمود
برو بسوی فلان افریقی که جاریه ایست در نزد او باین شکل و شباهت و اوصاف و او را برای من بخر چون
رفتم نزد آن مرد افریقی و دیدم کنیزان او را کسی را که آن حضرت نشانه داده بود نیافتم مراجعت
کردم و عرض کردم نیافتم نزد آن مرد جاریه که توصیف نمودی فرمود مراجعت نما نزد افریقی که
جاریه نزد او است پس مراجعت کردم نزد آن مرد افریقی قسم یاد کرد که نیست جاریه نزد او مگر آنکه
دیدم آنها را پس گفت مرد افریقی که یک جاریه دیگر مراست که موی سرش ریخته و نیست قابل آنکه تو
او را بخواهی پس گفتم که او را حاضر نما رفت و آن جاریه را آورد در حالی که آن جاریه تکیه کرده
بود بدو کنیز دیگر و پایش بزمین می کشید پس چون نزد من آمد دیدم آن صفاتی که حضرت صادق فرموده بود بمن
در این است گفتم بچند دینار او را خریداری کنم گفت ببر او را از آنکه خواهد خریداری کند هر چه قدر بخواهد
و سوگند یاد کرد از روزی که این جاریه را خریدم قادر نشدم بر تصرف او و خبر داد بمن آنکه این جاریه را
بمن فروخت که او هم قادر نشده بود بر تصرف این جاریه و سوگند یاد کرد جاریه که در خواب دیدم که
ماه بر من ناظر است در حالتی که در حجره من است پس مشرف شدم خدمت حضرت صادق و تفصیل
جاریه را عرض کردم دویست دینار مرحمت فرمود رفتم و از آن افریقی خریدم و خدمت آن بزرگوار
آوردم فرمود بمن حضرت صادق این است خدا از این جاریه مولودی آورد که بین او و خداوند نباشد
حجابی و فاضل مجلسی قدس سره در بحار پس از نقل این خبر گوید که مثل این نقل کرده است شیخ مفید در ارشاد
مگر اینکه نسبت داده است بامام موسی خریدن این جاریه را و امام رضا از او است **مؤلف عاطی گوید**

که ارشاد موجود است و خبری که در ارشاد مذکور است بسیار با این خبر تفاوت دارد و خبر بصیر که مرور بآن
نماید این مسئله واضح گردد لکن آنچه بنظر قاصر این بنده آمده این است که هشام ابن احمر حالش غیر معین
و در کتب رجالی که نزد این بنده موجود است اسمی از او برده نشده است خواه توثیق و مدح نموده باشند
خواه ذم آن

و در بحار از کتاب مناقب است که اسم مادر امام موسی لؤلؤ بوده و اصح حمیده است **و فی البحار نقلاً**
عن المحاسن باسناده عن ابی بصیر که گفت ابی بصیر که بحج مشرف شدیم در رکاب
حضرت صادق در آن سالی که امام موسی متولد شد پس چون رسیدیم با بوا آوردند غذای بسیار
خوبی و مشغول غذا خوردن بودیم که رسولی از جانب حمیده آمد که گویا وضع حمل من نزدیک شده
و حالتی در خود مشاهده میکنم که هیچوقت مشاهده نکردم خود فرموده بودی که هیچ عملی نکنم تا آنکه خدمت
تو عرض کنم پس برخاست حضرت صادق و با آن رسولی که از جانب حمیده آمده بود تشریف برد
و بعد مراجعت فرمود صحابه عرض کردند خداوند ترا خوشحال بدارد و بگرداند ما را فدای تو چه عطا
کرد خداوند ترا از حمیده فرمود که خدا حمیده را سالم گرداند و پسری از برای من [illegible] **لمؤلفه**

پسری کرد عطا بمن یزدان — روی او مثل مه تابان است — بشمار ستاره چون موسی
مهر او خادم است و دربان است — که بهتر کسی است که خدا او را ایجاد نموده در روی زمین و حمیده

مرا خبر داد از امری که گمانش این بود که من نمیدانم لکن علم من بآن زیاده از خودش بود عرض
کردم حمیده چه عرض کرد فرمود مذکور ساخت که همین که ساقط شد موسی از بطن او بروی زمین
گذارد دستهای خود را بر روی زمین و سر خود را بسوی آسمان بلند نمود و خبر دادم او را که
این علامت رسول خدا و وصی او میباشد ابو بصیر گوید عرض کردم این چه علامت است برای
رسول خدا یا امام بعد از او فرمود ای ابا محمد در شبی که نطفه این مولود مبارک مقدر شد که منعقد
شود شخصی آمد نزد من که نزد پدر و اجداد من نیز آمده بود و شربتی بمن داد که بپدر و اجداد من داده

بود و امر کرد بمن آنچه بایشان امر کرده بود پس برخاستم در نهایت خوشحالی بآنچه خدا بمن عطا خواهد
کرد و مجامعت نمودم و نطفه این مولود مبارک منعقد شد پس از دست مدهید او را که این صاحب
اختیار شماست پس از من و بدان ای ابو بصیر نطفه امام که منعقد شد و چهار ماه بگذشت و روح در او
افاضه شد ملکی را خداوند تعالی نزد او میفرستد که نام او حیوانست و بر بازوی راست او
می نویسد **وَتَمَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ صِدْقًا وَعَدْلًا لَا مُبَدِّلَ لِكَلِمَاتِهِ**
و همین که از شکم مادر بزیر آید دست خود را بر زمین گذارد و منادی ندا کند از دو بطن عرش از
رب العزت بنام خود و بنام پدرش که فلان ابن فلان ثابت شو بزرگی خلقت خود که برگزیده
من هستی و موضع و گنجینه علم و امین من بر وحی من و خلیفه من در زمین میباشی رحمت خود را
برای کسانیکه ترا دوست دارند واجب کردم و بهشت خود را باو عطا نمودم و در جوار خود او را
ساکن نمودم که بعزت و جلال خودم قسم که در جهنم بسوزانم دشمنان ترا اگر چه در دنیا با نهاد وسعت
بسیار دهم پس امام مولود دست خود را بزمین گذارده سر خود را بجانب آسمان بلند
کرده در جواب ندای حق تعالی گوید **شَهِدَ اللَّهُ أَنَّهُ لَا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ وَالْمَلَائِكَةُ وَأُولُو**
الْعِلْمِ قَائِمًا بِالْقِسْطِ لَا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ و چون این آیه خواند حق تعالی باو
علم اولین و آخرین را عطا فرماید و مستحق زیارت روح شود در شب قدر ابو بصیر گوید عرض
کردم روح جبرئیل است فرمود نه خلقی است از او عظیمتر بدرستیکه جبرئیل از ملائکه است و روح
خلقی است بزرگتر از ملائکه مشاهده نمیکنی که حق تعالی در کلام خود میفرماید **تَنَزَّلُ الْمَلَائِكَةُ**
وَالرُّوحُ **ایضاً باسناده عن منهال القصاب** که گفت منهال از مکه خارج
شدم که بمدینه روم وارد شدم بمنزل ابوا دیدم که حضرت امام موسی را خداوند بحضرت صادق
عطا فرموده پس من گذشتم از آن منزل و زودتر وارد مدینه شدم و حضرت صادق یکروز پس از
ورود من نازل شد پس طعام داد بردم برای ولادت امام موسی سه روز و من هر سه روز بودم

وهر روز که غذا میخوردم دیگر میخوردم تا فردا که ولیمه آنحضرت را میخوردم تا سه روز بر این قسم بودم انا دو آیهٔ مذکورهٔ اول آنکه ملائکه بر بازوی امام می نویسد وَتَمَّتْ كَلِمَةُ رَبِّكَ صِدْقًا وَعَدْلًا لَا مُبَدِّلَ لِكَلِمَاتِهِ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ معنی ظاهر کلام مجید آنکه تمام شد سخن پروردگار یعنی احکام و اخبار و مواعید قرآن بنهایت کمال رسیده از روی راستی در اخبار و مواعید بر وجه عدالت در احکام هیچکس نیست که تبدیل دهنده باشد مر احکام و اخبار او را و اوست شنونده دانا و اینگونه شود که صدقًا و عدلًا دو مصدر منصوبند بنابر حالیت از برای کلمه و بعضی صدقًا و عدلًا را تمیز دانند و در معنی کلمه اختلاف کرده اند اکثر مفسرین بر آن رفته اند که مقصود از کلمه قرآن است و بعضی گویند مقصود از کلمه دین خداست چنانچه در جائی میفرماید وَكَلِمَةُ اللّهِ هِيَ الْعُلْيَا و بعضی گفته اند مراد از کلمه حجة الله علی الارض است چنانچه وارد شده وَالْكَلِمَةُ التَّامَّةُ و بعضی گویند کلمه بمعنی حکم آمده چنانچه میفرماید وَكَذَلِكَ حَقَّتْ كَلِمَةُ رَبِّكَ ای حکم ربک و بعضی از قدماء مفسرین بر آن رفته اند که کلمات است و وارد شده کلمات وارد شده و همه معانی که ذکر شد برای کلمه تماما شاید چه قران را معانی و بطون کثیره است چنانچه از اخبار ائمهٔ اطهار آشکار است و اما آنچه بنظر خاطی رسد از اختصاص آیهٔ مبارکه که پس از چهار ماه از گذشتن حمل و نفخ روح بر بازوی راست امام علیه السلام نوشته اند اینست که کلمه قرآن نباشد چه تمت فعل ماضی است و معنی چنین شود که تمام و کامل شد کتاب خدا از احکام و اخبار و حال آنکه پس از نزول این آیهٔ مبارکه آیات دیگر در احکام و اخبار وارد شده و بمعنی دین الله نباشد چه دین الهی بورود این آیه بمرتبهٔ تمام نرسیده بود بالتمام و بمعنی حجة الله بسیار درست آید چه ملائکه مینویسد تمت کلمة ربک را پس از چهار ماه که نطفهٔ امام منعقد شده و روح متعلق شده ببدن امام یعنی تمام تمام شد حجت خدا از حیثیت بشری و سیر نمود تمام عوالم قدسی را تا بمرتبهٔ که در خور

رتبهٔ اوست و بنهایت کمال رسید از روی عدالت و راستی و نیست کسی که تبدیل بدهد او را یعنی این کلمات خدا را که ائمه باشند کسی نتواند عزل کند و تغییر دهد و نازل سازد از رتبهٔ که در او هستند و بآن مقام رسیده اند و آنکه مینویسد و تمت کلمة ربک چون ببازوی این یک نفر مینویسد و اینرا تکمیل فرموده پس از آن که میفرماید لا مبدل لکلماته یعنی تبدیل نمیدهد کسی کلمات خدا را و بلفظ کلمات آورد که شامل تمام ائمه شود از آنانکه قبل نوشته و تکمیل فرموده و بعد خواهد کرد و معنای دیگر که متقن و محکم است آنکه کلمه را بمعنی حکم بگیریم تا معنی تمت درست آید چنانچه بعضی از عرفا گرفته اند و باین معنی نموده اند یعنی تمام شد حکم او در ازل بآنچه حکم کرد و تقدیر نمود از اسلام کسی که اسلام آورد و کفر کسی که کافر شود و محبت کسی که دوست شود و دشمنی کسیکه دشمن شود حکمی محکم در است که مطابق است بآنچه واقع میشود و عادلًا بمناسبت هر کمال و حال بآنچه استعداد کسی که صادر میشود و مخلوق میشود از باری تعالی و مقتضی آن استعداد است و نیست تغییر دهنده مر احکام ازلیه را و اوست سمیع و بصیر و امام علیه السلام حکم خداست از ازل و تغییر نمیدهد حکم ازلیه را پس چون ملک این آیه را بنویسد بر بازوی راست امام یعنی چون او را از عالم طبیعت حرکت دهد و بمقام قرب برساند و تمام و کامل کند او را از جمیع جهات و حجت خود نماید بر تمام ماسوا آن بشکرانه این نعمت و تکمیل و رسیدن بوصال مطلوب از درجهٔ ادنی عالم طبیعت هنگام تولد بندای الطاف ربانی سر بآسمان بلند نموده در جواب ندای حق عرض کند شَهِدَ اللّهُ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ وَالْمَلَائِكَةُ وَأُولُو الْعِلْمِ قَائِمًا بِالْقِسْطِ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ معنی ظاهر آنکه گواهی داد خدا بنصب دلایل واضحه بر وحدانیت و انزال آیات ناطقه بآن و واضح گردانید آنکه اوست خدای بحق نیست خدائی سزاوار پرستش جز او و فرشتگان و صاحبان علم شهادت دادند در حالتی که او سبحانه اقامت

کننده است بعدل در جمیع افعال و اقوال خود و تکرار کلمهٔ شهادت جهة تاکید است و دیگر تا نفی شود بر آن بقوله العزیز الحکیم و شهد بمعنی بین آمده و بعضی گفته اند شهد بمعنی قضاست یعنی حکم کرد خدا و شهادت بمعنی خبار مقرون بعلم است و علی ای حال معنی بدیگونه صحیح باشد که گواهی داد خدا یا اظهار و اخبار کرد باینکه نیست خدائی جز او و اسم الله مخصوص بذات احدیت است من حیث هی هی علی الاطلاق بدانکه باری تعالی که وجود عین ذات اوست نه کلّی است نه جزئی نه عام است نه خاص مقدس است از جمیع شروط حتی شرط عدم و منزّه است از همه قیود حتی قید اطلاق نه مطلق است نه مقیّد نه واحد است نه کثیر بلکه اینها اعتباراتی چند که ثانیا او را عارض میشوند و او تعالی شانه منزّه است از همه این مراتب حتی از قید تنزیه و حجب تجلیات اسمائی و صفاتی بر همه مراتب مستطور و محجوب هر تعیّنی از تعیّنات مستحق اطلاق اسمی میگردد پس اوّل تعیّنی که عارض وجود میشود تعیّناتی است که ماخذ اشتقاق اسمی از اسماء حسنی است و این تعیّنات صفات الله است و ذات با انضمام هر صفتی از صفات از صفات اسمی است از اسماء و همه اسماء اسم الله اعظم اند لکن بنسبت با ضافه بیکدیگر باشند و اسم اعظم اسمی است که ملاحظه ذات شود با جمیع صفات بعضی که تمام اسماء را متضمن باشد و لفظ الله که مستجمع جمیع صفات کمال است و این اسماء ظلال و اشعه و حل ذاتند و آنها مظهری باشد مجرّد از مکان و زمان که جعل و خلق تعلق بآنها میگیرد و دوات عوالم مجرّدات باشند و در کتاب اصول کافی ثقة الاسلام بابی ذکر نموده در اخباری که وارد شده است باینکه اسماء الله حادث شند و این اسماء و صفات مغایر با ذات احدیت نباشند چنانچه لازمه این است که اسم غیر از موسوم باشد چه باری تعالی منزّه است از اسم یا صفت چه صفت غیر از موصوف است اینها بلسان مخلوق و ممکن است چنانچه حضرت امیر المؤمنین میفرماید کمال الاخلاص نفی الصفات عنه و افلاطون الهی میفرماید العلة الاولی لا توصف بلکه چنانچه بیان کردیم اسماء اشعه و ظلال

ذاتند در اصول کافی از حضرت صادق است که فرمود در باب ایجاد اسماء و صفات ان الله تبارک وتعالی خلق اسما بالحروف غیر مصوّت وباللفظ غیر منطق وبالشخص غیر مجسّد وبالتشبیه غیر موصوف وباللون غیر مصبوغ منفی عنه الاقطار مبعد عنه الحدود محجوب عنه حسّ کل متوهّم مستتر غیر مستور یعنی خلق فرمود خدا اسمی را که از مقوله حروف و صوات نبود و از تلفظ و نطق منزه و مقدس از جسد و پیکر جسمانی و از شباهت بمخلوق مبرا و از رنگ مبرا قطر و اندازه جسمانی از ساحت او دور و حدود از رؤیت او دور و ادراک اوهام از ملاحظهٔ جمال او در حجاب و در نظر اصحاب بصیرت بی نقاب است و الله مشتق از اله یا وله است پس معنی آیه این باشد که گواهی داد خداوند بذات خودش در مقام جمعی حقی بر وحدانیت خودش هنگامیکه نه شاهد بود و نه مشهود غیر او پس رجوع فرمود بمقام تفصیل پس شهادت داد بنفس خودش با غیر خودش بوحدانیت که هیچ معبودی نیست که سزاوار پرستش باشد مگر او سبحانه و ملائکه که ذوات مجرده قدسیه جبروتیه هستند یا اجسام نورانیه عند المتکلمین نیز گواهی دادند بآنچه مشاهده کردند از عظم قدرت و شواهد وحدت بر اینکه اوست و غیر او نیست و ملائکه در نزد بعضی ذاتا شهادت میدهند که نیست خدائی جز او و نزد طایفه فعلا شهادت میدهند و باعتقاد طایفه دیگر قولا و حق آنستکه شهادت میدهند ملائکه ذاتا و فعلا بر اینکه نیست خدائی جز او و اولوا العلم نیز گواهی دادند و اکثر مفسرین بر آنند که اولو العلم مؤمنین باشند و حق آنست که اولوا العلم خاتم النبیین و ائمه طاهرین اند بواسطه حجج ساطعه و براهین قاطعه و کشف حقایق اشیاء و وصول بمقام حق الیقین و در تفسیر عیاشی از حضرت باقر علیه السلام مروی است که اولو العلم رسول خدا و ائمه باشند و اینکه حقتعالی ملائکه را مقدم داشته است بر ائمه طاهرین با وجودی که ائمه اشرفند بجهة تقدم شهود علمی ملائکه است بر ایشان و ائمه در شهود حضی مقدم اند جهة آنکه مؤخرند و این اولوا العلم بسه قسم شهادت میدهند بایمان و بالعیان یعنی بظهور

وشاهده وبالعيان يعنى براهين قاطعه وايمان بر دو قسم است تقليدى وتحقيقى وتحقيقى بر دو قسم است استدلالى وكشفى وهر يك از استدلال وكشف يا واقف بر حدى هستند يا نيستند آنكه واقف شده مرتبه ايقان وعلم اليقين باشد واما آنكه در استدلال وكشف واقف نشده وبر استدلالش آيات آفاقى وانفسى براهين قاطعه زياد ميشود يا بر مراتب مكاشفه اش افزوده ميشود او هم يا عينى است واو مشاهده مسمى بعين اليقين است يا حقى است ودر او است شهود ذاتى آن مرتبه حق اليقين است كه با وجود ما عدا كه موجود است در چشم آنها بصورت عدم برآمده وصبح شهود وحدت از افق حقيقت براى آنها طالع شده واحتياجى بدليل وبرهان واثبات وبيان ندارند بلكه نزد ايشان همه موجودات شواهد وحدانيت ودلايل فردانيت اند وامام عليه السلام در هنگام تولد كه نداى رب جليل بشنيد شهادت داد به وحدانيت الهى با ايمان حق اليقين وعين اليقينى كه نيست خدائى جز او واوست استاده بعدل با عطاى هر ذى حق بحسب استعداد خودش وتجلى آن حقيقى در هر چيزى بقدر ظرفيت اوست وآنكه امام عليه السلام اين آيه مباركه را در جواب نداى حق بخواند جهتش واضح است چه خود آن بزرگوار يكى از اولو العلم است وبايد بآن مقام كه نايل شد وآن نداى الطاف بشنيد شهادت بدهد چه اگر ندهد از زمره اولو العلم نخواهد بود اين دليل اختصاص ذكر آيات در مواقع مذكوره

نور دوم

در نصوص وارده بر امامت آنحضرت ومشتمل است بر دو باب

باب اول

در نصوصى كه وارد شده است از رسول خدا صلى الله عليه وآله بر امامت ائمه اثنى عشر

اول ابراهيم بن محمد حموينى بسند خود از ابن عباس روايت كرده كه نعثل نامى از

علماء واحبار يهود خدمت حضرت رسول آمد مشرف شد ومسائل چندى از آنحضرت از توحيد سؤال نمود وچون آن بزرگوار جواب كافى در اثبات توحيد فرمودند باسلام مشرف گرديد وبعد عرض كرد فدايت شوم خبر ده مرا از وصى خود زيرا كه پيغمبرى از جانب خدا مبعوث نشده است مگر از براى او وصى بوده وپيغمبر ما موسى بن عمران يوشع بن نون را وصى خود گردانيد ووصى تو كه خواهد بود حضرت رسول در جواب نعثل فرمود كه پس از من على ابن ابى طالب وصى من است وپس از او دو پسر او كه فرزندان منند حسن وحسين وپس از ايشان نه نفر از اولاد حسين كه همه امامان نيكوكار دارند نعثل عرض كرد اسامى شريفه آنها را بيان فرمائيد حضرت فرمود كه چون حسين از دنيا گذرد پسرش على امام است وبعد از على پسر على كه محمد است امام است وپس از آن پسر محمد كه جعفر است امام باشد وبعد جعفر موسى پسر جعفر است وپس از وفات موسى على پسر موسى امام گردد وبعد على محمد پسر على وبعد از محمد على پسر محمد امام شود وپس از على حسن پسر على امام است وبعد حسن محمد بن حسن امام است واين دوازده نفر امامان بعدد نقباء بنى اسرائيل ميباشند نعثل عرض كرد آنچه فرمودى در كتب پيشينيان ديده ام ودر وصيت نامه موسى ابن عمران عليه السلام خوانده ام وبعد از آن برخواست ودر حضور رسول خدا اين اشعار انشاد كرد

صلى الاله ذو العلى عليك يا خير البشر
انت النبى المصطفى والهاشمى المفتخر
بك اهتدينا رشدنا وفيك نرجوا ما امر
ومعشر سميتهم ائمة اثنى عشر
حباهم رب العلى ثم صفاهم من كدر
قد فاز من والاهم وخاب من عفى الاثر
آخرهم يسقى الظماء وهو الامام المنتظر
عترتك الاخيار لى والتابعون ما امر
من كان عنهم معرضا فسوف يصلى سقر

یعنی صلوات فرستاد خدای بلند مرتبه صاحب عظمت بر تو ای بهترین مردم توئی برگزیده و پیغمبر
توئی که بنی هاشم بتو فخر میکنند ما بتو هدایت یافتیم و راه حق را تو بما آموختی و ما بتو امیدوار باشیم
در آنچه امر فرموده است ما را و طایفه که اسم بردی که عدد پیشوایان دوازده است که برگزیده و عطا نمود
پروردگار بلند مرتبه بایشان پس خالص گردانید ایشان را از هر کدورتی و چرکی رستگار شد کسی که
تولی نمود بایشان و نا امید گردید هر که خواست محو کند آثار ایشان را از آخر ایشان کسی است که سیراب میگرداند
تشنگان را و او امامی است که انتظار او را میکشند تا ظاهر شود عترت تو ای رسول خیر خواهان و یکتا لیکن
چند بپا شدند و کسانی هستند که اطاعت می کنند امر الهی را هر که از ایشان روی گرداند
بر روی در جهنم خواهد افتاد **دوم** ابراهیم ابن محمد حموینی بسند خود از ابو نظره روایت
کرده است که حضرت امام محمد باقر علیه السلام در زمان وفات خود طلبید جابر بن عبد الله انصاری
را و فرمود ای جابر خبر ده مرا از آنچه مشاهده کردی بچشم خود از آن صحیفه که در دست حضرت
فاطمه زهرا بود جابر عرض کرد بلی خدمت خاتون خود زهرا شرفیاب شدم تا اینکه او را بولادت امام
حسین علیه السلام تهنیت گویم دیدم صحیفه از در سفید در دست دارد عرض کردم ای خاتون من این چه
صحیفه باشد فرمود که این صحیفه باشد که اسامی امامان از اولاد من است عرض کردم آنرا مرحمت بمن
فرما تا مشاهده کنم بفرمود یا جابر اگر مرا رخصتی بود بتو میدادم لکن نهی شده که آنرا بجز رسول خدا
و اوصیای او دست بزنند ولی ترا رخصت میدهم که از پشت آنرا مشاهده نمائی چون
نمود و آنرا نظر نمودم دیدم نوشته بود ابو القاسم محمد بن عبد الله المصطفی و مادرش آمنه
و ابو الحسن علی ابن ابیطالب المرتضی و مادرش فاطمه بنت اسد و ابو محمد الحسن ابن علی و ابو عبد الله
الحسین بن علی التقی مادر ایشان فاطمه بنت رسول الله و ابو محمد علی بن الحسین العدل مادرش شاه
بانویه بنت یزدجرد پسر شاهنشاه ابو جعفر محمد بن علی باقر مادر او ام عبد الله ابو عبد الله جعفر بن
محمد الصادق مادرش ام فروه بنت قاسم بن محمد ابو ابراهیم موسی بن جعفر الثقه مادرش حمیده

ابو الحسن علی بن موسی الرضا مادرش نجمه ابو جعفر محمد بن علی الزکی مادرش خیزران ابو الحسن علی بن محمد الامین
مادرش سوسن ابو محمد الحسن الرفیق مادرش سمانه ابو القاسم محمد بن الحسن هو الحجة القائم مادرش نرجس
صلوات الله علیهم اجمعین **سیم** صدر الائمه خطب خوارزمی بسند خود از ابو سلیمان
راعی رسول خدا صلی الله علیه و آله روایت کرده که گفت شنیدم آنحضرت میفرمود در لیلة المعراج
حق تعالی فرمود یا محمد نظر کردم بسوی اهل زمین و ترا از میان اهل ایشان برگزیدم و نامی از نامهای
خود از برای تو جدا کردم یاد نشوم در جائی مگر اینکه تو با من یاد شوی من محمودم و تو محمد و بعد از آن
دیگر بسوی زمین نمودم و علی را از میان ایشان برگزیدم و نامی از نامهای خود از برای او جدا کردم
منم اعلی و اوست علی یا محمد تو و علی و فاطمه و حسن و حسین و ائمه از اولاد حسین را آفریدم از نور
خود و ولایت شما را بر اهل آسمانها و زمینها عرض کردم پس هر که قبول کرد از مؤمنان است و هر که
انکار نمود از کافران است یا محمد میخواهی ایشان را مشاهده کنی عرض کردم بلی فرمود نظر نما
بجانب راست عرش چون نظر کردم دیدم علی و فاطمه و حسن و حسین و علی ابن الحسین و محمد بن علی
و جعفر بن محمد و موسی بن جعفر و علی بن موسی و محمد بن علی و علی ابن محمد و حسن بن علی و مهدی را در شعاعی
از نور که همه بنماز ایستاده بودند و مهدی در میان آنها مانند ستاره میدرخشید پس فرمود یا محمد
اینها حجتهای منند و این حدیث را بعینه صاحب مقتضب الاثر و صاحب کنز المخفی و ابراهیم بن
محمد حموینی روایت کرده **چهارم** قاضی ابو الفرج بغدادی از جماعتی از شیوخ
خود که آنها از ابی هریره روایت کرده اند که من و جماعتی از اصحاب در خدمت حضرت رسول
حاضر بودیم از آنجمله ابو بکر و عمر و فضل بن عباس و زید بن حارثه و ابن مسعود بودند که امام حسین
علیه السلام داخل شد رسول خدا او را در کنار گرفت و بوسید و فرمود یا حسین انت
الامام ابن الامام ابو الائمه تسعه من ولدک ائمه ابرار عبد الله بن مسعود عرض کرد کیانند آن
امامانی را که ذکر فرمودی از صلب حسین بوجود آیند حضرت رسول سر مبارک را بزیر انداخته بعد

ازآن بلند فرموده فرمود یا بن مسعود از امر عظیمی سؤال کردی و لیکن من خبر میدهم ترا که از صلب
این فرزند من حسین بیرون میآید ولد نهمی که هم اسم جد خود علی علیه السلام است و لقب او
عابد است و از صلب او بیرون میآید ولدیکه اسم او اسم من است و شبیه ترین خلق است بمن
و او می شکافد علم را شکافتنی و ناطق بحق و امر کننده بصواب است و بیرون میآورد از صلب
او کلمه حق و لسان صدق را ابن مسعود از اسم او سؤال کرد فرمود اسم او جعفر
صادق است بعد از آن حسان ثابت داخل شد بر رسول خدا و انشاء مدح آن حضرت نمود
پس از آن رسول برخواسته داخل خانه عایشه شد ما نیز با آن حضرت داخل خانه شدیم
یعنی من و علی ابن ابی طالب و ابن عباس و رسول خدا را قاعده این بود که اگر سؤالی از
آنحضرت میشد جواب میفرمود و اگر کسی سؤال نمیکرد ابتدا بسخن نمیفرمود پس من عرض
پدر و مادرم فدای تو باد آیا خبر نمیدهی ما را بباقی خلفاء از نسل حسین فرمود نعم یا
ابا هریره بیرون میآورد خدای تعالی از صلب جعفر اولاد نقی طاهر که نام او نام موسی
بن عمران است و از صلب موسی بیرون میآورد فرزندی که خوانده میشود برضا و او موضع
علم و معدن حلم است و فرمود بابی المقتول فی ارض الغربة و از صلب رضا بیرون میآورد فرزند
او محمد را که محمود و اطهر در خلق و احسن در خلق است و از او خارج میشود ولد او علی که طاهر الحسب
و صادق المهجة است و از علی بیرون میآورد حسن نقی طاهر که ناطق از جانب خدا است و
پدر حجة الله است و بیرون میآورد از صلب او قائم اهل بیت را که باو پر کند زمین را
از عدل هنگامی که پر شده باشد از جور و از برای اوست هیبت موسی و حکم داود و
بهاء عیسی و بعد تلاوت فرمود این آیه را ذریة بعضها من بعض والله سمیع علیم
پنجم حافظ بن عقده گفته است که علما و مشایخ ما روایت کرده اند از عبد
القیس که در بصره نزد ابوایوب انصاری شدم و از او شنیدم که گفت از رسول خدا شنیدم

که میفرمود علی مع الحق والحق معه و اوست امام و خلیفه بعد از من و دو فرزند او حسن و حسین دو سبط
منند از این امت و هر دو امامند چه آنکه قائم شوند بحق خود شان و یا آنکه تقاعد نمایند که غصب حق
ایشان شود و پدر ایشان بهتر از ایشان است و امامان بعد از حسین نه نفرند که از صلب حسین اند
که از ایشان است قائم آن چنانی که قیام مینماید در آخر الزمان چنانکه من قیام نمودم در اول زمان
پس سؤال نمودم از رسول خدا از اسامی ایشان فرمود که در لیلة المعراج نظر کردم بر ساق عرش
دیدم که بنور نوشته شده است لا اله الا الله محمد رسول الله ایدته بعلی و نصرته بعلی و دیدم
یازده اسم دیگر که کتابت شده بود بنور در ساق عرش بعد از اسم علی و آن حسن و حسین و سه
علی و محمد و محمد و جعفر و موسی و حسن و الحجة عرض کردم الهی و سیدی این گروه که باشند که
گرامی داشتی ایشان را و مقرون اسامی ایشان را نمودی باسم خود ندا رسید که اینها اوصیا
بعد از تو و امامان بعد از تو اند فطوبی لمحبهم والویل لمبغضیهم **ششم** واقدی بسند
خود از ابی سلمه روایت کرده که نزد عایشه رفتیم و او را محزون یافتیم و در نزد او کتابی بود که در او
نظر میکرد و میگفت صدق رسول الله گفتیم چه چیز است این کتاب ای ام المؤمنین گفت اخبار و قصص است
که کتابت نمودم از رسول خدا پس از او درخواست نمودم که بمن خبر دهد که آیا رسول خدا با او بیان فرمود
که خلفاء او پس از او چند نفرند و کیانند پس عایشه کتاب را گشود و گفت ای ابو سلمه از برای ما
مشربه بود که آن بیت مخصوصی بود که محل وحی رسول خدا بود جبرئیل نازل شد بر آن حضرت و امر
کرد مرا که کسی بر او داخل نشود ناگاه حسین داخل شد بر آن حضرت و جبرئیل بآن حضرت خبر داد از کیفیت
شهادت حسین پس رسول خدا گریست و تربت مدفن او را که خاک سرخی بود بر آن حضرت
عرضه داشت و عرض کرد که خداوند انتقام میکشد از دشمنان او بقائم علیه السلام و زود است
که خداوند خلق نماید از صلب حسین فرزندی که نام او علی است که خاضع و خاشع است از
برای خداوند و از صلب او بیرون میآورد فرزندی محمد نام که قانت و ساجد است از

برای خداوند و از صلب محمد بیرون میاورد فرزند او جعفر را که ناطق عند الله و صادق است
در راه خدا و از صلب جعفر بیرون میاورد ولد او موسی را که واثق بالله و محب خداست
و از صلب موسی بیرون میاورد فرزند او را که وفی و رضی است و از صلب او محمد که مرغب الی الله است
و از صلب او علی که ولی خداوند است و از صلب او حسن که مؤمن بالله و مرشد بسوی
خداوند است و از صلب حسن بیرون میاورد کلمه حق و لسان صدق و مظهر حق که
حجة الله علی البریه میباشد و از برای او غیبت طولانی است که ظاهر میفرماید خداوند باو
دین اسلام را و فرو می نشاند باو کفر را ابوسلمه میگوید من در نزد او این حدیث را
کتابت کردم و او بمن املا میکرد و میگفت که کتمان نما این حدیث را از من تا در زمان
خلافت امیر المؤمنین علی علیه السلام آنحضرت مرا طلبید و فرمود بیرون بیاور آنچیز را
که با ملاء عایشه کتابت کردی عرض کردم کدام خبر فرمود آن مکتوبی که اسامی اوصیاء
من در آن ثبت است پس آن مکتوب را بیرون آوردم و بآن حضرت عرضه داشتم
و این حدیث را قتاده و حسن بصری نیز از ابوسلمه روایت کرده اند

هفتم

ابراهیم بن محمد حموینی بسند خود از ابن عباس روایت کرده که گفت از رسول خدا شنیدم قصه
دردائیل را که ملک مقرب بود و بسبب قصوری که در قلب خود نمود پر و بال او ریخته معذب
شد تا آن شبی که حضرت سید الشهداء عالم را بنور قدوم خود مزین و منور ساخت که
تولد آن حضرت باشد حقتعالی امر نمود تا آتش جهنم را فرونشانند و بهشت و حوریان را
زینت کنند و صفوف ملائکه آراسته شود جهت کرامت مولودی که برای رسول خدا متولد
میشود و بجبرئیل امر فرمود که با هزار قبیل از ملائکه با زینت تمام بزمین فرود آیند و برسول
خدا تهنیت گویند و بعد از تهنیت تعزیت گویند او را باینکه این مولود ترا امت
تو شهید خواهند نمود و قاتلان او در آتش جهنم مخلد خواهند شد چون جبرئیل نازل

شد با آن گروه از ملائکه بدردائیل برخوردند دردائیل از سبب نزول سؤال نمود جبرئیل کیفیت
حال را باو بیان نمود دردائیل جبرئیل را شفیع خود گردانید و گفت سلام مرا خدمت رسول
خدا برسان و عرض کن که قسم میدهم ترا بحق این مولود که از خدا سؤال نمائید از
تقصیر من بگذرد پس جبرئیل با آن گروه از ملائکه خدمت آن سرور مشرف شدند
و بآنچه از جانب پروردگار مامور بودند امتثال نمودند پس رسول خدا از قاتلان حسین
بیزاری نمود و بنزد فاطمه رفته او را تهنیت و تعزیت فرمود فاطمه بگریه درآمد آن حضرت
فرمودند که حسین کشته نشود تا آن زمان که امامی از او بوجود آید که امامان دین و هادیان
راه یقین همه از او بوجود آیند و ائمه دین بعد از من علی و حسن و حسین و علی بن
حسین و محمد بن علی و جعفر بن محمد و موسی بن جعفر و علی بن موسی و محمد بن علی و علی بن
محمد و حسن بن علی و آنکه عیسی بن مریم در عقب او نماز کند از پسر حسن بن علی است که لقب
او قائم است پس فاطمه از گریه ساکت شد بعد جبرئیل قصه دردائیل را بعرض رسول خدا
رسانید ابن عباس گوید دیدم که رسول خدا قنداقه حسین را بر روی دست گرفته و بخرقه
پشمینه او را پیچیده بودند و بسوی آسمان بلند کرد و عرض کرد الهی بحق این مولود
بر تو نه بلکه بحق تو بر این مولود و بر جدش محمد و ابراهیم و اسماعیل که اگر این حسین فرزند فاطمه را
در نزد تو قدر و منزلتی هست از تقصیر دردائیل درگذر و از او راضی شو و بالهای او را
باو عطا کن دعای آنحضرت ببرکت حسین مستجاب شد و دردائیل عروج نمود و با ملائکه
باسمان بالا رفت و بمقام اول خود قرار گرفت و از آن روز بعد ملائکه اهل آسمان دردائیل را
آزاد کرده حسین مینامند مخفی نماند که ملائکه را بال و پر بطور طیور نباشد بال آنها از عالم
خود شان است و اینکه حقتعالی در کلام خود فرموده جاعل الملائکة رسلا
اولی اجنحة مثنی و ثلاث و رباع یزید فی الخلق ما یشاء

نه آنستکه ملائکه چون طیور صاحب بال باشند چه بال طیور از عناصر اربعه است و ملائکه در نزد فقها و آنها را
متکلمین اجسام نورانی هستند خارج از عناصر و در نزد حکما و عرفا که جواهر مجرده اند علی ای حال بال طیور
باشند بلکه گویند مقصود از اجنحه تأثیر کائنه در ملکوت سماویه و ارضیه است که قرار داده است حق تعالی
آنها را رسول بسوی انبیاء بوحی و بسوی اولیاء بالهام و بدیگران بتصریف و تدبیر امور پس آنچه
میرسد بتأثیر آنها باشیا بال است مثلاً قوه مدرکه و محرکه باعثه و فاعله سه بال هستند برای نفس
حیوانی و قوه غاذیه و نامیه و مولده و مصوره چهار بال باشند برای نفس نباتی و منحصر نیست بال آنها
بدو سه و چهار بلکه آنچه حق باسم ذکر فرموده سه طایفه از آنها را فرموده که دو بال و سه بال و چهار
بال دارند بلکه دیگر ملائکه بحسب انواع تأثیرات صاحب بیشتر اجنحه باشند چنانچه میفرماید یزید
فی الخلق ما یشاء و حضرت رسول میفرماید که در شب معراج دیدم جبرئیل را صاحب ششصد
بال بود یا بیشتر علی اختلاف اقوال **هشتم** ابو المفضل شیبانی از محمد بن عبد الله
بن ابراهیم شافعی و او بسند خود از جابر بن عبد الله انصاری روایت کرده که یکی از
احبار علمای یهود که اسم او جندل بن جناده بود خدمت رسول خدا مشرف شد و چند
مسئله سؤال نموده اسلام اختیار بعد عرض کرد که شب گذشته در عالم رؤیا حضرت
موسی بن عمران رسیدم و بمن فرمود **اسلم بید محمد و استمسک باوصیائه**
من بعده و خداوند نعمت اسلام را بدست مبارک تو بمن ارزانی داشت
پس بفرما که اوصیاء بعد از تو کیانند که متمسک بایشان شوم رسول خدا فرمود اوصیای
بعد از من بعدد نقباء بنی اسرائیل اند عرض کرد که نقباء بنی اسرائیل دوازده نفر
بودند [illegible] فرمود بلی اوصیای من نیز دوازده نفر باشند عرض کرد که همه آنها
در یک زمان خواهند بود فرمود نه بلکه خلیفه بعد خلیفه باشند و تو ای جندل سه نفر
از ایشان را ادراک خواهی کرد عرض کرد اسامی آنها را برای من بیان فرمائید

فرمود بلی تو ادراک مینمائی بعد از من سید اوصیاء و وارث انبیاء و ابو الائمه علی بن ابی طالب را
و بعد از آن فرزند او حسن و بعد از او فرزند دیگر او حسین را پس متمسک بایشان باش
و جهل جهال ترا مغرور نکند و بعد از آن ایام عمر در زندگانی تو منقضی خواهد شد و آخر زاد
و توشه تو از دنیا یک شربت از شیر خواهد بود عرض کرد عدد اوصیاء بعد از حسین و اسامی
ایشان را از برای من بیان فرمائید رسول خدا فرمود چون مدت حسین منقضی شود ولد او علی
که ملقب بزین العابدین است قائم بامر امامت شود و بعد از او قائم بامر امامت شود پسر او محمد
که ملقب بباقر است و بعد از او قائم بامر شود پسر او که جعفر و ملقب بصادق است و بعد از او
قائم بامر شود فرزند جعفر موسی که ملقب بکاظم است و بعد از او قائم بامر شود علی که ملقب برضاست
و پس از او قائم بامر شود محمد پسر علی که ملقب بزکی است و پس از او قائم شود علی پسر محمد که ملقب
بنقی است و بعد از او قائم بامر شود حسن ملقب بامین پسر علی و بعد از او غایب خواهد شد
امام ایشان جندل عرض کرد که آن امام غایب حسن خواهد بود فرمود نه فرزند او حضرت
حجت است راوی گوید که جندل ابن جناده عمر نمود تا ایام امامت حضرت امام حسین و بعد
بجانب طایف بیرون رفت و از نعیم ابن ابی القیس روایت کرده که در وقت مرض موت
جندل در نزد او حاضر بودم که قدحی از شیر طلبیده و آشامید و گفت رسول خدا بمن خبر
داده که آخر زاد من از دنیا شیر باشد فمات علیه الرحمة **نهم** ابو عبد الله ابن
جعفر بن محمد دوریستی در کتاب خود از ابن عباس روایت کرده که در حین وفات رسول خدا
از آنحضرت سؤال کردم که چون تو از دنیا بیرون میروی با که رجوع کنیم حضرت رسول اشاره
بجانب امیر المؤمنین فرمود و گفت **فانه مع الحق والحق معه** ثم یکون
من بعده احد عشر اماما مفترضة طاعتهم کطاعتی **دهم** مالکی در
فصول المهمه از زراره روایت کرده که حضرت امام محمد باقر فرمودند که امامان دوازده

نفرند همه از آل رسول خدا و اول آنها علی بن ابی طالب و یازده نفر از اولاد او یند **یازدهم** قاضی ابو الفرج بغدادی بسند خود از ابن عباس روایت کرده که رسول خدا فرمود **علیٌّ مع الحقّ والحقّ معه** و او امام و خلیفه است بعد من و هر کس با و تمسک نمود نجات یافت و هر کس از او تخلف ورزید گمراه شد و اوست که مرا غسل میدهد و کفن مینماید و ادا میکند دین مرا و پدر دو سبط من حسن و حسین است و بیرون میآید از صلب حسین نه امام و از ماست مهدی این امت **دوازدهم** محمد بن جریر طبری شافعی بسند خود از ابو سعید خدری روایت کرده که شنیدم از رسول خدا که بحسین علیه السلام میفرمود **یا حسین انت الامام ابن الامام اخو الامام تسعة من ولدك ائمة ابرار تاسعهم قائمهم** فقیل یا رسول الله کم الائمة من بعدک قال اثنی عشر تسعة من صلب الحسین **سیزدهم** حموینی بسند خود از ابن عباس روایت کرده که رسول خدا فرمود که من سید پیغمبرانم و علی سید اوصیاست و اوصیا بعد از من دوازده نفرند اول ایشان علی ابن ابی طالب و آخر ایشان مهدی است **چهاردهم** دورستی بسند خود از ابن عباس روایت کرده که رسول خدا فرمود دوازده خلیفه از اولاد من مالک امر میشود و بعد از ان امور کریهه و شدائد عظیمه بظهور رسد چون مهدی از اولاد من خروج کند و خدای تعالی در یک شب اصلاح امر او نماید که زمین را پر کند از عدل **پانزدهم** قاضی ابو الفرج روایت کرده باسناد خود از انس بن مالک که گفت فرمود رسول خدا محمد مصطفی صلی الله علیه و آله که از ماست دوازده خلیفه که خداوند یاری میکند ایشان را بر کسی که قصد دشمنی ایشان را نماید **شانزدهم** حافظ ابن عقده بسند خود از سفیان ثوری و او بسند خود ابو سعید خدری روایت کرده است که گفت شنیدم از رسول خدا که میفرمود خلفاء من بعد از من دوازده نفرند که نه نفر از صلب

حسین است و نهمی ایشان قائم است **هفدهم** صاحب کتاب مقتضب الاثر از مؤلف ثوابة الموصلی روایت کرده و او بسند خود از عبد الله بن عمر الخطاب که فرمود رسول خدا در شب معراج وحی فرستاد حقتعالی بسوی من که ای محمد خلق کردم علی و فاطمه و حسن و حسین را و ائمه را از نور واحد پس عرض کردم ولایت آنها را بر ملائکه ای محمد هر گاه بنده از بندگان من عبادت کند مرا تا بمیرد و انکار آنها را کند او را بجهنم میبرم پس ندا آمد ای محمد آیا دوست داری که آنها را مشاهده کنی عرض کردم بلی ندا آمد که پیش بیا و نظر کن چون نظر کردم دیدم علی بن ابی طالب و حسن و حسین و علی بن الحسین و محمد بن علی و جعفر بن محمد و علی بن موسی و محمد بن علی و علی بن محمد و حسن بن علی و حجت قائم را مثل ستاره درخشان در میان آنها پس عرض کردم الهی اینها که باشند ندا رسید اینها امامانند و این قائم حلال کننده حلال منست و حرام کننده حرام من و انتقام میکشد از دشمنان من دوست بدار او را و من او را دوست میدارم کسی را که او را دوست بدارد **هجدهم** عبد الله ابی امیه بسند خود از انس بن مالک روایت کرده که رسول خدا فرمود همیشه دین اسلام قائم بوجود دوازده نفر خلیفه که از قریش باشند چون زمان خلافت آنها بگذرد موج میزند زمین باهل خود که نظام عالم بر طرف خواهد شد **نوزدهم** احمد بن حنبل در کتاب مسند خود از ابن عباس روایت کند و او از پدرش عباس که گفت فرمود رسول خدا یا عم دوازده نفر خلیفه از اولاد من مالک امر میشوند بعد از آن امور کریهه بظهور رسد پس مهدی از ذریه من خروج کند و خدای تعالی در یک شب امر او را باصلاح آورد و زمین را پر کند از عدل چنانچه پر شده باشد از جور **بیستم** دورستی بسند خود از ابن مثنی و او از پدرش روایت کرده که از عایشه پرسیدم که خلفا بعد از از رسول خدا چند نفر عایشه گفت که حضرت رسول فرموده که عدد خلفاء من بعد

از من دوازده نفر بند گفتم کیانند گفت نام آنها در نزد من مکتوب است باملاء رسول خدا گفتم نشان
بمن ده استماع نمود **بیست و پنجم** بخاری در صحیح خود روایت کرده که رسول خدا
فرمود که همیشه امر مردم میگذرد مادامیکه دوازده نفر والی و صاحب اختیار ند و کلمهٔ
دیگری فرمود که من آنرا نشنیدم سؤال کردم که آن کلمه چه بود گفتند فرمود همه از
قریشند **بیست و ششم** ابوالحسن زرین در جمع بین صحاح سته بچند سند
و مسلم در صحیح خود و ابوداود سجستانی در کتاب سنن و بخاری در صحیح و حمیدی باسناد
عدیده از جابر بن سمره و از ابن عباس از ابوسعید خدری روایت کرده اند که رسول
خدا فرمود **لا یزال الدین قائما حتی یکون اثنی عشر خلیفة کلهم
من قریش** ابن مردویه در کتاب فردوس ابونعیم در کتاب حلیة الاولیاء و صاحب جامع
الاصول همین خبر را بطرق عدیده ذکر نموده اند و اگر بخواهیم نصوص وارده بر امامت ائمه
اثنی عشر را از طرق خود نقل نمائیم زیاده از هزار خبر گردد و ما مقصودمان اثبات امامت
نیست و آنچه ذکر شد مختصری از اخبار وارده از طرق عامه است نه خاصه و از کتاب گوهر
مراد خاتم الحکما والمحققین آخوند ملا عبدالرزاق کاشانی که از تلامذهٔ صدر الحکماء المتألهین
صدر الدین شیرازی قدس سره و از کتاب کفایة الموحدین فاضل المحدث زبدة الفقهاء
والمتکلمین آقا سید اسمعیل نوری مازندرانی که از معاصرین متکلمین است نقل شده و این
اخبار دلالت بر سلطنت ظاهری نکند چه سلاطین در اسلام بیشتر بودند که دعوی خلافت
نمودند از دوازده نفر بلکه دلالت بر امامت دارد نه بر پادشاهی ظاهر

باب دوم

در ورود نصوص که از حضرت صادق بر امامت حضرت امام موسی کاظم علیه السلام

دارد

وارد شده **فی الارشاد** روی ثبیت عن معاذ بن کثیر عن ابی عبدالله که گفت
معاذ عرض کردم بحضرت صادق که مسئلت می کنیم از خداوندی که روزی کرده بزرگوار
از وجود مسعود تو این منزلت را اینکه روزی کند از عقب و اولاد تو پیش از ممات مثل آنرا
فرمود صادق آل محمد که بتحقیق مرحمت و کرم فرموده است خداوند این را عرض کردم کیست
آن فدای تو شوم پس اشاره بعبد صالح که خوابیده بود فرمود همین که خوابیده است و حضرت
امام موسی آنروز پسری بود کوچک و سنی نداشت **فی الارشاد** باسناده عن
عبدالرحمن بن حجاج است که گفت مشرف شدم خدمت حضرت صادق و آن حضرت
در یکی از اطاقهائی بود که بجهة مسجد مقرر فرموده بود دعا میکرد و بر طرف راستش امام
موسی بود ایستاده بر دعای آن حضرت آمین میگفت عرض کردم بحضرت صادق که خدا
تعالی مرا فدای تو بگرداند میدانی انقطاع مرا از خلق بسوی خود و خدمت مرا از برای
خود پس بفرما که کیست ولی امر بعد از تو فرمود ای عبدالرحمن بدرستی که موسی زره پوشیده
پس مستوی آمد و موافق بر اندام او گفتم بعد ازین محتاج بچیزی نخواهم بود
فی الارشاد باسناده عن فیض بن المختار که گفت بحضرت صادق عرض کردم دستگیری
بکن مرا از آتش جهنم کیست از برای ما امام بعد از تو پس ابوابراهیم داخل شد و او آنروز
پسری بود طفل و کم سن پس حضرت صادق فرمود این صاحب شماست پس متمسک شو باو
فی الارشاد باسناده عن ابی نجران عن منصور بن حازم که گفت بحضرت صادق
عرض کردم که پدر و مادرم فدای تو باد بدرستیکه صبح و شام بر نفسها میگذرد یعنی مدت عمر
هر کسی بمرور صبح و شام منقضی میشود پس هرگاه بوده باشد آن یعنی رحلت تو از این دار
فانی پس کیست امام فرمود هرگاه آن واقع شود پس این صاحب شماست و دست مبارک بر دوش
ابی الحسن علیه السلام زد و آنحضرت باعتقاد من پنجساله بود و عبدالله بن جعفر با ما

نشسته بو

نشسته بود فی الارشاد عن ابی نجران عن عیسی ابن عبد الله ابن محمد ابن عمر ابن امیر المؤمنین
که گفت خدمت صادق عرض کردم که اگر رود دهد واقعه وخدای تعالی آنرا بمن بنماید پس بکه اقتدا
کنم پس اشاره فرمود به پسر بزرگوار خود امام موسی علیه السلام پرسیدم که اگر موسی حادثه حادث
شود پس بکه اقتدا کنم آن حضرت فرمود بولدش عرض کردم اگر بولدش حادثه روی نماید فرمود
بولدش عرض کردم اگر بآن ولد حادثه روی نماید و برادر بزرگ و ولد صغیر داشته باشد
فرمود امامت از برای ولد اوست فی الارشاد باسناده عن فضل عن طاهر بن
محمد عن ابی عبد الله علیه السلام که گوید دیدم حضرت صادق را که به پسر خود عبد الله ملامت میفرمود
و موعظه میکرد باو که چه چیز ترا باز میدارد از اینکه مثل برادرت موسی باشی پس بخدا
سوگند که من می شناسم نور را در روی او عبد الله پسر آن حضرت عرض کرد چگونه است
این آیا نیست پدر من و پدر او یکی و اصل او و اصل من یکی حضرت صادق فرمود بدرستی که
او از نفس من است و تو پسر منی فی الارشاد باسناده عن محمد بن سنان عن یعقوب
السراج که گفت داخل شدم بر ابی عبد الله علیه السلام و دیدم که بر بالای سر امام موسی
ایستاده و او در گهواره بسته بود و زمان طولانی با آن طفل راز می گفت پس من نشستم
تا اینکه فارغ شد آنگاه برخواستم ابو عبد الله علیه السلام فرمود بمولای خود نزدیک شده
بر او سلام کن پس نزدیک گهواره رفته سلام کردم پس امام موسی رد سلام فرمود بزبانی
فصیح بعد از آن فرمود برو و اسم دختر خود را که دیروز نام گذاشته تغییر بده که آن اسمی است
که خدا تعالی آنرا دشمن میدارد و مراد دختری متولد شده بود که آنرا اسمی حمیرا کرده
بودم پس حضرت فرمود اطاعت کن امر موسی را تا بر سبیل سداد و رشاد باشی پس
اسم او را تغییر دادم فی الارشاد باسناده عن ابن مسکان عن سلیمان بن خالد
که گفت حضرت صادق روزی امام موسی را طلبید و ما در خدمت آنحضرت بودیم

پس بما فرمود که بر شما است اقتدا و اهتدا باین بعد از من پس بخدا سوگند که این صاحب شما است بعد از
من فی الارشاد باسناده عن صفوان ابن جمال که گفت سؤال کردم از حضرت صادق از
صاحب این امر پس فرمود بدرستی که صاحب این امر لهو و لعب نمیکند پس امام موسی وارد شد
وقتی که صغیر السن بود و بره همراه داشت و بآن بره میفرمود سجده کن مر پروردگار خود را پس
حضرت صادق علیه السلام آن حضرت را در بغل گرفت و فرمود پدر و مادرم فدای کسی که بلهو و لعب
مشغول نشود فی الارشاد عن یعقوب بن جعفر جعفری عن اسحق بن جعفر الصادق علیه
السلام که گفت روزی در خدمت پدر بزرگوار خود بودم که علی بن عمر بن علی از او سؤال
کرده گفت فدایت شوم ما و سایر مردم بعد از تو بکه پناه بریم فرمود بصاحب این جامه زرد که با دو گیسو
بر تو طالع خواهد شد از این در پس درنگ نکردیم که طلوع کرد بر ما دو کف که هر دو تای در را گرفته بودند
تا اینکه گشاده شد و ابو ابراهیم موسی علیه السلام از در داخل شد و او کودک بود و جامه زرد پوشیده
بود فی الارشاد باسناده عن محمد بن ولید که گفت شنیدم از علی بن امام جعفر صادق
که میگفت شنیدم از پدر بزرگوار خود جعفر بن محمد علیه السلام که میفرمود بجماعتی از خاصان و اصحاب
خود که قبول وصیت بکنید به پسر من موسی وصیتی خیر پس بدرستی که او افضل کسانی است که من
بعد از خود وا میگذارم و اوست قائم مقام من و حجت خدا تعالی بر کافه خلق پس از من و علی
بن جعفر کمال اطاعت برادر بزرگوار خود داشت فی العیون باسناده عن یزید بن سلیط
الزیدی که گفت مشرف شدیم خدمت حضرت صادق در راه مکه و ما جماعتی بودیم پس عرض
کردم پدر و مادرم فدای تو باد چه شما ائمه مطهرین و لیکن کسی را از مرگ چاره نیست پس حدیث
کن از برای من حدیثی که از برای اولاد خود بگویم آن جناب فرمود بلی اینها فرزندان من
هستند و این سید ایشان است و اشاره کرد به پسر خود موسی و در اوست حکمت و علم و حلم و فهم
و سخاوت و معرفت بآنچه مردم احتیاج داشته باشند و در آنچه اختلاف کنند در امر دین خود و در

دوست حسن خلق و نیکی همسایگی داود دری است از درهای حقتعالی از صلب او بیرون بیاورد پناه این امت را
و فریادرس آنها را و علم و نور و فهم این امت را و بهتر مولودی و بهتر ظاهر شونده است که نگاه دارد
و محفوظ کند بسبب او خونها را و اصلاح کند بسبب او امور متفرقه را و نزدیک کند بسبب او پراکنده را
و فراهم آورد بسبب او شکافته را و بپوشاند بسبب او برهنه را و سیر کند بسبب او گرسنه را و ایمن
کند بسبب او ترسان را و فرو فرستد بسبب او باران را و مشورت کنند با او بندگان خدا بهترین
پیری است و بهتر جوانی است که بشارت دهد عشیره او پیش از زمان بلوغ او قول او حکم است و سکوت
او علم است بیان میکند از برای مردم آنچه را که اختلاف میکنند در آن یزید گوید پدرم عرض کرد پدر و مادرم
فدای تو باد از برای او فرزندی هست بعد از خود فرمود بلی و کلام خود را قطع فرمود یزید گوید پس از
مدتی خدمت حضرت امام موسی مشرف شدم و عرض کردم پدر و مادرم فدای تو باد میخواهم خبر بدهی مرا
مثل آنچه را که پدر تو بمن خبر داد یزید گوید که آن جناب فرمود پدر من در زمانی بود که مثل این زمان
نبود یزید گوید عرض کردم لعنت خدا بر آن باد که راضی شود که این خبر باعداء تو رسد پس آن بزرگوار
بخندید و بفرمود ای ابا عماره خبر میدهم من ترا که من از منزل خود بیرون آمدم و در ظاهر وصیت
کردم و فرزندان خود را با فرزندم علی شریک گردانیدم و در باطن علی را تنها قرار دادم وصی خود
و رسول خدا را در خواب دیدم و امیر المؤمنین با آن حضرت بود و رسول خدا داشت انگشتری
و شمشیری و عصائی و کتابی و عمامه عرض کردم اینها چه چیز است فرمود اما عمامه سلطنت خداوند است
و اما شمشیر عزت خداوند است و اما کتاب نور پروردگار است و اما عصا قوت خداوند است
و اما انگشتر جامع همه این امور است پس از آن رسول خدا فرمود امر امامت بعد از تو با فرزندت
علی خواهد بود یزید گوید بعد آن حضرت فرمود ای یزید اینها امانتی است نزد تو پس خبر مده اینها را
مگر بعاقلی و یا بنده که امتحان کرده باشد خدای تعالی او را بایمان و کفران مکن نعمتهای خداوند را
و اگر سؤال کرده شدی پس ادای شهادت بنما چه حق تعالی میفرماید ان الله یأمرکم ان

تؤدّوا الأمانات الی اهلها پس سوگند یاد کردم که هرگز چنین عملی از من صادر
نخواهد شد یزید گوید پس از آن فرمود امام موسی که پس از اینکه رسول خدا این فرمایشات
بفرمود وصف آن جناب را برای من فرمود و گفت علی پسر تو کسی است که نظر بنور خدا
میکند و بتفهیم او می شنود و بحکمت او تنطق میکند همیشه بحق میرسد و خطا نمیکند و بدون
زحمت و مشقت علم از برای او حاصل و مملو است از علم و حکمت و چه قدر کم است نشستن تو
با او و حال آنکه او کسی است که گویا مثل او بوجود نیامده پس هرگاه از سفر خود رجوع کردی
امر خود را باصلاح آور و از آنچه اراده کرده درگذر چه تو از او دور گردانیده و جدا
با غیر او مجاورت مینمائی پس فرزندان خود را جمع آوری نموده و گواه گردان خدا را
بر آنها تماماً چه حقتعالی در گواهی کافی است فی البحار من امالی الشیخ طوسی
باسناد خود از داود بن کثیر رقی روایت کرده است که گفت عرض کردم خدمت
حضرت امام جعفر صادق ع که فدایت شوم بگیرد مرا مرگ قبل از وفات تو و اگر خدای
نخواسته تو وفات فرمودی قبل از مرگ من پس با کیست امر امامت بعد از تو فرمود
با پسر من موسی است بعد من پس از وفات حضرت صادق سوگند بخدا که شک نکردم
در امامت امام موسی آنی تا گذشت مقدار سی سال پس عرض کردم با امام موسی جعلت
فداک اگر خدای نخواسته زنده باشم بعد از تو پس امر امامت با کیست فرمود
با علی پسر من تا کنون شک نکردم بخدا در امامت آنحضرت آنی فی البحار از یزید
بن اسباط است که گفت مشرف گردیدم خدمت ابو عبد الله جعفر بن محمد الصادق ع تا
در مرضی که از دنیا رحلت فرمود پس فرمود بمن آن حضرت ای یزید این طفل را ملاحظه
نما در وقتی که اختلاف میکنند مردم در امامت او پس شهادت بده در امامت او
بدرستی خبر میدهم ترا از حال یوسف پیغمبر بدرستیکه بود گناه او در نزد برادران

خود که در چاهش انداختند اینکه در خواب دید که یازده کوکب با آفتاب و ماه برا و سجده کردند
پس حسد بردند و کردند آنچه توانستند و همین ترکیب حسد بردند باین پسر من موسی پس احضار
فرموده امام موسی و عبدالله و اسحق و محمد و عباس را و فرمود با ایشان **هذا وصی
الاوصیاء و عالم علم العلماء و شهید علی الاموات و الاحیاء**
و فرمود زود است که نوشته میشود شهادت ایشان بر امامت او و سؤال کرده میشوند
فی البحار من وافی عن زرارة بن اعین است که گفت مشرف شدم خدمت
حضرت صادق علیه السلام و در جانب راست آن بزرگوار سید پسرهای او موسی
بود و در پیش روی مبارک حضرت صادق مرقدی یعنی اثری بود روی او پوشیده
پس فرمود ای زراره برو و حاضر کن داود رقی و حمران و ابی بصیر را و داخل گردید
در آن بین مفضل بن عمر پس رفتم و آنها را حاضر کردم و زایل نشدند مردم از خدمت
آن بزرگوار و هی وارد میشدند خدمت آن حضرت یکی بعد یکی تا اینکه جمع شدند
در خانه سی مرد پس چون منعقد گردید مجلس فرمود ای داود باز نما روی این پوشیده را
که اسمعیل پسر آن حضرت بود که وفات نموده بود پس برداشت داود آنچه روی او افتاده
بود پس فرمود حضرت صادق ای داود آیا زنده است اسمعیل یا مرده عرض کرد ای مولای
من وفات کرده پس فرمود بهر یک از آن سی نفر یک یک آمدند نظر کردند عرض
نمودند مرده است پس فرمود الهی شاهد باش پس امر نمود او را غسل دادند و حنوط کردند
پس چون فارغ گردید از غسل و کفن فرمود ای مفضل باز کن روی او را پس مفضل
باز کرد فرمود آیا مرده است یا زنده همه عرض کردند مرده است باز فرمود الهی گواه
و شاهد باش بر اینها پس گذاردند در قبر باز فرمود ای مفضل روی او را باز نما پس
نمود فرمود با آن جماعت که آیا اسمعیل زنده است یا مرده همه عرض کردند مرده

پس گفت الهی شاهد باش بر ایشان بدرستی که زود است که در شک میافتند و اراده میکنند اطفا
نور خدا را بدهنهای خودشان پس اشاره کرد بامام موسی و فرمود **والله متم نوره
ولو کره المشرکون** تا ریختند خاک را بر روی قبر همین سؤال میفرمود و شاهد میگرفت
خدا را بر آنها باز فرمود این مرده که غسل داده شده و کفن و حنوط شد و در این قبر است که
بود همه عرض کردند اسمعیل بود فرمود الهی شاهد باش بر آنها پس گرفت دست امام موسی را
و فرمود این حق است و حق با این است و از این است تا اینکه خدا ارث گذاشته است زمین را
و کسی که در او است **فی البحار** من وافی باسناده عن ولید ابن الصبیح که گفت بود بین
من و بین عبدالجلیل نامی دوستی پس همی رفتم نزد او گفت از برای من که وصیت کرد امام جعفر
صادق ع باسمعیل پسر خودش پس من عرض کردم این مطلب را بحضرت صادق ع که عبدالجلیل خبر داد
مرا که تو وصیت کرده باسمعیل در حیات خودش قبل از ممات به سه سال پس فرمود ای ولید قسم
بخدا اگر کردم این کار را پس اگر بکنم میکنم بسوی فلان یعنی موسی و نام برد آنحضرت را ق
ایضا باسناده عن حماد که گفت شنیدم مفضل بن عمر سؤال میکرد از حضرت صادق
که آیا فرض و واجب میکند خداوند عالم بخلق طاعت کسی را که بندگانش پس برساند او را
بیان این خبر آسمانها پس حضرت صادق ع فرمود خداوند اجل و اکرم است به بندگان خود از اینکه
فرض بکند طاعت بنده را بخلق پس برساند او خبر آسمانها را هر صبح و شام پس از در آید
امام موسی فرمود ابا عبدالله مفضل آیا مسرور میکند ترا نظر کردن بسوی کتاب مکنون آنچنانکه
که فرموده است خداتعالی لا یمسه الا المطهرون **فی الکافی** باسناده عن معاذ
ابن کثیر عن ابی عبدالله جعفر بن محمد الصادق ع که فرمود بدرستی که وصیت نازل شد از آسمان
بر محمد کتابی و نازل نشده بود بر رسول کتابی مهر شده مگر کتاب وصیت پس عرض کرد جبرئیل
یا رسول الله این کتاب وصیت تست در نزد اهل بیت تو پس فرمود رسول الله کدام اهل بیت

من یا جبرئیل عرض کرد آنجنابی که خدا برگزیده است ایشان را و جنت قرار داده است تا ارث بگذاری
تو علم نبوت را در آنها همچنانچه ارث گذاشت ابراهیم و میراث گذاشته شده از برای علی و ذریه
تو از صلب علی پس فرمود حضرت صادق که بود بر آن کتاب وصیت مهرها پس باز کرد مهر اول را
علی و گذاشت بر او آنچه در او نوشته شده بود پس گشود مهر دوم را امام حسن و کرد آنچه که امر
شده بود بآن و نوشته بود در آن پس چون وفات کرد امام حسن باز کرد امام حسین خاتم ثالث را
پس یافت در او اینکه نوشته شده بود جنگ میکنند با تو کفار پس تو هم جنگ کن و می کشند ترا
و خارج میشوند اقوام تو با تو و آماده میشوند از برای شهادت و نیست شهادت از برای ایشان
مگر با تو پس کرد امام حسین آنچه را که امر شده بود باو پس چون هنگام شهادتش رسید داد آن
کتاب را بعلی پسر خود پس امام زین العابدین باز کرد مهر چهارم را و یافت در او که نوشته است
که ساکت باش و واگذار کفار را چون در حجاب کرده شده است علم پس چون رحلت آن حضرت
نزدیک شد داد آن کتاب را به پدرم محمد پس باز کرد مهر پنجم را پس یافت در او که نوشته است
اینکه تفسیر کن کتاب خدا را و تصدیق نما پدرت را و وارث بگذار پسرت را و بگوی حرف
حق را در خوف و امن و نترس مگر از خدا پس کرد پدرم آنچه مامور بود و داد آن کتاب را
که بعد از اوست معاذ بن کثیر عرض کرد جعلت فداک پس تو آن امامی فرمود بلی میکنم آنچه را
مامورم پس روایت نمای معاذ از من این حدیث را عرض کرد که امیدوارم و مسئول
میکنم از خدا آن چنانی که روزی کرد ترا از پدر تو این منزلت را اینکه روزی بخشد ترا از عقب
تو مثل این منزلت قبل از وفات فرمود آنحضرت بتحقیق مرحمت فرموده است باری تعالی
این منزلت را بمن ای معاذ پس عرض کرد کیست که بعد از تو امام است چنانچه تو بودی از پدر
یابن رسول الله کیست آنحضرت فرمود آنکه خوابیده است و اشاره کرد بدست مبارک بسوی امام موسی
و آنحضرت خوابیده بود **فی اکمال الدین** باسناده از مفضل ابن عمر که گفت

مشرف شدم خدمت مولای خودم امام جعفر صادق علیه السلام پس عرض کردم ای سید من آیا
اعتماد داری بسوی من اینکه بفرمائی خلیفه تو کیست فرمود ای مفضل امام بعد از من پسر من موسی است
و امام غایب منتظر با آباء خود محمد بن حسن بن علی بن محمد بن علی بن موسی است علیهم السلام
فی العیون باسناده عن سلمة بن محرز که گفت عرض کردم خدمت حضرت صادق که مردی از
عجلیه بمن گوید که نهایت عمر این شیخ یکسال است یا دو سال تا اینکه وفات میکند و پس از این کسی نیست
که باو روی آورید حضرت صادق فرمود که آیا نگفتی که آن شخص که روی باو کنیم پس از وفات صادق
موسی است که درک میکند آنچه را که مردم درک میکنند و ما از برای او زنی گرفته ایم که متولد خواهد شد
از برای او فرزندیکه وارث است بمسائل و جانشین او خواهد شد **فی اکمال الدین** باسناده
عن ابراهیم الکوفی که گفت مشرف شدم خدمت حضرت صادق و نشستم نزد آن حضرت داخل شد
امام موسی و کودک بود پس برخاستم و بوسیدم او را و نشستم پس فرمود حضرت جعفر یا ابراهیم
این صاحب تست از بعد من هر آینه هلاک میشوند در او قومی و نیکوکار میشوند قومی دیگر پس لعنت خدا بر
قاتل او و مضاعف بکند خداوند بر روح او عذاب را تا هر آینه خارج بکند خدا از صلب او بهترین
اهل زمین را در زمان خودش نام او نام جدش و وارث علم و احکام و فضایل وست و معدن
امامت است و راس حکمت است می کشند او را جبار بنی فلان بعد از مشاهده معجزات حال کوئی
حسد دارند باو **وَاللّٰهُ بَالِغُ أَمْرِهِ وَلَوْ كَرِهَ الْمُشْرِكُونَ** و بیرون میاورد خدا از صلب
او تمام دوازده امام را که برگزیده است خدا آنها را بکرامت خودش بر خلق **فی العیون** باسناده
عن عیسی بن شلقان که گفت مشرف شدم خدمت حضرت صادق و اراده داشتم اینکه سؤال
بکنم از ابی الخطاب پس قبل از اینکه سؤال بکنم و بنشینم فرمود ای عیسی چه چیز مانع شده است
ترا از اینکه ملاقات بکنی پسرم را و سؤال کنی از او از آنچه میخواهی گفت عیسی پس بیرون
آمدم و مشرف شدم خدمت حضرت امام موسی و او نشسته بود نزد کتاب ورود مبارک

این سرور از ارشاد بود پس فرمود بمن قبل از آنکه سؤال کنم یا عیسی بدرستی که خداوند عالم گرفت میثاق
پیغمبران را بر نبوت پس تحویل نکرد نبوت را از آنها ابداً و گرفت میثاق وصیین را بر وصیت
پس تحویل ننمود از آنها وصایت را ابداً و عاریه داد بقومی ایمان را زمانی و پس گرفت آن ایمان را
بدرستی که ابا الخطاب از آنها بود که داده بود ایمان را عاریه و پس گرفت پس برخواستم و آن
سرور را در بر گرفتم و بوسیدم میان دو چشمش را و عرض کردم پدر و مادرم فدای تو باد و مشرف
شدم خدمت حضرت صادق آنحضرت فرمود بمن چه چیز است خوشحال کرده ترا ای عیسی عرض
کردم پدر و مادرم فدای تو باد امام موسی خبر داد مرا قبل از اینکه سؤال کنم او را از چیزی که اراده
داشتم که بپرسم پس دانستم بخدا قسم در این مطلب که امام اوست بعد از تو پس فرمود یا عیسی بدرستی که پسر
من اینچنان کسی است که اگر سؤال کنی از آنچه در قرآن است از لا رطب و لا یابس هر آینه جواب میدهد
ترا بعلم پس بیرون آمدم از خدمت آن بزرگوار و میدانم که امروز امام اوست نه غیر او.

فی البصائر باسناده عن ابی بصیر که گفت فرمود حضرت صادق ع که سؤال کردم از حق
تعالی اینکه قرار بدهد امامت را در اسمعیل پس ابی کرد باری تعالی مگر اینکه قرار داد امامت را
بر موسی مخفی نماناد که مقصود امام علیه السلام این بود که امامت از جانب خداست نه از جانب
امام دیگر یا بندگان **ایضاً** عن ابی بصیر که گفت بودم در خدمت حضرت صادق
پس ذکر کردند اوصیا را و ذکر کردند اسمعیل را پس فرمود حضرت صادق علیه السلام که نیست
امامت در دست ما بلکه با خداوند عز و جل است که قرار میدهد یکی را وصی بعد از وصی

فی البحار عن رجال الکشی باسناده عن فیض بن المختار که گفت عرض کردم بامام جعفر
صادق ع جعلت فداک چه میفرمائی در زمینی که قبول میکنیم از سلطان پس اجاره میدهیم
بغیر آن چیزی که میبرد باید خدا از او میباشد از برای من از آن حاصل نصف یا ثلث یا کمتر
از آن یا بیشتر فرمود نیست ضرری بر تو اسمعیل پسر آنحضرت حاضر بود عرض کرد بحضرت صادق

چگونه میشود ای پدر که زمین مال امام است سلطان بزور ضبط کرده بگیرد او را کسی و اجاره بدهد بدیگری بلکه در
نظر نداشته باشی این مسئله را فرمود حضرت صادق ای پسر من عمل میکنیم و کرایه میدهیم و این بسیار اتفاق
میافتد آیا نگفتم برای تو که ملازمت کن مرا و هرچه گویم گوش باش پس چرا میکنی اسمعیل برخواست و رفت
من عرض کردم جعلت فداک نیست بر اسمعیل مگر اینکه اطاعت کند ترا و هرچه فرمائی از مسائل یاد بگیرد زیرا
که تو میباشی که یاد بدهی او را و واگذاری اسرار را بعد از خود با او چنانچه واگذاشت و امام کرد پدر تو ترا فرمود ای فیض
بدرستی که اسمعیل نیست آن طور که من بودم نسبت به پدرم که خلیفه او شدم عرض کردم جعلت فداک
پس بتحقیق بودیم ما که شک نداشتیم که مردم میروند بسوی او بعد از تو و او را امام میدانند و امروز گفتی
تو در حق او چیزی را که فرمودی و باز عرض کردم اگر بوده باشد روزگار چنین ترسی نیست اما اگر
خدا نکرده تو نباشی امام کیست و بسوی که برویم فرمود صبر کن و حرف مزن پس برخواستم
و بوسیدم زانوی آن حضرت را و عرض کردم رحم کن بر من ای سید و مولای من بدرستیکه اگر
ندانم بعد از تو امام کیست شاید زنده بمانم و در آتش روم این جهنم است و قسم بخدا که آرزو
دارم اینکه بمیرم قبل از تو ولکن من میترسم زنده بمانم بعد از تو فرمود بنشین در جای خود و
برخواست آن حضرت و تشریف برد و پرده را بلند کرده و داخل در اندرون گردید پس
اندکی نگذشت فریاد فرمود یا فیض بیا پس داخل شدم بر آن سرور و دیدم آن بزرگوار در مصلی است
و منحرف نشسته است از قبله پس نشستم میان دو دست آن بزرگوار پس داخل شد امام موسی
و در آن روز پنجساله بود و در دست او چوبی بود پس نشست بر روی زانوی آن حضرت فرمود
حضرت صادق بامام موسی بابی انت و امی چه چیز است این سبک که در دست داری عرض
کرد گذشتم بعلی برادرم و این چوب در دست او بود و میزد گوسفند و بز را گرفتم از دست
او حضرت صادق فرمود ای فیض بدرستی که قایض شد و رسید برسول خدا صحف
ابراهیم و موسی علیه السلام پس امین داشت بر آنها رسول خدا امیرالمؤمنین را و امین دا

بر آنها امیر المؤمنین حسن را و این داشت بر آنها حسین را و این داشت بر آنها حسین علی را و این داشت
بر آنها علی محمد را و این داشت بر آنها محمد مرا پس بود در نزد من و هر آینه این داشتم بر آنها این پسرم موسی را
پس آنها در نزد اوست با اینکه کوچک است و قلیل السن پس فهمیدم خبری را که اراده فرموده یعنی این امامت است
عرض کردم جعلت فداک زدنی بیاناً فرمود ای فیض بدرستی که پدر من بود که اراده میکرد
هر وقت دعا در حق کسی کند می نشاند مرا بر دست راست خود و دعا میکرد و من آمین میگفتم
پس رد نمیشد از برای او دعا و من هم همین طورم با این پسرم و هر آینه ذکر کردیم دیروز در عرفات ترا
بخیر عرض کردم زدنی بیاناً فرمود ای فیض بدرستی که هر وقت پدرم بسفری تشریف میبرد
و من با او بودم پس میخوابید در حالت سواری و من راحلهٔ خودم را نزدیک آن حضرت میبردم
تا تکیه میداد بمن بقدر یک میل راه تا دو میل تا بیدار میگردید و همین طور است بمن این پسر من
عرض کردم جعلت فداک زدنی بیاناً فرمود بدرستی که یافتم در این پسر خودم چیزی را
که یافت یعقوب در یوسف عرض کردم زدنی بیاناً فرمود این امام تست و صاحب آنچنانی
که سؤال کردی تو از او و اقرار دادم من با امامت او پس برخواستم و بوسیدم سر آن
حضرت را و دعا کردم پس فرمود ای فیض اما اذن نداری که بگوئی این مطلب را عرض
کردم جعلت فداک یعنی خبر ندهم احدی را فرمود چرا بگو بعیال و پسران و رفقا خود
پس خبر امامت امام موسی علیه السلام را بپسران خود و یونس بن ظبیان که از رفقای من بود دادم
شکر کردند خدا را بر این مطلب زیاد پس یونس گفت که قبول نمیکنم تا بشنوم این مطلب را
از خود آن سرور و بعجله رفت و من هم متابعت او کردم و با او رفتم تا رسیدیم
بدر خانهٔ حضرت صادق شنیدم فرمود حضرت صادق قبل از سؤال که صحیح است
آنچه را ای یونس گفته فیض پس عرض کرد سمعنا و اطعنا و مراجعت کردیم و یقین داشتیم که امام بعد
بعد از آن حضرت امام موسی است فی الکافی باسناده عن فیض ابن المختار که حدیثی

روایت کند طویل از حضرت صادق علیه السلام در حق امام موسی تا اینکه فرمود حضرت صادق
بفیض که این موسی امام است و نقل روایت کند کما ذکرت من رجال الکشی

نور سیم

در معجزات حضرت امام موسی کاظم علیه السلام

بدانکه معجزاتی که از آن حضرت ظاهر شده زیاده از هزار است و آنچه هر ماه و سال از قبر
مبارکش آشکار شود بیشمار و معجزه اسم فاعل از باب افعال است و هاء او از جهت مبالغه است
یعنی عاجز کننده خصم و اختصاص دارد بانبیا و ائمه هدی و آنچه از سایر اولیا سر زند بواسطه
توجه امام عصر آنها باشد و او را کرامت نامند و این بنده از جهة روشنائی چشم شیعیان و
و تزئین این اوراق چند معجزه که از آنحضرت برای اسکات خصم ظاهر شده بقلم شکسته خود مذکور داشت
فی البحار نقلا عن المناقب باسناده عن علی بن راشد که گفت چون شیعیان در نیشابور
جمع شدند در زمان حضرت گفتند ما انتظار فرج می کشیم و هر سالی آنچه بر ما واجب است از برای
مولای خود می فرستیم و چون دروغگویان بسیار شده اند و هر کس دعوی امامت میکند پس صلاح
آن باشد که ما امینی از خودمان انتخاب کنیم و بفرستیم تا تفحص این احوال کند شخصی را اختیار کردند
که نام وی محمد ابن علی نیشابوری بود و مالی که در آنوقت بر ایشان واجب شده بود سی هزار دینار
و پنجاه هزار درهم و چندین جامه بود جمله را بوی تسلیم کردند پیره زنی شطیطه نام از شیعیان نزد
وی آمد و یکدرهم و جامهٔ خام که خود رشته بود و قیمهٔ آن چهار دینار بوی داد و گفت حق امام
پیش از این نزد من نباشد این را بمولای من برسان محمد گفت ای پیره زن من شرم آید
که درهمی و جامهٔ خام نزد امام برم پیره زن گفت شرم مدار خدا تعالی از حق خود شرم ندارد
و تمامی آنکه اینرا بیری چون بقیامت آیم امام را از من حقی زیاد یا اندک باشد محمد درهم آن

آن زن را در میان آن درا بهم انداخت و کرباس او را در میان کرباسها بست و در آنجا دو برادر بودند
از اهل بلخ از پسران نوح ابن اسمعیل و از شیعه بودند و هشتاد ورق کاغذ آوردند و سؤال چندی
نوشته شد و جای جواب بگذاشته شد تا امام بنویسد و هر ده ورق را بجائی بسته بودند و مهر بر آن نهاده
و گفتند اینها را با امام میدهی و یکروزی میگذاری و روز دیگر میروی و می ستانی اگر مهر بحال خود
مانده است مهر بردار و جواب آنرا بخوان اگر بدون شکستن مهر جواب نوشته باشد بدانکه او امام است
و مالها را بوی تسلیم نما و اگر مهر شکسته باشد و جواب نوشته مالها را باز آر که او امام نباشد محمد گوید که
از نیشابور آمدم بکوفه در رفتم که حضرت امیر المؤمنین را زیارت کنم چون بدر مسجد رسیدم پیری دیدم که
ابروان وی بچشمش افتاده و گرهها در رویش پدید آمده و دو برد یمانی بر میان بسته و یکی بر خود
گرفته و خلقی در گرد وی آمده از مسائل حلال و حرام از وی میپرسند و او بمذهب اهل بیت علیه السلام
جواب میدهد از شخصی پرسیدم که این پیر کیست گفت ابو حمزه ثمالی است پیش وی رفتم و سلام
کردم و بنشستم از حال من پرسید احوال گفتم مسرور شد و مرا در بر کشید و پیشانی مرا بوسه داد و
با من بسخن در آمد آنگاه نظر انداخت بر خلق و گفت آیا شما می‌بینید آنچه من مشاهده می‌کنم بر
ناقه سواری نظر کردیم دیدیم که آمد شتر خود را خوابانید و بر ما سلام کرد و نشست پیر گفت
از کجا میآئی گفت از یثرب پرسید که حال آنجا چیست گفت امام جعفر بن محمد رحلت فرمود
از شنیدن این خبر بلرزیدم گفتم چه چاره کنم و کجا روم ابو حمزه گفت کرا وصی
کرد گفت سه کس را وصیت کرد ابو منصور خلیفه و عبدالله و موسی و پسرش را ابو حمزه بخندید
و نظر کرد بمن و گفت غم مخور که امام را دانستم کیست گفتم چگونه شناختی گفت امام برای
آن وصیت کرده بابو منصور که حال امام را بپوشاند و دیگر وصیت به پسر بزرگتر تا عیب بزرگتر
ظاهر گردد که او امامت را نشاید و الا وصیت بکوچکتر نمیکرد و چون وصیت کرد بکوچکتر معلوم
شد که او امام است پس نزد وی رو محمد گوید ابو حمزه ثمالی را وداع کردم و بمدینه و زیارت

حضرت رسول مشرف شدم چون از زیارت فارغ شدم پرسیدم که امام جعفر که وصیت کرد گفتند بعبدالله
افطح رفتم بدر خانهٔ وی غلامان چند دیدم نه بطریق ائمه دستوری خواستم غلامی بیرون آمد و
پرسید از کجائی با خود گفتم که این امام نیست باندرون رفتم او را دیدم بر مسند خلافت نشسته
و غلامان در خدمت وی ایستاده آنرا نیز بر خطا فهمیدم سلام کردم مرا نزد خود نشانید
و بسیاری پرسش نمود و نوازش کرد و پرسید که بچه کار آمده گفتم که آمده ام مسئله چند
بپرسم و بحج روم گفت بپرس از هرچه میخواهی گفتم در دویست درهم چند درم زکوة واجبست
گفت پنج درهم و نیم گفتم چه میفرمائی در حق مردیکه گوید بزن خود ترا طلاق دادم بعدد ستارگان
آسمان گفت سه بار کفایت باشد گفتم چیزی نمیداند دستور خواستم مرخص شدم و گفتم
بخدمت میرسم و بیرون آمدم و بروضه رسول رفتم و زیارت کردم و حاجت خواستم
که وسیله سازد و مرا هدایت کند بر امام در آن حال غلام سیاهی آمد و گفت اجب مولای من
موسی بن جعفر میفرماید که نزد ما بیا و آنچه آوردی و آنچه برای آنکار آمده بودم از مسائل و درم
و کرباس آن زن همه را گفت محمد گوید که هوش از من رفت از شنیدن این سخنان آمدم و
آنها را برداشتم و بخدمت امام موسی مشرف شدم و بدر خانهٔ وی کسی نبود مگر این غلام مرا نزد
آنحضرت برد سلام کردم و نشستم فرمود ای محمد من حجت و ولی خدایم و در جامع کوفه ابو حمزه
ثمالی ترا خبر کرده بود محمد گوید مرا یقین شد که وی امام است پس کیسه از زر طلبید بردم
گشود و دست مبارک کرد و درهم شطیطه بیرون آورد و جامهٔ او را خارج کرده و فرمود ای
محمد او را از جانب من احوال بپرس و بگو من جامهٔ ترا برای کفن خود نگاه داشتم و جامهٔ پشمینه
بمن داد که این بوی ده و بگو این پنبه ده حضرت زهراست که آن ده را عزریا گفتند و آن
کفن من بود آنرا برای تو فرستادم تا تو آنرا کفن خود سازی و گفتم این پنبه را فاطمهٔ زهرا
بدست خود کاشته از برای فرزندان خود پس فرمود کنیزکی که ده درهم نفقه ها را بیا و چون

او و چهل درهم از او برداشت و در میان کیسه نهاده بوی داد و فرمود این درهم را با سلام
من بوی برسان و بگو شانزده درهم از این را نفقه کند و ای محمد چون تو بنیشابور برسی شطیطه نوزده
شب دیگر زنده خواهد بود و بیست و چهار درهم دیگر را صرف وی کنند از ضروریات تجهیز و اگر
چیزی از آن بماند بصدقه دهید و بگو بوی که من حاضر خواهم بود بر تو نماز گذارم و ای محمد چون
تو مرا مشاهده کنی که بروی نماز گذارم پنهان دار بعد از آن فرمود که کاغذهای مسائل را
بگشا و ملاحظه نما که همه جواب نوشته شده گوید چون معجزها را مشاهده کردم بغایت مسرور شدم
و شکر خدای کردم و چیزی چند از امام سؤال کردم و جواب شنیدم پس یکی از مهرهای د سطرا
گشودم دیدم سؤال کرده بودند از آن حضرت که چه میفرمائید در حق کسی که در هنگام مرگ
بگوید که خدای را بر من است که هر بنده را که قدیم باشد در ملک من آزاد شود و آن مرد را بندگان
بسیار باشد آیا کدام آزاد شوند پس از مرگ وی در جواب نوشته بود آن حضرت که قبل از
شش ماه در ملک وی آمده باشد آزاد باید کرد و دلیل این قول حق تعالی است که فرموده
حتی عاد کالعرجون القدیم و میان عرجون قدیم و جدید شش ماه است و مهر دوم
چو باز نمودم دیدم سؤال کرده بودند از امام علیه السلام که شخصی گفت خدا را بر من است
که مالی بسیار صدقه بدهم حال چه قدر باید بدهد و آنحضرت در جواب مرقوم کرده بود که
از اصحاب دنانیر است هشتاد و چهار دینار و اگر درهم است هشتاد و چهار درهم و اگر
از اصحاب شتر و گوسفند است کذالک و دلیلش قول تعالی است و لقد نصرکم الله
فی مواطن کثیرة و یوم حنین و غزوات قبل از حنین هشتاد و چهار بوده
و چون خاتم سوم را گشودم دیدم سؤال کرده بودند چه میفرمائید در حق کسی که قبر را شکافته
و سر مرده را ببرد و کفن او را بدزدد آن حضرت جواب نوشته بود که از برای بردن
کفن دستش ببرند چنانچه باری تعالی فرموده السارق و السارقة فاقطعوا ایدیهما

و اما دیت بریدن سر مرده صد دینار است زیرا که آن بمنزله طفل باشد در شکم در قبل از آنکه
روح بیدنش در آید بدین قسم که بیست دینار جهت نطفه و بیست دینار جهت علقه و بیست دینار
جهت مضغه و بیست دینار جهت لحم و بیست دینار جهت تمام شدن خلقت و اگر روح در بدن او بیاید
هزار دینار واجب میشد القصه محمد بج رفته به نیشابور برفت و شطیطه چنانچه فرموده بود مرد
محمد گوید که دیدم که حضرت بجنازه او نماز خواند و بمن فرمود که من و هر که امام باشد بوقت
وفات شیعه بجنازه وی حاضر شود در هر موضع که باشد و فرمود که شیعه را اسلام برسان و بگو
از خدا بترسید و عمل صالح کنید تا از دوزخ نجات یابید و به بهشت درآئید و چون حضرت
غیب شد شیعیان همه متاسف گشتند و این خبر را در کتب معتبره دیگر با جزئی اختلافی
نقل کرده‌اند جز آنکه محمد بن علی را محمد بن ابراهیم نیشابوری گویند ایضاً باسناده
عن خالد السمان که گفت مردی بود در طالقان که او را علی بن الصالح الطالقانی می گفتند هرون
الرشید فرستاد او را آوردند و چون او را دید گفت توئی که میگوئی ابر ترا برداشته از بلاد
چین بطالقان برده گفت بلی گفت چگونه بوده است آن گفت در کشتی سوار بودم و طوفان
شدیدی عارض شد و کشتی شکست و سه روز خود را بر تخته گرفته بودم و موج مرا از هر طرف میداند
تا آنکه بخشکی انداخت مرا پس دیدم در آن زمین نهرهای بسیار و اشجار بی شمار پیدا شد در زیر
سایه درختی خوابیدم در اثنای خواب صدای هولناکی بگوشم رسید بیدار شدم در نهایت
ترس و خوف دیدم دو حیوان بصورت اسب با یکدیگر جنگ میکنند که نمیتوانم ایشان را وصف
کنم و چون مرا دیدند داخل در دریا شدند آنگاه مرغی عظیمة الجثه غریب الخلقه دیدم که
پرواز کنان میآید تا به نزدیکی من کوهی بود و مغاره داشت آن مرغ نزدیک بآن بر
بر زمین قرار گرفت من از پشت درختان خود را بآن مرغ رسانیدم که تماشا کنم چون مرا
دید پرواز نمود و من نیز از عقب او رفتم تا نزدیک بآن مغاره شدم صدای تسبیح و

وتکبیر و تلاوت قرآنی بگوشم رسید رفتم تا بدان مغاره رسیدم ناگاه منادی ندا کرد از توی مغاره
ادخل یا علی بن صالح الطالقانی رحمک الله پس داخل شدم و سلام کردم دیدم مردی
عظیم الجثه با روهای سطبر و قامت بلند و پیش سر او مو نداشت و چشمان بسیار بزرگ داشت
جواب سلام مرا داد پس گفت یا علی بن صالح تو خود را بمعدن کنجها رسانیده و رحمت بسیار
کشیده و گرفتار گرسنگی و تشنگی و خوف شده و خدا بر تو رحم کرد و ترا نجات داد و
و میدانم چه ساعتی سوار شدی و چند روز در دریا توقف کردی و در چه ساعت کشتی تو
شکست و چند روز خود را بتخته افکنده بودی و موج میخوردی و چند دفعه میخواستی از شدت
صدمه موج خود را باختیار غرق کنی و بمردن از آن صدمات خلاص شوی و آن ساعتی که
نجات یافتی و آن دو صورت خوبی را که دیدی و آن مرغی که پرواز کنان نزد تو آمد و تو
از عقب او رفتی تا باینجا رسیدی حال بنشین خدا ترا بیامرزد علی بن صالح گوید چون این
سخنان شنیدم مبهوت شدم و عرض کردم ترا بخدا قسم میدهم که از کجا یافتی اینها را
فرمود عالم الغیب والشهادة والذی یراک حین تقوم وتقلبک فی
الساجدین مرا خبر کرد پس فرمود بیا گرسنه و لبهای مبارک خود را بحرکت آورد
دیدم غذائی از طعام که بر روی آن دستمالی انداخته اند حاضر شد چون دستمال را برداشت
فرمود بیا و از روزیی که خدا عنایت فرموده بخور چون خوردم طعامی بود که هرگز در مدت
عمر خود مثل آن ندیده بودم پس شربتی و آبی بمن داد که لذیذتر از آن مدت العمر خود
نچشیده بودم بعد از آن دو رکعت نماز فرمود و بعد از نماز فرمود یا علی دلت میخواهد
که بمنزل خودت روی عرض کردم چگونه میسر شود از برای من فرمود که بر ما لازم است
که نسبت بدوستان خود چنین اکرامها کرده باشیم پس دعائی چند خواند که نفهمیدم و
دست خود را بجانب آسمان بلند نمود و فرمود الساعة الساعة ناگاه دیدم پاره از ابر سایه

انداخت بر در مغاره و پارچه پارچه بود و هر پاره ابری که میآمد و محاذی در مغاره میرسید
بزبان فصیح میگفت سلام علیک یا ولی الله وحجته و او جواب میداد که علیک السلام ورحمة الله
و سؤال میفرمود که بکجا میروی عرض میکرد بفلان زمین میفرمود از برای رحمت
میروی یا غضب بر اهل آن بعضی عرض میکردند برای رحمت میروم و بعضی عرض میکردند
برای غضب و میرفتند تا آنکه ابری خوب و سفید و روشن آمد و عرض کرد السلام علیک
یا ولی الله وحجته و او همان جواب داد فرمود کجا میروی عرض کرد زمین طالقان
فرمود از برای رحمت میروی یا غضب عرض کرد برای رحمت فرمود بردار آنچه را مامور به
برداشتن آن هستی در حالتیکه سپرده میشود بتو بامانت خدا عرض کرد سمعا وطاعة فرمود
قرار گیر بر روی زمین باذن الله پس ابر در زمین قرار گرفت پس آن شخص بازوی مرا گرفت
و بر روی پاره ابر نشانید چون نشستم و قرار گرفتم و دانستم که حال بلند میشود تا آن شخص عرض
کردم از تو سؤال میکنم بحق خداوند عظیم و بحق محمد خاتم پیغمبران و بحق علی سید الوصیین
و اولاد طاهرین او که کیستی تو که خدا نعمت عظیمی بتو عنایت فرموده فرمود وای بر تو
ای علی بن صالح بدانکه زمین خالی نمیماند از حجتی یک طرفة العین یا باطن و مستور یا ظاهر
و مشهور منم امروز حجت باطن و ظاهر خدا و منم حجت خدا در روز قیامت منم اداکننده
فرمان الهی و رساننده پیغام از جانب رسول او و از اوامر و نواهی و منم امروز
موسی بن جعفر پس یاد آوردم امامت او را و اجداد او را و ابر بلند شد بخدا قسم که
نه از الم و خوف مرا عارض نشد و در طرفة العینی مرا انداخت در کوچه که در
طالقان خانه داشتم رفتم نزد اهل و عیال خود چون هرون این سخنها شنید حکم
داد تا او را شهید کردند تا بدیگران نقل ننماید و عالم را مطلع نسازد و آیه مبارکه
آنکه حضرت پیغمبر باید مرا مطلع ساخت بر غیب آنکه عالم الغیب است الغیب حقایق

عالم الارواح التی هی ملکوته والشهادة صور عالم الاجسام التی هی ملکه فی الارشاد
باسناده عن هشام ابن سالم که گفت من و محمد بن نعمان در مدینه بودیم بعد از وفات
حضرت صادق علیه السلام و مردم بر سر عبد الله بن جعفر جمعیت کرده بودند بگمان
اینکه او امام است پس رفتیم خدمت عبد الله و جمعیت بسیاری در نزد او بودند پس از
او از زکوة سؤال کردیم که در چه قدر واجب میشود گفت در دویست و پنج درهم
گفتیم در صد درهم چه میگوئی گفت دو درهم و نیم گفتیم مرجئه این را نمیگویند عبد الله گفت والله
که من نمیدانم مرجئه چه میگویند هشام بن سالم گوید که ما از نزد او خارج شدیم گمراه و
حیران نمیدانستیم که با محمد بن نعمان بکجا برویم پس در بعضی از کوچهای مدینه مشرفه گریان
نشستیم و متردد بودیم میانه میل بمرجئه یا قدریه یا معتزله یا زیدیه و تأمل داشتیم در
اینکه کدام یک را از این مذاهب اختیار کنیم پس در آن حال بودیم که من شیخ بزرگی را
که نمیشناختیم دیدم که بدست خود اشاره میکرد پس ترسیدیم از اینکه جاسوسی باشد
از جاسوسان ابی جعفر منصور بجهة آنکه در آنوقت او جواسیس در مدینه گذاشته بود که مطلع باشند بر
کسی که بعد از امام جعفر مردم باو گروند پس او را گرفته گردن بزنند گمان کردم که آن شیخ از آنجمله جواسیس باشد
پس احول گفتم دور شو من بدرستی که من خائفم بر تو و نفس خود مباد هلاک کردی محمد بن نعمان قدری از من
دور شد و من تابع آن شیخ شدم و گمانم این بود که قدرت بر تخلص از دست او ندارم پس در دنبال
او رفتم و عارض شدم بر موت تا اینکه مرا بدر خانه حضرت امام موسی برد پس از آن مرا گذاشته بدر
رفت لحظه که گذشت خادمی بیرون آمده گفت داخل شو رحمک الله پس داخل شدم امام موسی
علیه السلام آنجا بود چون مرا دید فرمود الیّ الیّ لا الی الزیدیة و لا الی القدریة
و لا الی المعتزلة و لا الی المرجئة عرض کردم جعلت فداک پدر بزرگوارت
وفات فرمود فرمود بلی عرض کردم هدایت که ما را خواهد کرد فرمود خدای تعالی خواهد که هدایت

توکند هدایت میکند عرض کردم عبد الله گمان دارد که امام است بعد از پدر بزرگوارت فرمود
یرید عبد الله ان لا یعبد الله عرض کردم فدای تو شوم پس کیست از برای ما امام بعد
از پدرت باز جواب سابق بداد عرض کردم امام توئی فرمود من نمیگویم آنرا پس در دل خود
گفتم درست نکردم طریق سؤال را بعد عرض کردم بر تو امامی هست فرمود نه چیزی
در دل من درآمد که نداند او بجز خدای تعالی از جهة عظمت و هیبت او عرض کردم جانم فدای
تو باد سؤال بکنم از تو چنانچه سؤال میکردم از پدر بزرگوارت فرمود بکن و ظاهر مساز
که اگر فاش نمائی پس کشتن است پس مسائل مشکله از آن حضرت پرسیدم و او را چون دریای مواج
و بی پایان دیدم و بامامت آن بزرگوار قایل شدم عرض کردم جعلت فداک شیعه پدر
بزرگوارت حیران و سرگردانند رخصت میفرمائی که ایشان را پنهانی خدمت آورم فرمود
در هر یک از آنها که آثار رشد و صلاح مشاهده کنی پیمان بگیر و بیاور که اظهار حال ما نکند و
مسائلی که گوئیم نگوید بکسی پس از نزد آن حضرت مراجعت نمودم و محمد را دیدم پرسید که
چه در پیش داری گفتم هدایت و بعد از آن قضیه را نقل کردم پس ملاقات کردم زراره و ابو
بصیر را و آنها هم رشد و از حضرت سؤالها کردند و قطع کردند بامامت او بعد از آن
فوج فوج شیعه را خدمت آن حضرت میبردم تا آنکه جمیع شیعیان بخدمت آن بزرگوار رجوع
نمودند و نمیرفت کسی نزد عبد الله ایضاً باسناده عن الرافعی که گفت مرا
پسر عمی بود که آنرا حسن بن عبد الله مینامیدند و زاهد و عابدترین اهل زمان خود بود و پادشاه
از او میترسید بجهة جد و جهادی که در دین داشت و بسا بود که استیصال و بیروی پادشاه
مینمود در امر بمعروف و نهی از منکر حرف میزد بعبارتی که خشمناک میکرد سلطان را
و پادشاه بجهة صلاح او بر خود هموار میکرد و همیشه حالش بدینگونه بود تا آنکه روزی
داخل مسجد شد و امام موسی علیه السلام در مسجد تشریف داشت پس اشاره فرمود که ای پسر عم من

حسن بن عبد الله و چون حسن بخدمت آن بزرگوار مشرف شد فرمود یا ابا علی چه محبوب است نزد من
این طریقه که تو بر آنی و چه بسیار نیکند مرا این نوع رفتار جز اینکه ترا معرفتی نیست پس طلب معرفت
کن حسن ابن عبد الله عرض کرد از که آموزم فرمود از محدثین و فقهای مدینه و بعد از آن نزد من
آر راوی گوید حسن ابن عبد الله رفته قدری حدیث شنید و آنرا نوشته بخدمت حضرت امام
موسی برد و آنها را عرض نمود حضرت همه را رد نموده فرمود برو و عارف شو و حسن بسیار در دین
اهتمام داشت مترصد شد تا آنکه امام موسی بیرون تشریف برد بسوی مزرعه که داشت در میان
راه بخدمت آن حضرت مشرف شده عرض کرد جعلت فداک بدرستیکه حجت من خواهم گرفت
بتو نزد خدای تعالی پس راهنمائی و دلالت کن مرا بر آنچه واجب است بر من از معرفت آن
پس ابو الحسن علیه السلام اثبات فرمود خلافت بلا فصل امیر المؤمنین علیه السلام را و پس از آن
امام حسن و بعد از امام حسین و بعد از امام زین العابدین و پس از امام محمد باقر و بعد از
پدر بزرگوارش را و بعد ساکت شد حسن عرض کرد فدایت شوم امروز کیست امام و حجت خدا
بر خلق فرمود اگر خبر کنم ترا آیا قبول مینمائی عرض کرد آری فرمود منم آن امام گفت معجزهٔ بنما که با آن
استدلال بر صدق فرمایشت بنمایم فرمود برو نزد این درخت و اشاره ببعضی از اشجار
فرمود و بآن درخت بگو که موسی بن جعفر بتو میفرماید یا حسن بن عبد الله گوید نزد آن درخت
شدم و گفتم آنچه فرموده بود مشاهده کردم که آن درخت زمین را میشکافت تا اینکه راست ایستاد
خدمت آن حضرت و بعد اشاره بمراجعت داد برگشت راوی گوید حسن ابن عبد الله
همان جا اقرار کرده ملازم سکوت و عبادت شد و بعد از آن احدی او را ندید و
با کسی تکلم نکرد **ایضاً باسنادهٖ** عن ابی بصیر که گفت خدمت امام موسی علیه السلام عرض
کردم که امام را بچه چیز میتوان شناخت فرمود بچند چیز یکی آنکه منصوص باشد از پدر بزرگوار
خودش و اشارتی شده باشد که او امام است دیگر آنکه از هر چه سؤال کنند دانا بجواب باشد

ویکی اگنه هرگاه ساکت شوند از او و حرفی در خدمتش نزنند او خود ابتدا بکلام فرموده مسیر خاطر و
مسائل مردم را بیان فرماید دیگر آنکه خبر دهد بآنچه فردا واقع خواهد شد یکی آنکه متکلم شود با مردم
بهر زبانی بعد از آن فرمود یا ابا محمد مینمایم بتو علامتی از علامات امام را قبل از آنکه برخیزی پس
ساعتی نگذشت که وارد شد بر او مردی از اهل خراسان و آن خراسانی بزبان عربی با آن حضرت
متکلم شد امام موسی علیه السلام بزبان فارسی خراسان او را جواب داد خراسانی گفت و الله
که منع من نکرد از تکلم با تو بلغت فارسی مگر اینکه گمان داشتم که تو آن لغت را نمیدانی فرمود سبحان الله
هرگاه من نتوانم بفارسی جواب دهم پس چیست فضل من بر تو و بچه چیز مستحق امامت خواهم
خواهم بود و بعد از آن فرمود یا ابا محمد بدرستیکه امام مخفی نیست بر او کلام احدی از مردم و طیور
و وحوش و آنچه ذی روح است **ایضاً باسنادهٖ** عن ابی سنان که گفت فرستاد
هرون الرشید در بعضی از ایام جامهٔ چندی از برای علی بن یقطین که او را بآن جامه های گران
بها مفتخر نمود و در میان آن جامه ها دراعهٔ بود از خز و سیاه رنگ از لباس پادشاهان مزین
بطلا علی بن یقطین اکثر آن جامه ها را خدمت امام موسی فرستاد و آن دراعه در میان آنها بود
و آنچه بود از خمس و زکوة با جامه ها ارسال کرد چون اشیاء مسطوره خدمت امام موسی رسید
همه را برداشت و دراعهٔ مذکوره را بدست همان رافع نزد علی بن یقطین ارسال داشت
و بوی مرقوم فرمود که محافظت این دراعه بکن و از دست بیرون مده که زود باشد که ترا
کاری باین دراعه افتد و بعد از چند روز محتاج بآن باشی پس علی بن یقطین بعد از چندی
شک زده شد در باب غلامی که با و اختصاص داشت و او را از خود دور نمود و آن غلام
میدانست که علی بن یقطین از شیعیان است و قائل بامامت امام موسی است و اطلاع داشت
بر آنچه میفرستاد علی بن یقطین خدمت آنحضرت پس رفت نزد هرون و بد گفت از علی بن
یقطین و گفت او قائل بامامت موسی بن جعفر است و هر سال خمس مال خود را نزد وی

بخبر فرستند دراعه که امیر المؤمنین بآن مخلع و مفتخر فرموده بود برای امام موسی نفر فرستاد در فلان وقت
هرون از شنیدن این خبر غضبناک گردید و با کمال غضب علی بن یقطین را بخواست و گفت اگر این مطلب
راست باشد و برا می کشم چون حاضر کردند گفت علی بن یقطین چه کردی آن دراعه را که بتو دادم
گفت یا امیر المؤمنین آن دراعه نزد من است در کیسه سر بمهر که در آن طیب و بوی هست و در
این مدت محافظت آن کرده ام بسیار واقع شده که صبح میکنم و آن کیسه را باز میکنم و بقصد تیمن و
تبرک نظر بآن دراعه مینمایم و آن را میبوسم و بجای خودش میگذارم و شام بهمین طریق هرون
گفت در همین ساعت آن دراعه را حاضر نما گفت بچشم اطاعت میکنم و یکی از خادمان را طلبید
گفت برو بفلان خانه از منزل من و کلید آنرا از خازن من گرفته در را بگشا بعد از آن صندوق
گشوده آن کیسه سر بمهر را بیار پس غلام درنگ نکرده در ساعت رفت و آن کیسه مهموره را
آورده در نزد هرون گذاشت هرون امر کرد بشکستن آن مهر و گشودن آن کیسه و چون آنرا
گشود دید که آن دراعه بحال خود در آن کیسه پیچیده و در میان طیب مستور است پس هرون از غضب
فرود شد بعلی بن یقطین گفت این دراعه را بجای خود برگردان و برو در حالتی که بر راستی و من
هرگز گوش بگفته معاندین تو ندهم و خلعتی بوی داد و حکم نمود تا بغلام هزار تازیانه بزنند چون
قریب بپانصد تازیانه زدند غلام بمرد ایضا باسناده عن محمد بن فضل که گفت مختلف شد
روایت میان اصحاب ما در باب مسح رجلین در وضو که آیا از انگشتان است تا کعبین یا از کعبین
تا انگشتان پس علی بن یقطین چیزی بخدمت ابی الحسن موسی نوشت که جعلت فداک بدرستی که
اصحاب ما اختلاف دارند در باب مسح قدمین پس اگر مصلحت بینی که مرقوم فرمائی بخط مبارک
خود چیزی که عمل من بر آن باشد پس عریضه را بفرستاد و جواب آمد بخط مبارک که نوشته
فهمیدم آنچه ذکر کرده بودی از اختلاف در وضو و آنچه من ترا امر بآن مینمایم در وضو
این است که مضمضه کنی سه بار و استنشاق کنی سه بار و روی خود را سه بار بشوئی و آب

بمیان موی ریش برسانی و همه سر را مسح کنی و ظاهر و باطن هر دو گوش را مسح نمائی و هر دو پا را
تا کعبین سه بار بشوئی و خلاف این طریق منما چون نوشته رسید بعلی بن یقطین متعجب شد از
آنچه مرسوم و مرقوم شده بوده از برای او در آن نوشته که جمیع شیعه بر خلاف آن بودند بعد
از آن گفت مولای من اعلم است بآنچه فرموده و من امتثال امر او میکنم پس عمل میکرد در وضوی
خود بهمان قسم که دستنوشته شده بود تا اینکه سعایت کردند از علی بن یقطین نزد هرون و گفتند
او رافضی است و مخالف تو و هرون ببعضی خواص و محرمان خود گفت بسیار شده است گفتگو
در حق علی بن یقطین و بودن او بخلاف ما و میل داشتن برفض و من در خدمت او تقصیری نمی بینم
و بارها او را امتحان کرده ام پس ظاهر نشده است از او چیزی بر من که متهم بآن باشد و میخواهم
امتحان کنم او را بطریقی که او آگاه و مطلع بر آن نباشد که اگر خبر شود نحوی کند که راه حرفی
بر او نباشد گفتند رافضه یا امیر المؤمنین بر خلاف جماعت اند در وضو و وضو را تخفیف میدهند
و شستن دو پا را قائل نیستند پس امتحان بکن او را در جائی که عالم نباشد بواقف شدن تو بر وضوی او
گفت آری این کاری است که بآن ظاهر میتواند شد بعد از آن مدتی او را واگذاشت تا بشغلی
مشغول ساخت در خانه تا اینکه وقت نماز داخل شد و علی بن یقطین در حجره از خانه خلوت
میکرد از برای وضو و نماز خود چون وقت نماز رسید هرون در پشت دیوار آن خانه
ایستاد بطریقی که علی بن یقطین را میدید و علی بن یقطین او را نمیدید پس علی بن یقطین آب
از برای وضو طلبیده سه بار مضمضه و سه بار استنشاق کرد و سه بار روی خود شست
و تخلیل موی ریش کرد و هر دو دست را تا مرفقین سه بار شست و سر و هر دو گوش را مسح کرد
و هر دو پا را شست و هرون باو نظر میکرد چون مشاهده کرد که علی بن یقطین در وضو مخالفتی
با ایشان ندارد ضبط خود نکرده بر بلندی بر آمد و علی بن یقطین او را میدید پس ندا
کرد که کاذب است ای علی بن یقطین کسیکه گمان دارد که تو از رافضه و نزد هرون

الرشید کارش باصلاح آمد و نوشته دیگر از حضرت امام موسی ع بوی رسید که ای علی بن یقطین از این
زمان ابتدا کن و وضو بجا آر همچنانکه باریتعالی ترا بآن مأمور ساخته بشوی روی خود را یکبار از
روی فرض و وجوب و باره دیگر از برای اتمام و اکمال و باین دستور دست را از مرفقین بشوی
و پیش سر را با ظاهر قدمین مسح کن از بقیه تری وضوی خود پس تحقیق که زایل شد آنچه
خوف بود بر تو از آن **ایضاً باسناده** عن علی بن ابی حمزه که گفت حضرت امام
موسی علیه السلام در یکی از روزها از مدینه بیرون تشریف بردند بمزرعه که داشت که در خارج
شهر بود پس من همراه آن حضرت شدم و آن بزرگوار بر قاطری سوار بود و من بر الاغ
خودم و چون قدری راه رفتیم شیری بما رسید من از خوف عقب ماندم و امام موسی ع
پیش تشریف برد و آن شیر را مشاهده کردم که تذلل و کمال ادب میکرد از برای
حضرت ابی الحسن و همهمه میکرد و ابی الحسن علیه السلام مخفی اینکه گوش بناله او بدهد ایستاده
بود و آنشیر دست خود را بر کفل قاطر آن بزرگوار گذارده بود و نفس من مرا مهموم
داشت و من خوف عظیم کردم بعد از آن دیدم شیر بر یک جانب راه رفت و ابو الحسن
روی مبارک بسمت قبله کرده دعا میکرد و هر دو لب مبارکش متحرک بود بچیزی که من نمیفهمیدم
بعد از آن بدست مبارک اشاره بآن شیر نمود که بگذر پس همهمه کرد آن شیر همهمهٔ طویل
و امام موسی آمین آمین میفرمود و شیر برگشت تا اینکه از پیش چشمهای ما غایب شد و امام
موسی علیه السلام توجه فرمود بهمان وجه و سمتی که متوجه آن بود و من از دنبال آن حضرت
رفتم و چون از آن موضع دور شدیم ملحق شدیم بآن جناب پس عرض کردم فدای تو شوم
چه بود کار این شیر بخدا قسم که من بسیار ترسیدم بر تو و تعجب کردم از سلوک و کار او
با تو فرمود این شیر پیش من آمده شکوه نمود از دشواری وضع حمل زوجهٔ او و از من
درخواست کرد که من مسئلت کنم از خدای تعالی که بگشاید و آن تعب را از او

رفع نماید پس آنرا بعمل آوردم و در دلم افتاد و جفت او ولدی که میآورد نر خواهد بود پس این
شیر را از آن خبر دادم گفت برو در حرز و حفظ الهی و مسلط نکند خدای تعالی بر تو و
نه بر ذریت تو و نه بر احدی از شیعیان تو فردی از افراد جانوران درنده را من گفتم آمین
آمین **فی البحار** عن هشام بن الحکم که گفت میخواستم جاریه بخرم در منی که و عریضه
عرض کردم بامام موسی و از او مشورت کردم فرداً آن حضرت از من بگذشت و نگاهی بجاریه
کرد که من میخواستم بعد از آن کتابت را فرستاد بمن که در این خریدن باکی نیست اگر قلتی
در عمر جاریه نباشد گفتم لا والله این فرمایش خالی از چیزی نیست من او را نمیخرم از مکه
بیرون نیامدم مگر دیدم که آن جاریه وفات کرد و آن را دفن نمودند
فی الخرایج باسناده عن مفضل بن عمر که گفت چون حضرت صادق ع رحلت
فرمود و امام موسی را وصی قرار داد چون اندک زمانی گذشت عبد الله افطح پسر بزرگ
آن حضرت بود دعوی امامت نمود چون این خبر بامام موسی رسید امر کرد تا در میان
سرای حضرت هیزم بسیار جمع کردند و جمیع دوستان و اصحاب خود را حاضر فرمود
و باحضار عبد الله افطح اشاره کرد پس محبان و معتقدان اهل بیت نشستند و از هر جانب
حدیث میخواندند که عبد الله رسید امام موسی خادم را با فروختن هیزم امر فرمود
چون آتش شعله ور شد حضرت برخواست و با جامه و عمامه در میان آتش نشست و ساعتی
با اهل مجلس صحبت مداشت و از آباء عظام و اجداد خود احادیث نقل میفرمود پس از
آن از میان آتش بیرون آمد و بعبد الله افطح فرمود ای برادر بخود گمان امامت
داری و میخواهی که بعد از پدر تو امام باشی این امر بسعی من و تو نیست اگر راست
میگوئی برخیز و قدری در میان آتش بنشین چنانچه من نشستم تا حقیقت دعوی امامت
بر تو ظاهر شود مفضل گوید عبد الله را دیدم رنگش متغیر شده از مجلس بیرون رفت

ایضاً عن هشام بن حکم قریب بهمین روایت مروی است ایضاً باسناده عن
بکّار القمی که گفت بکّار قمی چهل دفعه بمکّه مشرف شده بودم و در آخر مرا مسکنت و فقر روی
آورد در نهایت عسرت افتادم در مکّهٔ معظّمه چندان اقامت نمودم که سایر حاجیان متوجّه بلاد
خود شدند بعد از آن با خود گفتم که بمدینه روم و زیارت حضرت رسول را بنمایم و خدمت
حضرت ابی الحسن موسی بن جعفر مشرف شوم و باقی اوقات کار گل و مزدوری کنم که مکنتی بهم
که بکوفه خود را برسانم و نزد اهل و عیال خود باشم پس متوجّه مدینه شدم و بسعادت زیارت
حضرت رسول مشرف شدم و روز دیگر بسر بازار حاضر شدم در آن مکان که مزدوران
حاضر میشدند در میان آنها ایستادم تا شخصی مرا خدمتی فرماید ناگاه مردی آمد و مزدوران را
تماماً ببرد من نیز با ایشان از عقب وی رفتم و با او گفتم ای بندهٔ خدا مردی غریبم و کسی را نمیشناسم
اگر مصلحت دانی با این جماعت همراه باشم و بهر چه اشاره فرمائی رفتار کنم گفت ظاهراً تو از مردم
کوفه‌ئی گفتم بلی گفت با این جماعت برو و بسرای بزرگی خواهی رسید در آن موضع از هر کاری
که خواهی بنما پس در آن سرای رفتم و چند روز کار گل کردم و قاعده چنان بود که کار
کنان را روز پنجشنبه اجرت تمام هفته میدادند و چون در بعضی اوقات مشاهده میکردم
که کارکنان تکاهل میورزند من آنها را ترغیب و تحریص میکردم معمار مرا بدین سبب تحسین
کرد و با خبر گفت که کار تو آنست که این جماعت را بکار داری روزی به نردبان آمده بودم
چون بزیر نگاه کردم حضرت امام موسی را دیدم که بدان سرای در آمد و باطراف خانهای
آن سرا بر آمد بعد از آن سر مبارک بالا کرد فرمود یا بکّار بجانب من آمده فرود آی
من از نردبان فرود آمدم و دست آنحضرت بوسیدم از من پرسید که در این موضع
بچه کار مشغولی عرض کردم یا بن رسول الله پدر و مادرم فدای تو باد بنهایت بی بضاعت
شدم و قوّت و استطاعت مراجعت نداشتم بمدینه آمدم و شوق ملاقات شما را

بسیار داشتم گفتم مزدوری کنم و استطاعت سفر کوفه بهم رسانم و در اثنای این بزیارت حضرت
مشرف شده باشم در میان مزدوران باین منزل آمده با ایشان کار میکنم پس آن بزرگوار
بیرون تشریف برد و من بکار خود مشغول شدم روز دیگر مزدوران را اجرت میدادند من
نزد وکیل آن بزرگوار رفتم بمن گفت که ساعتی بنشین تا از این جماعت فارغ شوم چون همه را
اجرت بداد متوجّه من شده گفت نزدیکتر آی چون پیش آمدم صرّهٔ بمن داد که در آن پانزده
دینار طلای احمر بود و گفت این مایحتاج راه تست فردا نزد امام موسی مشرف شو و بعد
بکوفه برو که مصلحت تو در آنست گفتم سمعاً و طاعةً چون روز دیگر شد بخدمت آن بزرگوار
مشرف شدم فرمود که همین ساعت بیرون رو و سعی کن که زودتر بفید رسی و فید از قرای مدینه بود
بعد از آن حضرت مکتوبی بمن داد و فرمود که این کاغذ را در کوفه بعلی بن حمزه برسان
پس همان ساعت آنحضرت را وداع کرده متوجّه راه شدم چون بفید رسیدم جماعتی
مستعد سفر کوفه بودند شتری خریدم و با آن جماعت رفیق شدم وقتی بکوفه رسیدم
قریب بنصف شب بود پس نزد اهل و عیال خود رفتم و تحقیق حالات خانه نمودم مرا
خبر دادند که قبل از آمدن تو بچندین روز دزدان بخانهٔ تو در آمده و قدری اسباب برده اند
چون صبح طالع شد با خود گفتم که نماز بامداد کنم و بعد از آن بخانهٔ علی بن حمزه روم پس نماز
کردم و اوراد میخواندم که ناگاه شخصی در را کوبید بتعجیل بیرون آمدم علی بن حمزه را دیدم
که بر در ایستاده با او سلام کردم گفت یا بکّار کاغذ مولای مرا بده مکتوب را تسلیم وی
نمودم سر باز کرد چون چشمش بر خط مبارک آنحضرت افتاد ناله و گریه کرد گفتم یا بن
حمزه چه چیز ترا بگریاند گفت از غلبهٔ شوق ملاقات مولای خود موسی بن جعفر و بنهایت
آرزومندی بملاقات آن سرور میگریم پس گفت ای بکّار بخانهٔ تو دزد آمده غم مخور
خدا تعالی آنچه از خانه و دکان تو برده اند بتو عوض داد بدانکه مولای من و تو

وجمیع مردم امر فرموده که چهل دینار طلای احمر بتو بدهم دست کرده بیرون آورد صره که در آن چهل دینار طلا بود وبمن داد کتابت آن حضرت را بر من قرائت کرد در آن مرقوم فرموده بود که یا علی بن حمزه قیمة اسباب بکار را باو تسلیم نما و بهای آنچه برده اند چهل دینار است بکار گوید چون بخانه آمدم وحساب دزد برده ها نمودم قیمة آن چهل دینار بدون کم و زیاد بود

فی الکشف الغمة باسناد عن شقیق البلخی که گفت شقیق بن ابراهیم البلخی که در سال صد و چهل ونه اراده مکه کردم چون بقادسیه رسیدم جوانی خوش روی گندم گون ضعیف اندام دیدم لباسی پوشیده از صوف و نعلین در پا و از اهل قافله کنار کرده با خود گفتم البته این جوان از صوفیه است ومیخواهد از قافله گدائی کند میروم و اورا ملامت میکنم پس نزد وی رفتم چون مرا دید فرمود اجتنبوا کثیرا من الظن ان بعض الظن اثم یعنی اجتناب کنید از بسیاری گمان بدرستیکه بعضی از گمانها گناه است اگر نرفت من با خود گفتم آنچه در دل من بود گفت این نیست مگر بنده خوب خدا وار چشم من غایب شد چون بمنزل دیگر رسیدیم اورا دیدم که نماز میکرد و اعضای او مضطرب بود و اشک میریخت گفتم پیش روم واز او حلیت طلبم پس صبر کردم تا نشست رفتم که عرض خود کنم فرمود یا شقیق انی لغفار لمن تاب وامن وعمل صالحا این بفرمود وراهت شد و روانه راه گردید با خود گفتم که البته این یکی از ابدال است که دو دفعه از ما فی الضمیر من خبر داد چون بمنزل زباله رسیدیم دیدم اورا بر لب چاهی ایستاده و مطهره در دست دارد خواهد که آب کشد که یکبار مطهره از دست او در چاه فتاد من متوجه او بودم که دیدم نگاه کرده باسمان و گفت انت ربی اذا ظمأت الی الماء وقوتی اذا اردت الطعام اللهم سیدی ما لی غیرها یعنی الهی توئی سیرابی من هرگاه تشنه شوم و توئی سیری من هرگاه گرسنه شوم بارالها غیر از این ندارم

شقیق گوید دیدم که آب از چاه جوشید بلند شد تا بجائیکه دست دراز کرده مطهره خود را پر از آب کرده وضو ساخت وچهار رکعت نماز کرد چون فارغ شد مشتی از ریگ صحرا برداشته در آن مطهره ریخت وحرکت داد واز آن بیاشامید پیش رفتم سلام کردم جواب فرمود عرض کردم این نعمتی که باری تعالی بتو عطا فرموده مارا هم بچشان وسوز تشنگی مارا بنشان فرمود که نعمت الهی همیشه ظاهر و باطن مارا فرو گرفته و انعام او دائمی باید که تو اخلاص واعتقاد خود را بخدای خود درست کنی و مطهره را بمن داد چون آشامیدم طوری شیرین بود که هرگز شربتی و طعامی بدان لذت در مدت عمر خود نخورده بودم وبدان خوشبوئی بمشام من نرسیده بود پس سیر و سیراب شدم و تا مدتها مرا بآب احتیاج نبود و دیگر آنجناب را تا مکه ندیدم وچون بمکه رسیدم اورا دیدم نصف شب در صحن که نماز میخواند ومیگریست تا صبح و دیدم صبحی که طواف را بجا آورده از مسجد بیرون رفت از عقبش بیرون رفتم دیدم حشم وموالی وحجاب گردش را گرفته و از همه طرف مردم بپابوسش مشرف میشوند وبسلامش تقرب میجویند از فردی پرسیدم این کیست گفت مگر نمیدانی که این بزرگوار کیست این موسی بن جعفر است واین حکایت را از معجزات آن بزرگوار در کتاب فصول المهمة ومحمد بن طلحه در کتاب مطالب السئول نقل کرده اند وابن شهرآشوب باختصار نقل نموده وحافظ عبد العزیز ابن الاخضر الجنابذی در کتاب معالم العترة النبویة وابن جوزی در کتاب اثارة العزم نقل کرده وبعضی از متقدمین این حکایت را بنظم کشیده اند وهو هذا

سل شقیق البلخی عنه و ما عا ... ین منه وما الذی کان ابصر
قال لما حججت عاینت شخصا ... شاحب اللون ناحل الجسم اسمر
سائرا وحده ولیس له زا ... د فما زلت دائما اتفکر

وتوهمت انه یسئل الناس ولم ادر انه الحج الاکبر
ثم عاینته ونحن نزول دون فید علی الکثب الاحمر
یضع الرمل فی الاناء ویشربه فناديته وعقلی محیّر
اسقنی شربة فناولنی منه فعاینته سویقاً وسکّر
فسئلت الحجیج من یک هذا قیل هذا الامام موسی بن جعفر

ترجمه یعنی پرسش شقیق بلخی را از او و آنچه معاینه دیده بود از او و آنچه که بآن پیدا شد بود چون بحج میرفتم دیدم معاینه مردی را متغیر اللون ضعیف جسم و گندم گون که تنها میرفت و بنود او را زاد و توشه پس پیوسته و دایم در آن فکر بودم که او سایل خواهد بود و نمیدانستم که او خود حج اکبر است بعد از آن دیدم او را جائی که فرود آمده بودیم بی تبختر و تکبر نشسته بروی ریگ سرخ انداخت پارهٔ از آن ریگ در ظرفی که داشت و خورد و آشامید از این ندا کردم و عقل من در آن حیران بود که بده بمن شربتی از آن پس داد بمن از آن پاره پس معاینه دیدم که سویق است یا قند بعد از آن پرسیدم از حاج که کیست این مرد گفتند امام موسی بن جعفر است این بنده نیز این حکایت را بنظم کشیده است

لمؤلفه

براه مکه میرفتم یکی را … بدیدم دور از همراز و حام است … بدون توشه میدیدم هر روز
که سوی منزل او در ره پیدا است … پیاده بود گفتم شاید این مرد … سؤالش کار در هر صبح و شام است
چرا باید که در این راه صوفی … کند حج از گدائی کان حرام است … مرا این بد گمانی بود هر روز
نمیدانستم این افکار خام است … گذشتم روزی از آن مرد در راه … بمن فرمود ظن فعل حرام است
شقیقا بهر ما ظن بد مبر تو … که ظن بد ز افکار عوام است … شدم در دام حیرت زانچه فرمود
عجب دیدم که او شیرین کلام است … بخود گفتم که از قلبم خبر داد … یقین این مرد حق مرد تمام است

ندانستم که او هست حج اکبر … ملایک جمله او را چون غلام است … رسیدم در زباله آن جوان را
بدیدم در قعود و در قیام است … بروی تل ریگی کرده مسکن … که آنجا منزل آب و حمام است
نماز خواند دیدم نزد آن تشنه … بدون آب ظرفی مثل جام است … در او بگریخت ریگی ریخت دیدم
که آشامید و شکرش در کلام است … صدا کردم که ای سلطان خوبان … شقیقی را نگر کو تشنه کام است
بدادم آب و گوئی آب کوثر … نه ما به کوثر اینجا یی مقام است … رسیدم مکه دیدم باز او را
که آنجا او عجب با احترام است … بپرسیدم ز اهل مکه کاین مرد … ز نسل کی بود او را چه نام است
بگفتندم که موسی ابن جعفر … باهل عالم او هفتم امام است

فی الاعلام الوری والخرایج عن ابی خالد که گفت چون مهدی خلیفه حضرت امام موسی را از مدینه بعراق طلبید من مشرف شدم خدمت آن سرور و بسیار غمگین بودم آنحضرت از من سؤال فرمود که از برای چه غم تو را فرو گرفته عرض کردم چگونه غمگین نباشم و حال آنکه بچشم خود مشاهده میکنم که شما را نزد این طاغی میبرند و من از او بر شما این نیستم حضرت فرمود خاطر جمع دار که در آخر روز فلان ماه ترا خواهم دید بعد از تشریف بردن آنحضرت متصل در شمردن روز و ماه مشغول بودم تا آن روز بدانموضع رفتم و تا غروب آفتاب انتظار کشیدم کسی را ندیدم در خاطرم شیطان وسوسه نمود شکی در دلم آمد خواستم مراجعت کنم سیاهی از طرف عراق پیدا شد متوجه آنطرف کردیدم حضرت امام موسی کاظم را دیدم بر قاطری سوار است و تشریف میاورد چون نزدیک آن حضرت رسیدم سلام کردم بعد از رد جواب فرمود که شک کردی عرض کردم بلی الحمد لله از دست آن طاغی خلاص شدی و بسلامت مراجعت فرمودی آنجناب فرمود بلی لیکن گرفتاری در پیش است که از آن خلاصی نخواهد بود و آن اشاره بحبس هرون بود و آخر چنان شد که فرموده بود فی الخرایج عن اسحق بن عمار

گفت مردی از خراسان مشرف شد خدمت حضرت ابوالحسن موسی بن جعفر ع پس حرف زد بکلامی
که شبیه بود بمرغان و جواب داد آن حضرت باو بزبان او پس چون آن مرد مراجعت کرد از خدمت
آن بزرگوار اسحق گوید معروض داشتم که جعلت فداک من مثل این زبان ندیده بودم فرمود این
زبان اهل چین است و همهٔ آنها باین زبان تکلم نمی کنند بلکه زبانشان فرق دارد و بعد فرمود آیا
تعجب میکنی از اینکه من بزبان او جواب دادم عرض کردم بلی فرمود که عجیب تر این است که امام
تو میداند زبان مرغان را و زبان تمام ذی روح را و بر امام تو چیزی مخفی نیست

فی الکافی والبصائر عن ابن المغیره که گفت وقتی حضرت امام موسی ع
در منی مکه بمناجات مشغول بود که در آن حین زنی آمد و زار زار میگریست و کودکانش نیز
در عقب سرش گریه میکردند حضرت را دل بسوخت سبب گریه سؤال کرد زن گفت ماده
گاوی داشتم که هر روز معاش ما از او بود الآن بمرد و من بغیر از او چیزی نداشتم و سه
چهار طفل یتیم دارم حیرانم که بعد از این بچه نوع گذران کنم حضرت گفت میخواهی که گاو ترا زنده
کنم آن زن چون شنید در پای مبارکش افتاد عرض کرد بعزت رسول خدا که میخواهم حضرت
فرمود آن گاو را بمن بنما زن حضرت را بسر گاو آورده آن سرور بگوشه رفته دو رکعت
نماز گذارد و دست برداشت و دعائی کرد و برخاسته نزد گاو آمد و پای مبارک بدان گاو زد
فرمود برخیز ای گاو باذن خدای تعالی در حال بقدرت الهی و معجزهٔ آن بزرگوار آن گاو برخواست
وایستاد زن چون این معجزه بدید طاقت نیاورده فریاد کرد که این عیسی بن مریم است حضرت
از آنجا بتعجیل تمام بیرون رفته داخل مردم شد **فی الخرائج والکشف الغمة**
عن علی بن ابی حمزه که گفت در خدمت امام موسی علیه السلام بودم که مردی جندب نام از
اهل ری آمد و سلام کرد و نشست و سؤال بسیار از آنحضرت نمود پس حضرت فرمود یا
جندب چه کردی برادرت را عرض کرد بر خیر گذاشتم و عرض سلام رسانید حضرت

فرمود عظم الله اجرک فی اخیک عرض کردم که نامه او بمن آمد که سیزده روز است نوشته
که او بسلامت است فرمود بخدا که او مرده بدو روز پس از تحریر این کتابت که بسوی تو فرستاد
و مالی که داشت بزن خود داد و گفت نزد تو باشد چون برادرم آید بوی ده و او را دفن
کردند در خانهٔ خودش که می نشست فرمود چون تو بکوفه روی با زن برادرت لطف
و مدارا کن و تطمیع نما او را برای خود که او زود باشد مال را بتو دهد علی بن حمزه گوید
که جندب مرد جمیل پسندیده بود و من با جندب ملاقات کردم بعد از شهادت حضرت
امام موسی و از او سؤال کردم از آنچه حضرت ابوالحسن باو خبر داده بود گفت
واقع گردید بی زیاده و نقصان **فی الخرائج** عن صالح ابن واقد الطبری که
گفت مشرف شدم خدمت امام موسی ع فرمود یا صالح ترا میخواند هرون و حبس میکند
و سؤال میکند از تو از حالات من بگو که من نمی شناسم او را در وقتی که ترا میبرند بزندان
بگو که خارج میکند خدا مرا از زندان اگر بخواهد گفت صالح که خواند مرا هرون از طبرستان
و گفت بمن چه میکرد امام موسی ع بمن گفته اند که او نزد تو بود گفتم من از احوالات او
اطلاع ندارم تو او را بهتر می شناسی و عارفی بحق او حکم کرد مرا بزندان بردند بخدا
قسم در یکی از شبها در زندان نشسته بودم و اهل حبس خوابیده بودند دیدم یکی
میگوید یا صالح گفتم لبیک فرمود برخیز با اینجا گفتم اطاعت میکنم مشاهده کردم
حضرت کاظم را دیدم برخواستم و از زندان بیرون رفتم و با آنحضرت براه افتادم
فرمود ای صالح سلطنت سلطنت ماست که خدا با اهل بیت پیغمبر عطا فرموده عرض
کردم یا سیدی بکجا فرار کنم از دست این طاغی فرمود برو بولایت خودت که
احدی از عقب تو نخواهد آمد صالح گوید رفتم بطبرستان و احدی از من نپرسید
که کجا بودی تو و از حبس کی ترا خلاص کرد یا اینکه بر سند حبس بودی یا نه فی

البحار نقلا عن رجال الکشی باسناده عن البطائنی که گفت وارد شدم بمدینه و مریض
شدم بطوریکه اصحاب ما میآمدند نزد من و نمیفهمیدم و عارض شده بود مرا تبی شدید که
عقل من زایل شده بود و خبر دادند مرا که اسحق بن عمار سه روز در مدینه بود
برای ناخوشی من که یقین داشت که میمیرد بیرون مگر بهمین زودی که من بمیرم و دفن
میکند مرا و نماز میخواند بر من پس از سه روز که دیده بود مرض من طول کشید اسحق رفته
بود پس از رفتن او من بهوش آمده بودم و گفتم باصحاب خودم که خارج کنید از کیسهٔ
من صد دینار و قسمت کنید در میان خودتان و فرستاد بسوی من امام موسیٰ قدحی از
آب پس گفت فرستاده آنرا و رکه گفت (فرمود حضرت) امام موسیٰ که بنوش این آب را که شفای تو
در این است ان شاء الله تعالی پس آشامیدم آنچه درد و مرض در دلم بود دفعةً زایل شد
و امام موسیٰ بدیدن من آمد و فرمود آگاه باش عمر تو سر آمده بود پس خدا بتو عمر عطا
فرمود پس حرکت کردم بجانب مکه و ملاقات نمودم اسحق بن عمار را او قسم یاد
کرد سه روز در مدینه جهة تو ماندم و شکی نداشتم که خواهی مرد و من حکایت خود
بیان کردم فرمود امام موسیٰ که خدا دوباره بتو عمر داد گفتم ای اسحق این است امام
پسر امام و باینگونه معجزات شناخته میشود امام **ایضا عن اسمعیل بن
سلام و ابن الحمید** که گفتند فرستاد بسوی ما علی بن یقطین دیناری
چند و گفت که بخرید این دنانیر را و شتر بخرید و این کتب و اموال را بمدینه خدمت
امام موسیٰ رسانید پس خریدیم شتر را و از کوفه خارج شدیم و رفتیم تا ببطن الرمله
در آنجا علف خریدیم و در نزد مرکب ریختیم و خود مشغول طعام خوردن شدیم
که ناگاه دیدیم امام موسیٰ پیدا شد برخواستیم و سلام کردیم فرمود که بیارید آنچه
باشماست پس آنچه بود تسلیم آن حضرت کردیم پس از آستین مبارک کاغذی چند

در آورد و بما داد که اینها را بگیرید که جواب آن نوشته علی بن یقطین باشد و مراجعت کنید
در امان خدا عرض کردیم توشه ما تمام شده و نزدیکیم بمدینه مرخص فرمائید برویم بزیارت
حضرت رسول خدا و توشه برداریم فرمود که آیا هیچ باقی مانده از توشه شما عرض کردیم
آری فرمود بیارید پس بیرون آوردیم دادیم آنرا بدست مبارک گرفت و فرمود که این
میرساند شمارا بکوفه بروید در حفظ خدای پس مراجعت کردیم و بخدا قسم که آن توشه
قلیل کفایت کرد مارا تا کوفه **ایضا عن شعیب** که گفت که روزی خدمت
امام موسی علیه السلام بودم بمن فرمود ای شعیب مردی از اهل مغرب نزد تو میآید
و خصوصیات احوال مرا از تو سؤال میکند بگو که اوست امام بفرمایش امام جعفر صادق
و آنچه از حلال و حرام از تو سؤال کند بگو باو شعیب گوید عرض کردم یا ابن رسول الله
علامت این مرد چه باشد فرمود مردی جسیم و بلند قامت و نام او یعقوب بن یزید
و رئیس قوم خود باشد و اگر اراده صحبت من کند نزد من آر شعیب گوید در طواف
بودم ناگاه مرد جسیم بلند قامت نزد من آمده گفت میخواهم احوال صاحب ترا
از تو سؤال کنم گفتم از کدام صاحب گفت از موسی بن جعفر گفتم نام تو چیست
گفت یعقوب گفتم از کجا میآئی گفت از مغرب گفتم چه شده که از من سؤال
مینمائی و مرا از کجا شناختی گفت در خواب بمن گفتند که شعیب کیست و مرا بتو
نشان دادند گفتم در همین موضع بنشین تا از طواف فارغ شوم چون طواف را تمام
نمودم نزد او رفتم و زمانی با او مصاحبت کردم و او را بغایت پسندیدم از من
التماس درک شرف پایه حضور باهر النور حضرت امام موسیٰ را کرد پس با او بخدمت
آنحضرت مشرف شدم چون نظر آن بزرگوار بر یعقوب افتاد فرمود ای یعقوب
در وقت آمدن دیروز میان تو و برادرت خصومتی در فلان موضع رسید تا بدشنام

ایدمن بعد مرتکب این نوع امورات شنیع نگردی که در دین ما و پدران ما دشنام برادران
مؤمن جایز نیست و یقین بدان که بسبب این خصومت و نفرین که میان تو و برادر تو
اتفاق افتاد این سفر برادرت قبل از آنکه باهل خود رسد جرعهٔ ممات خواهد چشید و تو
از آنچه یاد کردی نادم گردی و عمر تو بسبب این منازعه کوتاه گردید یعقوب عرض کرد
یا ابن رسول الله اجل من کی خواهد بود فرمود اجل تو رسیده بود لکن صلهٔ قرابت
بجا آوردی در منزل فلان عمهٔ خود را دریافتی و هدیه باو دادی خوشنود ساختی خداوند
عالم بر عمر تو افزود و بیست سال دیگر در اجل تو تاخیر انداخت شعیب گوید در
سال بعد او را در حج دیدم نزد او رفتم گفت در همان سفر برادر من فوت شد
قبل از آنکه بوطن برسد و در کتاب خرایج از ابی الصلت هروی مروی است که
گفت حضرت امام رضا نقل فرمود این حدیث را لکن فرمود پدرم بعلی بن
حمزه فرمود مردی نزد تو آید از مغرب **فی المناقب والکافی** عن محمد
بن حسین که گفت بعضی از اصحاب ما نوشتند بامام موسی عریضه از نماز خواندن بر شیشه
پس چون فرستادیم این عریضه را بسوی آن بزرگوار من فکر کردم که این شیشه
از چیزهائی است که رویانیده است زمین او را و جواب نبود که سؤال کردم از
آن حضرت پس جواب آمد از حضرت امام موسی مرقوم فرموده بود که نماز بخوان
بر شیشه اگرچه حدیث کرد نفس تو باینکه او از رویانیدهای زمین نیست لکن او
از نمک است و ریگ و هر دو آنها از مسخ شدگانند **فی البحار نقلا**
تفسیر العیاشی عن سلیمان بن عبدالله که گفت بودم در خدمت
امام موسی که آوردند زنی را نزد آن بزرگوار و روی آن زن بجانب قفا
برگشته بود پس حضرت دست راست گذاشت بجبین او و دست چپ گذاشت

بر پشت گردن آن زن و برگردانید سر آن زن را از جانب راست و فرمود ان الله
لا یغیر ما بقوم حتی یغیروا ما بانفسهم و فرمود بآن زن حذر نما از آنچه
کردی عرض کردند اصحاب بآن حضرت که یا ابن رسول الله چه کرده است او فرمود پنهانست
مگر اینکه خودش بگوید پس سؤال کردند از آن زن گفت که من نماز میخواندم و
شوهر من زنی دیگر دارد در نماز گمان کردم که شوهر من رفت نزد آن زن پس نگاه
کردم بسوی آن زن دیدم نشسته است و شوهرم با او نیست پس برگشت صورت من
چنانچه مشاهده کردید تفسیر آیهٔ مبارکه در مقام آنکه حقتعالی میفرماید بدرستیکه
خدا تغییر نمیدهد الطاف خود را نسبت بعباد از نعمت و کمال ظاهراً و باطناً تا
تغییر ندهند آنها آنچه در نفسهای خودشان است از استعداد و قوت قبول
بدانکه فیض الهی عام است و دائماً چون آب جاری است آنکه مکدر بکند استعداد
خود را مکدر میشود فیض او و زیاده میگردد شرش و آنکه خالص و صاف کند استعداد
خود را صاف میشود فیض او و زیاده گردد خیرش و همچنین تغییر نعمت ظاهری
بکدورت استعداد میکشاند شخص را بسوی نقم و این زن مکدر ساخت قوهٔ روحانی
خود را بظلمت هوای نفسانی و برگشت صورت او چو برگشته بود سیرت و معنای
او و مکدر شد فیض واصل باو و در معانی الاخبار از حضرت سجاد است که فرمود چند
گناه باشند که تغییر نعمت باری تعالی بدهند از آنجمله ظلم بر مردم و زوال
از عادت در خیرات و در اینجا یقین زوال از عادت خیر که مشغولیت در عبادات
بوده نقص کرد و مکدر ساخت فیض را **فی البحار نقلا عن قرب الاسناد**
باسناده عن موسی بن بکر که گفت فرستاد بمن امام موسی کاغذی و در او مرقوم
فرموده بود حوائج و حجه مرا که عمل نمایم بآن و من آن کاغذ را گذاردم زیر مصلای

خودم و اهمال نمودم در عمل بآن روزی گذشت از من حضرت ابی الحسن موسیٰ و کاغذ در دست آن بزرگوار بود و بمن نشسته مود کو کاغذیکه بتو نوشتم که از روی آن رفتار نمائی عرض کردم در خانه است فرمود یا موسی چیز یرا که بتو امر میکنیم اطاعت او را عمل نما و الّا غضب مینمائیم بر تو پس گمان من این شد که جنّه آن کاغذ را بآن حضرت داده اند **فی العیون و المناقب** باسناده عن علی بن یقطین که گفت روزی هرون مرد ساحری را خواست که در مجلس قطع کند فرمایشات امام موسیٰ را و آن حضرت را خجل گرداند پس حاضر ساختند نزد هرون مردی عظیم را که در سحر مثل نداشت و خواند امام موسیٰ را پس در هنگامی که سفره انداختند آمد چیزی نوشت و بر روی نان گذاشت پس حضرت امام موسیٰ هر نانی را که دست میبرد میل فرماید آن نان از مکان خود حرکت کرده طیران میکرد و دست حضرت خالی برگشت و هرون و اهل مجلس میخندیدند حضرت امام موسیٰ متغیر گردید و بلند فرمود سر مبارک را و بشیری که در یکی از پردهای نقش کشیده بود فرمود بگیر این ملعون را پس آن صورت شیری بغایت عظیم شده حمله کرد و او را درید و اهل مجلس و هرون از خوف بیهوش شدند بعد از زمانی که بهوش آمدند هرون عرض کرد با امام موسیٰ که استدعا دارم بفرمائی صورت این مرد را پس بدهد و او را زنده نمائی فرمود اگر عصای موسی ساحران را و آنچه بلعیده بود پس میداد من هم میگفتم تا شیر پس بدهد بدانکه در معرفت حقیقت امثال این معجزات مابین اهل تحقیق خلاف است که آیا بچه نوع بوده بعضی که قائلند تمام معجزات از عالم مثال بوده و گویند امام علیه السلام تصرف میفرمود در نفوس حاضرین که مشاهده میکردند شیری را و آن شیر بدن مثالی بود و بیانش آنست که هر کس میتواند خیال بکند در ذهن آنچه را بخواهد و تصور نماید و این قوه خلاقیت در تمام انسان باشد چنانچه شیخ الصوفیه محیی الدین عربی در فصوص الحکم گوید **بالوهم یخلق کل**

انسان فی قوة خیاله ما لا وجود له الّا فیها و هذا هو الامر العام لکل انسان و امام علیه السلام که قطب عالم امکان است جنبه قوه نفس او میتواند ایجاد کند همان صورت حاصله در ذهن را در خارج و دیگران مشاهده کنند پس تصرف فرماید در حاضرین که مشاهده آنصورت نمایند و این صورت ایجاد شده بلا ماده است و بدن مثالی آن شیی است پس چنین شود که تصرف فرمود امام موسی علیه السلام در نفوس حاضران و ایجاد کرد شیری را در خارج ببدن مثالی تا بدید آمد در او این قول اگرچه پسندیده نزد بعضی از صوفیه و محققین است لکن نزد این بنده استوار نباشد و معرفت این مطلب بسته است بمعرفت بدن مثالی و آن بیانش این است که عوالم بر سه قسم است عالم جبروت و ملکوت اعلی که مجرّدند از ماده و صورت و عالم ناسوت که مقترن است بماده و صورت و مقدار چون عالم عناصر و افلاک و عالم مثال مقترن است بصورت بلا ماده از جهت عدم ماده شباهت بعالم جبروت و عقول مجرّده دارد و از جهت صورت بعالم طبع و ناسوت شباهت دارد و این عالم مثال را عالم برزخ و هورقلیا و عالم فرق و خیال منفصل و ملکوت اسفل گویند حکمای مشائین که رئیس آنها معلم اول ارسطو است و در اسلام فارابی معلم ثانی و شیخ الرئیس ابو علی سینا و تابعین آنها هستند انکار کرده اند این عالم را و گویند صورت و مقدار بلا ماده ممکن نباشد صوفیه و حکمای اشراقیین و ارباب شرع از متکلمین و فقهاء قائلند بعالم مثال و مکاشفات عرفا و اخبار وارده از ائمه طاهرین صلوات الله و سلامه علیهم اجمعین صریح است بر بودن عالم مثال چنانچه در کافی است که از حضرت صادق سؤال کردند که آیا روح مؤمن پس از مفارقت از بدن عنصری در حوصله طیری است حول عرش فرمود اجل است روح مؤمن در حوصله طیری بگنجد **لکن فی ابدان کابدانهم** و ایضا در کافی است که فرمود حضرت صادق **فاذا قبضه الله عزّ و جلّ**

صیرتلک الروح فی قالب کقالبه فی الدنیا فیاکلون ویشربون
فاذا قدم علیهم القادم عرفوه بتلک الصورة التی فی الدنیا

وایضا از جبه عربی است که گفت با حضرت امیر المؤمنین علیه السلام رفتم در پشت کوفه و آن حضرت بمن نمود ابدان مثالیه مؤمنین را که شناختم آنها را و در کافی است ایضا که برد حضرت امیر المؤمنین اصبغ بن نباته را پشت کوفه و نشان داد حضرت با و مؤمنین که بعضی شعر میخواندند و صحبت با یکدیگر میکردند واما اینکه بدن مثالی ماده دارد یا ندارد ما بین محققین محل اختلاف اکثر از اشراقین و عرفا قائلند بعدم ماده در ابدان مثالیه اصلا و بعضی از مدققین متاخرین قائلند که ماده دارد بدن مثالی از عالم خودش و حق آنست که ماده دارد از عالم خود چه صورت و ماده نزد ما مرکبند بترکیب اتحادی چنانچه صورت عالم طبیعی ترقی نموده مثالی شود ماده او هم بکذالک جهة ندارد که صورت در مقام ترقی برآمده و ماده بر بنیاید اگر گویند که چه گوئی در فرمایش امیر المؤمنین علیه السلام که در غرر و درر است میفرماید در باب عالم علوی صور عالیة عن المواد عاریة عن القوة والاستعداد گویم مقصود از عدم ماده ماده عنصری دنیوی است نه عدم ماده اصلا علی ای حال اینکه گویند قطب عالم امکان تصرف میفرمود در نفوس حاضران و خلق کرد بدن مثالی شیر را گویم چگونه شیر مثالی بدن عنصری را خورد با این کثافات عالم طبع بدن لطیف را چه مناسبت با بدن کثیف باشد اما آنچه در نزد این بنده صحیح باشد در امثال این معجزات آنستکه امام علیه السلام قوه خلاقیت دارد بالاتفاق چنانچه ما ایجاد میکنیم صورتی را در ذهن او ایجاد میکند در خارج در هر دو عالم از مثال و ناسوت و اختصاصش بعالم مثال ندهیم بلکه برای آنها فرق نباشد چه نفس آنها در کمال قوه باشند همین گونه که میتوانند صد هزار صور مثالی در خارج ایجاد کنند در آن واحد و تصرف در نفوس نمایند که آنرا مشاهده کنند چنانچه حضرت امیر المؤمنین را در هنگام موت هر کس مشاهده میکند بدن

مثالی است نه ناسوتی است چه اگر ناسوتی باشد همه به پسند همینطور میتوانند ایجاد کنند صد هزار بدن عنصری را در آن واحد در خارج چنانچه حضرت امیر المؤمنین علیه السلام در یکشب بهشتاد جا بمهمانی تشریف برد چه آن با بدن مثالی نبود زیرا که بدن مثالی شیر برنج و نان و سایر از عناصر نتواند خورد و ایجاد صور مثالی مشکلتر است یا بدن ناسوتی چه عالم مثال اقوی است بالاتفاق و این نقص باشد در وجود امام علیه السلام که با آن کمال و استعداد و تصرفش احتیاج داشته باشد بایجاد ابدان مثالی بلکه او این است که در هر دو عالم متصرف باشد و شیر مثالی آدم مثالی خورد و شیر ناسوتی آدم ناسوتی اگر گوئی ایجاد بدن عنصری در آن واحد نشود چه زمانی خواهد که جمع کند چهار عنصر را دیدروها در و حرکت ابوین و تکون باید بیاید نطفه و علقه و مضغه و اینها مدتی را خواهند و این معجزه و امثال این در آن واحد است جواب گویم که از برای این امور معداتی هستند که مهیا کننده اند شیئی را از برای قبول اثر مثلا انسان یکی از علل معده اش پدر و مادر است و جایز است اینکه بوده باشد از جهة حصول معلول از علت معداتی مختلف که بعضی از آنها بحکم مشاهده و جاری شدن عادت معلوم است از برای ما و بعضی نیست و عدم العلم بشیئی لا یستلزم انتفاء ذلک الشیئ و این امور ممتنع عادی است نه ممتنع عقلی اگر قبول نخی ایراد نمایم که عادت جاری شده بر حرکت ابوین چگونه عیسی علیه السلام متولد شد بدون پدر و در این مسئله اتفاق است که او را پدری نبوده پس آنچه ممتنع عادی است نباید ممتنع عقلی شمرد آنهم در حالتیکه اقرار داری بر کمال استعداد امام علیه السلام و قوه خلاقیت در وجود مبارکش آنانکه بدقت نظر نمایند تصدیق میکنند فی البحار نقلا عن قرب الاسناد باسناده عن عثمان بن عیسی که گفت من در مدینه بودم نوشت امام موسی

بابراهیم ابن عبدالحمید منزلت را خالی نما و اسباب خودت را بخانهٔ دیگر نقل کن بدرستی که
غنیمت است از برای تو آنچه گفتم و بود منزل ابراهیم میان مسجد و بازار پس اهمال
کرد تا سه دفعه حضرت بوی پیغام فرستاد که البته نقل مکان نما رفت ابراهیم در طلب
خانه و صبح من او را در مسجد دیدم گفت خبر داری از حال من گفتم خیر گفت چون
از خانه تحویل کردم بخانهٔ دیگر بالا خانه و اطاقهای پائین آن خانه یکدفعه فرود آمد باری
تعالی ما را براه نمائی امام موسی علیه السلام نجات داد **ایضا عن عثمان بن عیسی**
که گفت بخشید مردی جاریه را به پسر خود و آن جاریه از آن اولاد پسری آورد روزی
گفت به پسر که پدر تو قبل از اینکه مرا بتو بخشد با من مقاربت کرد این مطلب را سؤال کردند
از امام موسی ع که چه میفرمائید در این مسئله فرمود زن دروغ میگوید شوهرش بد خلق است
میخواهد بدینواسطه از او فرار نماید چون این مطلب را بزن گفتند گفت بخدا قسم که
راست فرموده من از دست بد خلقی این مرد میخواهم فرار نمایم و این مطلب را اسباب
وسیله قرار داده ام **فی الکشف الغمه و قرب الاسناد**
عن عثمان بن عیسی که گوید ابراهیم عبدالحمید میرفت بمسجد قبا و حضرت امام موسی ع
تشریف میآورد بمدینه سحری بود که بهم رسیدند آن حضرت فرمود بابراهیم که
در پی چه کار میروی عرض کردم که میروم نخلستانی بخرم چنانچه همیشه میخریدم در
جواب او فرمود آیا خاطر از ملخ جمع داری ابراهیم گوید چون سخن امام موسی
فرمود در دلم وسوسه افتاد و آن سال نخلستان نخریدیم و بعد ملخ بهم رسید
و هرچه از تر و خشک بود بخورد و اگر باغی خریده بودم مبلغی متضرر میشدم
و از برکت فرمایش آن بزرگوار آسوده شدم **فی البحار نقلا عن**
قرب الاسناد عن محمد بن عیسی عن حماد بن عیسی که گفت داخل شدم

در بصره خدمت حضرت امام موسی ع مشرف شدم و عرض کردم باو جعلت فداک بخوان
خدا را که بدهد بمن خانه و زنی و پسری و خادمی و حج بکنم در هر سال پس آن بزرگوار دست
بدعا برداشت و گفت **اللهم صل علی محمد و آل محمد وارزق حماد بن**
عیسی دارا و زوجة و ولدا و خادما والحج خمسین سنة
گفت حماد که چون دیدم آن شرط کرد پنجاه سفر بحج روم دانستم که بیشتر از
پنجاه بار نتوانم رفت گفت حماد که من اکنون چهل و هشت حج کرده ام و این خادم من
و این خانهٔ من و این زن من و این پسر من است پس حج کرد دو دفعه دیگر و چون
رفت دفعهٔ دیگر حج کند تا بموضع احرام رسید غسل میکرد که سیل آمد و غرق شد و وفات
کرد قبل از رسیدن بمکه **فی الخرائج** باسناده عن اصبغ بن موسی که گفت فرستادند
بعضی چند دینار که آنرا ببرم خدمت امام موسی ع پس چون داخل شدم بمدینه شمردم
مال رفقا بود دیدم نود و نه دینار است و آنروز که بمن دادند بنظرم صد دینار بود پس یک دینار
از خود روی او گذاشتم و با مال خود خدمت آنحضرت بردم کیسه که مال رفقا در او بود باز
فرمود و میان آنها گردید و دیناری که از من بود در آورد بمن داد و فرمود ای
اصبغ آنچه آنها دادند بوزن بوده نه بعدد **ایضا عن اسحق بن منصور**
عن ابیه که گفت شخصی از شیعیان حکایت از مردن میگفت من از روی انکار با خود گفتم
آیا موسی بن جعفر میداند که هر یک از شیعیان او کی خواهند مرد چون در دلم بگذشت
امام موسی متوجه من شده فرمود بکن آنچه میتوانی کرد بدرستی که از عمر تو دو سال باقی است
و همچنین برادرت بعد از تو پیش از یکماه حیات نیابد و عائلهٔ اهل بیت تو نیز میمیرند و جمعیت
ایشان متفرقه مبدل شود و کمال فقر باقی ماندهٔ از آنها را روی نماید یا منصور آیا هیچیک از
از اینها در دلت خطور کرده بود عرض کردم استغفر الله که مثل این در دلم گذشته باشد

اسحق گوید که بعد از این حکایت دو سال بگذشت که اساس خانه پدرش از سیلاب ممات خراب
گشته و بعد از و یکجا برادرش نیز بر دو سخن اهل بیت او بمردند و باقی آن خاندان بفقر افتادند
چنانچه صدقه میخوردند و در شبهای تاریک بخانها گدائی میرفتند فی البحار عن وصی
علی بن سری که او گفت عرض کردم خدمت امام موسیٰ که علی بن سری متوفی شده و وصیت
کرده بمن فرمود رحمه الله عرض کردم که او را پسری است که با زن پدر خود مجامعت کرده و پدرش
مرا فرموده که بیرون کنم او را از میراث او آن بزرگوار فرمود مرا که بیرون کن او را اگر راست
پس زود باشد که عقل او فاسد شود گفت پس چون مراجعت کردم از خدمت سراسر سعادت آن امام
از آنجا پسر علی بن سری مرا برد نزد ابو یوسف قاضی و گفت مرا او را اصلحک الله من جعفر بن علی بن
سری هستم و این وصی پدر من است امر کن که میراث مرا از پدر بمن دهد گفت چه میگوئی حکایت را
گفتم که مشرف شدم خدمت امام موسی بمدینه و از او پرسیدم این مسئله را فرمود که بیرون کنم
او را ابو یوسف گفت ترا بخدا آیا امام موسی بهمین طور فرموده گفتم آری سه دفعه مرا سوگند داد و بعد
گفت آنچه فرموده صحیح است وصی گوید که عقل او زایل شد و حسن بن علی الوشا گفت من او را
بدین حالت دیدم فی البصائر والخرائج عن ابراهیم بن وهب که بیرون رفتم
از مدینه و میخواستم خدمت حضرت ابو الحسن امام موسی برسم در عریض پس رفتم تا آنکه مشرف
بر قصر بنی سراه شدم و کسی را در آنجا ندیدم و سرازیر در وادی شدم و صدائی شنیدم و شخص
او را ندیدم که میگفت یا ابا جعفر صاحب تو در پشت قصر نزد سدره میباشد چون با او رسیدی
سلام مرا برسان برگشتم ببینم که کیست کسی را ندیدم باز صدائی شنیدم که همان کلام را اعاده
نمود تا سه مرتبه بدنم بلرزه در آمد و براه افتادم و از وادی عبور نموده از وسط راه آمدم
تا پشت قصر و داخل قصر نشدم و آمدم نزد سدره و از آنجا گذشتم تا غدیر یعنی گودالی که
آب باران در آن جمع میشود پنجاه مار آنجا نزد غدیر دیدم بلند شده ایستاده اند گوش

دادم صدای کلام و سئوال و جواب بگوشم رسید پاهای خود را بر زمین زدم که هر کس در آنجا باشد
بشنود صدای مرا پس آواز تنحنحی از حضرت کاظم بلند شد و من نیز تنحنح کردم و بعد از آن پیش
رفتم دیدم ماری متعلق شده بر شاخ درختی و حضرت میفرمایند امید ضرری نیست پس خود را آن
مار انداخت و بر دوش حضرت بالا رفت و سر خود را در گوش آن حضرت برد و صدائی
بسیار در گوش آن بزرگوار کرد آن حضرت فرمود بلی قد فصلت بینکم میان شما حکم کردم
و قطع نزاع نمودم و کسی تجاوز از حکم من نماید مگر ظالم و هر گاه ظالم باشد بعلاوه عذاب
آخرت مواخذه و عذاب شدیدی باو خواهم کرد و اگر مالی داشته باشد از او خواهیم
گرفت تا آنکه توبه کند عرض کردم اینها همه اطاعت شما را میکنند فرمود بحق آن کسی که
محمد را مکرم داشته به پیغمبری و علی را عزیز داشته بوصیت و ولایت که متابعت و
اطاعت ایشان مارا زیاده از شما بنی آدم میباشد فی الخرائج عن ابی حمزه که
گفت شخصی از موالی حضرت امام موسی که صادق بود نقل کرد که روزی از خانه خود بیرون آمدم
بجهة مطلبی در عرض راه زنی بسیار وجیهه و صاحب حسن و جمال دیدم و با او زنی دیگر بود چون
او را دیدم بسیار طبعم میل نمود باو و از عقب او رفتم و گفتم متعه میشوی برگشت و کرشمه نمود
کرد و گفت اگر هم جنس ما داری طمع از ما ببر و اگر نداری ما را همراه خود ببر گفتم ندارم کسی را
پس همراه من آمد تا در خانه من و چون داخل خانه شد و یکتای موزه خود را کشید و تای
دیگر مانده بود که میخواست او را بکشد ناگاه کسی در زد بیرون آمدم که ببینم کیست دیدم
موفق غلام حضرت امام موسی است گفتم خیر است گفت بلی خیر است حضرت ابو الحسن میفرماید
این زنی که همراه خود آورده همین دم از خانه بیرون کن و دست خود را باو مرسان
پس برگشتم و گفتم بکن موزه خود را و آن یکی را هم بپوش و بیرون رو پس پوشید و بیرون
آمد و من هم از عقبش بیرون آمدم دیدم هنوز موفق بر در ایستاده است گفت برو در خانه

و در را ببستند پس داخل شدم و در را بستم بخدا قسم طول نکشید بلکه هنوز در عقب بودم و گوش میکردم و نگاه مینمودم دیدم شخصی از لواطهای مشهور با آن زن رسید و گفت چرا زود بیرون آمدی و لحظهٔ دیگر توقف نکردی من بتو نگفته بودم بیرون میا تا برسم آن زن گفت رسول آن شخص حاضر آمد نزد او و با او گفت زود بیرون کند مرا و آن هم بمن فرصت نداد و مرا بیرون کرد و بعد از آن بر من مشخص شد که آن بدبختان سراغهای نزد من کرده بودند و باین حیله میخواستند مرا بگیرند و چون شب آمدم نزد حضرت امام موسیٰ فرمود مباد چنین کارها بکنی که این زن از بنی امیه و هرزه کار بود و او را فرستاده بودند بمنزل تو که بعد از آن بریزند در خانهٔ تو و او را و تو را اذیت برسانند پس حمد کن خدا را که ترا از مکر و حیلهٔ ایشان نجات داد و بعد از آن فرمود دختر مولی ابو ایوب بخاری را بگیر که آن زنی است که هرچه دولت میخواهد ورا و هست از امور دنیا و آخرت پس او را گرفتم و چنان بود که حضرت فرموده بود **فی البحار نقلا عن عیون المعجزات** باسناده عن داود الرقی که گفت بحضرت صادق عرض کردم که میخواهم احوال دشمنان امیر المومنین علیه السلام را بمن بنمائی تا از احوال ایشان مطلع شوم فرمود دیدن بهتر از شنیدن است پس فرمود بامام موسی که بیاور چوبی را چون آورد فرمود بامام موسیٰ این چوب را بزمین زن و بنما بداود دشمنان ما را پس حضرت امام موسیٰ چوبی بزمین زد که شکافته شد دریای سیاه ذخاری در آن پیدا شد پس چوب را تا بیابان آن دریا زد شکافته شد و سنگ سیاهی پیدا شد پس چوب را بآن سنگ زد دروازهٔ نمایان شد چون از آن دروازه نگاه کردم جمع کثیری را در آنجا دیدم همه با رو و رویهای سیاه و چشمهای کبود شده بزنجیرهای آتشین بسته اند در تخیب آتشناک و فریاد میزدند یا محمد و زبانیه جهنم بر سر صورت ایشان میزدند و میگفتند دروغ گفتید محمد از شما لیست عرض کردم فدایت شوم

اینها کیستند فرمود فلان و فلان و فلان خلاصه آنکه تمام طوایف را مشاهده کرد بعد از آن فرمود بآن سنگی که شکافته شد بهم آمد بدانکه داود رقی از کملین عرفاست و این از مکاشفات اوست **فی تحفة المجالس** از سلیمان جعفر تمیمی است که روزی با امام موسی کاظم در مسجد رسول خدا نشسته بودیم که جوانی از شهر شام آمد خدمت آن بزرگوار سلام کرد و عرض کرد یا امام مشکلی دارم بگشای حضرت فرمود بگوی عرض کرد پدری داشتم محبت آل ابی سفیان و آل مروان در دل داشت و مال بسیار داشت و من بسبب محبت با خانوادهٔ رسالت منکر او بودم و پیوسته با او نزاع میداشتم و او در این سبب دشمن خود ساخته بودم تا آنکه بحالت مرگ رسید و در وقت وصیت مرا بالین خود نگذاشت و آنچه نقد داشت در جائی دفن کرد و کسی را بر آن مطلع نکرد اینک استدعا دارم که بنور علم و ولایت حق مرا بمن بنمائی که از ارث پدر بی بهره نباشم و بفقر و فاقه گرفتار گردم اکنون غلام زادگان تو محتاجند و تو امامی میپسندی که ما باحتیاج باقی مانیم و مال پدر در خاک ماند آنحضرت کاغذی نوشته بوی داد و فرمود در شب چهارشنبه بقبرستانی که پدرت در اوست برو و صبر کن تا نصف شب بعد آواز کن یا درجان مردی خواهد آمد بوی سلام کن و خط مرا بوی ده تا حاضر کند پدرت را چون پدرت را دیدی از احوال مال بپرس تا نشان دهد پس آنمرد خط حضرت را برداشته شب چهارشنبه بقبرستان که پدرش مدفون بود برفت و نصف شب درجان را صدا کرد در حال مردی گفت منم درجان چه میخواهی پس خط آن بزرگوار را باو داد چون نظر کرد کاغذ را بوسیده گفت صبر کن تا پدرت را بیاورم بعد از اندک ساعتی آمد و خرس سیاهی بیاورد زنجیر در گردن او بود گفت این پدرت گفتم سبحان الله پدرم سفید بود و چون آدمی صورت داشت این خرس سیاه که پدر من است در این سخن بودم که بقدرت حق و معجزهٔ حضرت آن خرس بزبان آمد

گفت آری من پدر توام بسبب دشمنی و عداوتی که با اهل بیت امیرالمؤمنین داشتم و دوستی
که با آل مروان از شدت عذاب بدین صورت شدم و متصل در عذابم و پشیمان لکن سود
ندارد اما بر تو دوستی اهل بیت را ترک مکن دوست از دامن امام موسی بر مدار که خدمت
امام موسی باعث سرافرازی است در دنیا و آخرت اکنون برو زیر خانه که می نشستیم از
طرف قبله بشکاف دویست هزار درهم دمشقی در آنجاست بردار هزار درهم حق امام
موسی است بدان حضرت تسلیم نما و بدانکه آن حضرت حجت خداست بر کل خلایق هر که
اطاعت کند از اهل بهشت است و هر کس بخذد از اهل جهنم است بدانکه معاویه و یزید و ابو سفیان
و بنی امیه را روزی هفتاد بار بآتش جهنم با اتباعش میسوزانند سیاهی من از آتش
این بگفت و ناپدید شد و او آن موضع را بشکافت بدون کم و زیاد آنچه پدر گفته بود
در آورد و پنجاه هزار دینار خدمت حضرت امام موسی فرستاد و باقی را خود صرف
معیشت نمود و این معجزه تصرف امام علیه السلام در نفس مشاهده کننده و دیدن او عالم
مثال و پدر را بدن مثالی ممنوح که لازمه بعضی افعال و اعمال است **ایضاً**
عیسی مداینی گوید که گفت یکسال در مدینه متوطن شدم و شبها خدمت حضرت امام موسی
مشرف میشدم شبی فرمود یا عیسی خانه ات خراب شد و متاعت زیر خاک ماند من بخانه
رفتم و مزدوران گرفته متاع را بیرون آوردم همه پیدا گردید چیزی که در آن میان نیافتم
سطلی بود چون بخدمت امام موسی مشرف شدم فرمود چیزی از متاع تو کم نشده است عرض
کردم یابن رسول الله سطلی پیدا نیست ولیکن سایر بدون عیب پیدا گردید آنحضرت سر
مبارک بزیر انداخته تأنی قدری فرمود و بعد سر بالا کرده فرمود یا عیسی سطل را در جائی
فراموش کرده اند و کنیز صاحبخانه برداشته از او بپرس بتو خواهد داد آخر چنان بود
که آن حضرت فرموده بود **فی الکشف الغمه** عن مولی ابا عبدالله علیه السلام که گفت

با امام موسی کاظم بودیم وقتی که او بصره تشریف میبرد بنزدیک مداین رسیدیم کشتی ما در موج
بود و عقب ما کشتی دیگری بود که در او نو عروسی بود با شوهرش و ایشان را جلبه بود که در آن
بودند آن حضرت از آن پرسید عرض کردیم در آنجا عروسی است ما چندان درنگ نکردیم که صدای
فریاد از آن کشتی بلند گردید فرمود آن بزرگوار که این فریاد از چیست اهل کشتی عرض کردند
عروس رفته بود بکنار آب که آب بردارد دست بندی که بود او را از طلا در آب افتاد
فریاد او است از برای این آن بزرگوار فرمود که کشتی ما را نگاه دارید ملاحان کشتی ما و ایشان را
نگاه داشتند آن حضرت تکیه فرمود بر کشتی و آهسته چیزی میخواند آنگاه فرمود که بگوئید
ملاح ایشان را فوطه ببندد و با آب رود و دست بند را از روی آب بگیرد ما نگاه کردیم
دیدیم که دست بند روی آب میآید ناگاه آب کم شد و ملاح رفت با آب و دست بند را
گرفته آورد فرمود که بده با آن زن و بگو او را که شکر الهی بتقدیم رساند بعد از آن رفتیم
پس برادر آن حضرت اسحق عرض کرد جعلت فداک دعائی که میخواندی در زیر لب مرا تعلیم فرما
فرمود میگویم اما تو تعلیم مکن کسی را که اهل نباشد و شیعه نباشد بعد از آن فرمود که
بنویس پس آن حضرت املا فرمود و او نوشت و دعا این است

یا سابق کل فوت یا سامع کل صوت قوی او خفی یا محیی النفوس بعد
الموت لا تغشاک الظلمات الحندسیه و لا تشابه علیک اللغات
المختلفه و لا تشغلک دعوة داع دعاه من السماء یا من
له عند کل شیء من خلقه سمع سامع و بصر نافذ
یا من لا تغلطه کثرة المسائل و یا من لا یبرمه الحاح
الملحین یا حی حین لا حی فی دیمومة ملکه و بقائه
یا من سکن العلی و احتجب عن خلقه بنوره یا من

اشرق لنوره دجی الظلم اسئلك باسمك الواحد الفرد الصمد الذی هو من جمیع ارکانك صل علی محمد واهل بیته

چون این دعا را خواندی حاجت خود را بخواه **فی البحار نقلا عن قرب الاسناد** باسناده عن وشا که گفت بمکه مشرف شدم با خال خودم اسمعیل بن الیاس و عریضه من نوشتم خدمت حضرت امام موسی و عریضه اسمعیل نوشت که مرا دختران هست و پسر نیست و مردان ما کشته شدند و من زن خود را گذاشتم آبستن دعای فرما خدا را که بمن پسری کرامت فرماید و نام کن او را جواب کتابت و عریضه اسمعیل از آنحضرت آمد که خدا حاجت تو را روا کرد و او را محمد نام نما پس آمدیم بکوفه پسری خدا داده بود قبل از ورود ما شش روز در روز هفتم ما داخل شهر شدیم ابو محمد گفت بخدا که او امروز مردی است و اولاد و فرزندانند **وایضا عن عثمان بن علیسی** که گفت عرض کردم با امام موسی که حسن بن محمد برادری است و میت از برای او پسری و هر چه پسر داشت مرد پس دعا کن در حق او که اولاد ذکور خدا باو مرحمت فرماید پس دعا کرد آن حضرت و اکنون او را دو پسر است مخفی نماناد که معجزات آنحضرت زیاده از هزار است و کتابی شود و ما باین مختصر از اعجاز آن بزرگوار اکتفا کردیم سال گذشته که سال هزار و سیصد هجری بود مردی در کاظمین سرقت کرده و مقابل حرم مطهر آنحضرت آمده سوگند بکذب خورد که من نبرده ام محض خوردن سوگند روی او سیاه شده برگشت و بدوزخ واصل شد که تقریباً بیست هزار نفر دیدند و از حرم مبارک بزرگوار آن حضرت هر سالی چندین معجزه ظاهر شد **و لقد قیل** ای سپهر هفتم وای نور حق پرتو مهر کز کس نیارد طعن ودق این کف دست است ای عالی تبار یا بدست آورده گل سحار کمترین خدام تو چون حاتم است کمترین انعام تو صد عالم است معجزاتت را نیایم گر حساب بیشتر آید هزار از صد کتاب از زمین تا چرخ

نور چهارم

بروایند غب تا جمادی بگذرد آید رجب معجزاتت گر به منبر ای جناب ذره دیدم ز نور آفتاب

نور چهارم در احتجاجات و متفرقه حالات حضرت امام موسی علیه السلام و آن مشتمل است بر دو فصل

فصل اول

در اسم مبارک و خلاق آن سرور نام مبارک حضرت امام موسی در تمام کتب سماوی و غیره مذکور است در توریة جلیل نام مبارکش موسی است مو بمعنی آب و سی بمعنی درخت است و در توریة عبرانی ذومود و در انجیل کاظم و در صحیفه واثق بالله و محب فی الله و وفا مع المنافقین در کتاب ذوهر موشی و در کتاب جاماسب شالیته و در کتاب انکلیون ملك و در کتاب زند زردشت که اورا سرخ گویند شباهان ماهودار و در کتاب باتمکل صدیق و در کتاب یونانیان ناصح و کنیت آن بزرگوار مشهور ابو ابراهیم و ابو الحسن ثانی و ابو علی و ابو اسمعیل نیز مذکور شده و القاب مبارکش کاظم و صالح و امین و صابر و عبد الصالح و نفس الزکیه و زین المجتهدین و وفی و اسم مبارکش موسی است **فی الکشف الغمة** کمال الدین محمد بن طلحه شافعی گوید که امام موسی امام کبیر القدر عظیم الشان کثیر التهجد بود جد تمام در اجتهاد میفرمود و سعی بلیغ در عمل مینمود و مشهود له بود بکرامات مشهور و موسوم بود بعبادت مواظب و ملازم بود در طاعت در شب ساجد و قائم بود و در روز متصدق و صائم از جهة بسیاری حلمش و عفو از تعدی کنندگان بکاظم موصوف و معروف شد که در مکافات بدی احسان میفرمود و در جنایت جانی بعفو میافزود و از جهة

کثرت عبادتش بعبد صالح و معروف بود و در عراق بباب الحوائج الی الله که انجاح مطالب تسهیلات
قرب الهی بکرامات و مقامات او بود که عقل در امور حیرت داشت و علم حیرانی بر بیا فراشت و حکم
میکرد که قدم صدق او لایزال است نزد حق تعالی که کبیر متعال است مناقب کاظم علیه السلام
و فضایل و معجزات ظاهره و دلایل و صفات باهرهٔ او شاهد است که او در اعلی درجهٔ
شرف و بر اوج سماء منزلت است مراکب سیادة رام و ذلیل اوست سر کشیده است اصول
او که رسیده است باعلا رتبت جلالت و فروع او پسندیده است که رسیده بآیت کسی
کمال میرسد مجد از جمیع اطراف او و میچکد شرف از کل اعطاف او ابر نیسان
قطره ایست از کرم و سخای او و بحر بی پایان جرعه ایست از جود و عطای او چگونه توان
مدح اخلاق آن امام عالیمقام را کرد **لمؤلفه** بحر گنجایش نمیگیرد بجام
پخته هرگز نشاید مدح خام آن حضرت گندم گون و بلند قامت بود و مابین دندانهای
پیشین و بین الکتفین او گشاده و اکثر اوقات شملهٔ از صوف بر بالای جامه پوشیده
و نعلین در پا و پیاده بسفر تشریف میبرد و گشاده روی بود و بهر کسی قبل از سلام سلام کردی
و اوصاف و اخلاق آنحضرت زیاده از حد است که قلم گنجایش وصف نتواند داشته
باشد و اما نقش خاتم آن بزرگوار در عیون اخبار الرضا صدوق باسناد خود از حسین بن خالد
از حضرت رضا روایت کند که فرمود نقش نگین امام موسی حسبی الله و حسین گوید که
حضرت رضا دست مبارکش را دراز فرمود و خاتم پدرش در انگشت بود حسبی الله و در کافی
بسند از حضرت امام رضاست که فرمود نقش خاتم پدرم حسبی الله بود و در فصول المهمه آمده است
که نقش خاتم آنسرور الملک لله وحده است و در جای دیگر العزة لله **فی الکافی عن**
موسی بن بکر که گفت حضرت امام موسی بسیار از اوقات هنگامی که میخوابیدند
شکر میل میفرمودند **ایضاً** باسناده عن حسین بن موسی که گفت اراده میفرمود حضرت امام

موسی علیه السلام که بحمام تشریف ببرد میفرمود سه روز حمام میسوزانیدند بطوری که ممکن نبود
کسی برود در آن حمام و میفرمود تا غلامان آنحضرت میرفتند و در حمام نمد میانداختند
و حضرت داخل میشد بحمام گاهی می نشست و گاهی می ایستاد پس روزی دیدم آنحضرت را
از حمام بیرون آمده بود و بدست آنسرور اثر حنا بود گفتند که مردی از آل زبیر بود
رفت بنزدیک آن بزرگوار و عرض کرد چرا اثر حنا بر دست تست فرمود حدیث کرد
مرا پدرم از اجداد خود از رسول خدا که فرمود کسیکه داخل بشود حمام و از سر تا پا پیش
بالد حنا امان است از ناخوشی جنون و جذام و برص و آکله و مثل اینها **ایضاً باسناده**
عن حسین بن حسن بن عاصم عن ابیه که گفت مشرف شدم خدمت حضرت ابو ابراهیم موسی بن جعفر
و در دست او شانه بود از عاج عرض کردم جعلت فداک نزد ما اهل عراق گمان این بود که
حلال نیست شانهٔ عاج فرمود جایز است و نیکوست پدرم امام جعفر صادق دو شانهٔ
عاج داشت و همیشه مویم شانهٔ عاج شانه میکنم و عاج میسر دو بارا **ایضاً باسناده**
عن علی بن حمزه عن ابیه که گفت دیدم حضرت امام موسی را که با بیل زراعت میفرمود
بطوری که عرق از پاهای مبارکش میریخت عرض کردم کجا رفته اند غلامان که
تو کار میکنی فرمود کسیکه کار به بیل میکرد در زمین خودش بهتر از من بود و بهتر از پدرم
عرض کردم که بود فرمود رسول خدا و امیر المؤمنین و جمیع اجداد من با بیل کار
میکردند بدست خود شان و این بیل زدن کار انبیاء و مؤمنین است **ایضاً باسناده**
عن ابی بصیر که گفت عرض کردم بحضرت امام موسی در آن سالی که حضرت
صادق رحلت فرموده بود که جعلت فداک چرا باید تو گوسفند بخشی و فلان کس
شتر بخشد فرمود ای ابا محمد وقتی که کشتی نوح در آب بود ندا رسید بکوهها
که قرار بگیرد کشتی در آنها همه تکبر کردند و فروتنی کرد کوه جودی و بر او قرار گرفت

فهمیدم مقصود حضرت آنستکه فروتنی نیکو و پسندیده است أیضاً بإسناده عن هشام که
گفت بودم در خدمت حضرت کاظم علیه السلام در بعضی از اطراف مدینه که یکدفعه دیدم
حضرت پاهای مبارک را از رکاب خالی کرده و بر زمین آمد و بسجده افتاد و طول داد
سجده را پس برخواست و سوار شد عرض کردم جعلت فداک دلیل سجده چه بود
فرمود که بخاطرم نعمتی از نعمتهای خدا گذشت که بمن عطا فرموده بود پس دوست داشتم
اینکه شکر بجنم خدا را فی البحار نقلاً عن رجال الکشی باسناده عن محمد بن
سالم که گفت چون هرون منحوست آنحضرت را ببرد خدمت آنحضرت مشرف شدم هشام
بن ابراهیم العباسی آمد خدمت آنحضرت عرض کرد کاغذی بنویس بفضل بن یونس و
سفارش فرمائید اینکه از من ترویج نماید حضرت کاظم سوار شدند و خود تشریف بردند خانه
فضل غلام فضل دوید باندرون و بفضل گفت که امام موسیٰ در خانه آمده و ترا میخواهد گفت
اگر راست گفتی ترا آزاد میکنم و اموال میدهم پس بیرون آمد فضل و میدوید افتاد بقدم
حضرت و بوسید دو پای او را و عرض کرد پا بنشو و مرا سرافراز فرما حضرت امام
موسیٰ تشریف برد باندرون و فرمود باو ترویج کن از کار هشام عرض کرد بدیده منت دارم
اما استدعا آنکه غذا را اینجا میل فرمائی حضرت قبول فرمود پس آوردند مائده و در او
چیزهای سرد بود پس حضرت از آنها میل فرموده پس آوردند چیزهائی که گرم بود
فرمود که مانع است چیز گرم از اینکه دست بجنم در او فی الکافی عن یونس بن یعقوب
عن عبد الحمید بن سعد که گفت فرستاد حضرت امام موسیٰ یکی از غلامان را که تخم مرغی
برای حضرت بخرد بیاورد پس رفت غلام و قمار کرد با آن تخم مرغ پس آورد و حضرت
میل فرمود غلام دیگر عرض کرد خدمت آنحضرت که یابن رسول الله این تخم مرغ را
قمار کرده بود حضرت طشتی خواستند و قی کردند مولف گوید هرگاه روات این خبر

خبر شیعه و عادل بودند قبول این خبر میکردیم چه خبر واحد در اصول الدین حجیت نخواهد بود
خصوصاً اینکه مخالف است با برهان عقل چه معرفت امام جزء اصول الدین باشد و اینکه
عالم است بغیب و حال آنکه در یونس بن یعقوب حرف است و بعضی او را فطحی المذهب
دانند و احوالات عبد الحمید هم غیر معین که موثق اَم لا پس این خبر درست نباشد
فی الخرائج مروی است که در سالی حج کرد مهدی عباسی پس رسیدند بزمینی و
فریاد مردم بلند شد از عطش و نبود آب ابداً پس امر کرد مهدی چاهی کنند چون قدری
کندند که نزدیک بآب شوند بادی از چاه وزید و دلوها افتاد و مانع شد آن باد از کار کردن
بیرون آمدند عمله هائی که در کار بودند ترسناک پس علی بن یقطین مال زیادی داد و
دو عمله در چاه کرد که کار کنند چون رفتند قعر چاه بیرون آمدند ترسناک و پریده بود
رنگهای آنها پرسیدند سبب ترس چه بود گفتند در ته چاه میدیدیم آثار مردهائی
و زنهائی و گوسفند و شتر و هر کدام میرفتیم اشاره کنیم میرفتند از نظر ما سوال کرد
مهدی از مردم ندانستند این چه بوده پس حضرت امام موسیٰ فرمود اینها اصحاب احقاف
هستند که غضب کرد خدا بر ایشان و فرو برد زمین اموال و خود شان را
فی البحار عن معاویة بن وهب که گفت مشرف شدم خدمت حضرت صادق
و دیدم حضرت امام موسیٰ را که در آنوقت سه ساله بود و با آن حضرت گوسفندی
بود و حضرت باو میفرمود سجده نما پس میکرد تا سه دفعه پس غلام کوچکی
داشت عرض کرد بامام موسیٰ یا سیدی بفرما بمیرد آن حضرت فرمود ای غلام من چگونه
زنده میکنم و میمیرانم خداوند زنده میکند و میمیراند فی البحار نقلاً عن قرب
الاسناد عن علی بن ابی حمزه که گفت بودم من در نزد حضرت امام موسیٰ که
وارد گردید بر آنحضرت سی نفر از غلامان حبش و خریده همه را پس تکلم کرد غلامی

از آنها و بود حبشی و نیکو روی و جواب داد او را حضرت بهمان زبان از هر چه اراده
میکرد و داد باو درهم سی و فرمود بده باصحاب خودت هر ماهی سی درهم پس
رفتند آنها عرض کردم جعلت فداک چه خوب سخن فرمودی فصیح بزبان حبشی آیا
چه امر فرمودی اورا فرمود اورا امر کردم او را که باصحاب خودش نیکوئی کند و بدهد
بآنها در هر ماهی سی درهم و این غلامی که من باو تکلم کردم و آنها را گفتم غلام عاقلی
بود و از پسران پادشاه حبشه است پس وصیت کردم باو از آنچه محتاج بود باو و قبول
کرد پس فرمود بمن شاید عجب آمد ترا از اینکه چگونه من بزبان حبشی حرف زدم عجب منما و مخفی مباد
بر تو که امر امام تو عجیب تر است از امثال صدور این کارها از امام نقلی نیست مثل اینست که طایری
بمنقار آبی از دریا بگیرد نه کم میشود نه زیاد و امام بمنزله دریاست ایضا باسناده عن حسین بن
امام موسی بن جعفر که گفت مادرم گفت برای من که وقتی امام موسی خوابیده بود از حالت خواب
یکدفعه برخواست و بسرعت رفت من نیز از عقب آنحضرت رفتم تا دیدم که دو نفر غلامان آن
حضرت حرف میزنند با دو جاریه و میان آن دیواری بود که میدیدند یکدیگر را پس استماع فرمود
حضرت سخن آنها را و رو کرد بمن و فرمود تو آمدی چه کنی عرض کردم که تو خوابیده بودی
یکدفعه برخواستی آمدی من رسیدم و از عقب سر تو آمدم برگشت حضرت تا صبح شد
فرستاد آن دو غلام را بشهری و آن دو جاریه بشهری تا بفروختند فی البحار حکایت
کرده اند که منصور خلیفه عباسی فرستاد خدمت حضرت امام موسی که در روز عید نوروز
بنشین در مجلس از برای تهنیت و مبارک باد و آنچه میآورند بعنوان تحفه و هدیه بگیر جواب
داد که هر قدر تفتیش کردم در اخبار که از جدم رسول خدا رسیده اثری از این عید بنظرم
نرسیده و این طریقه پادشاهان عجم بوده و اسلام محو کرده منصور گفت که ما این عمل را
بمصلحت اسباب نظم و نسق لشکریان میکنیم ترا بخدای واحد قسم میدهم که بنشین پس آن

حضرت نشست در روزنما و امنای لشکریان تهنیت و مبارک باد براو داخل میشدند و هدایا و تحف بپای
حضرت او میآوردند و کسی از غلامان منصور بالای سر آن حضرت ایستاده بود و سیاهه میکرد آنچه را
مردم میآوردند پس در آخر مردم پیرمردی بسیار مسن آمد و عرض کرد ای پسر دختر رسول خدا
من مرد فقیر و بی چیز میباشم سه بیت که جدم در باره جدت حسین بن علی گفته است بجهة تو
هدیه آورده ام عجبت لمصقول علاک فرنده یوم الهیاج وقد
علاک غبار ولاسهم نفذتک دون حرائر
یدعون جدک والدموع غزار الا تقضقضت السهام
وعاقها عن جسمک الاجلال والاکبار حضرت کاظم
فرمودند هدیه ترا قبول کردم بنشین بارک الله فیک و سر خود بلند فرموده بخادم منصور
فرمود که برو و بامیر المؤمنین بگو که این اموالی که جمع شده است چه میفرمائی و چه باید کرد
چون خادم رفت و گفت منصور گفت بگو که همه آنها را بتو بخشیدم و هر کاری که خواهی با آنها
بکن حضرت بآن پیرمرد فرمود که همه آنها را که بتو بخشیدم فی البصائر الدرجات
عن محمد بن جعفر العاصمی عن ابیه عن جده که گفت حج کردیم در سالی از سالها با جماعتی از
اصحاب خود و آمدیم بمدینه و منزلی خواستیم که فرود بیائیم حضرت امام موسی رسید
بآن منزل و سوار بود بر خری و باری از عقب سر آن نزد او گوارا آوردند که در آن توشه
و طعام بسیار بود و در میان نخلستان فرود آمد نزد ما پس اول طشت و نان و اشنان آوردند و
دست همه را شستند و ابتدا بخود فرمود و از دست راست آن جناب گردانیدند لکن را
تا باخر رسید بعد از آن از دست چپ آن حضرت تا آخر مجلس پس قدری نمک آوردند فرمود
بخورید بسم الله الرحمن الرحیم بعد از آن سرکه آوردند بعد از آن دست گوسفندی
کباب کرده آوردند فرمود بخورید بسم الله الرحمن الرحیم این طعامی است که پیغمبر را خوش

میآمد بعد از آن سرکه و زیت آوردند فرمود بخورید بسم الله الرحمن الرحیم این طعامی است که حضرت
فاطمه را خوش میآمد بعد از آن نان کماج آوردند فرمودند بخورید بسم الله الرحمن الرحیم این
طعامی است که حضرت امیر المؤمنین را خوش میآمد بعد از آن گوشت پخته با بادنجان آوردند
فرمود بخورید بسم الله الرحمن الرحیم که امام حسن را خوش میآمد بعد از آن آبدوغ آوردند
که نان در او خورد کرده بودند فرمود بخورید بسم الله الرحمن الرحیم این طعامی است که امام
حسین را خوش میآمد بعد پنیر آوردند فرمود بخورید بسم الله الرحمن الرحیم این طعامی است
که امام محمد باقر را خوش میآمد بعد از آن تخم پخته آوردند فرمود بخورید بسم الله الرحمن
الرحیم این طعامی است که پدرم امام جعفر صادق را خوش میآمد بعد از آن حلوا
آوردند فرمود بخورید بسم الله الرحمن الرحیم این طعامی است که مرا خوش میآید
و چون سفره را برچیدند ریزهائی که ریخته بود بر زمین بعضی از حضار برچیدند
فرمود این عمل در منزل خوب است در زیر سقفها اما در اینجا یعنی بیابان باید گذاشت از برای
مرغان و حیوانات بعد از آن خلال آوردند فرمود حق خلال کردن آن است که اول با
زبان اطراف دهان را پاک کنند و هرچه بآن جمع شود بخورند آنچه در بیاید بزبان با
خلال درآورند بدور اندازند پس آفتابه لگن آوردند و ابتدا کردند از طرف دست چپ آنحضرت
تا بخود آنجناب رسید در آخر و خود شسته شد و از آنطرف بدست راست گردانیدند تا همه
شستند بعد از آن فرمود ای عاصم طریقه دوستی و برادری شماها چه قسم است عرض کردم
بسیار خوب و متداول و متعارف است در ما فرمود اتفاق افتاده که کسی از شما بمنزل
برادر مؤمن خود رود و در حالت تنگدستی و بی‌چیزی خود و کیسه زری از آن برادر مؤمن
خود حاضر باشد در منزل او و آن شخص آن کیسه سر بمهر را باز نماید و بقدر احتیاج خود بردارد
بدون اذن و تکلیف صاحب خانه و او متغیر نشود و کسی او را منع نکند و قلباً خوشوقت

شود از عمل مهمان گفتم نه بخدا قسم تا این حد کسی را یاد ندارم که باشد فرمود پس شما طریقه
مواسات و برادری را نفهمیده اید و بو نکرده اید في الكافي عن خلف بن حماد که
گفت تزویج کرد یکی از اصحاب ما دختری را که هنوز خون ندیده بود و حائض نشده بود
پس چون تصرف کرد دید خون سیلان کرد و میآمد مدت ده روز پس قوابل را وارد کردیم
بر او که ملاحظه کنند از چه است اختلاف کردند قابله‌ها بعضی گفتند دم حیض است بعضی گفتند
دم بکارت است پس سؤال کردیم این مطلب را از فقها و ابوحنیفه گفت این امری است مشکل
لکن نماز واجب است وضو بگیرد و نماز کند و شوهرش با او نزدیکی ننماید تا پاک شود زیرا
که اگر بوده باشد خون حیض ضرر ندارد نماز و اگر بوده باشد دم بکارت که باید ادا کند
نماز را پس جاریه هم همینطور کرد و حج کردم من در همین سال پس در منی سیر میکردم دیدم امام
موسی را عرض کردم جعلت فداک مسئله مشکل در پیش است مرخص فرما سؤال کنم فرمود برو هر
وقت که دیگر مردم نزد من کمتر آیند بیا پس رفتم تا هنگامی که دیدم کسی نمیرود خدمت رفتم
چون نزدیک رسیدم غلامی گفت که هستی گفتم مردی از حاجیم گفت اسم تو چیست گفتم خلف
بن حماد گفت داخل شو بغیر اذن سفارش کرده است بمن حضرت که بایستم در این مکان تا تو
بیائی پس داخل شدم سلام کردم جواب فرمود نشستم و نبود در چادر کسی احوال پرسی کردم
و آنگاه مسئله را عرض نمودم فرمود اگر بوده باشد دم حیض پس ترک نماز کند تا پاک شدن
و شوهرش نزدیکی نکند باو و اگر بوده باشد دم بکارت پس وضو بگیرد و نماز بخواند
و شوهرش اگر او را بسیار مایل است نزدیکی بکند عرض کردم چه خوب فرمودی لکن فقها
غیر این گفتند فرمود که نمیدانند اصول دین خدا را اینها را نمیدانند و در ضلالت اند
پس فرمود پنبه با شصت چپ داخل بکند بفرج خود بآرامی پس بیرون بیاورد باز بآرامی
پس اگر خون دور زده است پنبه را خون بکارت است و اگر تمام پنبه فرو گرفته است حیض است

چون این فرمود من شرمنده شدم و گریه کردم که این چه سؤالی بود که مایه خجالت است فرمود
چرا گریه میکنی دست بسوی آسمان بلند فرمود و گفت قسم بخدا که خبر میدهم هیچ مسئله را
مگر از رسول خدا **فی الارشاد** باسناده عن محمد بن عبد الله البکری که گفت قرض
بهم رسانیدم و بمدینه رفتم که چیزی پیدا کرده قرض خود بدهم عاجز ماندم و کسی دستگیری
من نکرد گفتم بخدمت امام موسی ع رفته شکوه حال خود بآن حضرت نمایم پس نزد الحیاب
رفتم پس آنحضرت تشریف آورد بیرون و غلامی همراه داشت و با آن غلام دستی
بود مشتمل بر گوشت پخته و غیر آن غلام با آن حضرت احدی نبود پس آن سرور از آن گوشت
بخورد و من نیز خوردم بعد از آن از حاجت من سؤال فرمود و من قصه خود را بعرض رسانیدم
و چون از حکایت من اطلاع یافت برخواست و بدرون رفت و نایستاد مگر اندکی تا اینکه
بیرون آمد و بغلام خود فرمود برو بعد از آن دست مبارک خود را نزد من دراز فرمود
صرة که در آن سیصد دینار بود بمن عطا کرد آنگاه برخواسته تشریف برد و من بر
مرکب خود سوار شده مرجعت کردم **ایضا باسناده** عن بعض اصحابه ع که گفتند
مردی بود از اولاد عمر بن خطاب در مدینه که آزار میرسانید بابوالحسن امام موسی ع و بد
بآن حضرت میگفت و نسبت بحضرت امیر المؤمنین علیه السلام بد ادبی میکرد بعضی از
اصحاب آنحضرت عرض کردند که مرخص بفرمائید ما این کافر فاسق را بقتل برسانیم حضرت
ایشان را نهی و زجر فرمود از آن اراده نهی شدیدی و احوال آن عمری را پرسید
گفتند در ناحیه از نواحی مدینه زراعت میکند پس آنحضرت سوار شد بقصد دیدن
او رفت در مزرعه که او زراعت میکرد پس سواره داخل شد بر آن مزرعه و آن عمری
فریاد زد که زرع ما را پامال مکن حضرت بر آن حمار سوار شده زراعت او را پامال
تا اینکه نزد او رسیده پیاده شد در نزد او نشست و با انبساط و شگفتگی با او سخن کرده

ازاو پرسید که در زرع خود چه مبلغ غرامت کشیده گفت صد دینار فرمود چه قدر امید داری
که بتو برسد از این زراعت گفت من علم غیب نمیدانم فرمود از تو سؤال کردم عرض کرد
امید من دویست دینار است حضرت صره بیرون آورد که در آن سیصد دینار بود
و فرمود این زرع تو است بر حال خود باقی و خدا ترا روزی کند از این زرع آنچه امید
داری و صره را بوی داد پس عمری برخواسته سر مبارک حضرت را بوسید و استدعای
عفو فرمود که از تقصیرش حضرت بگذرد پس حضرت امام موسی تبسم فرموده مراجعت کرد
و بمسجد رفت عمری را دید که در مسجد نشسته است و چون چشمش بحضرت افتاد گفت **الله**
اعلم حیث یجعل رسالته اصحاب عمری برخواستند گفتند قصه تو چه
بود همیشه غیر این میگفتید گفت شنیدید آنچه حال می‌گفتم و شروع کرد در دعا و ثنای امام
موسی ع و ایشان با او مخاصمه کردند و او با آنها مخاصمه میکرد چون حضرت بخانه مراجعت
فرمود بآن کسانیکه اذن قتل عمری میگرفتند فرمود کدام روش بهتر بود آنچه شما اراده
داشتید یا آنچه من کردم بدرستی که اصلاح امر او نمودم بمقداری که میدانید و کفایت
کرده شد بآن مقدار و از شر او آسوده شدیم و جماعتی از اهل علم ذکر کرده اند
که حضرت ابی الحسن صله بمردم میداد از دویست دینار الی سیصد دینار و صره امام
موسی ضرب المثل شده بود و ابن عمار و دیگران گفته اند که وقتی هرون رفت بمکه
مشرف شود و نزدیک بمدینه رسید اهل مدینه استقبال او کردند و حضرت امام موسی
بر قاطری سوار پیش پیش آنها میرفت ربیع بحضرت عرض کرد چیست این دابه که با
آن میخواهی ملاقات کنی امیر المؤمنین را و اگر تو مراد از سوار و در طلب دشمن باشی باو
نمی توانی رسید و اگر دشمنی ترا طلب کند از پیش او بدر نمیتوانی رفت بدرستیکه
استر پست است مرتبه اش از اسب و مرتفع است از ذلت حمار خیر الامور اوسطها

امور او ساط امور است خیر الامور اوسطها نقل کرده اند که هرون چون بمدینه فرود شد رفت بمسجد
رسول خدا و مردم با او همراه بودند پس پیش رفت بقبر منور رسول الله و محض افتخار گفت السلام
علیك یا رسول الله السلام علیك یا بن عم یعنی سلام بر تو ای فرستادهٔ
خدا و ای پسر عموی من پس حضرت ابو الحسن موسی پیش آمد نزدیک قبر مطهر حضرت رسول ایستاد
گفت السلام علیك یا رسول الله یا ابی یعنی سلام بر تو ای فرستادهٔ
خدا ای پدر من پس پرید رنگ هرون و بسیار متغیر گردید ایضاً باسناده عن عبد الحمید
که گفت سؤال کرد محمد بن حسن از حضرت امام موسی در حضور هرون الرشید وقتی که در مکه بودند
و گفت آیا جایز است از برای محرم که محملش را سایه اندازد حضرت فرمود جایز نیست تظلیل از برای
محرم با اختیار بعد از آن پرسید آیا جایز نیست که محرم در زیر ظلال یعنی مواضعی که سایه فکن باشد
از باب صفه و اماکن مسقفه راه رود در حالت اختیار حضرت فرمود جایز است محمد بن حسن از
جواب حضرت بخندید امام موسی با او فرمود آیا تعجب میکنی از سنت رسول خدا و استهزا
بآن مینمائی بدرستی که رسول خدا گشود ظلال خود را از باب پرده و محمل در احرام خود وراه
رفت در زیر ظلال در حالتیکه احرام بسته بود بدرستیکه احکام الهی یا محمد قیاس کرده نمیشود
پس هرکه قیاس کند در بعضی احکام گمراه است از راه راست محمد بن حسن ساکت شد
و نتوانست جواب آنحضرت را بدهد فی البحار نقلا عن المناقب باسناده
عن موسی بن جعفر علیه السلام که گفت من خورد سال بودم پدرم حضرت صادق بمن
لوحی داد و فرمودند این مصرع را من گفته ام برای بنویس و خود مصرع دیگر را بگوی
تنح عن القبیح فلا ترده یعنی از عمل بد دوری جو و برا و وارد مشو پس عرض کردم
ومن اولیته حسنا فزده یعنی حسنه و احسان میکنی زیاد کن پس فرمود
ستلقی من عدو لکل کید یعنی هر کید از دشمن خود مشاهده میکنی

پس عرض کردم اذا کاد العدو فلا تکده یعنی دشمن اگر کید کند پس تو کید مکن خطیب در تاریخ بغداد و
سمعانی در رسالهٔ قوامیه و ثعلبی در کشف و بیان گفته اند که احمد بن حنبل با اینکه انحراف داشت از
اهل بیت چون برا و روایت میکردند از امام موسی تا برسول خدا میگفت اگر بخوانند این حدیث را
بر دیوانه خوب شود و ابو نواس این اشعار در مدح آن حضرت گفته اذا ابصرتك العین من
غیر ریبة وعارض فیك الشك اثبتك القلب ولو ان رکبا اموك
لقادهم نسیمك حتی یستدل به الرکب جعلتك حسبی فی
اموری کلها وما خاب من اضحی وانت له حسب
فی الارشاد آن حضرت اعبد اهل زمان بود نوافل شب را ادا میفرمود و متصل میکرد
بنماز صبح بعد از آن بتعقیب مشغول بود تا طلوع آفتاب آنگاه بسجده الهی میافتاد و
سر مبارک از دعا و تحمید بر نمیداشت تا اینکه زوال آفتاب نزدیک میشد و دعای بسیار
میخواند و میفرمود اللهم انی اسئلك الراحة عند الموت والعفو
عند الحساب و این را مکرر میفرمود و از جمله دعاهای آن حضرت این است عظم
الذنب من عبدك فلیحسن العفو من عندك و از خوف خدا آنقدر
میگریست که لحیه مبارکش تر میشد با شک آنحضرت صله بجا آورنده ترین مردم بود از برای
اهل و رحم خود و در شب تفحص و تفقد فقرا میفرمود و از برای آنها آرد و خرما و سیم
و زر میفرستاد و تا در حیات بود باین رویه صله و احسان میفرمود که آنها نمیدانستند
آن عطیه از چه جهة بآنها میرسد و هرگاه قرائت قران میفرمود میگریست و خوش
آوازتر از همگنان بود بقرائت مجید و مردم مدینه آنحضرت را زین المجتهدین مینامیدند
و مسمی بکاظم بود از برای اینکه کظم غیظ میکرد یعنی غضب خود را فرو میبرد و صبر
بر فعل ظالمین مینمود فی البحار نقلا عن قرب الاسناد باسناده عن

ابراهیم بن عبد الحمید که گفت وارد شدم خدمت حضرت امام موسی در خانه که نماز میفرمود دیدم
در خانه که نماز میفرمود ندیدم بجز شمشیری و حصیری و قرآنی چیزی دیگر نیست فی البحار عن
ابراهیم بن ابی البلاد که گفت فرمود حضرت امام موسی علیه السلام بمن که هر روزی پنجهزار دفعه
استغفار میکنم علی بن عیسی گوید که حضرت کاظم پیا در سجده این دعا را میخواندند
رب عصیتك بلسانی ولو شئت وعزتك لاخرستنی و
عصیتك ببصری ولو شئت وعزتك لاكمهتنی وعصیتك بسمعی
ولو شئت وعزتك لاصممتنی وعصیتك بیدی ولو شئت
وعزتك لكنعتنی وعصیتك بفرجی ولو شئت و
عزتك لاعقمتنی وعصیتك برجلی ولو شئت وعزتك
لجذمتنی وعصیتك بجمیع جوارحی التی انعمت بها علی و لم یكن هذا
جزائك منی گوید که من مدتی در معنی این دعا فکر میکردم که چگونه معنی شود
باعتقاد شیعه چون ایشان بعصمت ائمه قائلند واگر گوییم جهة تلقین و تعلیم است این
دعا را حضرت در سجده میفرموده در نیمه شب وکسی نزد آن سرور نبوده که جهة تعلیم
باشد پس مدتها در این فکر بودم تا برمن کشف شد تقریر این کلام اینکه انبیا و اولیا را
اوقاتی بوده که مشغول بوده اند بذکر حق و دلهای آنها مملو بود از یاد حق چنانچه رسول
فرماید که بپرستید خدا را وگانه مشاهده میکنید او را واو ببیند او شما را یقیناً
و دایم متوجه بارگاه قدسش بوده اند و مقبل بحریم اله پس هرگاه تجاوز میکردند از این
رتبه عالیه و منزلت منیعه باینکه مشغول میشدند بخوردن و آشامیدن و شروع بنکاح
وغیر آن از مواعظ ناس آنرا گناه می شمرده اند و خطیئه اعتقاد میکردند چنانچه
فرموده حسنات الابرار سیئات المقربین واز آن استغفار میفرمودند این است که

رسول خدا میفرماید انه لیران علی قلبی وانی لاستغفر الله بالنهار سبعین
مرة یعنی بدرستیکه غبار میشود بر دل من چیزی چند و من استغفار میکنم روزی هفتاد بار
واز دعاهای حضرت کاظم است که تلاوت میفرموده یا خالق الخلق ویا باسط الرزق
ویا فالق الحب ویا بارئ النسم ومحیی الموتی وممیت الاحیاء ویا دائم
الثبات ومخرج النبات افعل بی ما انت اهله فانك اهل التقوی
واهل المغفرة اللهم انی اسئلك الراحة عند الموت والعفو
عند الحساب واز دعاهای آن بزرگوار است دعای جوشن صغیر که در دفع موسی بن
مهدی خلیفه خواند واز شر او محفوظ شد واین دعا مشهور است واین کتاب گنجایش
ذکر آن ندارد ودر نزد همه کس موجود باشد علی بن عیسی روایت کند از عیسی بن
محمد بن مغیث واو بنود سالگی رسیده بود که گفت یکسالی زراعت کرده بودم از خربزه
و خیار و کدو در موضعی که آنرا ام عظام میگفتند پس چون نزدیک شد موعد رسیدن
زراعت ملخ آمد و تمام آن مزرع را خورد و غرامت آن که بر من وارد شده بود
قیمة دو شتر و یکصد و بیست دینار بود نشسته بودم ناگاه موسی بن جعفر علیه السلام
پیدا شد پس سلام کرد بر من و فرمود که حال تو چیست عرض کردم گشته ام مثل آنکه
محصول و زراعت او را چیده باشند که هیچ باقی نمانده باشد شب ملخ آمد
و تمام زراعت مرا خورد فرمود که چند غرامت کشیدی عرض کردم ثمن دو شتر
و صد و بیست دینار پس صد و پنجاه دینار با دو شتر بمن مرحمت کرد و فرمود ضرر
تو سی دینار و دو شتر است عرض کردم بخوان از برای من دعائی از جهة برکت
در این زراعت پس دعا فرمود بعد از آن هر دو شتر را بستم و آب دادم
زراعت را حق تعالی ببرکت دعای آن حضرت چندان برکت و افزونی داد

که بعضی از آن محصولات را فروختم بده هزار درهم فی البحار باسناده عن ایوب
الهاشمی که گفت نفیع انصاری که مردی بدنفس و هرزه گوی بود و همیشه متعرض مردم میشد
روزی با عبد العزیز و جمعی دیگر بر در قصر هرون نشسته بودند که حضرت ابو ابراهیم
موسی بن جعفر بر حماری سوار طالع گشت حاجب رشید بقدم اعزاز باستقبال آنحضرت
او رفت و سایر مردم نیز بکمال تعظیم بجای آوردند بی توقف اذن ملاقات حاصل
نموده آنحضرت بمجلس رشید در آمد نفیع بعبد العزیز گفت که من عاجزتر از عباسیان
کسی را ندیدم که بامردی که دشمن ایشان است که هم آنذ ارند که پادشاهی آنها را از ایشان
آورد اینهمه تملق و فروتنی میکنند و همین لحظه که حضرت امام موسی از نزد رشید
بیرون آید من او را بخطابی نالایق مخاطب ساخته خاطر او را غمین کردانم عبد العزیز
نفیع را نصیحت کرده گفت متعرض او مشو و ادب نگاهدار که خطابیه از اهل بیت پیغمبر
وگاه باشد که در جواب کسی که با ایشان تعرض نماید سخنی گویند که تا قیامت عار آن
بر صفحات روزگار بماند و چون امام موسی از نزد رشید بیرون آورد تشریف بر مرکب سوار شد
نفیع برخواست لجام حمار را بگرفت و از روی غلظت گفت تو کیستی و از کجائی حضرت ابو الحسن
فرمود اگر مقصود تو آنست که نسب خود بیان کنم من پسر محمد حبیب الله ابن اسمعیل ذبیح الله
ابن ابراهیم خلیل الله و اگر از شهر میپرسی شهر من آنستکه خداوند تعالی بر کافه مسلمانان
و بر تو اگر از زمره ایشانی بشرطیکه میدانم نمیدانی واجب فرموده طواف آنرا تا در آخر
از مثوبات حرمان باشد و اگر افتخار اهانت من غرض است و مفاخرت نزد خلق بخدا
سوگند که مشرکان دیار ما راضی نشدند که مسلمانان مدینه در برابر آنها آیند تا گفتند
ای محمد کفاء ما را بیرون فرست و این فرمایش امام اشاره بود که در روز جنگ بدر
عتبه و شیبه و ولید از صف خود بیرون آمده مبارز طلبیدند و سه کس از انصار در مقابل

ایشان رفتند و بعد از آنکه مشرکان دانستند که ایشان مردم مدینه اند گفتند ای محمد همسران
ما را بفرست ای نفیع اگر استفسار از شرف و منقبت ما است ما آن کسانی هستیم که بموجب فرمان
اهل ایمان و ایقان بر ما صلوات میفرستند و اگر تو مسلمانی میگوئی اللهم صل علی محمد و آل محمد
اکنون دست از مرکب من باز دار تا بروم لرزه بر اندام نفیع افتاد و رسوا و خجل برگشت
علی بن عیسی گوید که مردی تمنای مرگ میکرد حضرت امام موسی فرمود که آیا
میان تو و خدای تعالی قرابتی هست که ترا حمایت کند و بیامرزد گفت نه فرمود که آیا
ترا حسنات هست که قبل فرستاده باشی که بیشتر از سیآت تو باشد که خاطر جمع
باشی که خدا ترا بیامرزد عرض نمود فرمود پس چرا تمنای مرگ میکنی که آن دنیا صد تا
بیشتر دارد فی البحار من مواعظه علیه السلام فرمود
حضرت امام موسی علیه السلام بهشام بن الحکم ای هشام بدرستی که خداوند تبارک
و تعالی بشارت فرموده اهل عقل و فهم را در کتاب خود و فرموده فبشر عبادی
الذین یستمعون القول فیتبعون احسنه اولئک الذین
هدیهم الله و اولئک هم اولوا الالباب ترجمه آنکه
ای پیغمبر من بشارت ده آن بندگان مرا که استماع کردند و گوش دادند
قول مرا که آیات قرآن باشد پس متابعت نمودند احسن از آن را آنها آن
کسانی هستند که هدایت کرد خدای تعالی آنها را و آنها صاحبان عقل هستند ای
هشام ابن الحکم بدرستی که حقتعالی کامل کردانید حجت خود را بر خلق بواسطه عقلهای آنها
و عالم کردانید آنها را بسبب بیان و دلالت نمودن ایشان را بر ربوبیت خود
بدلایل و براهین واضحه و فرمود الهکم اله واحد لا اله الا هو الرحمن الرحیم
ان فی خلق السموات و الارض و اختلاف اللیل و النهار

لآیاتٍ لِقَومٍ یَعقِلُونَ یعنی بدرستی که خدای شما واحد یکتاست و نیست که صاحب وجود باشد
جز او که رحمن است یعنی مُفیض است مر وجود و کمال را بر کل موجودات بسبب آنچه قضا فرموده
حکمت آن و رحیم است یعنی مُفیض است مر کمال معنوی را که مخصوص است بالنوع الانسان بحسب
نهایت و این است که میگویند یا رحمن الدنیا والاخره و رحیم الاخره و بدرستی که در خلقت آسمانها
و زمین و اختلاف شب و روز هر آینه آیاتی است از برای قومی که عاقل هستند ای هشام
بدرستی که تخویف فرموده خداتعالی آن کسانی که تعقل نمیکنند و فرموده ثُمَّ دَمَّرنَا الآخَرِینَ
وَاِنَّکُم لَتَمُرُّونَ عَلَیهِم مُصبِحِینَ وَبِاللَّیلِ اَفَلا تَعقِلُونَ ترجمه بعد از آن
هلاک کردیم آخرین را و بدرستی که شما مرور مینمائید بر آنها در صبح و شب آیا پس تعقل نمینمائید در
حال آنها ای هشام عقل همراه علم است اگر عقل باشد علم باشد چنانچه خداوند فرماید وَتِلکَ
الأَمثالُ نَضرِبُها لِلنّاسِ وَما یَعقِلُها اِلّا العالِمُونَ ترجمه این امثال را
زدیم از برای مردم و تعقل نمی کنند آنها را مگر کسانی که عالم هستند ای هشام خدا
فرموده یُؤتِی الحِکمَةَ مَن یَشاءُ وَمَن یُؤتَ الحِکمَةَ فَقَد اُوتِیَ
خَیراً کَثیراً یعنی میدهد خدای تعالی حکمت را هر که میخواهد و کسیکه عطا کرده شده
باو بتحقیق عطا شده است باو خیر بسیاری ای هشام لقمان بفرزند خود فرموده که دنیا
بحری است عمیق و غرق شدند در آن عالم بسیاری پس بوده باشد در آن کشتی تو تقوی
و پرهیزکاری خدا و بوده باشد جسر آن ایمان و پاسبان آن توکل و قیم آن عقل
و دلیل آن علم و سکان آن صبر ای هشام از برای هر چیزی دلیلی هست و دلیل عاقل تفکر است
و دلیل تفکر سکوت است ای هشام اگر در دست تو لؤلؤی باشد و مردم بگویند گردو است هر آینه
ضرر نمیرساند ترا قول آنها هنگامی که عالم باشی بآنکه لؤلؤ است و اگر در دست تو
گردو باشد و مردم بگویند لؤلؤ است هر آینه نفع نمی بخشد قول آنها در حالتیکه بدانی

گردو است در دست تو ای هشام بدرستیکه از برای خدای تعالی بر خلق دو حجت است یکی حجت
ظاهر و دیگری حجت باطن اما حجت ظاهر پس آن پیغمبران و رسل و ائمه علیهم السلام باشند و اما حجت
باطن پس آن عقول مردم است ای هشام حضرت امیرالمؤمنین علیه السلام فرموده نیست در آنچه عبادت
کرده شده است بآن خدای تعالی افضل و بهتر از عقل و تمام و کامل نمیگردد عقل هیچ مردی مگر بوده باشد
در او چندین خصلت اول آنکه مردم ایمن باشند از کفر و شر او دوم آنکه امید داشته باشند
رشد و خیر او را سیم آنکه بذل کرده شود زیادتی مال او چهارم آنکه نگاه دارد زیادتی کلام خود را
پنجم آنکه بوده باشد نصیب او از دنیا قوت او ششم آنکه سیر نگردد از علم اگرچه تمام عمر خود را
صرف کند هفتم آنکه ذلتی که پسندیده خدا باشد نزد او محبوبتر باشد از عزتی که از جانب غیر خدا باشد
هشتم تواضع نزد او محبوبتر باشد از تکبر و شرف نهم آنکه کثیر شمارد حسنات اندک مردم را و قلیل داند
حسنات بسیار خود را دهم آنکه تمام مردم را بهتر از خود داند و خود را بدتر از تمام خلق شمارد ای هشام
کسیکه صادق باشد زبان او پاکیزه خواهد بود عمل او و کسی که نیکو باشد نیت او زیاد میشود روزی او
ای هشام جهال ترک کردند تحصیل حکمت را از برای شما و شما ترک کنید دنیا را از برای آنها ای هشام
کسی مروت ندارد دین ندارد که نیست مروت برای کسی که عقل ندارد ای هشام حضرت امیرالمؤمنین
فرموده که شایسته نیست صدر مجلس کسی بنشیند مگر که در او سه خصلت باشد اول آنکه هر چه از
او سؤال کنند جواب تواند داد دوم آنکه نظر کند چون طرف مقابلش عاجز ماند از جواب او
نیز ساکت شود سیم آنکه خبر دهد کسان خود را آنچه صلاح و خیر آنها است پس کسیکه دارای این
صفات نباشد و در صدر مجلس بنشیند احمق است ای هشام بدرستیکه عاقل سخن نمیگوید
برای کسیکه تکذیب کند او را و سؤال نمیکند از کسی که او را محروم نماید ای هشام حیا
از ایمان است و ایمان در بهشت است و بی حیائی از جفات و جفا در جهنم است ای هشام خدا
حرام فرموده بهشت را بر آدم فحش دهنده ای هشام بد بنده است آنکه دو زبان داشته باشد

و در صورت چون ملاقات کند کسی را اظهار بشاشت کند و چون از نظرش غایب شود بد گوید
ای هشام غضب مفتاح شر است و کاملترین مردم از ایمان آنکه خلقش از همه کس بهتر باشد
ای هشام مثل دنیا مثل مار است ظاهرش نرم است و باطن او سم قاتل است حذر میکنند
از او صاحبان عقل ای هشام حذر نما از تکبر بدرستیکه داخل نمیگردد در بهشت کسی که
بقدر یک خردل کبر در قلب او باشد ای هشام بدرستی که ضوء و روشنائی جسد در چشم است
پس اگر چشم روشنائی داشته باشد و به بیند اشیا را تمام جسد می بیند و روشنائی روح عقل است
پس هر زمان که بوده باشد بنده عاقل میباشد عالم بپروردگار خود و بصیر در دین خود
ای هشام خداوند وحی فرستاد بسوی داود که به بندگان من بگو که واسطه قرار ندهند
میان من و خودشان عالمی را که مفتون و فریفتهٔ دنیا باشد پس منع کند باز دارد آنها را از ذکر
من و از طریق مناجات من این قسم از علما قطاع الطریق بندگان من میباشند و کمتر کاری
که با آنها میکنم این است که نزع میکنم از دل آنها حلاوت عبادات و مناجات خود را ای هشام
مجالست کردن با اهل دین شرافت دنیا و آخرت است ای هشام بدرستی که خداوند تعالی خلق
کرد عقل را و او اول خلقی است که باری تعالی فرموده از روحانیین از سمت راست عرش
از نور خود بعد از آن امر نمود او را که برگرد اطاعت نموده برگشت بعد از آن فرمود بیا عقل
اطاعت نمود و آمد خداوند خطاب فرمود که خلق نمودم ترا عظیم و بزرگ و کرامت دادم
ترا بر جمیع خلقتم بعد از آن خلق فرمود جهل را از بحر اجاج ظلمانی که دریای شور و تلخ و تاریک
باشد پس امر نمود او را که برو جهل اطاعت نموده برفت بعد از آن امر نمود که برگرد جهل
ابا نمود و برنگشت خطاب رسید که ای جهل آیا تکبر نمودی پس او را لعن نمود بعد از آن
قرار داد از برای عقل هفتاد و پنج لشکر که معین او باشند جهل چون مشاهده نمود کرامت
حقتعالی را به عقل دشمن او گردید و بر او حسد برد و بدرگاه حضرت باری تعالی نالید

و عرض کرد پروردگارا عقل نیز مثل من خلقی است بسبب چه پس گرامی داشته او را و تقویت
نمودی او را و من برضد اویم و حال آنکه تاب مقاومت او را ندارم پس عطا کن بمن آنچه را
که باو عطا نموده از عسکر خطاب رسید که ای جهل آنچه گفتی صدق است لکن اگر مرتبهٔ
دیگر معصیت مرا نمودی ترا و لشکر تو را از جوار رحمت خودم دور مینمایم پس جهل عرض کرد
راضی شدم خدایا پس عطا فرمود باری تعالی باو نیز هفتاد و پنج لشکر و قرار داد خداوند
خیر را وزیر عقل و شر را وزیر جهل و اما اسامی لشکر عقل ایمان و تصدیق و رجا و اخلاص
و عدل و رضا و شکر و یاس از خلق و توکل و رافت و علم و عفت و زهد و رفق و تواضع
الی آخره و اسامی لشکر جهل ضد جنود عقل است چون کفر و تکذیب و نفاق و جور و طمع و حرص
و سفاهت و استکبار و قساوت و انتقام و افشاء الی آخره بدانکه این حدیث از احادیث
مشکله است که عقول از تفسیر آن عاجز باشند لکن نزد محققین تفسیر آن بسیار سهل باشد
و آنچه در نظر قاصر این بنده رسد در معنای این حدیث شریف باختصار ذکر شود و اگر معنای
دیگر داشته باشد ایراد نگیرند چه کلمات بزرگان را معانی بسیار باشد قال علیه السلام
إِنَّ اللهَ خَلَقَ الْعَقْلَ وَهُوَ أَوَّلُ خَلْقٍ مِنَ الرُّوحَانِيِّينَ یعنی خداوند تعالی
ابداع کرد عقل را بلاواسطه و باقی ممکنات را خلق کرد بواسطه عقل و مراد از روحانیین جواهر
عقلیه نوریه هستند که هیچ تعلق بعالم ماده ندارند شاید حقیقة واحده باشند
و تفاوت آنها بالشدة والضعف والکمال والنقص باشد و در اصل حقیقه نوریه شرکت داشته
باشند کما برهن فی العلوم العقلیة عَنْ يَمِينِ الْعَرْشِ یعنی یمین جانب اقوی از
انسان وغیره است و حقیقه ید و مفهوم او و روح معنای او جزء و واسطه بودن بین فاعل
و فعلش در این مقام معنی دیگر ندارد مستعار است از واسطه بودن بین باری تعالی و فعل او
کما قال الله تعالی ید الله فوق ایدیهم مِنْ نُورِهِ یعنی خلق کرد عقل را از نور ذاتش الذی

هو عین ذاته عقول مجرده نوریه و روحانیین کلهم مخلوقند از نور ذاتش فقال له أدبر فأدبر
مراد از أدبر نزول عقل است از مقام شامخ عالی الی غایة البعد عن عالم الربوبیه چون امر فرمود عقل را
امر ایجابی تکوینی پس طاعت کرد اورا و خلق نمود اکوان را باذن خداوند خود و نزول کرد
در اطوار خلقیه و شئون نازله من دون تجافی مقام کالعکس النازل من العاکس بواسطه
ترشح فیض عقل بر مادونش جمیع اعیان از کتم عدم بعرصه وجود آمدند ثم قال له أقبل
فأقبل بعد از تنزل در مراتب کثرت و مواد کونیه و تعلق بعالم ماده مامور شد از خدا
که برگردد از عالم ماده بعالم تجرد و قدس بمقتضای کما بدأکم تعودون چون در علوم حکمیه ثابت
و مبرهن است که بتنزل حقیقت نور و وجود در مراتب کثرت با جمیع کمالات که عین
حقیقت وجود است تنزل کرد پس جمیع ذرات موجود مفطورند بر عشق و شوق بمبادی
عالیه بحرکت جوهری چنانچه صدر المتألهین و اکثر از صوفیه قائلند بهر مرتبه از مراتب که
رسید واقف نمیشود و طالب است مرتبه فوق آن مرتبه را مثنوی از جمادی مردم
و نامی شدم وز نما مردم ز حیوان سر زدم مردم از حیوانی و آدم شدم
پس چه ترسم کی ز مردن کم شدم و در مراتب ترقیات ایضا فرماید پس عدم
گردم عدم چون ارغنون گویدم کانا الیه راجعون پس فرماید حق تعالی بعقل
که خلق کردم ترا خلقی و بکرم ساختم ترا بر جمیع مخلوق خودم قال علیه السلام
ثم خلق الجهل من البحر الاجاج ظلمانیا بدانکه مراد از جهل اینجا جهل بسیط نیست
لکونه امرا عدمیا من شانه ان یکون عدم اعم از اینکه سلب محض باشد یا عدم ملکه
جهل نیست و همچنین جهل مرکب مراد نیست زیرا که صورت عارضه است خلاف واقع
بلکه مراد از عقل و جهل مذکور در حدیث افراد موجوده خارجیه اند الأول عقلی صرف و
الثانی نفسانی و وهمی محض و صورت عقلیه هرگاه حاصل شود از برای دیگری میگردد عاقل

و اگر حاصل نشود از برای غیر ملکه قائم بذاتها باشد خواهد بود و معقول لذاتها و عاقل لذاتها و
محقق است در کتب حکمت که عقل بسیط کل المعقولات فکذلک الجهل المضاد المقابل للعقل تقابل
التضاد عبارت است از صورت نفسانیه که ضد عقل است مطابق هر علم و حکمت نیست و مطابق
با واقع هم نیست بحسب حکم و تصدیق و اگرچه بحسب تصور واقع است و اگر صورت علمیه مؤکد
شود و اشتداد پیدا کند میگردد عقل بالفعل جوهری پس همچنین است صورت وهمیه کاذبه
اذا اشتدت فی وجودها میگردد شیطان متمرد بعد از حقتعالی و هرچه جهالات پیشتر شود
و رسوخش شدیدتر گردد قوت جهالتش شدیدتر و شیطنتش بزرگتر و حجب میان او و خدا
بیشتر تا بدرجه برسد که اکبر از او متصور نشود و وصول بغایت ضلالت و غوایت و کفر
و ردائت دست دهد و بگردد رئیس ملاحده و فراعنه و جبابره و متمردین و مراد از جهل
این است که بیان کرده شد اجمالا و مفصل تر از این گنجایش این مختصر ندارد و اما معنی
بحر اجاج پس باید دانست اولا که خدای تعالی تشبیه کرده علم را بماء و اطلاق اسم ما کرده
بر او لکونه مثالا له فی عالم الاجسام پس همچنانچه حیات هر چیزی در این عالم با آب است پس
علم حیات هر شیئی است در نشاه آخرت کما قال و کان عرشه علی الماء ای علی
العقل پس مطلق علم مطلق ماء است و العلم کثیره بحر و قلیله نهر و ماء العقل بحر زلال صاف
عن کدورت الاجسام و ظلمات الاعدام عذب طیب الطعم و ماء الجهل ماء کدر ظلمانی اجاج
کریه الطعم و الرائحه علی ذوق العقل و بالجمله عقل خلقت شد از نور واجب الوجود چنانچه
فرموده اند نور یطلع من صبح الازل علی هیاکل التوحید آثاره و در جای دیگر میفرماید
اول ما خلق الله نوری لکونه ظاهر بذاته منور لغیره و در موضع دیگر میفرماید اول ما
خلق الله القلم لکونه واسطه بین الواجب و الممکنات فی وصول الفیض الی الاعیان الخارجیه
و در جای میفرماید اول ما خلق الله اللوح لکونه اول لوح من الالواح الممکنه المنقوشه بالنقوش

الكماليه والكلمات النوريه **نكته عرفانيه** حكيم كويد كل ممكن زوج تركيبي عارف
كويد اشيا، دو جنبه دارد جنبه يلي الرب وجنبه يلي النفس جنبه وجود وجنبه امكان جنبه فاعلي وجنبه
قابلي عقل در حقيقت عبارت از جنبه فاعلي اشيا است وجهل عبارت از جنبه قابلي پس هر چه كمالست
منسوب بحق است بلكه عين حق است وهر چه نقص وجهل است منسوب بماده است بلكه عين ماده است
چونكه عقل اطاعت كرد امر خدا را در اقبال بسوي حق وجهل طاعت كرد امر او را در ادبار اقبال له ادبر
فادبر مصلحة لنظام العالم وعمارته ولا شك ان عمارة الدنيا بالنفوس الشريره كما قال تبارك
وتعالى يا بني اسرائيل اني خلقت الحمقاء لعمارة الدنيا ولو لا الحمقاء لخربت الدنيا اگر چنانچه
نفوس همه انبيا واوليا باشند اختلال در نظام عالم دست ميدهد واگر همه نفوس نفوس ضاله
شريره ومغويه مضله باشند نفوس مستعده از براي كمال معطل وبيكاره اند وآنچه
مقصود از ايجاد است حاصل نميشود فيقتضي العدل وجودهما معاً ثم قال له اقبل فلم يقبل لا ريب
ان النفوس الشقية في غاية التعلق بالمواد الكدرة الظلمانية وفي نهاية شدة احتجابها
عن الحق بالظلمات الوهمية والرسوخ بالصفات الذميمة الخيالية وشدة اباءها وافتخارها
وامتناعها عن قبول المذلة والافتقار وتبدل هذا الوجود الهيولاني واستكبارها عن الخشوع
والخضوع واستتارها بجهلها وتعصبها عن قبول الوعظ والنصيحة والتعليم فان الاقبال
الى الحق من شان نفوس السعداء الترقي الى مدارج الكمال والصعود الى منازل الجمال
وتشأنهم بشئون الحق وتطورهم باطوار الحسن والبهاء وعدم تعلقهم بهذه الدار الفانية
والشوق الى النشأة الآخرة ولكل وجهة هو موليها فقال له استكبرت فلعنه اي از استكبرت
نفسك باللعين واحشرت هذا الوجود الخبيث وقلبت هذه الدار الفانية وتركت الدار
الباقية كما هو معلوم من حال الاراذل الجهلة المتمردة الطاغية الباغية فلما راي الجهل
ما اكرم الله به العقل از جنود باصنه وصفات حميده كه رشحات صفات علياي حضرت

حق است ومظاهر اسماء حسني وجب است ضمر له العداوة بسبب كمالاتي كه در او ملاحظه كرد گفت
جهل اي خداوند عقل هم مثل من خلقي است الى آخر، اين بود معني حديث بمذاق حكما وصوفيه

باب ی وهم

در احتجاجات ومناظرات حضرت امام موسى كاظم با خلفا وغيره است

في العيون ابو احمد هاني بن محمد بن محمود العبدي عن ابيه باسناده رفعه الى موسى بن جعفر عليه السلام
كه فرمود آن بزرگوار كه چون بر هرون وارد شدم سلام كردم پس از رد سلام گفت اي موسى
بن جعفر سوي دو خليفه جمع ميشود خراج يعني تو نيز خليفه خواهي بود حضرت فرمود يا امير المؤمنين
پناه ميبرم بخدا كه تو باز گشت كني بگناه كشتن من وگناه خود چه قبول خواهي كرد قول باطل
از دشمنان ما را بر ضرر ما وحال آنكه بعد از وفات رسول خدا دروغ بسيار بر ضرر ما گفتند
واين مقدار كه دروغ از براي من نزد تو گفتند بر تو معلوم است پس اگر تو قرابت وخويشي را
نسبت برسول خدا قبول داري اذن ميدهي كه بگويم حديثي را كه خبر داد مرا پدر بزرگوارم از
پدران خود از جد بزرگوارم هرگاه نزديك شود خويش ورحم خويشي ورحم را قرابت وخويشي به
حركت وهيجان مي آيد پس دست خود را بسوي من دراز كن هرون گفت نزديك بيا نزديك
رفتم دست مرا گرفت ومرا بخود چسبانيد ومعانقه طولاني با من نمود پس مرا واگذاشت
وگفت اي موسى بنشين باكي بر تو نيست پس من باو نظر نمودم ديدم كه اشك از دو چشم او
جاري شد چون بخود آمدم گفت راست گفتي ودرست فرمودي خون من بجوش آمد
ورگهاي من بحركت آمد ورقت بر من دست داد واشك از دو چشم روان شد ومن
خيال دارم كه سؤال كنم از تو چيزها را كه تا بحال از كسي سؤال نكرده ام در سينه من گره
شده است وسينه من از آنها گرفته است پس اگر در اين مسائل جواب مرا ميدهي ذهن خود را

از شواپ وخیالاتی که درحق تو کرده ام خالی کنیم و قول کسی را درحق تو قبول ننمائیم و چنین بمن
رسیده است که تو هرگز دروغ نمیگوئی پس براستی و درستی جواب بده آنچه از تو سؤال میکنم
از چیزهائی که در قلب من است من باو گفتم که آنچه میدانم بتو خبر میدهم اگر امان دهی مرا گفت
امان مر تراست اگر راست بمن بگوئی و ترک کنی تقیه را که بنی فاطمه بآن معروفند و همیشه تقیه می کنند
پس من گفتم یا امیر المؤمنین هرچه خواهی سؤال کن گفت خبر بده مرا که از چه سبب شما را مزیت
و فضیلت بر ماست و حال آنکه ما و شما از شاخه یک درخت هستیم و فرزندان عبد المطلب
هستیم و ما و شما یکی هستیم ما از اولاد عباس هستیم و شما از فرزندان ابی طالب و حال آنکه
این دو نفر عم رسول خدا هستند و قرابت این دو نفر نسبت به پیغمبر یکی است من گفتم
که ما نسبت بآن جناب نزدیکتر هستیم گفت چگونه میشود گفتم بجهة آنکه عبد الله پدر رسول خدا
با ابو طالب از یک پدر و مادرند و جد شما عباس از مادر ابو طالب و عبد الله نیست گفت چرا شما ادعا
میکنید که وارث هستید و حال آنکه عمش حاجب و مانع است از ارث بردن پسر عم و زمانیکه
که رسول خدا وفات کرد ابو طالب وفات کرده بود پیش از آنجناب و عباس زنده بود
گفتم امیر المؤمنین باید مرا از این مسئله عفو کنند و سوال کنند از من از هرچه سوای این مسئله
باشد گفت نخواهد شد مگر آنکه جواب دهی مرا در این مسئله من گفتم امان ده مرا گفت امان
دادم ترا قبل از سخن گفتن پس من گفتم در فرموده علی بن ابی طالب است با وجود فرزند
صلبی چه پسر باشد چه دختر از برای احدی میراثی نیست مگر از برای ابوین و زوج و زوجه
و با وجود ولد صلبی که حضرت فاطمه باشد از برای عم میراث نباشد و در کتاب خدا
چنین امری نیست مگر آنکه تیم و عدی و بنی امیه گفته اند که عم پدر است و این فتوائی است
بدون دلیل و حدیثی از رسول خدا در این باب وارد نشده و هر کس از علماء که قائل است
بفرموده علی بن ابی طالب احکام او غیر از احکام تیم و عدی و بنی امیه است از جمله

نوح بن دراج است که قائل است در این مسئله بقول علی و حکم کرده است باین مسئله و فتوای او مطابق است
با این مسئله و حال آنکه تو او را متولی امر کوفه و بصره قرار داده و تمام امورات کوفه و بصره باو
رجوع میشود و باید بتو مشخص و معلوم گشته باشد پس هرون امر کرد باحضار نوح بن دراج و کسانی که
خلاف قول او را قائل بودند از آنجمله سفیان ثوری و ابراهیم مدنی و فضل بن عیاض بودند
پس شهادت دادند که این است قول علی در این مسئله پس هرون بایشان گفت که چرا فتوی
نمیدهید در آنچه تبلیغ کرده است مرا بعضی از علماء اهل حجاز که مراد موسی بن جعفر باشد و حال
اگر نوح بن دراج بآن حکم کرده اند گفتند نوح ترسید و ما ترسیدیم و امیر المؤمنین حکم او را
امضا کرده است بقول قدماء عامه که از رسول خدا روایت کرده اند که علی باید حکم کند مابین
شما و همچنین عمر بن خطاب گفته است که علی باید حکم و قضا کند میانه ما و لفظ قضا اسمی است
جامع زیرا که جمیع آنچه پیغمبر باصحاب خود فرموده و از برای آنها ممدوح قرار داده از قرائت
و واجبات و علم داخل است در قضا هرون گفت که زیاده از این بیان کن ای موسی من گفتم
که مجالس با امانتست و مطلبی که پنهانی است و باید مخفی باشد بدون اذن صاحب آن نباید
در مجلس مذکور شود و باید در مجلس خاص مذکور شود هرون گفت که باکی بر تو نیست بگو
پس من گفتم که پیغمبر نه میراث قرار داده است از برای کسیکه هجرت نکرده است و با آن
جناب و نه ولایت از برای او اثبات کرده است تا اینکه هجرت کند هرون گفت چه دلیل
داری براین مدعی من گفتم فرموده خداوند دلیل من است والذین آمنوا و لم یهاجروا
ما لکم من ولایتهم من شیء حتی یهاجروا چه مفاد این آیه شریفه آنست که
کسانیکه ایمان آورده و هجرت نکرده اند آنها را بر شما امت ولایتی نیست تا هجرت کنند
و عم من عباس هجرت نکرد پس هرون گفت ای موسی از تو سؤال میکنم که آیا کسی از
دشمنان ما را چنین فتوی داده و یا آنکه کسی را از فقهاء در این مسئله اطلاع داده

گفتم که خداوند شاهد است که چنین عملی نکرده‌ام و کسی غیر از تو از من چنین سؤالی نکرده است بعد
از آن گفت بچه سبب از برای خاصه و عامه تجویز کرده‌اید که شما را نسبت برسول خدا بدهند
و شما ائمه بگویند پسران رسول خدا و حال آنکه شما فرزندان علی هستید و مردم را نسبت به
پدرش میدهند و اصل نطفه از پدر است و فاطمه دختر رسول خدا ظرف آنست و پیغمبر
جدّ شماست از جانب مادر شما پس من گفتم یا امیرالمؤمنین اگر پیغمبر زنده شود و دختر
ترا خطبه کند آیا اجابت میکنی او را گفت سبحان الله چرا اجابت نکنم او را بلکه فخر میکنم
بر عرب و عجم و قریش باین سبب پس من گفتم لکن آن بزرگوار دختر مرا خطبه نمیکند و من وی را
تزویج نمیکنم گفت چرا گفتم بجهة آنکه من فرزند او هستم و تو فرزند او نیستی گفت نیکو گفتی
ای موسی پس از آن گفت چگونه شما میگویید که ما ذریه پیغمبر هستیم و حال آنکه پیغمبر بلا عقب
بود و عقب از برای مرد است نه از برای زن و شما فرزند دختر پیغمبرید و از برای دختر
پیغمبر عقب نبود پس از برای پیغمبر عقب نبود من گفتم یا امیرالمؤمنین بحق قرابت و خویشی
و بحق این قبر و کسی که در قبر است از این بگذر گفت نمیگذرم مگر آنکه دلیل اقامه کنی
ای فرزندان علی و تو ای موسی یعسوب و بزرگ مؤمنین هستی و امام زمان ایشان باشی
چنین بمن رسیده است و من هر چیزی که از تو سؤال میکنم نخواهم از آن گذشت مگر
آنکه دلیل آنرا از کتاب خدا بیاوری و شما اولاد علی را چنین میدانند که چیزی از قرآن
نیست مگر آنکه تأویل آن نزد شماست حتی حروف قرآن از الف و واو و مستند کرده‌اید
قول خدا را ما فرطنا فی الکتاب من شیء و شما مستغنی هستید از رأی و فتوی
علما و قیاس و قواعد ایشان پس من گفتم اذن میدهی جواب بگویم گفت بگو گفتم اعوذ بالله
من الشیطان الرجیم بسم الله الرحمن الرحیم و من ذریته داود و سلیمان و ایوب و یوسف
و موسی و هرون و کذلک نجزی المحسنین و زکریا و یحیی و عیسی و الیاس یا امیرالمؤمنین

کیست پدر عیسی گفت عیسی پدر نداشت گفتم پس ملحق میکنیم عیسی را بذریهای انبیا از جانب مادر
مریم و همینطور ما هم ملحق میشویم برسول خدا از جانب مادر ما فاطمه گفتم یا امیرالمؤمنین زیاده برای این
بگویم گفت بگو گفتم این قول خداوند است که میفرماید فمن حاجک فیه من بعد ما
جاءک من العلم فقل تعالوا ندع ابناءنا و ابناءکم و نساءنا و نساءکم
و انفسنا و انفسکم ای هرون رسول خدا در هنگام مباهله با نصاری کسی را داخل
کرد زیر عبا جز علی بن ابی طالب و فاطمه و حسن و حسین پس تأویل ابناءنا حسن و حسین است و تأویل
نساءنا فاطمه است و انفسنا علی بن ابی طالب است علاوه بر اینکه علما اجماع کرده‌اند بر این مطلب
که در روز احد جبرئیل عرض کرد یا رسول الله من از شما دو نفرم و بعد گفت لا فتی الا علی لا
سیف الا ذو الفقار و حقتعالی خلیل خود ابراهیم را بفتی ذکر کرده و فرموده فتی یذکرهم
یقال له ابراهیم ای هرون ما پسر عمان تو فخر میکنیم بگفته جبرئیل که او از ماست
پس از آن هرون گفت احسنت یا موسی بخواه حاجتهای خود را من گفتم اول حاجت من
آنست که اذن بدهی از برای پسر عم خود که رجوع کند بحرم جد خود در مدینه و بردم
آنجا هرون گفت ان شاء الله و فرستاد او را نزد سندی بن شاهک ملعون تا حضرت را
شهید کرد و در کتاب احتجاج تا ان شاء الله بعینها مروی است فی الاحتجاج و العیون
عن سفیان بن نزار که گفت روزی بر بالای سر مامون الرشید ایستاده بودم
گفت بحضار مجلس که هیچ یافته‌اید که مرا مذهب شیعه که رهنمائی کرد مردم گفتند
نمیدانیم گفت حقیقت مذهب را از پدرم هرون اخذ نمودم مردم گفتند ای خلیفه
بسیار تعجب است چه هرون کشنده اهل تشیع بوده و پیوسته در طلب اهلاک اهل بیت
بود مامون گفت بلی ملک عقیم است احدی راضی نمیشود که از او بدیگری منتقل شود
من در سالی خدمت پدر حج نمودم چون بمدینه طیبه رسیدیم پدرم دربان را طلبید

وگفت باید داخل بر من نشود مگر کسی که نسب خود را بیان کند خواه از اهل مدینه خواه مکه خواه از نسل
خواه از انصار خواه بنی هاشم خواه سایر بطون قریش پس هر که میآمد نسب خود را بیان میکرد پس به هرون
الرشید میرسانیدند اذن دخول میداد و هر کس را جایزه و انعامی داد و گاه بود پنجهزار دینار تا ده
هزار دینار میداد تا آنکه خبر آوردند که مردی آمده است و میگوید منم موسی بن جعفر چون هرون
شنید روی کرد با اولاد خود مأمون و امین و مؤتمن و سایر بزرگان لشکر که متوجه خود باشید و با ادب
بنشینید که مبادا خلاف ادبی بظهور رسد پس از آن گفت بروید و حاضر سازید او را و باید از مرکوب فرود
نیاید مگر نزدیک بفرش گفت ما همه ایستاده بودیم که ناگاه شیخی داخل شد رنگ زرد که عبادت
او را ضعیف کرده بود مانند بوریای مسجد که کهنه شده باشد آثار کثرت سجده پیشانی او را
و سر بینی او را مجروح ساخته بود چون چشم آن شیخ بر هارون افتاد از حمار خواست بزیر آید
هرون فریاد کرد که ترا بخدا قسم میدهم که پایین میا مگر نزدیک بفرش پس حجاب
مانع شدند و نگذاشتند که پیاده شود ما همگی نظر میکردیم بر عظمت و جلالت آن شیخ پس چون نزدیک
شد بفرش پایین آمده و هرون برخواست و استقبال او نمود تا آخر فرش و روی او را بوسید
و دست او را گرفت و در صدر مجلس نشانید و با او مصاحبت مینمود و احوال میگرفت تا آنکه
عرض کرد ای ابوالحسن عیال چه قدر داری فرمودند پانصد نفر میشود هرون گفت تمام فرزندان
شما میباشند فرمود نه بسی و بیشتر عیالند و تتمه خدمه و آزادکرده‌ها و پاره خدمتکاران
و حشم میباشند گفت چرا دخترهای خود را شوهر به بنی اعمام و اکفاء ایشان نمیدهی گفت
دست کوتاه است گفت مزرعه شما نفع نمیرساند فرمود گاهی حاصل میدهد گاهی آفت میرسد
عرض کرد چه قدر قرض داری فرمود نزدیک به ده هزار دینار میشود هرون گفت من
بشما آنقدر عطا میکنم که دخترها را شوهر بدهی و قرض را ادا نمائی و تعمیر مزرعه هم
فرمود رحم را وصل نموده ای پسر عمم شکر شایسته خداوندی است که این منت

نور چهارم

جمیل بتو عطا فرموده و توفیق مواصلت رحم نمودن را بتو عطا کرده و ثواب بهم تحفه است و
نسب یکی است عباس عم پیغمبر و برادر پدرش بود و نیز عم علی و برادر پدرش بود خدا از تو دولتی
داده که میتوانی آنچه وعده کرده عطا نمائی دست گشوده وصل تو پاکیزه است و نسب تو
بلند مرتبه چنین نجابتی البته از آدم یکی بظهور میرسد هرون گفت خواهم کرد با عزت و مهربانی حضرت
امام موسی موعظه فرمود که باری تعالی واجب گردانیده بر صاحبان خلافت و سلطنت که بر دارند
پریشان حالان را از خاک نشینی و قرض داران از خلق را ادای قرض ایشان کنند و
صاحبان عیال را دستگیری نمایند بامداد و بپوشانند برهنگان را و مهربانی کنند
درماندگان را و تو شایسته‌تری در ارتکاب این خصال خیر پس حضرت برخواستند و
هرون هم تعظیم آنحضرت نمود برخواست و مشایعت کرد و ما را امر نمود که مشایعت
عم خود بکنید و رکاب او را بگیرید چون بر خانه زین نشست اطراف جامه او را
جمع کنید و با او باشید تا بمنزل پس حضرت او را فرمودند برگردید و من در
خدمت آن حضرت بودم سر را نزدیک گوش من آورد و فرمود خلافت بعد
از پدرت بتو میرسد ولکن مهربانی کن فرزندان مرا پس چون برگشتیم و مجلس
خلوت شد گفتم ای پدر این مرد را نشناختم این تعظیم و اجلال و این برخواستن
و مشایعت و ما را تکلیف نمودن برکاب گرفتن از چه جهة بود و من گستاخ
بودم نزد پدر از سایر برادران گفت ای فرزند این پیشوای خلق است این است
حجت خدا بر خلق این است خلیفه بحق در راستی ای فرزند اگر دیده انصاف باشد
امروز او احق است و بجای پیغمبر نشستن او از همه کس شایسته‌تر است دیگر بر سر
این مدعا با من سخن مگو که گردنت را میزنم بگذر از این نقل که ملک عقیم است
پس چون پدرم خواست برود بگفته فضل بن ربیع را طلبید و یک کیسه پول بقدر

دویست دینار داد و گفت این را بموسی بن جعفر بده و بگو امیرالمؤمنین میگوید که حال در
دست ما چیزی نمیباشد بیشکی ما بعد از این بتو خواهد رسید مأمون گفت طاقت نیاوردم
گفتم ای پدر این چه قابل است نسبت بآن شیخ جلیل الشأن میبینمائی آن اجلال و تعظیم و این عطیه
تو بهر کسی پنجهزار دینار و کمتر دادی او را با آن جلالت قدر این میدهی گفت بمادر شوی اگر بیشتر
عطا کنم صد هزار شمشیر برهنه بروی ما کشیده خواهد شد بگذار بتنگی گذران نماید تا مرا و اولاد
مرا سلامتی باشد تا این مقام در هر دو کتاب مسطور است بعد در عیون این مطلب را ذکر
کند که چون هرون این سخن بگفت مخارق مغنی را غیظ فرو گرفته برخواست و گفت یا امیرالمؤمنین
من در مدینه داخل شده ام و بیشتر اهل مدینه از من چیز طلب میکنند و اگر بیرون بروم
چیزی بآنها ندهم ظاهر نخواهد شد برای آنها تفضل امیرالمؤمنین در حق من و منزلت من
در نزد او هرون امر کرد ده هزار دینار دادند مخارق گفت یا امیرالمؤمنین از برای اهل
مدینه قرضی است که باید ادا کنم امر کرد ده هزار دینار دیگر باو دادند بعد گفت یا امیر
المؤمنین میخواهم دختران خود را تزویج کنم و جهاز میخواهند امر کرد ده هزار دینار دیگر
باو دادند پس از آن گفت یا امیرالمؤمنین من لابد باید مقداری از غله داشته باشم از
برای قوت خود و عیال خود امر کرد چند قطعه ملک باو دادند که در هر سالی قیمة غلة آنها
ده هزار دینار بشود و حکم کرد در همان ساعت باو دادند پس از آن فی الفور مخارق برخواسته
خدمت حضرت امام موسی رفت و عرض کرد چون من بر رفتار این ملعون بر تو واقف
شدم و بر عطای او از برای تو اطلاع یافتم از برای شما حیله نمودم و سی هزار دینار
و چند قطعه ملک که سالی ده هزار دینار حاصل آنست از هرون گرفتم و بخدا که من
محتاج باینها نبودم و اینها را نگرفتم مگر از برای حضرت تو و مال را از برای تو حمل میدهیم
و ملک را هم تصرف فرما حضرت فرمود بارک الله خداوند این مال را برای خود

نیکو کند و جزای نیک بتو بدهد من یک درهم از اینها را نمیگیرم و چیزی از این املاک را
نمیخواهم و صلهٔ و احسان و عطای ترا قبول کردم پس برگرد با حاجت برآمده و رجوع
بمن نداشته باش و چیزی از اینها و مخارق دست حضرت بوسید و مراجعت کرد
فی البحار باسناده عن محمد بن زبرقان که گفت حضرت کاظم فرمود که چون امر کرد
هرون الرشید بگرفتن و بردن من ببغداد بردند مرا نزد او و او بسیار غضبناک بود بر من
و جواب سلام مرا نداد و طوماری انداخت نزد من که خدا میداند من آنچه در آن نوشته
بودند خبر نداشتم و در آن نوشته بودند که غلاة شیعه خراج از آفاق عالم بجهة
موسی بن جعفر میبرند و او را امام میدانند و هر کس عشر مال را نزد او نبرد و حج و جهاد
باذن او بکند و او را افضل از همه خلایق نداند و اطاعت او را چون اطاعت
خدا و رسول خدا نداند کافر است و خون و مالش حلال است و همچنین مسایل بسیار
که در آنها تشنیع بر مسلمانان بود و آن طومار بسیار طولانی بود و من میخواندم در
حالتیکه ایستاده بودم و او ساکت بود آنگاه سر خود را بالا کرد و گفت کفایت
کردم بخواندن تو و اعاده مطلب دیگر میکنم حال بگو حجت و عذر تو چیست من
گفتم بحق آنکسیکه محمد را به پیغمبری برگزید هیچکس نزد من یک درهم یا یک دینار
نیاورده است از راه خراج و مالیکه سلطان از رعیت میگیرد بلی ما آل ابو طالب قبول
میکنیم هدیه را که خدا به پیغمبر و ذریه او حلال کرده و بانچه رسول خدا فرموده
لو اهدی لی کراع لقبلت ولو دعیت الی ذراع
لاجبت و تو میدانی که دست ما تنگ است دشمنان ما بسیار و گذشتگان
حق ما را غصب نموده اند از خمسی که خدا در قرآن از برای ما قرار داده و چون
خمس را از ما منع کردند و زکوة و صدقه را که خدا بر ما حرام کرده بود باین علت

دست ما تنگ شد چه با این کثرت عیال و احاطهٔ دشمنان و عدم مدخل دیگر چاره نبود از برای از اینکه هدیه که حلال نموده بر پیغمبر و اهل بیت او قبول کنیم و اینها همه چیزهائی است که امیر المؤمنین خود میداند چون سخن من تمام شد او سکوت کرد و سر خود را بزیر انداخت گفتم اگر امیر المؤمنین مرخص کند حدیثی که از پدرم و او از اجداد خود از رسول خدا روایت کرده بجهت شما نقل کنم گویا غنیمت دانست این سخن را و گفت مرخصی گفتم پدرم از پدرش و او از جدش از رسول خدا روایت کرده که فرمود همینکه عضو بدن رحمی برحمی دیگر برسد حرکت و میلی بهم میرسانند حال اگر مرخص کنی و دست خود را بمن دهی و مرا در بر گیری پس اشاره کرد بمن که پیش بیا چون نزدیک او شدم مرا در بر گرفت و ساعتی طولانی نگاه داشت بعد از آن از من جدا شد و اشک از چشمانش بدر شد و گفت بنشین ایموسی دیگر بعد از این بر تو حرجی نیست راست گفتی و جدت نیز راست گفت خون من بجوش آمد و عروق از رگ و ریشه در حرکت آمد دانستم که تو از خون و گوشت منی و حدیث تو راست است لکن میخواهم از تو سؤالی بکنم اگر جواب مرا درست دادی میدانم که با من در مقام صدق باشی و دست از تو بر میدارم و دائما ترا تعریف بکنم و سخن کسی را در بارهٔ تو نمیشنوم گفتم هر چه را میدانم جواب میگویم گفت چرا شیعیان خود را منع نمیکنید از اینکه بگویند بشما یا ابن رسول الله و حال آنکه شما اولاد علی و فاطمه میباشید و مادر بمنزلهٔ ظرف است و طفل را بپدر باید نسبت داد نه بمادر گفتم امیر المؤمنین مرا معاف دارد از جواب این مسئله گفت بخدا قسم معاف نمیدارم و تا نگوئی دست باز نخواهم داشت پس گفتم امان هستم از تو که آفتی بمن نرسانی گفت بلی گفتم اعوذ بالله من الشیطان الرجیم بسم الله الرحمن الرحیم ووهبنا له اسحق و یعقوب کلا هدینا

ونوحا هدینا من قبل ومن ذریته داود وسلیمان وایوب ویوسف وموسی وهرون وکذلک نجزی المحسنین وزکریا ویحیی وعیسی پدر عیسی کیست گفت پدر ندارد بلکه از کلام خدا و روح القدس خلق شده گفتم پس خداوند ملحق ساخته است عیسی را بذریهٔ پیغمبران از طرف مادر و ما نیز ملحق شدیم بذریهٔ پیغمبر از فاطمه نه از طرف علی گفت احسنت احسنت دیگر چه شاهدی و دلیلی که داری گفتم همه امت اجماع دارند بر اینکه رسول خدا هنگامی که میخواست با نصاری مباهله کند دعوت فرمود در کسا خود علی و فاطمه و حسن و حسین را و غیر اینها کسی نبوده و خداوند فرماید فقل تعالوا ندع ابنائنا وابنائکم ونسائنا ونسائکم وانفسنا وانفسکم الخ و مراد از ابنا حسن و حسین و از نساء فاطمه بتنهائی و از انفسنا علی است باجماع مفسرین گفت هرون احسنت احسنت پاخبر ده مرا از جهة اینکه میگویند عم با وجود اولاد ارث نمیبرد جهة آن چیست گفتم یا امیر المؤمنین بحق خدا و رسول مرا معاف دار از تأویل و کشف این مسئله که سالهاست نزد علما مستور مانده است گفت تعهد نکردی که بگوئی بخدا دست از تو بر نمیدارم تا بگوئی گفتم دوباره مرا امان ده گفت دادم گفتم پیغمبر ارث نداد بکسیکه باختیار توانست هجرت بکند و نکرد و عمم عباس از آنجمله بود که اسیر شد در جنگ بدر و ابا نمود از فدیه دادن و گفت چیزی ندارم تا آنکه به پیغمبر نازل شد جبرئیل و خبر داد از دفینهٔ طلائی که داشت پس علی را فرستاد نزد زوجه اش ام الفضل بیرون آورد و پیغمبر عباس را خبر کرد و علامت را ذکر نمود آنوقت عباس گفت ای پسر برادر آنچه از دستم رفته بود بعلت ایمان نیاوردن بتو بیش از این مال دنیا بود و اقرار به نبوت او کرد و چون امیر المؤمنین علیه السلام آن طلا را حاضر ساخت عباس گفت مرا فقیر کردی

واین آیه نازل شد ان یعلم الله فی قلوبکم خیراً یؤتکم خیراً مما اخذ منکم ویغفر لکم وفرمود والذین امنوا ولم یهاجروا ما لکم من ولایتهم من شیء
چون این را گفتم دانستم که هرون غمگین شد آنگاه پرسید که از کجا میگوئید که ابعث نداون خمس در نسب آدمی از طرف زنان خلال بهم میرسد یعنی حرامزاده میشود گفتم میگویم یا امیر المؤمنین بشرط اینکه این رازها را بکسی نگوئی مادامی که من زنده ام وعنقریب جدائی خواهد افتاد میان ما وظالمان ما واین مسئله ایست که از سلاطین غیر از امیر المؤمنین احدی نپرسیده گفت تیم و عدی وبنی امیه وپدران ما هیچیک نپرسیده اند گفتم نه از من ونه از پدرم جعفر بن محمد کسی سؤال نکرده است گفت پس اگر از تو وخانواده تو بروز کرده است عهد وامان فیما بین ما وتو بهم میخورد گفتم بلی قبول دارم گفت میخواهم کلام جامعی مختصری مشتمل بر اصول وفروع که از پدرت ابی عبدالله شنیدی شیئی از برای من بنویسی گفتم بچشم گفت هر وقت فارغ شدی از نوشتن آن مطالب خود را از من بخواه وبرخواست وکسی را موکل بر من کرد که متوجه خدمات من ومهمانداری من شود وهر روز خوانی پاکیزه جهة من میفرستاد ومن هم آنچه را خواستم برای او نوشتم وبعد از تمام شدن بآن شخص موکل خبر کردم واو را خبر کرد وبیرون آمد وبراو خواندم وبسیار خوش آمد او را وگفت حوائج خود را بخواه گفتم حاجت اول من آنستکه اذن دهی نزد اهل وعیال خود روم وقتیکه آمدم همگی گریه وندبه کردند ومأیوس بودند از من وچنان میدانستند که مرا هرگز نخواهند دید گفت ماذونی حاجت دیگر بخواه گفتم عمر امیر المؤمنین گفت دیگر چیزی بخواه گفتم اهل وعیال بسیاری دارم وچشم ما بخوان احسان امیر المؤمنین باز است پس صد هزار درهم بخلعت خود بمن داد ومن نزد اهل وعیال مراجعت کردم وچیزی که برای هارون نوشتم این بود بسم الله الرحمن الرحیم امور الدنیا امران امر لا اختلاف فیه وهو اجماع الامة علی الضرورة

التی یضطرون الیها والاخبار المجمعة المعروض علیها کل شبهة والمستنبط منها کل حادثة وامر یحتمل الشک والانکار وسبیل استیضاح اهل الحجة المنتحلیه من کتاب مستجمع علی تاویله او سنة عن النبی لا اختلاف فیها او قیاس تعرف العقول عدله ضاق علی من استوضح تلک الحجة ردها ووجب علیه قبولها والاقرار والدیانة بها وما لم یثبت المنتحلیه به حجة من کتاب مستجمع علی تاویله او سنة عن النبی لا اختلاف فیها او قیاس تعرف العقول عدله وسع خاص الامة وعامها الشک فیه والانکار له کذلک هذان الامران من امر التوحید فما دونه علی ارش الخدش فما دونه فهذا المعروض الذی یعرض علیه امر الدین فما ثبت لک برهانه اصطفیته وما غمض عنک ضوئه نفیته ولا قوة الا بالله وحسبنا الله ونعم الوکیل

مخفی نماناد در کتاب خمس امامیه منقول است که آنچه در غیر جهادی که با امام یا نایب از قبل او بدست آید از غنایم مخصوص امام است بنا علی هذا این کنیزهائیکه اسیر میکنند از بلاد کفر بدون جهاد شرعی مال اوست پس تصرفی که در آنها شود بدون اذن امام حرام وزنا خواهد بود واولادی که بهم رسد ولد الزنا است یا ولد شبهه ولا اقل خمس آن مال امام وسلطان عادل باشد وچون حقوق آنها داده نشود خلل در اولاد بهم میرسد بلی در احادیث بسیار وارد شده که مناکح همین ها باشند ومتاجر ومساکن که تفسیر آنها در کتب فقهیه مذکور است بشیعیان خود بخشیده اند وایشان را مرخص نموده اند وچون منافی تقیه بود خصوصاً از چنین خبیثی لهذا آن جناب از جواب اغماض فرمود ومطلب دیگر پرداخت بدانکه از برای مباهله انبیا تاثیری است

عظیم که بسبب اتصال نفوس انبیا و اولیاست بروح القدس و تایید خداست آنها را و آن
روح القدس که بعضی جبرئیل دانند و بعضی عقل و هم مؤثر است در عالم عنصری باذن خدا
و انفعال عالم عنصری از روح القدس مثل انفعال بدن عنصری است از روح بچیزهائی که وارد
میشود بر روح از غضب و حزن و فکر در احوال معشوق و غیر ذلک از تحریک اعضا عند حدوث
الارادات والعزائم و انفعال نفوس ناطقه از روح القدس مثل انفعال حواس و سایر
قوای ماست از هیئات ارواح ما پس چون متصل شد نفس ناطقه بروح القدس یا ببعضی
از ارواح سماویه و نفوس ملکوتیه علیا شد تاثیر آنها در عالم ناسوت عنصری در توجهی
پس منفعل میکردند اجرام عناصر و نفوس ناقصه انسانیه از توجه آن بروح القدس بهر چه
آن نبی و ولی اراده فرموده این است بیان آیه مباهله بطور اختصار چون رسول خدا با
نصاری نجران بمدینه تشریف آورده هر دو در حق هم نفرین نمودند ابری آتش بار ظاهر
کرد که دیدند نصاری که بسمت آنها میاید که آنها را بسوزاند چون این کتاب تاریخ
و بعضی مقامها ببعضی از ذکر نکات کفایت کنیم فی البحار نقلا عن کتاب النجوم
للسید ابن طاوس قدس سره باسناده عن محمد بن حسین الرازی که او روایت نموده از
در کتاب نشته الکرام خود که حضرت موسی بن جعفر علیه السلام حاضر ساختند نزد هرون
و گفت هرون مردم شما را ای اولاد فاطمه بعلم نجوم نسبت میدهند و میگویند شما خوب میدانید
آنرا و حال آنکه رسول خدا فرموده که چون اصحاب مرا یاد کنند ساکت شوید و چون قدر الهی
مذکور شود ساکت شوید و از نجوم چون ذکر کنند ساکت شوید و امیر المؤمنین علی اعلم خلایق
بود بنجوم و اولاد او نیز عالمند بعلم نجوم حضرت کاظم فرمود که این حدیث ضعیفی است و
سند آن مطعون است و خدا مدح کرده نجوم را و اگر نجوم صحیح نبود خدا آنرا مدح نمیکرد
و انبیا همگی عالم بنجوم بودند چه حقتعالی در باره حضرت ابراهیم میفرماید و کذلک نری

ابراهیم ملکوت السموات والارض ولیکون من الموقنین و در جای
دیگر میفرماید در مدح نجوم فنظر نظرة فی النجوم فقال انی سقیم و حضرت ادریس
نبی از همه اهل زمان خود عالمتر بنجوم بود و خدا قسم خورد بمواقع نجوم و گفته و انه لقسم لو
تعلمون عظیم و ایضا فرموده والمدبرات امرا یعنی دوازده برج و ستاره های
سیاره و بهتر از علم قرآن بهتر از علم نجوم علمی نیست و تمامی انبیا و اوصیاء و ذریه ایشان
میدانند و ما هم میدانیم اما ذکر نمی کنیم هرون او را قسم داد که در نزد جهال و عوام
ذکر نکند از این علم که او را تشنیع کنند پس گفت مسئله دیگر میپرسم و ترا بخدا قسم میدهم
که مضایقه از جواب آن نکنی گفت بگو گفت بحق قبر و منبر و خویشی که برسول خدا داری
خبر ده بمن که تو پیش از من وفات میفرمائی یا من قبل از تو و میدانم که میدانی این مطلب را
از علم نجوم حضرت امام موسی فرمود امن نما مرا تا بگویم گفت ترا امان دادم گفت من قبل
از تو وفات میکنم و هرگز کذب از من بظهور نرسیده و نخواهد رسید و وفات
من نزدیک است هرون گفت یک مسئله دیگر مانده که بمن باید بفرمائی و ملال بهم نرسانی
فرمود بپرس گفت خبر ده مرا از اینکه میگویند همه مسلمانان غلام و کنیز ما میباشند
و هر کس حقی از ما بر ذمه و گردن آنها بماند و بما نرساند مسلمان نیست حضرت فرمود
هر کس این سخن را بما نسبت داده افترا بسته و اگر چنین بود بیع و شری بر ایشان چگونه
ممکن بودی و حال آنکه ما خود غلام و کنیز میخریم و میفروشیم و آزاد می کنیم و با آنها
نشسته برخواست مینمائیم و از راه مهربانی با آنها فرزند خطاب می کنیم و آنها را
با خود هم خوراک میکنیم بجهة قرب بخدا اگر همه بندگان ما باشند خرید و فروش
آنها چگونه صحیح باشد بلی ما میگوئیم ولایت و دین داری مردم بدست ما است که باید شریعت
و دین خود را مردم از ما اخذ کنند و این جهال از ولایت مالکیت فهمیده اند

وحال آنکه مراد ما از ولایت دین است نظر بآنکه رسول اکرم در غدیر خم فرمود مَن کُنتُ مَولاهُ فَعَلیٌّ مَولاهُ و آنچه میرسانند بما از مال اگر از زکوة و تصدّق باشد نمیگیریم و اگر غنایم و خمس است که بعد از غصب حق ما در سقیفه بنی ساعده دیگر کسی بما نمیدهد و باین جهة محتاج شده ایم بزیر دستان خود که ولایت دینی بر ایشان داریم بلی هرگاه بعنوان هدیه چیزی بجهة ما آورند قبول میکنیم نظر بآنکه رسول خدا فرموده لَو اُهدِیَ اِلَیَّ کُراعٌ لَقَبِلتُ یعنی اگر سر دست گوسفندی از برای من بهدیه آورند قبول میکنیم آنگاه هرون آنحضرت را مرخص فرمود و چون آنحضرت برقه رسید باز دشمنان افترائی چند بر آن حضرت بستند و هرون او را برگردانید و مسموم ساخت و ما بعضی از این روایت را در مقدمه کتاب ریاض المنجّمین با اخبار و احادیث دیگر بر حسن تحصیل علم نجوم بیان کردیم و بیان آیه مبارکه وَکَذٰلِکَ نُرِی اِبراهیمَ مَلَکوتَ السَّمٰواتِ وَالاَرضِ ای القوی الرّوحانیة التی یدبّر الله بها امر السّموات و الارض بدرستیکه از برای هر شیئی قوه ملکوتیه است که حافظ اوست و تدبیر میکند امر او را باذن باری تعالی وَلِیَکونَ مِنَ المُوقِنینَ ای بصّرناه لیعلم و یعرف که نیست مؤثری بجز خداوند تعالی یدبّر باسمائه التی هی ذاته مع کل واحدة من الصّفات فی البحار نقلا عن المناقب که مرویست هرون الرّشید عرض کرد بخدمت حضرت امام موسی کاظم ع که فدک را قبول نما تا بتو بدهم آن حضرت فرمود نمیخواهم هرون التماس نمود که قبول فرما حضرت کاظم ع فرمود نمیگیرم او را مگر با حدود او عرض کرد کجاست حدود او فرمود اگر بگویم حدود او را ردّ نخواهی کرد بر من عرض کرد اگر بفرمائی بحق جدت رسول خدا که ردّ میکنم فرمود حدّ اوّل او عدن است متغیر شد رنگ هرون و بعد فرمود حدّ دوم سمرقند است فارید وجهه و حدّ سیم افریقیه است سیاه شد رنگ هرون و حدّ چهارم سیف البحر و ارمنیه است هرون گفت که برای ما

دیگر چیزی باقی نمیماند بگو که مجلس من نیز از حدود است فرمود که میدانستم که ردّ میکنی ابا میکردم از گفتن آن پس مصمّم شد هرون در قتل آنحضرت بدانکه مقصود آنحضرت خلافت بوده نه باغ فدک و پس از رسول خدا ضبط فدک نیز جهة غصب خلافت بوده فی البحار نقلا عن تفسیر العیاشی عن محمد بن سابق بن طلحة الانصاری که گفت داخل شد امام موسی بهرون پرسید هرون که این خانه از کیست فرمود که این خانه فاسقین است که خداوند فرموده سَاَصرِفُ عَن آیاتِیَ الَّذینَ یَتَکَبَّرونَ فِی الاَرضِ بِغَیرِ الحَقِّ وَاِن یَرَوا کُلَّ آیَةٍ لا یُؤمِنوا بِها وَاِن یَرَوا سَبیلَ الرُّشدِ لا یَتَّخِذوهُ سَبیلاً وَاِن یَرَوا سَبیلَ الغَیِّ یَتَّخِذوهُ سَبیلاً عرض کرد هرون که پس خانه کیست فرمود خانه شیعیان ما است فترة و مال غیر ایشانست گفت پس چرا ایشان نمیآیند بگیرند فرمود گرفته تعمیر نماید و میگیرند مگر با عمیر عرض کرد پس کجا هستند شیعیان تو پس حضرت خواند لَم یَکُنِ الَّذینَ کَفَروا مِن اَهلِ الکِتابِ وَالمُشرِکینَ مُنفَکّینَ حَتّیٰ تَاتِیَهُمُ البَیِّنَةُ عرض کرد پس ما کافریم فرمود شما مثل کسانی هستید که حقتعالی فرموده اَلَم تَرَ اِلَی الَّذینَ بَدَّلوا نِعمَتَ اللهِ کُفراً وَاَحَلّوا قَومَهُم دارَ البَوارِ پس غضب کرد هرون بر آن حضرت بیان آیات آیه اوّل میفرماید خانه فاسقین است که خدا فرموده در وصف آنها که زود باشد که بگردانم از آیات خود و باز دارم آنها را که تکبّر میکنند در زمین بغیر استحقاق بالطبع علی قلوبهم و تفکر نمیکنند و اگر مشاهده کنند هر آیتی که نازل میشود بر وحدانیت من و صدق انبیا ایمان نمی آورند باو و اگر مشاهده کنند راه راست و هدایت را در آن سلوک نکنند و اگر مشاهده کنند راه کج را در او سلوک نمایند یعنی تو ای هرون از جملهٔ اینها باشی

که بغیر استحقاق تجبر کنی و معه که میکویند چرا شیعیان تو نمی آیند بحیرند حضرت آیهٔ مبارکه قرائت
میفرماید که معنای آن این است نبودند آنانکه کافر شدند از اهل کتاب و از شرک آورندکان بازن
ایستادکان از کفر و معصیت تا آنگاه که آمد بایشان حجتی روشن که رسول خدا باشد معنی بینه
رسول خداست یعنی کنون که منفک نمیشوید از کفر و شرک خودتان و تصرف نموده اید خانه را
تا اینکه بیاید و از تصرف شما در آورد و بینه احتمال دارد که قصد آن بزرگوار امام عصر علیه السلام باشد
اما آیهٔ سیم که فرموده بیرون تو از آنها باشی این است که حقتعالی میفرماید برسول خود آیا ندیدی و
نگاه نکردی ای محمد بسوی آنانکه تبدیل کردند نعمت خدا را که انعام کرده بآنها در ازل از هدایت
اصلیه و نور استعدادی که بضاعت نجات است بکفر یعنی بحجاب و ضلالت و تبدیل کردند
آن نور استعدادی را بلذت حسیه فانیه و باقی ماندند در ظلمت دائمه و فرود آوردند پیروان
خود را جهة کفر و ضلالت بدوزخ که بدترین اکنه است از کثرت بعد بحق تعالی
فی الکافی باسناده عن علی بن یقطین که گفت سؤال کرد مهدی خلیفه از حضرت
امام موسی از شراب که آیا از کتاب خدا حرمت آن معلوم میشود یا مخصوص بسنت است و عرض
کرد که میکویند نهی از او در قرآن هست حرمت آن پس فرمود ابوالحسن موسی علیه السلام بلی
شراب حرمتش معلوم است در کتاب خدا مهدی گفت در کدام موضع حرمتش معلوم است
فرمود در قول تعالی که میفرماید انما حرم ربی الفواحش ما ظهر منها و ما
بطن و الاثم و البغی بغیر الحق و اما قول تعالی ما ظهر منها یعنی زنای آشکار و بلند کردن
رایات آنچنانکه میکردند فواحش و فواجر در زمان جاهلیت و اما قوله عزوجل و ما بطن
یعنی نکاح زنان پدر که میکردند در زمان جاهلیت چون پدر وفات میکرد زنان پدر را
میگرفتند پس حرام کرد خدا زنان پدر را و اما قول تعالی که میفرماید و الاثم او خمر است
و میسر که قمار است و اثمهما کبیر چنانچه در جای دیگر میفرماید یسئلونک

عن الخمر و المیسر قل فیهما اثم کبیر و منافع للناس در کتاب خدا اثم نام شراب
و قمار است مهدی رو کرد بعلی بن یقطین که بخدا قسم که فتوی هاشمی فرمود علی بن یقطین گوید گفتم
راست گفتی حمد خدا را که خارج نکرد این علم را از شما اهل بیت بیان معنی آیهٔ مبارکه انما حرم
ربی الفواحش باحتمال اینکه میفرماید این است و جز این نیست که حرام کرده است پروردگار
من آنچیزهائی را که متصف اند بکثرت قبح چون نکاح زن پدر چنانچه فرموده که دال است
بر کثرت رذائل قوهٔ بهیمیه و حرام کرده است اثم را که شراب باشد که باعث از دیاد رذائل
قوهٔ سبعیه است و ستمکاری بناحق را چه اینها صفات نفسانیه باشند که مانعند انسان را
از کمالات انسانی و معنی آیهٔ دوم آنکه میفرماید ای محمد سؤال مینمایند از تو از شراب که از او
پیدا میشود هوا و حب دنیا و قمار که احتیال نفس باشد در جذب حظ بگو در این دو حجاب است
و دوری است از حقتعالی و منافع است از برای مردم در باب معاش و تحصیل لذت نفسانی
ایضاً باسناده عن یعقوب بن جعفر بن ابراهیم
گفت بودم در خدمت ابو ابراهیم موسی بن جعفر علیه السلام در عریض که مرد نصرانی آمد
و گفت من از جای دوری آمده ام و سفر طولانی کرده و مشقت بسیاری کشیده ام
و از خدا سی سال است که استدعا میکردم که مرا به بهترین دینها راهنمائی کند و بعالم ترین
مردم پس کسی را در خواب دیدم نزد من آمد و وصف کرد از برای من که مردی در بالای
دمشق ملیا شد پس رفتم تا خود را باو رساندم و با او مکالمه کردم گفت من اعلم دین
خود ملیاشم و اعلم از من نیز بهم میرسد گفتم مرا راهنمائی نما بکه از تو اعلم میباشد
که حال عادت بسفر کرده ام چون مطلب من عالی است از رنج سفر باکی ندارم و
همه انجیل را خوانده ام و مزامیر داود را دیده ام و بر چهار سفر توریه اطلاع دارم
و ظاهر قرآن را مشاهده کرده ام آن مرد عالم گفت اگر اعلم در دین نصرانیت میخواهی

من باشم و اگر در توریة و دین یهود میخواهی اعلم باطی بن شرحبیل است امروز و اگر اعلم در اسلام و بتوراة و انجیل و زبور و آنچه در کتب آسمانی است که بر انبیا نازل شده میخواهی که کسی دانسته یا ندانسته و در او است بیان هر چیزی و شفاء عالمیان و راحت جان و قلب هر کس که راحت طلبد از او و بصیرت حاصل شود از برای هر کس که خدا خیری از برای او خواسته باشد پس راه نمائی کنم ترا با آن و برو نزد او اگرچه پیاده باشی و اگر عاجز شوی بر زانوهای خود برو و اگر نتوانی بر نشستنگاه خود چون آمدهای زمین گیر برو و اگر باز نتوانی بصورت خود برو گفتم تشویش مکن که قادرترا از آنم که تو تصور کرده هم در بدن هم در مال گفت همین دم برو تا یثرب گفتم نمیدانم یثرب کجاست گفت تا مدینه پیغمبری که از عرب مبعوث شده و اوست پیغمبر عربی هاشمی و چون داخل مدینه شدی سؤال کن از بنی غنم ابن مالک بن نجار که نزد در مسجد پیغمبر ایشان است و ظاهر ساز هیئت نصرانیت و زی و لباس ایشان را و مبادا بزی مسلمانی در آئی که حاکم ایشان بسیار تند میگیرد و خلیفه مسلمانان سخت تر از همه اصرار در اذیت مسلمانان مینماید اگر پیش اینها کسی برود آنگاه سؤال کن از بنی عمرو بن مبذول که در بقیع زبیر است و برو نزد او و از او سؤال کن از موسی بن جعفر و منزل او و آنکه او مسافر است یا در مدینه است اگر مسافر باشد از عقبش برو که آن سفر نزدیکتر است از این مسافتها که طی کرده و خواهی کرد چون او را دیدی با او اعلام کن که مطوان که در علیا غوطه دمشق منزل دارد مرا راه نمائی کرده بسوی تو و سلام بسیار بتو رسانیده و میگوید که بیشتر مناجاتی که با خدا میکنم از او این حاجت را که اسلام مرا در دست تو قرار دهد و این قصه را که میگفت تکیه بر عصای خود داده ایستاده بود بعد از آن عرض کرد که اذن میدهی که دستهای خود را به بندم بسته خود و بنشینم فرمود اذن نشستن میدهم اما نه دست بسته پس نشست و برنس خود را از سر خود انداخت و گفت فدایت شوم اذن میدهی در سخن گفتن فرمود بلی نیامده مگر تو برای همین

نصرانی گفت جواب سلام رفیق مرا میدهی یا نه حضرت فرمود بر صاحب تو این است که خدا او را هدایت کرده است از برای ایمان و اما سلام او در وقتی است که ایمان آورد نصرانی عرض کرد سؤاله دارم فرمود بگو گفت خبر ده از کتاب خدا که نازل شده بر محمد و وصف کرده است او را با آنچه وصف کرده است و فرموده است حم والکتاب المبین انا انزلناه فی لیلة مبارکة انا کنا منذرین فیها یفرق کل امر حکیم تفسیر آن در باطن چیست آن حضرت فرمود اما حم آن محمد است و آن در کتاب هود است که نازل بر او با طریق قلیل الحروف و اما کتاب مبین پس اوست حضرت امیر المؤمنین علی بن ابی طالب و اما لیلة فاطمه زهرا است و فیها یفرق کل امر حکیم یعنی خیر بسیاری از فاطمه بیرون خواهد آمد که همه آنها صاحب حکمت مردان باشند آن نصرانی گفت اول و آخر آن مردان را برای من بیان کن حضرت فرمود چون در اغلب صفات مشترکند در وصف کردن اشتباه واقع میشود و لیکن سیم ایشان را برای تو وصف میکنم آنچه از نسل او بیرون میاید و آن سیم در کتابی که بر شما نازل شده مذکور است و اگر تحریف نکنند و تغییر ندهند او را چنانچه مدتهاست که تغییر و تحریف کرده اند و کافر شده اند نصرانی گفت بخدا قسم که اگر چیزی را بدانم از حضرت تو پنهان نمیکنم و ترا تکذیب نمینمایم و تو خود بهتر میدانی که من در این قول صادقم یا کاذب و خدا این قدر را از فضل و کرم خود بتو عطا فرموده که بخاطر کسی خطور نکرده و هر گاه بخواهند پنهان کنند نتوانند آن حضرت فرمود عجالة از تو چیزی میپرسم که اغلب قاریان کتب سماوی ندانند اسم مادر مریم چیست و در چه چیز نفخ روح در مریم شد و در چه ساعت از چه روز عیسی را زائید و چند ساعت از روز مانده بود نصرانی گفت نمیدانم حضرت فرمود مادر مریم مرثا است بزبان عبری و در زبان عربی وهیبه گویند و روزیکه نفخ روح شد

جمعه بود اول زوال و آن همان روزی است که روح الامین نازل شد بر پیغمبر و مسلمانان عیدی از آن
بهتر ندارند که خدا آنرا تعظیم نموده و محمد او را تعظیم شمرده و فرموده تا آن روز را عید نمایند
و روزیکه مریم عیسی را بزائید سه شنبه بود و چهار ساعت و نیم رفته بود از روز و آن نهر
که مریم عیسی را در کنار آن نهر زائید می شناسی که کدام نهر است عرض کرد نه فرمود نهر
فرات است و بر اطراف آن نهر درخت نخل خرما و انگور بود و بهمین جهت فرات از همه نهرها بهتر است
و اما آن روزیکه مامور شد مریم بانیکه سخن نگوید و قیدوس صدا زد اولاد و اتباع خود را
و او را اعانت کردند و آل عمران بیرون آمدند از شهر که تماشای مریم کنند و آمدند
نزد مریم و باو نگاه میکردند آیا اینها را در کتاب خود دیده عرض کرد بلی در همین تازگی
خوانده ام آنرا فرمود حال خدا ترا هدایت خواهد کرد از مجلس خود برنخواسته
نصرانی عرض کرد اسم مادر من بزبان سریانی چیست و بزبان عربی چه فرمود اسم مادرت
بزبان سریانی عشالیه و نام جد پدری تو عقوریه است و نام مادرت در عربی هیته و نام پدرت
عبد المسیح که عبد الله است در عربی چه عیسی را عبدی نیست عرض کرد راست گفتی اسم
جدم چیست گفت جبرئیل و من او را عبد الرحمن نامیدم چه او مسلمان بود و شهید شد لشکری
از اهل شام بر او غفلة داخل شدند و او را کشتند عرض کرد نام من قبل از کنیه چیست
گفت عبد الصلیب عرض کرد نام مرا چه میگذاری فرمود عبد الله گفت ایمان آوردم
بخداوند عظیم و شهادت میدهم که جز او خدائی نیست فرد و صمد است نه بطوری است که نصاری
گمان میکنند و نه چنانکه یهود میگویند یا سایر مشرکین و محمد بنده و رسول او است بسوی همه
مردم از سیاه و سفید و باو بصیرت یافت هر که یافت و بگمراهی افتاد هر که گمراه شد و پیغمبران
قبل از او اتفاق کرده بر طاعت خدا و خواندند مردم را بحکمت بالغه و دوری از
راه های ضلالت و معصوم بودند از خطا و معصیت و ولی خدا و وصی پیغمبر آخر الزمان

نیر عالم و ناطق بحکمت الهی بود و همه ایشان از آنها که گفتم و نگفتم یاری کنند کان دین خداوندند
و بر امر خیر تحریض و امر مینمودند بکوچک و بزرگ آنها ایمان آوردم پس زنار خود را پاره
کرد و صلیب طلائی که در گردنش بود برید و عرض کرد که مرا مستقر فرما که هر جا صلاح دانی
بروم فرمود برادری داری در اینجا که نیز نصرانی بود و مردی از قوم و طایفه تو از قیس
بن ثعلبه میباشد و او نیز صاحب دولت است با یکدیگر رفیق و مجاور شوید و
من حقوق شما را در دین اسلام منظور خواهم داشت و شما را و انخواهم گذارد گفت
بخدا قسم که من بیچیز نیستم و سیصد اسب و زیاده از آن مادیان و اگذارده ام و هزار
حقوق شما نزد من است گفت تو و لی خدا و رسول و پس مسلمان پاک شد و زنی از
بنی فهر گرفت و مهر او را آن حضرت از صدقات امیر المؤمنین داد و خادم و خانه
باو نیز مرحمت فرمود و در خدمت آن بزرگوار ماند تا بردند آن حضرت را بعد از
بعد از بیرون رفتن آن بزرگوار از مدینه به بیست و هشت روز وفات کرد رحمة الله
علیه بدانکه مکالمه آن حضرت دلالت کرد بر اینکه آن حضرت در دین نصاری
و بکتاب انجیل اعلم بوده چون مرد نصرانی این معجزه طلب کرد بر صحت ولایت
آن حضرت و اینکه دین محمدی بر حق است از اینکه سؤال کرد از نام پدر و مادر
خودش و آن حضرت بعلم غیب فرمود تا آن مرد ایمان آورد اما پاین آیه
مبارکه مذکوره یکی از بطون او آن بود که حضرت بیان فرمود و چون از بطون
استفسار کرد آنحضرت از معنای ظاهر صرف نظر فرموده یکی از معانی
او را ظاهر فرمودند و ظاهر معنی آیه آنکه قسم بکتاب مبین که فرستادیم قرآن را
در شب مبارکی مدرستی که ما هستیم بیم کنندگان بندگان با نزال قرآن و در
آن بیان کرده شود هر کاری که حکم کرده شده است و بعضی از عرفا و محققین چنین

تفسیر نموده اند که لیلهٔ مبارکه بنیه و جسد رسول خدا است بجهة بودن او حادث و مظلم که ساتر است مر نور شمس وجود را و وصف آن بمبارکه بجهة ظهور رحمت و برکتی است از هدایت و عدالت که در عالم بسبب آنحضرت ظاهر شده چنانچه درجای دیگر میفرماید لیلة القدر لأنّ قدره علیه الصلوة والسلام معرفته بنفسه وکماله انّما یظهر بجسده چنانچه معیّن است که معراج آن حضرت بود بجسد مبارکش که اگر جسد نبود لم یکن ترقیه فی المراتب الی التوحید وقرب الحقّ وانزال کتب در آنحضرت اشاره است بسوی انزال عقلیات قرآنی که جامع کل حقایق است وعقل فرقانی که مفصّل مراتب وجود است و مبین تفاصیل صفات و احکام تجلیات او که ممیز معانی اسماء و احکام افعال است که در او بیان شود هر امری که حکم شده است و این تفسیر هم درست باشد چه کتاب مبین یعنی کتابی که آشکار است در او تمام احکام و چیزهای لازمه و این قرآن نتواند بود بلکه چنانچه حضرت موسی بن جعفر فرموده کتاب مبین حضرت امیرالمؤمنین و ائمهٔ طاهرین میشند که تمام احکام در نزد آنها است و در قرآن و در قرآن بسا چیزها هست که نتوان یافت و اما لیله ضرر ندارد تا اویلش بجسد رسول خدا و منافاتی نیست در اینکه هنگام نزول قرآن برسول خدا واقع شده باشد در شبی از لیالی شهر رمضان و آنشب بدین واسطه محترم گردید در لیالی سال و لیله قدر گویند جهة آنکه در او مقدر میشود هر امری که در آنسال واقع میشود برای هر دم از سعادت و شقاوت و کثرت و نعمت و نقصان در او چنانچه در کافی از ائمهٔ طاهرین مرویّ است که میبرند اعمال ناس را نزد امام عصر عجّل الله فرجه در هر لیلهٔ قدری تا آن حضرت ملاحظه فرماید و چون آن حضرت پس از واجب تعالی مفیض وجودات ممکنات و واسطه است بین ممکن و واجب و علمش محیط است بتمام ذرات از ما سوی الله نفس خویش در آن معرفت بجمیع موجودات باشد که در آن سال چه خواهد شد و عبادت در آنشب مقابل است با عبادت هزار ماه چنانچه

مبارکه آن شب است که قرآن بر رسول خدا نازل شد و در اخبار ائمهٔ اطهار وارد شده است که بهتر از هزار ماه حکومت و خلافت بنی امیه است و معین است که یکی از لیالی نوزدهم و بیست و یکم و بیست و سیم ماه رمضان بوده که قرآن بر رسول خدا نازل شده است و آن سه شب لیالی بسیار محترم باشند و احتمال میدهیم که یکی از معانی و بطون آیهٔ قدر این باشد که لیله عبارت از بدن عنصری است یعنی عبادت در دنیا که بمنزلهٔ شب است و شمس روح مختفی در این بدن است بهتر باشد از عبادت در هزار ماه عالم مثال و برزخ چون عالم و موجودات آنجا قابل ترقی نیستند در عالم برزخ هم در ترقی خواهند بود و ترقی مراتب در این عالم و معرفت پیدا کردنش بهتر باشد از ترقی در هزار ماه آنجا چه الدنیا مزرعة الآخرة چنانچه بعضی از شیعیان هستند که صاحب معاصی باشند و چون بعالم برزخ روند پاک شوند و در قیامت معذب نشوند ابداً چنانچه در تفسیر صافی است از حضرت صادق علیه السلام که میفرماید

واللّه ما اخاف علیکم الّا البرزخ وامّا اذا صار الامر الینا فنحن اولی بکم ترجمه میفرماید قسم بخدا که نمی ترسم من بر شما مگر در برزخ و امّا در وقتیکه بگردد امر بسوی ما پس ما اولی هستیم بشما یعنی چون قیامت شد شفاعت شما کنیم و در کافی باسناد خود از حضرت صادق روایت میکند انّه قیل له سمعتک وانت تقول کل شیعتنا فی الجنّة علی ما کان منهم قال صدقت کلّهم واللّه فی الجنّة قیل ان الذنوب کثیرة کبار فقال علیه السلام امّا فی القیمة فکلّکم فی الجنّة بشفاعة النبیّ او وصیّ النبیّ ولکنّی واللّه اتخوّف علیکم فی البرزخ قیل وما البرزخ فقال القبر منذ حین موته الی یوم القیمة ترجمه عرض کردند بخدمت حضرت صادق علیه السلام که شنیدیم فرموده تمام شیعیان ما میروند در بهشت

بر هر چه بوده باشند آنها یعنی هر چه قدر معصیت داشته باشند فرمود حضرت صادق علیه السلام که
راست است آنچه شنیده تمام شیعیان ما در بهشت اند بعد عرض کردند بآن سرور بدر
که گناه کبیره زیاد است فرمود اما در قیامت تمام آنها بهشت میروند بشفاعت پیغمبر و امیر المومنین
ولکن من میترسم از آنها در برزخ عرض کردند کدام است برزخ فرمود از مرگ است تا
قیامت و باین مطلب دلالت دارد آیهٔ مبارکه فیومئذ لا یسئل عن ذنبه انس
ولا جان یعنی پس در قیامت سوال کرده نمیشود کسی از گناهش از آدمی و جن اگرچه
اکثر مفسرین جهة آیه بعد این آیه را چنین توجیه کرده اند که جهة آن است که یعرفون بسیماهم
چنانچه میفرماید یعرف المجرمون بسیماهم ولکن در تفسیر مجمع البیان شیخ
طبرسی است از حضرت رضا علیه السلام است که فرموده در معنی این آیه ان من اعتقد
الحق ثم اذنب ولم یتب فی الدنیا عذب بها فی البرزخ ویخرج
یوم القیمة ولیس له ذنب یسئل عنه یوم القیمة یعنی
اگر شیعهٔ اثنی عشری باشد و منکر ضروریات دین نشود چه حکم او حکم کافر است
پس گناه بکند و توبه نکند در دنیا عذاب میکنند اورا در برزخ و خارج میشود روز قیامت
از قبر و نیست از برای او عذاب از گناهی که سوال کنند از او در روز قیامت و در تفسیر
این آیه مبارکه ابن بابویه قمی قدس سره گوید لا یسئل منکم یعنی از شما شیعه
سوال نمیشود قال معناه من تولی امیر المومنین وتبرء من
اعدائه وامن بالله واحل حلاله وحرم حرامه ثم دخل
فی الذنوب ولم یتب فی الدنیا عذب بها فی البرزخ
ویخرج یوم القیمة ولیس له ذنب یسئل عنه یوم القیمة
پس از این اخبار آنقدر معین شود که آن شیعهٔ که معصیت دارند بعضی از آنها

معذب میشوند در برزخ و همین طور است حال کفار که در برزخ عذاب کشند تا بدرجهٔ ظلمت پیدا کنند
که قابل خلود در کنار باشند چنانچه مومنین حرکت کنند که قابل خلود در نعیم شوند پس ترقی در
تمام عوالم باشد حتی در برزخ و برزخ نیست مگر عالم مثال که بعد از قطع تعلق ناطقه است بدن
عنصری را الی یوم القیمة و فی القاموس برزخ الحاجز بین الشیئین ومن وقت
الموت الی یوم القیمة وفی مجمع البحرین شیخ طریحی است که برزخ الحاجز بین شیئین
والبرزخ فی قوله علیه السلام نخاف علیکم هول البرزخ
هو ما بین الدنیا والاخرة من وقت الموت الی البعث ومن
مات دخل البرزخ پس برزخ بودن ارواح است در بدن مثال و قطع علاقهٔ
آنها از بدن عنصری و معنی آیهٔ مذکوره بمذاق جمعی درست باشد چه این بنده بملاحظه
آنکه این کتاب تاریخ باشد گفتگوی این مطالب را باشارهٔ اکتفا مینماید فی الکافی
باسناده عن یعقوب بن جعفر گفت من خدمت امام موسی کاظم بودم آمد مردی از رهبان
اهل نجران و با او زنی بود پس اذن گرفت فضل بن سواد که آنها مشرف شوند خدمت آن حضرت
فرمود که فردا در دم چاه ام خیر بیایند چون فردا گردید آمدند پس حصیری انداختند و نشستند
پس آن زن مسائل بسیاری پرسید و آنحضرت همه را جواب داد و آن حضرت هر چه فرمود
سوال زن عاجز آمد و مسلمان شد بعد از آن مرد راهب سوال بسیار کرد و آن بزرگوار
جواب فرمود تا آنکه گفت در دین من کسی نبود که اعلم از من باشد تا شنیدم که مردی در
هند است که هر وقت بخواهد در یک شبانه روز میرود به بیت المقدس و بر میگردد بجائی که
دارد در هند پرسیدم کجاست منزل او در هند گفتند سندان و گفتند بمن که او یافته است
اسم اعظم را که آصف بن برخیا وزیر حضرت سلیمان میدانست و بآن آورد تخت بلقیس را
و آن اسمی است که خدا در کتاب شما خبر داده است از آن و ما ها را که صاحبان ادیان

مختلفه میباشیم خبر بوده در کتب انبیا، ما حضرت ابوابراهیم موسی فرمود خدا را چند اسم است
که ردّ نمیشود راهب گفت اسماء الهی بسیار است لکن محتوم از آن هر که سؤال کند با آن خدا را
رد نمیشود هفت است حضرت فرمود کدام یک از آنها را میدانی راهب عرض کرد بحق
آنخدائی که توراة بر موسی و انجیل بر عیسی نازل کرد و او را عبرت بجهة عالمیان و فتنه
بجهة شکر گذارندگان مقرر فرمود و محمّد را برکت و رحمت و علی را عبرت و بصیرت
بجهة خلق خود مقرر فرمود و اوصیا را از نسل محمّد و علی قرار داد که نمیدانم و اگر
میدانستم چه احتیاج بتو داشتم و هرگز از تو نمی پرسیدم و نزد تو نمی آمدم حضرت
فرمود حکایت هندی را تمام کن راهب گفت این اسما را شنیده بودم و معنی و باطن
آنها را نمیدانستم و نمیدانستم چه چیز است و چه قسم باید خواند پس رفتم تا بسندان هند
رسیدم و احوال آن مرد را جویا شدم گفتند در کوهی خارج شهر دیر ساخته است
و در آنجا بسر میبرد و بیرون نمی آید مگر در سالی دو مرتبه و هند بها ادّعا میکردند که
خدا چشمه در دیر او جاری ساخته و بدون مشقت تخم و زراعت و بذر کاشتن برای او
حاصل میرویاند پس رفتم بدر خانه او و سه روز ماندم و در را نمی کوبیدم و چاره او را
نمیتوانستم کرد روز چهارم دیدم ماده گاوی آمد و پستانهای او پر از شیر است بمرتبه
که نزدیک بود بزمین برسد و هیزمی بار آن بود و چون بدر دیر رسید ناگاه خود بخود
در باز شده گاو داخل شد و من از عقب او داخل شدم دیدم آن مرد ایستاده است
و گاهی نگاه بآسمان میکند و گریه مینماید و گاهی نظر بزمین مینماید و میگرید و بگوه مینگرد
و می گرید گفتم سبحان الله نظیر تو در عالم بسیار کم است در این عصر گفت بخدا قسم من
نیستم من مگر حسنه از حسنات مردی که او را پشت سر خود گذارده گفتم که شنیده ام
که اسمی از اسماء الله نزد تو میباشد که در شبانه روز با آن اسم میروی بیت المقدس

و برمیگردی گفت بیت المقدس را می شناسی گفتم بلی بیت المقدس میباشد مگر همین که در شام
میباشد گفت نه این بیت المقدس نیست بلکه بیت المقدس خانه آل محمّد است گفتم من آنچه شنیده
بودم از هر کس همین بیت المقدس شام است گفت او محاریب پیغمبران است و او را حظیرة
المحاریب میگفتند تا آنکه آن فترة ما بین زمان عیسی و محمّد اتفاق افتاد و امتحان خدای بمشرکین
نزدیک شد و نقم الهی در خانوادهٔ شیاطین حلول کرد و تبدیل و تغییر دادند آن نامها را
چنانچه خدا میفرماید ان هی الا اسماء سمّیتموها انتم و آباؤکم ما انزل الله
بها من سلطان گفتم من از ولایت دور آمده ام و دریاها و خشکیها طی کرده ام
و رحمت و غصه و تشویش بسیار بخود راه داده ام بطلب حاجتی که شاید از تو بآن فایض
شوم گفت گمان میکنم که مادر تو بتو حامله نشده بود مگر در هنگامی که ملک کریم حاضر
بوده و پدر تو مقاربت با او نکرده مگر با غسل در حالتیکه طاهر از حیض بوده و در آن ماه
که نطفه تو منعقد شده پدرت سفر چهارم خوانده با نیّتیه عاقبت امر او بخیر شد برگرد
از اینجا و برو تا مدینه محمّد که آنرا طیبه گویند برسی و نام آن در ایام جاهلیّت یثرب بوده
و تا آنجا که رسیدی بقیع و خانهٔ مردان را قصد کن و سه روز در آنجا توقف کن و مرد
پیری سیاه چهره در آن خانه بوریا میبافد و در آن شهر او را خفیف مینامند پس بآن
مرد پیر ملاطفت و مهربانی کن و بگو مرا نزد تو فرستاده است کسی که هر سال نزد تو می آید
و در خانهٔ تو فرود میآید و در آن زاویه اطاقی که چهار عدد چوب در آنجاست فرود
میآید و بتو پیغام داده است که مرا برسان بفلان بن فلان یعنی موسی بن جعفر و او
ترا باو میرساند و من نیز از اوصاف و شمایل او را برای تو نقل میکنم گفتم بعد از آنکه
او را دیدم چکنم گفت بپرس از او معالم دین خود و گذشتگان و آیندگان خود
و از آنچه بود و خواهد بود تا روز قیامت پس حضرت ابوابراهیم موسی بن جعفر

مختلفه میباشیم خبر نموده در کتب انبیاء ما حضرت ابو ابراهیم موسی فرمود خدا را چند اسم است
که رد نمیشود راهب گفت اسماء الهی بسیار است لکن مختوم از آن هر که سوال کند بآن خدا را
رد نمیشود هشت است حضرت فرمود کدام یک از آنها را میدانی راهب عرض کرد بحق
آنکه اوست که توراة بر موسی وانجیل بر عیسی نازل کرد و او را عبرت بجهة عالمیان و فتنه
بجهة شکر گذارندگان مقرر فرمود و محمّد را برکت و رحمت و علی را عبرت و بصیرت
بجهة خلق خود مقرر فرمود و اوصیا را از نسل محمد و علی قرار داد که نمیدانم و اگر
میدانستم چه احتیاج بتو داشتم و هرگز از تو نمی پرسیدم و نزد تو نمی آمدم حضرت
فرمود حکایت هندی را تمام کن راهب گفت این اسما را شنیده بودم و معنی و باطن
آنها را نمیدانستم و نمیدانستم چه چیز است و چه قسم باید خواند پس رفتم تا بسندان هند
رسیدم و احوال آن مرد را جویا شدم گفتند در کوهی خارج شهر دیر ساخته است
و در آنجا بسر میبرد و بیرون نمی آید مگر در سالی دو مرتبه و هندیها ادعا میکردند که
خدا چشمه در دیر او جاری ساخته و بدون مشقت تخم و زراعت و بذر کاشتن برای او
حاصل میروید پس رفتم بدر خانه او و سه روز ماندم و در را نمی کوبیدم و چاره او را
نمیتوانستم کرد روز چهارم دیدم ماده گاوی آمد و پستانهای او پر از شیر است بمرتبه
که نزدیک بود بزمین برسد و هیزمی بار آن بود چون بدر دیر رسید ناگاه خود بخود
در باز شد و گاو داخل شد و من از عقب او داخل شدم دیدم آن مرد ایستاده است
و گاهی نگاه بآسمان میکند و گریه مینماید و گاهی نظر بزمین مینماید و میگرید و میگوید میبینگرد
و می گرید گفتم سبحان الله نظیر تو در عالم بسیار کم است در این عصر گفت بخدا قسم من
نیستم من مگر حسنه از حسنات مردی که او را پشت سر خود گذارده گفتم که شنیده ام
که اسمی از اسماء نزد تو میباشد که در شبانه روز بآن اسم میروی به بیت المقدس

وبرمی گردی

یک چشم مشاهده کنند پس حاجب گفت که باو کار زیاد داشته و هر قدر رسید طواف
مینمود اعرابی در پیش هرون طواف میکرد پس هرون که حجر الاسود را ببوسد اعرابی سبقت
گرفت و بوسید پس هرون رفت در مقام ابراهیم نماز کند اعرابی پیش روی او ایستاد و نماز
کرد و چون هرون از نماز فارغ گردید اعرابی را طلبید حاجب گفتند بیا نزد امیر المؤمنین
اعرابی گفت مرا احتیاجی باو نیست که بروم نزد او و اگر او احتیاج بمن دارد اولی است از آنکه برخیزد
و بیاید هرون گفت راست میگوید برخواست و آمد نزد او و سلام کرد بر او اعرابی جواب سلام
داد هرون گفت اذن میدهی که بنشینم ای اعرابی گفت مکان نه از من است و نه از تو که
اذن بدهم بلکه خانه خداست که قرار داده از برای بندگان خود اگر میل داری بنشینی
بنشین و اگر خواهی برو پس هرون نشست و گفت وای بر تو ای اعرابی با این حالت
مزاحم ملوک و سلاطین میشوی و اینطور ایشان را اذیت میکنی گفت بلی من آنم که باید از من بشنوند
و متحمل شوند هرون گفت از تو سوال میکنم و اگر عاجز شدی بتو اذیت میکنم اعرابی گفت
این سوال از روی مکابره و عناد است یا از روی استرشاد و تعلم هرون گفت سوال
متعلم است اعرابی گفت پس بنشین چنانچه نزد استاد می نشینند که چیزی یاد بگیرند و بپرس
و حال آنکه در روز قیامت مسئولی و از تو احوال رعیت پرسند هرون برخواست و در
جلو اعرابی نشست و گفت بگو بدانم آنچه بر تو واجب است چیست اعرابی گفت یکی و پنج
و هفده و سی و چهار و نود و چهار و یکصد و پنجاه و سه بر هفده و از دوازده یکی
و از چهل یکی و از دویست پنج و از همه دهر یکی و یکی بیکی هرون خندید و گفت من
سوال فرایض از تو میکنم و تو با من حساب یک و دو میکنی اعرابی گفت مگر نمیدانی
که همه شریعت موقوف بر حساب است و اگر چنین نبود خدای تعالی روز حساب برای آنها
قرار نمیداد و ان کان مثقال حبة من خردل اتینا بها و کفی بنا

محاسبین

حاسب بین هرون گفت معنی اینها را که گفتی بیان کن والا گردنت را میزنم در همین جا
بن مرده و صفا حاجب گفت یا امیر المؤمنین بخش اورا بحق خانهٔ خدا و خدا اعرابی بخندید
هرون پرسید از چه چیز خندیدی اعرابی گفت تعجب کردم از شماها و ندانستم کدام یک
جاهلتر بید آنکه اجل رسیده را بخشند کی میخندیا آنکه اجل نرسیده را تعجیل در رسیدن او مینماید
هرون گفت زود بگو معنی آنچه گفتی اعرابی گفت آنکه گفتم فرض یکی است آن دین اسلام است
و بنای آن بر پنج نماز است که هفده رکعت است و سی و چهار سجود و نود و چهار تکبیر
و یکصد و پنجاه و سه تسبیح است و اینکه از دوازده یکی روزهٔ ماه رمضان است از دوازده ماه
و از چهل یکی زکوة چهل اشرفی یک اشرفی شود و پنج در هم از دویست درهم است و از
همه دهر یکی یعنی در عمر یکبار حج واجب است و یکی بیکی قصاص نفس است که هر کس نفسی کشیرا
بکشد او را بکشند النفس بالنفس هرون را بسیار خوش آمد و بدره زری باو داد و گفت
خوب گفتی اعرابی گفت این بدره را بچه جهه مستحق شدم بسخن یا بسؤال کردن هرون گفت بسخن
گفتن اعرابی گفت پس از تو مسئله سؤال میکنم اگر گفتی از خودت باشد و آنرا تصدق کن بفقرا
در این مکان شریف و اگر نگفتی بدره دیگر علاوه نما تا تصدق نمایم بفقرا طایفه خود هرون
امر کرد تا بدرهٔ دیگر حاضر ساختند و گفت بپرس اعرابی گفت بگو که خنفسا هنگامی که
از درش بیرون میاید او را شیر میدهد یا خوراک دیگر باو میدهد هرون حیران شد و در غضب
رفت و گفت وای بر تو ای اعرابی از مثل من کسی چنین مسئله ها میپرسد گفتم شنیدم از
کسی که شنیده بود از رسول خدا که فرمود هر کس والی شود بر جماعتی خدای تعالی باندازه
عقل ها و عطا میکند بقدر عقل همه رعیت و تو امام امتی و واجب است هر چه از تو سؤال
کنند از دین و فرایض و غیره بدانی هرون گفت خدا ترا بیامرزد بیان کن برای من
آنچه سؤال کردی و هر دو بدره از تو خواهد بود اعرابی گفت حیواناتی چند خدا ایجاد

کرده است که خلق ایشان ساعة بساعة میباشند از غیر دم و از خاک متکون میشوند و همینکه از شکم مادر جدا میشوند
نه شیر بآنها میدهد و نه چیزی بدهان آنها میگذارد و بلکه معیشت آنها از خاک است هارون گفت
مبتلی نشده است احدی بمثل این مسئله و اعرابی دو بدره زر را برداشت و برفت هرون نظر میکرد
که جمعیتی در دنبال او افتادند تعجب نمود پرسید این که بود گفتند این موسی بن جعفر است گفت
سزاوار است اینکه بوده باشد مثل این مرد اولاد پیغمبر صلی الله علیه و آله بدانکه فرمایش آن
حضرت از اینکه فرموده اگر اجل من رسیده وساطت بیحاصل است و اگر نرسیده مرا چه تو اند گشت
از جهة قضا و قدر است یعنی بسته بتقدیر الهی است که اگر مقدر شده کشته میشوم و اگر نشده نمیشوم
و فهم قضا و قدر از جمله مسایل مشکله است و ما بنوع اختصار بیان کنیم و آن این است که وجود واجب
الوجود علت جمیع موجودات است یعنی وجود واجب مشتمل بر جمیع وجودات است و او عالم است
بذات خود بعلمی که عین ذات مبارکش است پس عالم است در مرتبهٔ ذات بجمیع موجودات بعلمی که عین
ذات اوست و این علم را علم اجمالی گویند و این علم است سبب علم تفصیلی و چون معلول اول که حقیقة
نور محمدی باشد و اسطهٔ فیضان وجود جمیع موجوداتی است که بعد از اوست پس او هم وجودش مشتمل است
بر جمیع وجوداتی که بعد از اوست و گاهی لفظ قضا و قدر بحسب علم اطلاق کرده اند و گاه بحسب وجود
و چون در علم اطلاق کرده شود مراد از لفظ قضا علم اجمالی بسیط است که عین ذات واجب
الوجود است و مراد از قدر صور علمیه مفصله و چون در وجود اطلاق کرده شود مراد از قضا
معلول اول است که مشتمل است اجمالاً بر تمام موجودات ما بعد که مسمی است بام الکتاب
و روح العالم و عقل الاول و مراد از قدر اعیان موجودات کلیه و جزئیه متحققه در خارج است
علی سبیل التفصیل و بهر تقدیر قدر تفصیل قضا باشد و حق آنست که قضا و قدر در وجود اطلاق
کرده شود زیرا که قضا و قدر اعتباری باشند مر اشیا را باعتبار تعلق فاعلیت واجب الوجود
باشیاء و علم ظهور و انکشاف اشیاء است و در این رفته اند بعضی از صوفیه و محققین چنانچه

نکته

شیخ عبد الرزاق کاشانی در تاویلات گوید در ذکر مراتب غیب و تاویل آیهٔ و عنده مفاتح الغیب
ثم غیب عالم الارواح و هو انتقاش صورة کل ما وجد و سیوجد من الازل و الابد فی العالم
الاول العقلی الذی هو روح العالم المسمّی بامّ الکتاب علی وجه کلّی و هو القضاء و القدر
الالهی الذی هو تفصیل قضائه و علّامه المحققین و امام المدققین نصیر الدّین طوسی قدّس
سرّه در شرح اشارات در معنی قضا و قدر فرماید فاعلم انّ القضاء عبارة عن وجود جمیع
الموجودات فی العالم العقلی مجتمعة و مجملة علی سبیل الابداع و القدر عبارة عن وجودها
فی موادها الخارجیّة بعد حصول شرایطها مفصلة واحد بعد واحد کما جاء فی التنزیل
فی قوله عزّ و جلّ وان من شیءٍ الّا عندنا خزائنه و ما ننزّله الّا
بقدرٍ معلوم این بود بیان قضا و تقدیر لکن لفظ قضا را معانی متعدد است
و در کلام الهی همه جا بمعنی حتم نباشد بلکه چندین معنی دارد یکی بمعنی علم است چون قول
تعالی الّا حاجة فی نفس یعقوب قضاها یعنی علمها و یکی بمعنی حکم است
چون قول تعالی یقضی بالحق یعنی یحکم بالحق و یکی بمعنی خلق و ایجاد است چون قول
تعالی فقضیهن سبع سموات یعنی خلقهن و یکی بمعنای اظهار و اعلام است
چون قول تعالی وقضینا الی بنی اسرائیل فی الکتاب وقضینا الیه
ذلک الامر یعنی اعلمناه و یکی بمعنی قول است چون قوله تعالی والله یقضی بالحق یعنی
یقول الحق و یکی بمعنی حتم است چون قوله تعالی فلمّا قضینا علیه الموت یعنی حتمنا و یکی
بمعنی امر است چون قول تعالی وقضی ربک الّا تعبدوا الّا ایاه یعنی امر ربک
و یکی بمعنی فعل است چون قول تعالی فاقض ما انت قاض یعنی افعل ما انت
فاعل و یکی بمعنی فراغ است از شیء چون قول تعالی قضی الامر الذی فیه تستفتیان
یعنی فرغ و بمعنی اتمام است چون قول تعالی ایّما الاجلین قضیت فلا عدوان علی

یعنی اتممت پس نباید هر جا لفظ قضا آمد بمعنی حتم گرفت چنانچه ظاهر گردید امّا آنکه امام علیه السلام
بیرون فرمود از عدم وقوع قتلش جهة قضای حتم بوده فی البحار روایت کند فاضل
مجلسی قدس سره که وقتی امام موسی علیه السلام داخل شد بقریهٔ از شام و وارد غاری
گردید در کوه و در آن غار راهبی بود از نصاری که سالی یکبار موعظه میفرمود مردم را
در یکروز که از غار بیرون میآمد پس چون نظر راهب بامام موسیٰ افتاد در دل راهب
هیبت و رعبی بهم رسید گفت کیستی تو آیا غریبی فرمود بلی عرض کرد از دین عیسی هستی
یا نه فرمود نیستم از اهل دین عیسی نصاری عرض کرد از دین مرحومه حضرت فرمود بلی
عرض کرد آیا از حکمای آنها هستی یا از جهال فرمود از جهال نیستم عرض کرد چگونه است
طوبی که اصل او نزد ما در خانهٔ عیسی است و در نزد شما در خانهٔ محمّد و شاخهای آنها در
خانه‌ها است فرمود مثل آن در دنیا آفتاب است که در آسمان است و روشنی او در همه جا است
راهب عرض کرد در بهشت طعامی است که اگر بخوری از آن هر قدر کم نمیشود حضرت فرمود
مثل آن در دنیا چراغ است که هر چند چراغ ازاو روشن کنی از شعله او کم نمیشود عرض کرد
در بهشت ظلی است ممدود فرمود مثل آن در دنیا وقت آن چنانی است که قبل از طلوع آفتاب
که کل او ظل ممدود است کقوله تبارک و تعالی الم تر الی ربک کیف مدّ
الظل عرض کرد چه چیز است در بهشت که میخوری آنرا نه بول دارد و نه غایط فرمود
مثل آن در دنیا طفل است در رحم مادر راهب عرض کرد اهل بهشت را خدامی است که
میآورند برای مردم اهل بهشت هر چه را که اراده میل آنرا دارند بدون آنکه بگویند بیاور
حضرت فرمود در دنیا هر وقت انسان احتیاج دارد بچیزی میفهمند اعضای آن و
می‌شناسند آنچیز را که طالب است بدون اینکه امر بکند راهب عرض کرد کلید بهشت
نقره است یا طلا فرمود زبان بنده است که بگوید لا اله الّا الله عرض کرد راست

فرمودی و اسلام آورد با جماعتی از نصاری که با او بودند اینها فی العباد فضل مجلسی نقل کند
که ابو حنیفه گفت دیدم حضرت ابو ابراهیم موسی بن جعفر را در هنگامیکه طفل بود
در دهلیز خانه حضرت صادق علیه السلام عرض کردم کسی اگر بخواهد بکند حدث و بول و غیره
باشد کجا برود پس نگاه بمن کرد و فرمود برود پشت دیواری که نه بیند کسی او را و محفوظ
باشد از چشم و دوری بجوید از دم نهرها و دم درختهای میوه و دم راه های مردم و رو را
و رو بقبله و پشت بقبله نه نشیند بعد بهر طور که خواهد بنشیند چون این شنیدم خیلی تعجب
کردم از این قول و بزرگ آمد در چشم من عرض کردم جعلت فداک معصیت از کیست نگاهی
بمن فرموده گفت بنشین تا خبر بدهم تو پس نشستم فرمود معصیت لابد است از اینکه یا از پروردگار
باشد یا از بنده یا از هر دو پس اگر بوده باشد از خدا که او کرده باشد پس خدا اعدل
و انصف از این است که ظلم بکند بنده خودش را و بجهنم ببرد و بگیرد تقصیر از او بچیزی
که نکرده و اگر بوده باشد از هر دو پس خدا شریک است و سزاوار آنست که با انصاف
حرکت کند با بنده ضعیف خودش را که خودش هم کرده اذیت به بنده برساند و او
که عیا شد از بنده به تنهائی که خدا قرار داده است از برای او ثواب و عقاب
و جهنم و بهشت پس گفت ابو حنیفه ذُرِّيَّةً بَعْضُهَا مِنْ بَعْضٍ وَاللَّهُ
سَمِيعٌ عَلِيمٌ بدانکه معاصی تماماً از جانب بنده کان است چنانچه آنحضرت
فرموده و مذهب محققین از صوفیه و حکما و فقهای امامیه رضوان الله علیهم بر
این است که افعال عباد مخلوق عباد بی واسطه و مخلوق باری تعالی هستند بواسطه
نه قائلیم بجبر نه بتفویض بلکه قائلیم بامر بین الامرین و این مسئله جبر و تفویض و امر بین
الامرین از غوامض مسائل است که عقول از ادراک آن عاجز است و بیانش آنست که
جبر بر چهار قسم است اول جبر کلی و آن عبارت است از افاضه وجود بما هو موجود

بر هیاکل ماهیات امکانیه و اعیان ثابته موجودات طراً و در این کسی از محققین را خلافی نیست
و همگی معتقدند که افاضه وجود بر ماهیت هر موجودی مستند بذات مقدس باری تعالی است
و لا مؤثر فی الوجود الا الله افاضه وجود از ذات مقدس اوست بموجودات با قطع نظر از
خصوصیت هر فرد فرد از موجودات سعادت و شقاوت را و این جبر کلی صحیح است و
این است که شیخ محمود شبستری در گلشن راز میفرماید بیت هر آنکس را که مذهب غیر جبر است
نبی فرمود کاو مانند گبر است و تأثیر واجب الوجود در این افاضه در تمام موجودات
چون ترشح طلاقی آب است مر نباتات را زیرا که در بستان که هم نیشکر و گل و هم حنظل و خار
باشد آب تربیت هر دو را بتساوی مینماید آب را خصوصیت خاصه مطلقا با گل و نیشکر
و عداوت با خار و حنظل نباشد و شیرینی و لطافت نیشکر و گل و تلخی و بدی حنظل مستند
بآب است اما بتربیت مطلقه نه خاصه دوم جبر تعینی است و آن عبارت است از متعین
گردانیدن موجودات بتعین خاص و صورت مخصوصه هر یک را لوازم شخصیه است از خیر و شر
و مادامی که با آن تعین متعین و با آن صورت مصور است ممتنع است که از او خلاف آن صادر
شود مثلا ماهیت نار را بیک صورت معینه مصور گردانیده که ظاهر نگردد از آن مگر حرارت
و احراق و مجبور است بر همین خاصیت و لوازم عناصر ثلثه دیگر از ان ممتنع است و این قسم
جبر هم در موجودات ضروری و بدیهی است و در این قسم هم حرفی نیست سیم
جبر تخلقی است و آن عبارت است از اینکه شیئی که موجود است بوجود معین و خصوصیت مخصوص
چون آب برودت را بواسطه اشیاء خارجه مجبور کرده متخلق باخلاق ضد خود چنانچه آب
بسبب نار متخلق باحراق او میشود یا آتش بسبب تأثیر نفس ولی کامل چون ابراهیم خلیل خان
سرد میشود که آب بان سردی نیست و در این قسم هم حرفی نیست چهارم
جبر جزئی است و آن مذهب تمام اشاعره است از اهل سنت و آنها فعل بنده را مخلوق خدا

دانند بواسطه و اختیاری حتی احراق نار را فعل بواسطهٔ حق دانند و کذلک تبرید ماء را و آب
و آتش را اسباب عادیه خوانند و گویند عادت الله جاری شده که احراق ثوب در وقت مماسّهٔ
نار شود بدون اینکه نار را در آن مدخلیت باشد در احراق و در افعال عباد فرق مابین اضطراری
و اختیاری بمجرد مقارنت اراده و عدم آنست بی مدخلیتی و مقارنت اراده را کسب نامند
و افعال بندگان را مکسوب بنده و مخلوق خدا و بی واسطه و بطلان این مذهب چنان
آشکار است که معتزله بر آنها خندند چنانچه یکی از معتزله بجبری گفت که فعل حق از کیست
گفت از خداست گفت محق کیست گفت خدا گفت باطل فعل کیست گفت خدا گفت مبطل
کیست جبری لال شد و اشاعره قائل بحسن و قبح عقلی نباشند و گویند روا باشد که انبیا
در جهنم روند و اشقیا در بهشت و از مذهب آنها در این مقوله جبر جزئی ثواب و عقاب
بندگان بی جهت باشد چه آنها مجبورند در افعال و بر آنها ارادی نیست و کسی بر آنها بحث
کرد از قول تعالی قَدْ أَفْلَحَ مَنْ زَكَّاهَا وَقَدْ خَابَ مَنْ دَسَّاهَا کسیکه خایب شده کیست
جبری عاجز ماند و عجب اینکه اعتقاد کردند بر اینکه اعتقاد آنها مطابق است با اعتقاد
صوفیه و حال اینکه محیی الدین عربی در باب نود دهم از کتاب فتوحات مکیه میگوید کسی که رفع
اسباب و وسایط مینماید بی ادبست نسبت بخدا پس کسی که معزول کند کسی را که خدا او را صاحب اختیار
کرده بتحقیق که سوء ادب رفتار نموده و دروغ گفته و این والی را عزل نموده و اما معتزله از اهل
سنت بتفویض محض رفته اند و گویند افعال عباد تفویض بعباد است بغیر مدخلیتی از حق تعالی و این
مذهب مبنی است بر اینکه ممکن در مرتبه امکان بی اینکه واجب شود بغیر موجود شود و این طایفه خدا را
عزل کرده اند و تمام حرکات را بسته باراده و میل خود دانند و در هر دو طبقه از ائمه طاهرین
اخبار ذم وارد شده چنانچه در کتاب توحید صدوق است باسناده عن الصادق علیه السلام
قال اِنَّ النّاسَ فِی القَدَرِ عَلیٰ ثَلٰثَةِ اَوجُهٍ رَجُلٌ یَزعَمُ اَنَّ اللهَ عَزَّوَجَلَّ اَجبَرَ النّاسَ عَلَی المَعاصِی فهذا

قد ظلم الله فی حکمه فهو کافر و رجل یزعم ان الامر مفوض الیهم فهذا قد اوهن الله فی سلطانه
و هو کافر و رجل یزعم ان الله کلف العباد ما یطیقون و لم یکلفهم ما لا یطیقون و اذا احسن حمد الله
و اذا اساء استغفر الله فهذا مسلم بالغ و ایضا از محمد بن عجلان است که گفت عرض کردم
بحضرت صادق که آیا پروردگار تعالی تفویض کرده است امورات را بمردم فرمود الله اکرم من
ان یفوض الیهم قلت فاجبر الله العباد علی افعالهم فقال الله اعدل من ان یجبر عبدا علی
فعل ثم یعذبهم علیه و ایضا از مفضل بن عمر روایت که گفت فرمود حضرت صادق لا جبر
و لا تفویض و لکن امر بین امرین قال قلت و ما امر بین امرین قال مثل ذلک مثل رجل رأیته
علی معصیة فنهیته فلم ینته فترکته ففعل تلک المعصیة فلیست حیث لم یقبل منک فترکته
انت الذی امرته بالمعصیة ترجمه جبر و تفویض درست نباشد و آنچه مذهب حق است
مذهب امر بین امرین است مفضل گوید عرض کردم چه باشد آن فرمود مثال آن مثل مردیست
که ببینی تو او را بر معصیتی که دارد معصیتی میکند و نهی کنی او را از معصیت و مرتکب باشد
و قبول نکند و مشغول شود بمعصیت پس تو هم او را ترک نمائی و او هم معصیت را بکند
و نیست در این هنگامیکه قبول معصیت ننموده از تو و ترک کردی تو او را تو کسی باشی
که او را بمعصیت وا داشته باشی بلکه از خود او صادر شده و ایضا باسناده عن الصادق
علیه السلام که فرمود جدم رسول خدا فرمود من زعم ان الله تبارک و تعالی یامر بالسوء
و الفحشاء فقد کذب علی الله و من زعم ان الخیر و الشر بغیر مشیة الله فقد اخرج الله من
سلطانه و من زعم ان المعاصی بغیر قوة فقد کذب علی الله و من کذب علی الله ادخله
النار و ایضا از حضرت رضا روایت کرده که فرمود من قال بالجبر فلا تعطوه من الزکوة
و لا تقبلوا له شهادة ان الله تبارک و تعالی لا یکلف الله نفسا الا وسعها و ایضا مرویست
که حسن بن علی الوشا گفت عرض کردم بحضرت رضا الله فوض الامر الی العباد قال الله

اعز من ذلک قلت فاجبرهم علی المعاصی قال الله اعدل و احکم من ذلک و ایضا فرموده
من قال بالتشبیه و الجبر فهو کافر مشرک و نحن منه براء و حضرت امیر المؤمنین میفرماید
لا تقولوا وکلهم الله الی انفسهم فتوهنوه و لا تقولوا اجبرهم علی المعاصی فتظلموه و لکن
قولوا الخیر بتوفیق الله و الشر بخذلان الله و کل سابق فی علم الله و علم حق تعالی
بصدور سیئه از عباد سبب صدور نمیشود چنانچه تو علم داری برانکه فردا آفتاب
طالع و غارب شود و علم تو سبب طلوع و غروب نیست بلکه سبب او حرکت فلک است
و هر کاری که از عباد سر میزند بقضا و قدر است چنانچه شیخ صدوق از حضرت
رسول روایت کند که فرمود قال تعالی من لم یرض بقضائی و لم یؤمن بقدری
فلیلتمس الها غیری و کیفیت هر قضا و قدر حتمی نباشد چنانچه ثقة الاسلام کلینی قدس سره
فرماید که سؤال کردند از حضرت امیر المؤمنین علیه السلام پس از مراجعت از جنگ صفین
که آیا این جنگ ما بقدر و قضای الهی بوده آنحضرت فرموده قسم بخدائی که دانه را
بشکافت و نبات را برویانید و مردم را حیات بخشید که هیچ قدمی برنداشتیم
و بر هیچ بلندی صعود نکردیم و از هیچ نشیبی فرود نشدیم جز آنکه بقضا و قدر
الهی بوده آنمرد عرض کرد پس مرا نزد خدا اجری نیست زیرا که مارا قضا و قدر
کوچ داد و باین کار واداشت حضرت فرمود خداوند اجر شما را زیاد کرد
چه امام خویش را اطاعت کردید و در حرکت و سکون حالی بهم نرسانیدید و در آن
امر مجبور نبودید عرض کرد چگونه مجبور نبودم و حال آنکه بحکم قضا و قدر
رفتیم حضرت فرمود شاید از قضا و قدر چنین دانسته که قضای لازم و قدر حتم است
اگر چنین باشد ثواب و عقاب باطل شد و امر بمعروف و نهی از منکر غلط باشد
نیکوکار را چه تعریف و بدکار را چه تکذیب این سخن برادران بت پرستان و لشکریان

شیطان و جماعت قدریه و مجوس این امت اند ظاهر آیات قرآنی دلالت بر جبر و تفویض و امر بین
امرین هر سه دارد اما دلیل جبریان قوله تعالی الله خالق کل شیء تضل بها من تشاء و تهدی
من تشاء و ما رمیت اذ رمیت و لکن الله رمی و الله خلقکم و ما تعملون اما دلیل مفوضه قوله
تعالی ذلک بان الله لم یک مغیرا نعمة انعمها علی قوم حتی یغیروا ما بانفسهم و قوله تعالی
من یعمل سوء یجز به و لیس للانسان الا ما سعی پس گوئیم مذهب حق مذهب محققین علمای امامیه
و جمهور حکماست که گویند فعل عباد مخلوق خود شان بی واسطه و مخلوق خداست بواسطه
مانند سایر موجودات نظر بسایر اسباب و علامه طوسی نصیر الدین قدس سره در شرح
رساله علم امر بین امرین را که در احادیث ائمه طاهرین است بهمین نوع معنی فرموده
که درک اینمعنی بسته بذکر مقدمه ایست و آن این است که وجود خیر محض است و عدم شر
محض زیرا که چون تأمل کنی دریابی که هر چه گفته میشود از برای او خیر میابی او را وجود
و نقیض او را که شر است عدم مثلا هر چه نسبت بوجود است خیر است و هر چه منسوب به
عدم است شر است نظر کن در قتل که شر عظیم است شریت او باعتبار چیزی است
که متضمن است مر عدم را زیرا که انسان معلوم است باید صاحب قدرت باشد و الا
نقص اوست و شمشیر بحالش برندگی است که اگر نباشد نقص اوست و اعضای انسان نیز
باید از اعصاب و عروق و لحم باشد که توان قطع کرد اگر از آهن باشد نقص اوست
پس خیر است و شر نیست کردن عضوی است از اعضای او که عدم باشد مثال دیگر مرد باید
آلت مردی داشته باشد و الا ناقص است چه از او اولادی نشود و لذت جسمانی
نبرد و در زن هم اگر شهوت مشهور نباشد نقص است پس هر دو خیر محض است و زنا که مذموم
و عمل بدی است جهت آنست که نظام عالم و قانون نبوی معدوم میگردد و عدم عصمت
هر دو از زن و مرد پس عدم است که شر است پس فی الحقیقه هر چه هست خیر است اگر

شرّی از او ظاهر نشود به نسبت است مثلاً برف خیر محض است جهة حفظ زرعت و رویندن
نباتات و چرای قوات که اگر نباشد نوع انسان از میان رود پس اگر یک نفر در بیابان از
سرما بمیرد خیریت آنها از میان نمیرود و اگر دست یکی بسوزد خیریت آتش از میان نرود

مثنوی پس بد مطلق نباشد در جهان   بد به نسبت باشد این را هم بدان

و ذکر شده که
جمیع موجودات و اعتقد بقضا و قدر الهی و از جمله موجودات بحسب ظاهر شروری است
که وقعت در عالم و شر هم بر دو قسم است شر بالذات و بالحقیقه که او عدم صرف است
و او نقیض وجود است و موجود نباشد اصلاً و شر بالعرض و بالاضافه و آن نیست
مگر اسباب عدم پس هیچ موجودی شر مطلق نتواند شد بلکه اگر بوجهی شر است بوجهی
خیر است و با وجهی که شر است مجعول بالذات نباشد بلکه بالعرض باشد و اشیاء بحسب خیر
و شر بر پنج قسمند اول آنکه در او خیریت نباشد اصلاً دوم اصلاً شریت در او نباشد
سیم خیر و شر در او متساوی باشند چهارم خیر غالب باشد پنجم شر غالب باشد پس از خیر
از باریتعالی که خیر محض است وجود صرف شر محض که عدم باشد خلق نشود و قسم
سوم و پنجم هم نتواند خلق شد چه هر موجودی که مشتمل باشد بر جهات خیر و شر البته
خیریتش غالب باشد نظر بنظام کل **بیت**

پیر ما گفت خطا بر قلم صنع نرفت   آفرین بر نظر پاک خطا پوشش باد

پس شر در واقعه در عالم نظر بنظام کل قلیل باشد
بسیار یش نسبت بعضی شرور در بعضی اوقات برای بعضی انواع کائنات بشکل موجودات
قیاسی است حقیر پس چون عالم کائنات از لوازم نظام کل است و شرور واقعه در او
از لوازم وجود کائنات هر آینه ترک شرور قلیله مستلزم ترک کائنات باشد
و ترک کائنات مستلزم ترک نظام کل که خیر محض است و ترک خیر محض بسیار جهة شر
قلیل از حکیم بصیر صادر نشود پس ضرری ندارد دخول شرور قلیله در قضا و قدر الهی بالعرض

نظر بنظام کل پس گوئیم قدرت و اختیار از برای بندگان ثابت و تمکن در افعال بجهة آن مبذول است
و تصرف در قوای ادراکیه مثل قوة سمعیه و بصریه و اعضای تحریکیه از قبیل دست و پا کیف شاء
و متی شاء بسوی او مفوض است و علم بوجوه نفع و ضر و خیر و شر از قبل باریتعالی است و این مبادی
قوای قریبه خلق شده اند از برای آنکه موجب افاعیل و حرکات و مقتضی آثار و تبعات وی گردند
و این مبادی را باری تعالی خادم قلب و مسخر آن گردانیده است و بدانکه جمیع اشیاء
هم صادرند از ذات مقدس الهی و او عالم است بصدور آنها و مؤثر اوست در تمام اشیاء
و اوست که وجود دهندهٔ موجودات است پس افعال مخلوق ما هستند بواسطه و مخلوق
او باشند بواسطه اگر جبری گوید چه فرق است میان اینکه فاعل ثواب و عقاب
خود فاعل بواسطه فعل باشد یا بواسطه علی ای حال منتهی میشود بعلم و مشیت و قضا و قدر
الهی جواب گوئیم در صورت فاعلیت بواسطه وعد و وعید را اثری در صدور فعل اصلاً متصور
نشود و در صورت فاعلیت بواسطه وعد و وعید از اسباب متوسطه و وسایط
وجود فعل باشند اگر گویند با وجوب اختیار اختیار را چه اثر جواب داده شده است با اثر
اختیار همین بس که فعل با آن اختیاری شود نه اضطراری چه فعل اختیاری آن باشد که سبب
مبداش اختیار باشد اگر گویند چون فعل واجب شود ایجاب لازم آید جواب داده شده
که مراد از ایجاب اگر وجوب فعل است نه باختیار لزومش ممنوع و اگر مراد وجوب فعل است
بسبب اختیار چه قصور اگر گویند چون فعل قبیح واجب است از غیر بنده بنده را چه گناه
جواب داده اند که گناه بنده همین قدر بس که قبیح باختیار او صادر شده چه مراد از
گناه فعل قبیح است و باختیار صادر شود اگر گویند نفس فاعل چون موجب و مقتضی اراده
فعل قبیح باشد و وجود نفس فاعل هر آینه مستند است بغیر پس عقوبت بر آن قبیح
باشد جواب داده اند عقوبت نظر به بنده شر باشد نه قبیح چه صدور شر مطلقاً قبیح نیست

چه شر هرگاه لازم خیر کثیر باشد ترکش قبیح است اگر پرسند سبب چیست که بیم عقاب در بعضی از
مردم باعث انزجار آنها از قبیح شود و در بعضی نشود جواب داده شده است که سببش اختلاف
استعداد نفوس باشد که ناشی است از اختلاف استعداد امزجه که معد فیضان نفوسند
و آخر منتهی میشود بقضای الهی که مقتضی اختلاف استعدادات باشد بجهة نظام خیر و شری
که از این اختلاف لازم آید بغایت قلیل باشد بنظر بنظام کل چنانچه بیان شد مثنوی

این نه جبر است بلکه این جباری است　　ذکر جباری برای زاری است

اگر گویند اختلاف استعداد که از حق شد لعن فلان چه جهة دارد گوئیم او جزئی اختلاف ذاتی داشت
خودش کسب کرد و خود را بمقام عالی از شرور برسانید و باین جهة استعدادش اختلاف
نداشت و مستحق لعن بسیار گردید تعجب است از یکی از عرفای حکما که در کتاب خودش پس از
آنکه در کتاب خودش پس از آنکه اعتراف میکند باینکه این مسئله از غوامض مسائل است
و کثری بکنه آن نرسیده و نخواهد رسید و اذعان میکند که احدی مثل صدر المتألهین
محمد شیرازی صاحب اسفار قدس سره بیان امر بین الامرین را نکرده باز رد میکند او را
ببعضی مطالبی که مقصودش معین نیست و حاصلش غیر معلوم در دو هزار بیت کتابت
که در همین مسئله نوشته و بعد مینویسد که اثبات امر بین الامرین اوسع از ما بین السماء و الارض است
لکن معنی آن اشتراکی که عقلا احتمال میرود نباید باشد زیرا که حضرت امام موسی کاظم
علیه السلام ابطال آن فرموده و حدیث مذکور را نقل میکند و حال آنکه معنی حدیث این است
که بیان شد که حضرت میفرماید معاصی از جانب بندگان است و این بدیهی است
که شرور را نسبت نمیتوان بخیر که وجود است داد بلکه افعال عبد موقوف است باعضا
و جوارح ظاهره و باطنه خودش چه همه اشیا مظاهر قادر مختارند و باین نظر همه اختیار
دارند حتی جمادات بحسب ظرفیت وجودی پس در عباد ظهور قادر مختار چون باشد قدرت و اختیار

باشد و در کلام الهی است که میفرماید مَا أَصَابَكَ مِنْ حَسَنَةٍ فَمِنَ اللَّهِ
وَمَا أَصَابَكَ مِنْ سَيِّئَةٍ فَمِنْ نَفْسِكَ ترجمه پس آنچه میرسد از نیکی بتو از
جانب خداست و آنچه میرسد ترا از بدی از جانب نفس خود تست اینکه نسبت خیر را بخود میدهد
جهتش اینست که خیر چون مربوط باو بود است که خیر است بخود نسبتش را میدهد و الا هر دو
فعل حق باشند بواسطه چنانچه میفرماید قُلْ كُلٌّ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ و هر دو مخلوق خود انسانند بواسطه
چنانچه میفرماید لَيْسَ لِلْإِنْسَانِ إِلَّا مَا سَعَىٰ و میفرماید فَمَنْ شَاءَ فَلْيُؤْمِنْ وَمَنْ شَاءَ فَلْيَكْفُرْ یعنی هر کس اختیار
و میل دارد بنفس اول ایمان میآورد و هر کس نمیخواهد میشود و شق رابعی غیر جبر و تفویض و امر بین
الامرین نمیتواند باشد و از آیات مذکوره جمع آنها حصول همین امر بین الامرین است و هر آیه
معنائی دارد و هر سخن جائی و هر نکته مقامی دارد و آیه مبارکه وَمَا رَمَيْتَ إِذْ رَمَيْتَ
وَلَٰكِنَّ اللَّهَ رَمَىٰ هم دخلی بمسئله جبر دارد زیرا که فعل انبیا از جهة قرب آنها بحق فعل
حق است و این است که نسبت داده و بیانش آنکه رسول خدا در جنگ بدر لشکر مخالف را
بسیار و لشکر اسلام را قلیل یافت بحضرت امیر المؤمنین فرمود یکمشت سنگریزه بمن ده آن
حضرت زود یکمشت سنگریزه بدست رسول خدا داد و آن حضرت بسمت کفار پاشید از
تاثیر دست مبارکش چنان شد که بادی وزید و هر سنگریزه بچشم یکی از کافران خورد و مشغول
بچشم خودشان شدند و مومنان از آنها میکشتند این است که میفرماید نینداختی تو وقتی
که افکندی و لکن خدا انداخت راست است فعل انبیا فعل حق است نه فعل هر بنده که فعل
خدا باشد مخصوص بولی و نبی است چه آنها بمرتبه وجودی باشند که مشتمل بر تمام موجودات شد
و از جهة تقرب آنها بحق کار آنها کار حق باشد چنانچه در زیارت اعظم هر حکمی کنند حکم سلطانست
و بنا الاتفاق است که پادشاه گوید قول فلان و کار او کار من است جهتش قرب اوست چه
دخلی بجبر دارد چه قلم بدینجا رسید یکی از احادیث مشکله که مناسب است در این مقام ترجمه

شود بیان کنیم حضرت رسول فرماید که حق تعالی فرماید ما تَرَدَّدتُ فی شیءٍ
کتَرَدُّدی فی قبضِ روحِ عبدیَ المؤمن و تردّد در ذات باری تعالی
چگونه پیدا شود و این محال است خاتم الحکما میر محمّد باقر داماد قدس سرّه در معنای
این حدیث فرماید که تردّد در امری جهت تعارض مرجّح غائی در طرفین میشود و سبب
تعارض این است که قبض روح مؤمن خیر است نسبت بنظام وجود چه برای مؤمن ترقی
حاصل میشود و از عالم دون بعالم اعلی میرود و تا او نمیرد دیگری بخواهد آمد پس از این
جهات خیر است و قبض روح مؤمن شر است نسبت بتألّم او و دوری او از عیال و
خیرات کثیره که از او در دنیا سر میزند پس از این جهت شر است پس تعارض دارد علت
غائی طرفین و اینکه میفرماید مثل تردد من در قبض روح مؤمن مسبّب اطلاق شده
و سبب اراده گردیده و مراد چه سبب قبض روح است که اراده شده از جهت سببی و
و شر است از سببی و صدر المتألهین صاحب اسفار قدس سرّه و کثیری این قول را نپسندیده
نداشته‌اند و گویند تعارض در حق سبحانه و تعالی را نداردو حکم برجحان علی القطع است
فکانَ الموتُ حتماً مقضیّاً و خود صدر المتألهین در معنای این حدیث بیانی
فرموده که خالی از اشکال و ایراد نیست آنچه را که حقیر پسندیده در معنی این حدیث
شریف قول عرفاست و آن این است که گوییم خداوند را بندگانی است که بعض صفات
آنها را بخود اسناد میدهد پس تردد ملک الموت و اعوانش را تردد خود شمرده چنانکه
قبض روح کردن ملک الموت را نسبت بخود داده فرماید در کلام مجید اللهُ یتوفّی
الانفسَ حینَ موتها یعنی خدا میمیراند مردم را هنگام مرگ و در جای دیگر
میفرماید توفّته رسلنا یعنی آنها را میمیرانند رسل ما یعنی ملک الموت و اعوانش
و باز میفرماید قل یتوفّیکم ملکُ الموتِ الذی وکّل بکم

یعنی بگو ای محمّد میمیراند شمارا ملک الموت که موکّل شده است بمرگ شما و این یک معنی او است
که تردد بندگان مقربش را تردد خود خوانده و دیگر آنکه تردد خود مؤمنین را تردد خود
خوانده این است که فرماید و ما رمیت اذ رمیت فعل رسول خدا را نسبت بخود داده نه فعل
هر بنده را فی الکافی علی بن ابراهیم باسناد خود روایت کند که ابو حنیفه
از خدمت حضرت امام جعفر الصادق بیرون میآمد رسید بحضرت امام موسی و آن حضرت
طفل بود سوال کرد از آنحضرت مرد غریبی اگر بخواهد بکند حدث و بول و غریب باشد
کجا برود آنحضرت فرمود برود جائی که نباشد راه مساجد و دم نهرها و بیرون آمدن
اثمار یعنی دم شجره مثل خربزه و هندوانه و امثال ذلک نباشد و نباشد محلی که قافله‌ها
میافتند و منزل مینمایند و رو بقبله نباشد و پشت بقبله نباشد و بلند کند لباس
خود را و بکند این کار را که میخواهد ابو حنیفه حیران بگذشت و این چند شعر از نتایج طبع شریف
معاصرنا الجلیل و شیخنا النبیل واعظ المحدّث و ادیب المقدّس شیخ عبدالله انصاری
ذزفولی است که در مدح حضرت امام موسی علیه السّلام انشا نموده و نزد این بنده ارسال داشت

فدیتُ اماماً کانَ یُدعی بکاظمٍ   طلیق المحیّا من سلیل الاعاظمِ
سمیّ کلیمٍ و ابن جعفر الذی   هو الغرّة الغرّاء من ولد فاطمِ
فدیناه من موسی الامام الذی بوی   علی طور العلیاء موسی بخادمِ
تجلّی بطور القلب نور و لایه   نری یده البیضاء شمساً لعالمِ
هو الکاظم بن الصادق القول فی الوری   ثناء شنئه معروفة من لخاتمِ
امامٌ بدا فاز العلی بعلوّه   امامٌ بها هی النّهی فی العوالمِ
امامٌ اذا هبّت لنا ثمّ لطفه   لتحیی به تلک العظام الرّمائمِ
هو الآیة الکبری حجّة ربّنا   هو الحجّة العظمی و خیر الاعاظمِ

له معجزات من اوایل قومه　　له مکرمات من جلیل المکا
فدیت غریبا نازحا عن دیاره　　فیسقی بقیع السم من
فما زلت ارثیکم و ابکی مصابکم　　کغیبة قمری و نوح الحمائم
تاسیت حدی جابرا فی ولا　　و من یشبه الآباء لیس بظالم

نور پنجم در حبس و شهادت آن بزرگوار و آن مشتمل بر دو فصل

فصل اول

در کیفیت حبس حضرت ابو ابراهیم موسی بن جعفر علیه السلام است بدانکه منصور دوانیقی بظاهر متعرض آن سرور نشد و اکتفا بشهادت امام جعفر صادق نمود و آنحضرت در خلافت منصور آسوده و فارغ البال بود و منصور قبل از موت خود بچندین روز این دو بیت بر دیوار نوشته دید

ابا جعفر حانت وفاتک و انقضت　　سنوک و امر الله لا بد واقع
ابا جعفر هل کاهن او منجم　　لک الیوم من ضرب المنیة مانع

ابوجعفر منصور از این جهة متاثر و محزون شده دانست که اجلش نزدیک است عبد العزیز بن مسلم گوید که روزی نزد منصور رفتم او را متغیر و مغموم دیدم سلام کردم جواب نداد ساعتی بایستادم قصد مراجعت کردم منصور گفت دوشب بخواب دیدم که شخصی بر من ابیاتی خواند که دلالت بر حلول اجل من میکند و آن ابیات که یاد کرده بود بر زبان گذرانید من گفتم که خیر باشد یا امیر المؤمنین و در همان ایام از بغداد

جهة حج حرکت کرد در قصر عبدویه فرود آمد و هنگام صبح کوکبی از کواکب منقضه ظاهر گشت که روشنائی آن با آفتاب برابری داشت و پسر خود را که بمشایعت بیرون آمده بود حاضر ساخته و در امور ملکی و مالی وصیت کرد و منصور در آن سال میگفت که من در ذیحجه متولد شده ام و در ذیحجه با من بیعت کردند گمانم این است که در ذیحجه بمیرم چون از کوفه یک منزل دور گشت بیمار شد با ربیع گفت که جهد کنید تا مرا بمکه برسانید چون به بئر میمون رسید در ششم ذیحجه بمرد و ربیع مرگ او را پنهان داشته چون روز شد بطریق معهود اکابر و اشراف حاضر شدند و ربیع جهة مهدی از ایشان بیعت گرفت و منصور را سر برهنه و روی گشاده دفن کردند زیرا که احرام حج بسته بود و در همان روز محمد بن منصور که عبارت از مهدی است خلیفه گشت و چون خلافت بمهدی رسید آن حضرت را بغداد آورده یک سال حبس نمود **فی الکشف الغمة** مروی است از محمد بن طلحه از ربیع حاجب که گفت چون مهدی خلیفه موسی بن جعفر را حبس نمود در شبی از شبها بخواب دید امیر المؤمنین علی بن ابی طالب را که با او گفت یا محمد فهل عسیتم ان تولیتم ان تفسدوا فی الارض و تقطعوا ارحامکم ربیع گوید شب بود فرستاد از عقب من و من بسیار ترسیدم و آمدم نزد او دیدم همین آیه را میخواند و بسیار خوب قرائت قرآن مینمود بمن گفت همین دم موسی بن جعفر را حاضر ساز چون آوردم او را نزد او با او معانقه کرده و در پهلوی خود نشانید او را گفت یا ابا الحسن امیر المؤمنین را در خواب دیدم و این آیه را بر من خواند حال مرا خاطر جمع میکنی که خروج بر من یا یکی از اولاد من نکنی آن حضرت گفت قسم بخدا که بخاطر من خطور ننموده چنین عملی گفت راست میگوئی ای ربیع سه هزار اشرفی با او بده و او را روانه کن در همین ساعت بمدینه من نیز همت نموده در همان شب او را روانه نمودم که صبح نکرد مگر در عرض راه از ترس آنکه مبادا باز مانعی بهم رسد **فی البحار نقلا عن المناقب** که مروی است مهدی خلیفه

در شب خواب دید شریک قاضی را که رویش برگشته بود چون صبح شد ربیع گفت خواب خود را
ربیع گفت چون شریک مخالف شماست و فاطمی محض است ایطور بخواب خلیفه آمد مهدی
حکم کرد شریک را حاضر کردند چون شریک داخل شد مهدی گفت چنین میگویند که تو فاطمی هستی
شریک گفت پناه میبرم بخدا از اینکه خلیفه فاطمی باشد مگر اینکه دوست نداشته باشی فاطمه
بنت کسری را مهدی گفت نه مقصود من فاطمه بنت رسول خداست شریک گفت یا خلیفه آیا
تو فاطمه را لعن میکنی مهدی گفت معاذ الله اگر من چنین کاری بکنم گفت پس چگوئی در حق کسی که
او را لعنت کند گفت خداوند لعنت میکند او را که بی حرامی میکند شریک گفت ربیع لعن میکند
حضرت فاطمه را ربیع مضطرب شده گفت بخدا قسم یا امیر المؤمنین که من هرگز لعن نمیکنم
شریک گفت بر ربیع اید یوانه پس چرا بد میگوئی نسبت بآن حضرت در مجالس مهدی رو نمود
بشریک که پس تعبیر خواب من چه چیز است شریک گفت چه میدانم مگر خواب تو خواب حضرت
یوسف پیغمبر است که راست باشد و اگر بخواهی مرا بدین واسطه بکشی حلال نیست بکشی
خون من بسبب دیدن خواب پس مردی را آوردند نزد فضل بن ربیع و گفتند دشنام میدهد
فاطمه زهرا را گفت یا ابن غانم چه باید کرد او جواب داد حد باید زد فضل گفت مادر
ترا که لعن نکرده که حد بخورد پس واداشت هزار تازیانه باو زدند و بدارش کشیدند پس
مهدی خواست حمید بن قحطبه را نصف شب و گفت چگونه است اطاعت تو مرا گفت
بجان و مال و دین پس امر کرد او را بقتل حضرت امام موسی کاظم سحری خواب دید حضرت
امیر المؤمنین علیه السلام را که فرمود یا مهدی فهل عسیتم ان تولیتم
ان تفسدوا فی الارض و تقطعوا ارحامکم پس خواست حمید را
و او را منع نمود از قتل آنحضرت و آن بزرگوار را اکرام کرد و چون مهدی از جهان
رفت و موسی بجای او خلیفه گشت در فکر قتل حضرت امام موسی برآمد لکن خداوند

نخواست که آن سرور بدست او شهید شود فی البحار از مهج ابن طاوس نقل کند روایت از
ابو الوضوح که او از پدرش نقل کند که چون حسین بن علی صاحب فخ شهید شد و مردم از
دور او متفرق شدند سر او را با بعضی از اصحاب او آوردند نزد موسی بن مهدی و او
شعری چند خواند مشعر بر اینکه شما ابتدا کردید بآزار کردن و ما نیز چون مستولی شدیم
فرصت ندادیم و شما را کشتیم و کاش نزاع او و شما در سر امری بود که نزدیک باصلاح
بود و منجر بقتل و اسیری نمیشد لکن چکنم که نزاع بر سر ملک است و ملک عقیم است و چاره
نیست بجز آن بعد از آن کسی از اسیران را آوردند و بعد از ملامت بسیار شهید کرده
و همچنین جمعی از اولاد امیر المؤمنین علیه السلام را شهید کرد و شروع کرد باولاد ابو طالب
و آنحضرت دشنام دادن تا آنکه موسی بن جعفر را نام برد و او را نیز دشنام داد گفت
حسین نکرد آنچه کرد مگر باذن او چه او نیز تابع و مرید او بود و در این خانواده وصی و خلیفه
موسی است خدا مرا بکشد اگر او را زنده بگذارم ابو یوسف قاضی بسیار جری بود در
سخن گفتن گفت بگویم یا ساکت باشم باز گفت موسی که خدا مرا بکشد اگر از او بگذرم
و اگر نه این بود که مهدی میگفت و از منصور نقل میکرد که جعفر بن محمد مرد بسیار فاضلی
و دینداری بود و همچنین ابو عبد الله سفاح او را تفضیل و ترجیح میداد هر آینه قبر او را
می شکافتم و جسد او را آتش میزدم ابو یوسف گفت زنهای من مطلقه باشند و بندگان
من همه آزاد باشند و جمیع آنچه دارم صدقه باشد و دواب و حیوانات من حبس باشند
و بپای پیاده به بیت الله بروم اگر مذهب موسی بن جعفر خروج کردن باشد و رای
او یا یکی از اولاد او این باشد که خواهد فسادی کند بلی طایفه بودند از سادات که
بزرگ ایشان زید بن علی بن الحسین علیه السلام بود و جمعی او را امام میدانستند و مذهب
ایشان این است که هر سیدی از اولاد فاطمه که عالم باشد و خروج بسیف کند مستحق

امامت میباشد و رؤسای آن طایفه همگی کشته شدند و کسی نمانده بود از آنها مگر همین حسین
و طایفهٔ که با او خروج کردند و الحمد لله امیر المؤمنین بر ایشان فایق آمد دیگر معاندی و مفسدی
بجهت خلیفه باقی نمانده است و از این مقوله سخنان گفت تا خشم موسی بنشست و علی بن یقطین صورت
واقعه را بجهت حضرت امام موسیٰ بنوشت و چون نامه بآن حضرت رسید شیعیان و اهل بیت
خود را طلبید و با آنها مشورت کرد که چه صلاح میدانید گفتند که صلاح در این میدانیم که
خود را دور کنی و غایب سازی از این طاغی جبّار و ایمن از شر او بشوی خصوص با این وعده و وعید
و تهدیدی که کرده آن حضرت خندید و این شعر خواند زعمت سخینة ان ستغلب
ربّها فلیغلبنّ مغالب الغلّاب بعد از آن رو بایشان نموده فرمود خوشحال شوید
که اول کتابی که وارد میشود بر شما از عراق خبر فوت این طاغی جبار را خواهد داشت و بجرم صاحب
این قبر که در همین روز مرده است چه من در مصلای خود نشسته بودم و از اوراد خود فارغ
شده بودم که جدم رسول خدا بر من ظاهر شد و من شکوه کردم از موسی بن مهدی و
آنچه از او صادر شده بود از کشتن اهلبیت و ترسی که بر خود داریم از او فرمود خاطرت
جمع باشد ای موسی که او را بر تو راهی نیست و آنگاه دست مرا گرفت و گفت خدا دشمن
ترا هلاک کرد پس شکر کن خدا را آنگاه حضرت امام موسی روی خود را بجانب قبله نمود
و دستهای خود را بجانب آسمان بلند فرمود و دعای مشهور بجوشن صغیر که در کتب ادعیه
مسطور است خواند و جمعی از اصحاب که حاضر در مجلس شریف بودند تختهای آبنوس را در آورده
آنچه میفرمود نوشتند و چون فارغ شد روی باصحاب کرده فرمود که از پدر خود جعفر بن
محمد شنیدم و او از اجداد خود نقل نمود تا بحضرت رسول که آنحضرت فرمود اعتراف
کنید بنعمت پروردگار و توبه کنید از گناهان خود بدرستیکه خدا دوست میدارد شکر
گذارندگان را و برخواستیم بجهت نماز متفرق شدیم بخدا قسم که مرتبه دیگر جمع نشدند در آن

مجلس مگر بجهت خواندن مکتوبی که رسیده بود و خبر مرگ موسی بن مهدی را داشت و اینکه
بیعت بهرون کردند فی العیون باسناده عن علی بن یقطین که گفت جماعتی از اهل بیت
موسی بن جعفر نزد آنحضرت حاضر بودند که بآن جناب خبر رسید از آنچه موسی بن مهدی
اراده کرده بود آنحضرت باهل بیت خود فرمود که چه مصلحت میدانید گفتند که ما مصلحت در این
میدانیم که تو دور شوی از او که شخص ترا نمیبیند زیرا که ایمنی از شر او نیست آن حضرت
تبسمی فرمود و این شعر را بخواند زعمت سخینة ان ستغلب ربّها
و لیغلبنّ مغالب الغلّاب کسی از طایفه مخصوصهٔ قریش را گمان رسید
که بپروردگار خود غلبه کند غافل از آنکه پروردگار غلبه خواهد نمود بر غلبه کنندگان بر کسانی
که بر هر کسی غلبه کنند پس از خواندن این شعر دست مبارک بسوی آسمان بلند نموده
و عرض کرد الٰهی کم من عدوّ شحذ لی ظبة مدیته و داف لی قواتل
سمومه و لم تنم عنّی عین حراسته فلمّا رأیت ضعفی عن احتمال الفوادح
و عجزی عن ملمّات الحوائج صرفت ذلک عنّی بحولک و قوّتک لا
بحولی و قوّتی فالقیته فی الحفیرة التی احتفرها لی خائبا مما
امّله فی دنیاه متباعدا مما رجاه فی آخرته فلک الحمد علی قدر
استحقاقک سیّدی اللّهمّ فخذه بعزّتک وافلل حدّه
عنّی بقدرتک واجعل له شغلا فیما یلیه و عجزا عمّن یناویه
اللّهمّ واعدنی علیه عدوی حاضرة تکون من غیظی
شفاء و من حنقی علیه وفاء و صل اللّهمّ دعائی بالاجابة
و انظم شکایتی بالتغییر و عرّفه عمّا قلیل ما وعدت الظالمین
و عرّفنی ما وعدت فی اجابة المضطرّین انّک ذو الفضل

العظیم والمن الکریم علی بن یقطین گوید بعد از آنکه آنجناب این دعا را تلاوت فرمود
جمعیت پراکنده شدند و دیگر این جمعیت جمع نشدند تا کاغذ از برای خواندن نوشته که بآنجناب
رسید در موت موسی بن مهدی و بعضی از حاضرین آن مجلس این اشعار انشاد کردند

وساریة لم تسر فی الارض تبتغی — محلا ولم یقطع بها البعد قاطع
سرت حیث لم تحد الرکاب ولم تنخ — لورد ولم یقصر لها البعد مانع
تمر وراء اللیل واللیل ضارب — بجثمانه فیه سمیر وهاجع
تفتح ابواب السماء ودونها — اذا قرع الابواب منهن قارع
اذا اوردت لم یردد الله وفدها — علی اهلها والله راء وسامع
وانی لارجو الله حتی کانما — اری بجمیل الظن ما الله صانع

و چون موسی هادی از دنیا رفت و خلافت بهرون رسید در اول خلافت خواست متعرض آن
حضرت شود و از بعضی اخبار چنین معلوم میشود که حضرت امام موسی را دو دفعه حبس کرد اگرچه بتوان
گفت که در بغداد یک دفعه حبس کرد و پس خارج نمود باز در بغداد حبس کرد و آنحضرت را نفرستاد بمدینه
آنچه متفق علیه کتب محدثین و مورخین است آنست که در سال صد و هشتاد و نه آنحضرت را هرون از مدینه
بگرفت و حبس نمود و در سال صد و هشتاد و سه آنحضرت را شهید نمود فی العیون والامالی
باسناده عن علی بن ابراهیم عن ابیه که گفت از مردی از اصحاب شنیدم که میگفت چون هرون
الرشید موسی بن جعفر را حبس کرد بعد از آنکه تاریکی شب عالم را فرو گرفت و مقام ترس بود که هرون
او را بقتل رساند و حضرت امام موسی تجدید وضو نمود و رو بقبله کرد و چهار رکعت نماز بجای آورد
و این دعا را خواند یا سیدی نجنی من حبس هرون وخلصنی من یده
یا مخلص الشجر من بین رمل وطین وماء ویا مخلص اللبن من بین فرث
ودم ویا مخلص الولد من بین مشیمة ورحم ویا مخلص النار من بین

الحدید والحجر ویا مخلص الروح من بین الاحشاء والامعاء خلصنی
من یدی هرون پس چونکه این دعا را خواند مرد سیاهی در خواب هرون آمد که بدست
او شمشیری بود که آن شمشیر را از نیام کشیده و بالای سر هرون ایستاده و میگفت ای هرون
رها کن موسی بن جعفر را و اگر رها نکنی با این شمشیر گردنت را میزنم هرون از هیبت آن مرد
بترسید و حاجب خود را طلب کرد پس چون حاجب آمد گفت برو در زندان و موسی
بن جعفر را رها کن راوی گوید که چون حاجب بیرون رفت باب زندان را کوبید زندان
بان جواب داد گفت کیست گو بنده در حاجب گفت خلیفه گفته است موسی بن جعفر را از زندان
بیرون بیاور و او را رها کن پس زندانبان فریاد کرد ای موسی خلیفه ترا خوانده امام موسی بر
خواست در حالتیکه ترسناک و محزون بود و میفرمود شاید در این نیمه شب مرا خوانده است
بجهت شری که از برای من قصد کرده پس برخواست در حالتیکه گریان و حزین و غمناک بود
و ناامید بود از زندگانی خود پس آمد نزد هرون در حالتیکه ارکان بدن هرون مرتعش بود
پس گفت سلام و هرون جواب سلام را داد و آن حضرت عرض کرد ترا بخدا سوگند میدهم
آیا در این نیمه شب دعا کردی فرمود بلی عرض کرد آن دعا چیست فرمود تجدید وضو نمودم و
چهار رکعت نماز خواندم و روی خود را با آسمان کردم و این دعا را بخواندم یا سیدی نجنی من حبس هرون و
خلصنی من ید هرون و آن دعائی را که خوانده بود از برای وی مذکور داشت
هرون عرض کرد خداوند دعای ترا مستجاب کرده ای حاجب رها کن او را پس از آن آن
جناب را نزد خود خوانده و سه خلعت امر کرد از برای او آوردند و آن حضرت بر اسب خود سوار
نمود و اکرام کرد و ندیم خود قرار داده بود پس عرض کرد دعا را تعلیم من فرما آن حضرت تعلیم
نمود حاجب گوید که آن جناب را رها کرده و او را تسلیم نمود بحاجب تا بخانه اش برساند و با او
باشد پس حضرت موسی بن جعفر نزد هرون کریم و شریف شد و در روز پنجشنبه هرون را دیدن

مینمود تا اینجا در هر دو کتاب است و پس از این در عیون است که مرتبهٔ دویم او را حبس نمود و آن
حضرت را رها نکرد تا اینکه تسلیم نمود او را بسندی بن شاهک و آن ملعون آن حضرت را شهید
نمود و فی العیون باسناده عن علی بن محمد بن سلیمان النوفلی که گفت چون هرون
موسی بن جعفر را گرفت او را بالای سر پیغمبر گرفت در حالتی که ایستاده بنماز مشغول بود
پس نماز او را قطع نمودند و او را حمل کردند و آن بزرگوار گریه میکرد و عرض میکرد یا رسول الله
شکایت میکنم بسوی تو از این بلیه که در آن واقعم و مردم از هر طرف رو کرده گریه میکردند و ضجه
و صیحه آنها بلند شد پس چون آن جناب را پیش روی هرون آوردند هرون دشنام داد بآن
حضرت و چون ظلمت شب عالم را فرو گرفت فرمود تا دو قبه مهیا کردند حضرت امام موسی را
در یکی از این تختها سوار کرده و آن حضرت بحسان السروی داد و گفت با و که آن حضرت را
ببصره رسانیده تسلیم عیسی بن جعفر کن و او امیر بصره بود و قبهٔ دیگر را در میان روز روانهٔ
کوفه و جماعتی را با آن تخت روانه کرد تا اینکه امر موسی بن جعفر را بر مردم اشتباه نماید پس حسان
یکروز قبل از روز ترویه که هشتم ذیحجه باشد وارد بصره شد و آن بزرگوار را تسلیم عیسی بن جعفر
نمود در میان روز تا اینکه این مطلب ظاهر گردد و در میان مردم شایع شود پس عیسی آن حضرت را
در میان اطاقی که غالب در آن می نشست نمود و قفلی بر درب اطاق زد و عید قربان او را مشغول
کرده بود و حضرت از یاد او رفته بود پس در اطاق را باز نمیکردند مگر در دو وقت یکوقت
برای آنکه آنحضرت بیرون رود از برای طهارت کردن و یکوقت که از برای آن بزرگوار طعام
میبردند علی بن محمد بن سلیمان گوید پدرم گفت که فیض بن ابی صالح مردی بود نصرانی و اظهار
اسلام کرده بود و لکن کافر بود و کاتب عیسی بن جعفر و رفیق خاص من بود فیض گفت
ای ابا عبدالله این مرد صالح این ایام که در این خانه حبس بود آن قدر از فواحش و عملهای
بد و اشیاء منکر شنیده است که من میدانم و شک ندارم که هرگز اینها بخاطر مبارکش خطور نمیکرد

میکرد و پدرم گفت که علی بن یعقوب بن عون بن عباس بن ربیعه کاغذی نوشته و بدگوئی مرا
در آن رقعه مذکور ساخته و آن رقعه را باحمد بن اسید حاجب عیسی داده بود و او بعیسی بن جعفر
بن منصور داده و علی بن یعقوب از مشایخ بنی هاشم و بزرگتر بود از بنی هاشم در سن و با این
کبر سن شراب میخورد و احمد بن اسید را بمنزل خود میخواند و از برای او محفلی میآراست و طفلهای
مغنی و زنهای مغنیه میآورد از برای او و طمع او این بود که او را نزد عیسی یاد کنند و مضمون
رقعه که باحمد بن اسید داده بود این بود که تو با مقدم میداری محمد بن سلیمان را در اذن و اکرام
و مخصوص ساخته با یکه ظرف مشک با و میدهی و حال اینکه در میان ما کسی هست که سنش از او
زیادتر است و او متدین است بطاعت موسی بن جعفر که نزد تو محبوس است پدرم گوید که من در
در روز گرمی در خواب قیلوله بودم در وقتیکه حلقه باب خانه حرکت کرد من گفتم از چه سبب است
این حرکت حلقه غلام گفت قعنب بن یحیی درب خانه میگوید لابد من باید در اینساعت ترا ملاقات
کنم من گفتم این نیامده است مگر از برای امری اذن دهید او را پس چونکه داخل شد خبر داد بمن
آنچه که از فیض بن صالح شنیده بود از بابت آن رقعه و گفتگوئی که از بابت من شده بود و گفت
بعد از آنکه فیض این واقعه را بمن خبر داد گفت با با عبدالله محمد بن سلیمان خبر بده مرا محزون
شود چه رافع بن احمد بن اسید در نزد امیر بهره رای خود نیافت زیرا که من بامیر گفتم که آیا در نفس
تو چیزی از این مطلب تاثیر کرده تا اینکه خبر کنم ابا عبدالله محمد بن سلیمان را بیاید نزد تو و قسم
بخورد بر کذب این مطلب امیر گفت او را اخبار مکن تا اینکه مغموم شود پسر عم او بجهه حسد باو این
عمل را کرده است پس گفتم ایها الامیر تو این را میدانی که با احدی بقدر محمد بن سلیمان خلوت
نمیکنی آیا هرگز و اداشته است ترا بپیروی کسی گفت معاذ الله پس گفتم اگر او را مذهبی سوای مذهب
مردم بود هر آینه دوست میداشت که ترا از غالب بر آن مذهب کند گفت بلی معرفت بنت باو
بیشتر از تست علی بن محمد بن سلیمان گوید که پدرم گفت من در آن ساعت که این مطالب را

از قعنب شنیدم اسب خود را خواسته سوار شدم رفتم در نزد فیض و قعنب هم در عقب سر من آمد پس از فیض اذن دخول خواستم کسی را فرستاد بسوی من و گفت جعلت فداک در مجلسی وارد شدهٔ که شأن تو اجل است از اینکه در آن مجلس نشینی و در آن هنگام فیض در مجلس شراب نشسته بود پس کسی را نزد او فرستادم که گفتم بخداوند لابد باید من ملاقات کنم گفت پس بیرون آمد در حالتیکه پیرهن نازکی و جامهٔ کلرنکی پوشیده پس وی را اخبار نمودم بآنچه رسانده بود بمن قعنب بقعنب گفت جزای خیر نه بینی پیشتر من بتو نسپردم که محمد بن سلیمان را اخبار مده که او را محزون میکنی پس از آن گفت باکی نیست در قلب امیر چیزی از اینها چیزی تأثیر نکرده پدرم گوید که نگذشت مگر ایام قلیلی تا اینکه هرون حمل کرد موسی بن جعفر را در خفا بسوی بغداد و او را حبس کرد و بعد رها کرد و باز او را حبس کرد تا باخر عمر او

ایضاً باسناده عن صالح بن علی بن عطیه که گفت سبب وقوع حبس و بردن جناب امام موسی علیه السلام ببغداد این است که هرون را خیال بر این استقرار یافت که امر خلافت را بعد از خود از برای پسرش محمد بن زبیده مستحکم کند و وی را چهارده پسر بود سه نفر از آنها را اختیار کرد یکی محمد بن زبیده و او را ولیعهد خود قرار داد و دیگر عبد الله مأمون و او را بعد از محمد بن زبیده صاحب امر خلافت گردانید و سیم قاسم مؤتمن را و او را بعد از مأمون ولی امر مقرر داشتی و پس از آن مقصود و منظور او این بود که این امر را شهرت تمام داده و خاص و عام را بر این مطلب اعلام دارد و در سال صد و هشتاد و نهم بمکه رفت و بتمام ولایات نوشت و امر نمود باحضار فقها و علما و قراء و امرا در مکه در هنگام حج چون آمد بمدینه و علی بن محمد نوفلی گوید که پدرم از برای من حدیث کرد که سبب بدی یحیی بن خالد با موسی بن جعفر و سعایت او در نزد هرون از آنحضرت این است که هرون الرشید مقرر داشت پسر خود محمد بن زبیده در نزد جعفر بن محمد الاشعث باشد یحیی را از این مطلب بد آمد و نزد

خود خیال کرد که چون هرون بمیرد و امر خلافت بدست محمد آید دولت من و دولت فرزندان من فانی خواهد شد و منصب وزارت بدست جعفر بن محمد و فرزندان او افتد و یحیی این مطلب میدانست که جعفر شیعه است پس آمد نزد جعفر و با او اظهار کرد که من هم مذهب ترا دارم جعفر باین سبب مسرور شد و جمیع امور خود را باو اطلاع داد و هر طریقه که داشت نسبت بحضرت موسی بن جعفر از برای او مذکور داشت پس چون یحیی مطلع گردید از رفتار و مذهب او نسبت بحضرت امام موسی نزد هرون الرشید فساد نمود و هرون همیشه مراعات جعفر و پدر او را میکرد نسبت باعیان دولت خود و آنها را احترام مینمود و یحیی قدرت نداشت که بدی جعفر را اظهار کند تا روزی بر هرون الرشید وارد شد و هرون اظهار اکرام نسبت بجعفر نمود که او را باید گرامی داشت و میان هرون و یحیی گفتگوی تشخص و منزلت جعفر واقع شد چه خود او محترم بود و پدرش محترم هرون الرشید امر کرد که بیست هزار دینار بجعفر بدهند یحیی آنروز خود را نگاهداشت و حرفی نسبت بجعفر از او صادر نشد تا آنکه آن روز را شام نمود پس از آن بهرون گفت یا امیر المؤمنین من هر وقت خبر میدهم ترا از جعفر و مذهب او تکذیب میکنی از جانب او مرا و در اینجا امری هست که در وقوع در است مرا معلوم میکند هرون گفت آن چیست یحیی گفت که آن امر این است که هیچ مالی از هیچ طرف بجعفر نمیرسد مگر آنکه خمس آنرا نزد موسی بن جعفر میفرستد و من شک ندارم خمس این بیست هزار دیناری که باو دادی نزد امام موسی فرستاد هرون گفت این مطلب جدا کننده ما بین حق و باطل است در شب فرستاد که جعفر را بیاورند و جعفر فهمیده بود که یحیی نزد هرون فساد کرده و بواسطه این مطلب با هم اظهار عداوت کرده بودند و عداوت بسیاری حاصل شده بود پس چون شب فرستاده هرون را دید دانست که هرون بحرف یحیی گوش داده و بسیار بترسید و گفت اهل بیتش

مراکشت و غسل نمود و گفت قدری مشک و کافور آوردند و آنها را حنوط نمود و جامهای خود
بروی پوشید و رفت نزد هرون پس چونکه چشم رشید باو خورد و بوی کافور شنید و در بریش
نزد او دید پرسید که جعفر این چیست گفت یا امیر المؤمنین چونکه من میدانستم که نزد تو بد
گوئی مرا کرده اند و در این ساعت که رسول تو آمد نزد من ایمن نبودم که آنچه نسبت بمن نزد
تو گفته شده است شاید در قلب تو تاثیر کرده باشد پس تو مرا خواسته که بقتل برسانی هرون
گفت هرگز من چنین کاری نکنم لکن بمن خبر داده اند که هرچه بتو عاید میشود خمس آنرا نزد
موسی بن جعفر میفرستی و آن بیست هزار دیناری که من از برای تو فرستادم خمسش را
از برای او فرستاده و من خواستم بدانم صدق و کذب اورا جعفر گفت الله اکبر یا
امیر المؤمنین شما بعضی از ملازمان خود را امر کنید که بروند و آن بیست هزار دینار را بان
نوعی که مهر زده است بیاورند هرون بخادمی گفت که مهر جعفر را بگیر و این مال را بیاور
و جعفر اسم کنیزی که مال نزد او بود بوی گفت پس بدره های زر را با آن نوعی که مهر سلطانی
زده بود آوردند نزد هرون جعفر بهرون گفت این اول مطلبی است که تو بآن میدانی
دروغ کسی که بدگوئی مرا نزد تو میکند نوفلی گوید که علی بن حسن بن علی بن عمر بن علی از
بعضی از مشایخ خود روایت کرده و این روایت در حجی بود که هرون قبل از آن حج
که در حدیث سابق ذکر شد بجا آورد آن شخص گفت که علی بن اسمعیل ابن امام جعفر
صادق مرا ملاقات کرد و گفت چه شده است ترا که خود را واگذاشته و خاموش
نشسته چرا تدبر و تفکر در امر وزیر یعنی یحیی بن خالد برمکی چه او نزد من فرستاده است
من اورا امتثال کردم و حاجتهای خود را از او بر میآورم یعنی تو هم چنین کن
و باعث این مطلب آن بود که یحیی ابن خالد به یحیی بن مریم گفت که مرا دلالت
و راهنمائی میکنی بسوی مردی از ابی طالب که اورا میلی و رغبتی در دنیا باشد

پس من دنیای اورا وسعت دهم گفت بلی دلالت میکنم ترا بمردیکه باین صفت متصف باشد
واو علی بن اسمعیل بن امام جعفر صادق است پس یحیی بن خالد رسولی نزد وی فرستاد
واورا احضار کرد و گفت خبر ده مرا از عم خود موسی بن جعفر و شیعه او و مالی که
بسوی او حمل میشود اسمعیل گفت انگونه اخبار نزد من است و بدگوئی عم خود را نمود و از
جمله بدگوئیهای او این بود که گفت از بسیاری مال نزد عم من چنان است که مزرعه
خریده به شتریه بمبلغ سی هزار دینار پس چونکه ثمن اورا حاضر نمود بایع گفت من از
این پول نمیخواهم و من پول فلان قسم و فلان طور میخواهم آن جناب امر کرد آن پول را
ریختند در بیت المال و سی هزار دینار از آن نوع پول که بایع میخواست بیرون آوردند
و شماره و میزان در آورده ثمن مزرعه داد نوفلی میگوید که پدرم گفت که حضرت
موسی بن جعفر همیشه امر میفرمود بعلی بن اسمعیل مال میدادند و بوی اعتماد داشت تا
اینکه بنا بود که آن حضرت کاغذی که ببعضی از اصحاب مینوشت بخط علی بن
اسمعیل بود و پس از آن حضرت امام موسی از علی بن اسمعیل وحشت نمود و هرون الرشید
چونکه خواست کوچ کند بعراق بموسی بن جعفر رسید که علی پسر برادر او اراده کرده
که با سلطان بعراق رود کسی را نزد وی فرستاد که چه کار است ترا با بیرون رفتن
با سلطان گفت قرض دارم فرمود قرض ترا ادا میدهم گفت عیالم را چکنم فرمود عیالت را
هم کفایت میکنم گفت ممکن نیست مگر آنکه با سلطان بیرون روم پس آنحضرت سیصد
دینار با چهار هزار درهم از برای او و برادرش محمد بن اسمعیل بن جعفر فرستاد
و فرمود این را در جهاز خود گذار و اولاد مرا یتیم مکن و از علی بن جعفر مروی است که
گفت محمد بن اسمعیل بن امام جعفر صادق آمد نزد من و ذکر کرد از برای من که محمد بن
جعفر داخل شد بر هرون الرشید و درود و تحیت گفت بر خلافت پس از آن هرون گفت

چه گمان داری که در زمین دو خلیفه باشد و من برادرم موسی بن جعفر را دیدم که تحیت گفته شد
بر خلافت و از جمله کسانی که بدگوئی حضرت امام موسی را نزد هرون کرد یعقوب بن داود
بود و او زیدی مذهب بود و از ابراهیم بن ابی البلاد مروی است که گفت یعقوب بن
داود خبر داد مرا که حضرت امام موسی امامت خود را ظاهر کرده است پس از آن در شبی
که حضرت امام موسی را در صبح آن شب گرفتند در مدینه بر یعقوب وارد شدم گفت
من در این ساعت نزد وزیر یعنی یحیی بن خالد بودم او برای من گفت که از هرون شنیدم
که نزد قبر رسول خدا مثل کسیکه با آنحضرت خطاب کند و ویرا مخاطب ساخته عرض
میکرد که پدر و مادرم فدای تو باد یا رسول الله من از تو معذرت میخواهم در امری
که بر آن عزم کرده ام مدبر است که من اراده کرده ام که موسی بن جعفر را گرفته و او را
حبس کنم زیرا که میترسم در میان امت تو نزاعی برپا کند که بسبب آن در میان
امت تو خون ریزش شود و وزیر گفت که گمان من این است که فردا هرون آنجناب را
بگیرد پس چون صبح شد هرون فضل بن ربیع را نزد آن حضرت فرستاد و آن
بزرگوار را در مقام قبر رسول خدا هنگامی که مشغول نماز بود بگرفت و حبس نمود
و از فضل بن ربیع مروی است که گفت شبی را با بعضی از کنیزان خود در خانه خواب
خفته بودم چون نصف شب بر آمد حرکت باب قصر را شنیدم و این امر مرا بوحشت
انداخت کنیزک گفت شاید این حرکت بسبب باد باشد پس از آن اندکی گذشت
دیدم باب خانه که در آن خفته بودم مفتوح شد و یکی از ملازمان هرون که مسرور
کبیر نام داشت داخل شد و سلام نکرد و گفتم منظوری ندارد بجز کشتن و من جنب بودم و
جرئت نکردم که از او مهلت بگیرم تا اینکه غسل کنم پس از آن کنیزک چون تفکر و تحیر
مرا دید گفت توکل کن بخداوند عالم و برخیز پس من برخاستم و جامه های خود را

پوشیدم و با مسرور بیرون آمدم تا اینکه وارد شدم در قصر امیر المؤمنین و بر او سلام کردم و
او در محل خواب خود بود سلام مرا رد نمود و من افتادم گفت ترا رعب فرو گرفته گفتم بلی یا امیر
المؤمنین پس ساعتی مرا واگذاشت تا آنکه ساکن شدم پس گفت برو در حبس ما و موسی بن جعفر را
بیرون آور از محبس و سی هزار درهم باو بده و پنج خلعت او را خلع کن و سه مرکب سواری
باو بده و او را مخیر کن میان ماندن او اینجا و کوچ کردن به هر شهری که اراده کند و دوست بدارد
پس من گفتم یا امیر المؤمنین امر میکنی رها کردن موسی بن جعفر گفت بلی تا سه مرتبه مکرر کردم
گفت بلی وای بر تو اراده داری که من نقض عهد کنم گفتم یا امیر المؤمنین چیست عهد تو
گفت در این وقت من در این محل خواب بودم ناگاه شخص سیاهی سر مرا گرفت که از اشخاصی
که سیاه بودند بالاتر از او ندیده بودم پس نشست بر سینه من و حلقوم مرا گرفت و گفت از روی ظلم موسی
بن جعفر را حبس کرده گفتم او را رها میکنم و هم بخشم و خلعتش میکنم پس عهد و میثاق خداوند را
از من گرفت و برخواست از روی سینه من و نزدیک بود که جان من بیرون رود و گفت فضل
بن ربیع گوید که من از نزد هرون بیرون آمدم و خدمت موسی جعفر رسیدم و آن حضرت
در حبس بود و من او را دیدم که ایستاده نماز میگذارد نشستم تا آنکه سلام نماز را گفته و سلام
امیر المؤمنین را باو رسانیدم و او را اعلام کردم بآنچه مرا امر نموده بود در امر آن جناب و حاضر
کردم آنچه که امر باعطای آن بزرگوار شده بود پس از آن فرمود که اگر مأموری بچیزی غیر از این
چنان کن گفتم نه بحق جدت رسول الله که من مأمور نیستم مگر بآنچه عرض کردم فرمود مرا حاجتی باین
خلعت و مال نیست زیرا که حقوق مردم در اینها است عرض کردم قسم بخداوند میدهم که اینها را
رد مکن مبادا غیظ کند فرمود هرچه خواهی چنان کن پس دست او را گرفته و او را از زندان
بیرون آوردم و گفتم یابن رسول الله خبر بده مرا که چه چیز است سبب اینکه تو باین کرامت
رسیده از این مرد و حق من بر تو واجب است چه من ترا مژده داده ام و باری تعالی این

امر را بر دست من جاری ساخته یعنی بر تو حق دارم پس بجهة آن حق بمن بیاموز فرمود شب چهارشنبه
پیغمبر را در خواب دیدم که فرمود ای موسی تو محبوسی و مظلومی گفتم یا رسول الله بلی محبوس و مظلومم
تا سه مرتبه این مطلب را مکرر نمود و این آیهٔ شریفه را تلاوت کرد وَإِنْ أَدْرِي لَعَلَّهُ
فِتْنَةٌ لَكُمْ وَمَتَاعٌ إِلَى حِينٍ و فرمود فردا که صبح کنی روزه بگیر و پنجشنبه و جمعه را
هم که بعد از آن روز است روزه بدار و در وقت افطار دوازده رکعت نماز میگذاری و در هر
رکعتی یک حمد و دوازده دفعه سوره توحید میخوانی پس چون چهار رکعت خواندی در سجده رو
بگوی یَا سَابِقَ الْفَوْتِ یَا سَامِعَ كُلِّ صَوْتٍ وَيَا مُحْيِيَ الْعِظَامِ وَهِيَ رَمِيمٌ
بَعْدَ الْمَوْتِ أَسْأَلُكَ بِاسْمِكَ الْعَظِيمِ الْأَعْظَمِ أَنْ تُصَلِّيَ عَلَى
مُحَمَّدٍ عَبْدِكَ وَرَسُولِكَ وَعَلَى أَهْلِ بَيْتِهِ الطَّاهِرِينَ وَأَنْ تُعَجِّلَ
لِيَ الْفَرَجَ مِمَّا أَنَا فِيهِ پس چنین کردم ثمرش آنست که مشاهده میکنی و در کتاب اختصاص این
روایت منقول است جز اینکه گوید هرون گفت شصت هزار درهم بآن حضرت بدهد
ایضا فی العیون باسناده عن عبد الله بن فضل عن ابیه که عبد الله گوید پدرم
گفت من حاجب و دربان هرون الرشید بودم روزی آن ملعون روی بمن آورد
در حالتیکه غضبناک بود و شمشیری در دست او بود میگردانید پس گفت بمن ای فضل بحق
قرابتی که من برسول خدا دارم که اگر پسر عمم را الآن حاضر نسازی تا سر او را ببرم فضل گوید گفتم
پسر عم تو که او را حاضر سازم هرون گفت این حجازی را گفتم کدام حجازی گفت امام موسی کاظم را
فضل گوید من از خدای ترسیدم که او را بیاورم بعد از آن فکر کردم در مفاسدی که مترتب
میشود و بلائی که بمن وارد میآید گفتم بهرون که حاضر میسازم او را گفت دو نفر کسانی که تازیانه
میزنند حاضر ساز و دو نفر جلاد خبر کن فضل گوید که من اینها را حاضر ساخته رفتم منزل
موسی بن جعفر و آمدم بخانه که روزنه نداشت و از شاخهای خرما بود ناگاه غلام سیاهی را

دیدم باو گفتم خدا ترا رحمت کند اذن از مولای خود حاصل کن تا من بر او وارد شوم بمن گفت داخل شو
از برای او حاجب و دربانی نیست پس مشرف شدم خدمت آن بزرگوار ناگاه غلام سیاهی را
دیدم که در دستش مقراضی بود که میچید گوشت دو جبین و بالای بینی تا نزدیک بابروی آن
بزرگوار را از بسیاری سجده کردن آن بزرگوار این گوشتها پائین آمده بود پس بآن حضرت
عرض کردم السلام علیک یابن رسول الله اجابت کن هرون الرشید فرمود چکار است
هرون را با من و چه افتاده است مرا آیا او را نعمتهای دنیوی او را مشغول نکرده است
تا از من آسوده باشد پس از آن بسرعت تمام شروع فرمود به تشریف بردن و میفرمود
اگر از جدم رسول خدا در حدیث نشنیده بودم که اطاعت پادشاه بجهة تقیه واجبست
هر آینه نمیآمدم پس من عرض کردم یا ابا ابراهیم خداوند ترا رحمت کند مستعد و آماده عقوبت
باش فرمود آیا با من نیست کسیکه مالک دنیا و آخرت است و ان شاء الله که هرون قدرت
ندارد در بدی من فضل بن ربیع گوید که من دیدم که آن جناب دست مبارک خود را
میگردانید و میگذاشت بر سر خود پس من بر رشید وارد شدم گویا مثل زن فرزند
مرده ایستاده و حیران بود پس چون مرا دید گفت ای فضل گفتم لبیک گفت آوردی
پسر عم مرا گفتم بلی گفت نترسانیدی او را گفتم نه گفت اعلام نکنی او را که من بر او غضب
کرده ام من بجهة خود قرار دادم چیزی را که نمیخواستم اذن دخول بده او را چون هرون
چشمش بر آنحضرت افتاد برجست و ایستاد و دست در گردن آن بزرگوار در آورد و گفت مرحبا
ای پسر عم و برادر و وارث نعمت من پس از آن آن جناب را بیالش خود نشانید
و عرض کرد بآن سرور که چه چیز ترا وا داشت که بدیدن نمیآئی فرمود وسعت مملکت
تو و دوستی تو دنیا را پس هرون گفت بیاورید حقه غالیه را چون غالیه را حاضر کردند
بدست خود بوی خوش بصورت آن جناب مالید پس از آن امر کرد که پیش روی آنجناب

خلعت بسیاری ود و بدره دینار حاضر ساختند حضرت امام موسی فرمود قسم بخداوند که اگر نبود که اگر تزویج دختر بهای فرزندان ابی طالب را تزویج کنم تا اینکه نسل او منقطع نشود ابدالدهر هر آینه اینها را قبول نمیکردم پس از آن مراجعت فرمود و میگفت الحمد لله رب العالمین فضل بن هرون گفت یا امیر المؤمنین تو اراده داشتی که او را عقوبت کنی پس چرا او را خلعت دادی و اکرام نمودی گفت ای فضل بعد از آنکه تو رفتی او را پادری طوایف چندی را دیدم که احاطه کردند بخانه من و حربه ها در دست ایشان بود که آنها را در وسط خانه فرس کردند و میگفتند که اگر فرزند رسول خدا را اذیت کند او را نابود میکنیم و اگر احسان کند میرویم و او را وامیگذاریم پس من تعاقب کردم آنجناب را و با و عرض کردم چه چیز فرمودی تا اینکه هرون الرشید را از خود باز داشتی فرمود دعای جدم علی بن ابی طالب را خواندم که هر وقت آنحضرت این دعا را میخواند میرفت بسوی لشکرها مگر اینکه روی بهزیمت مینهادند و فرار میکردند و میرفت بسوی سواری مگر اینکه او را مغلوب میکرد و این دعائیست که کفایت بلا میکند فضل گوید عرض کردم چیست فرمود و این دعا را خواندم اَللّٰهُمَّ بِكَ اُساوِرُ وَبِكَ اُحاوِلُ وَبِكَ اُحاوِرُ وَبِكَ اَصُولُ وَبِكَ اَنْتَصِرُ وَبِكَ اَمُوتُ وَبِكَ اَحْيیٰ اَسْلَمْتُ نَفْسی اِلَیْكَ وَفَوَّضْتُ اَمْری اِلَیْكَ لا حَوْلَ وَلا قُوَّةَ اِلّا بِاللهِ الْعَلِیِّ الْعَظیمِ اَللّٰهُمَّ اِنَّكَ خَلَقْتَنی وَرَزَقْتَنی وَسَتَرْتَنی وَعَنِ الْعِبادِ بِلُطْفِ ما خَوَّلْتَنی اَغْنَیْتَنی وَاِذا هَوَیْتُ رَدَدْتَنی وَاِذا عَثَرْتُ قَوَّمْتَنی وَاِذا مَرِضْتُ شَفَیْتَنی وَاِذا دَعَوْتُ اَجَبْتَنی یا سَیِّدی اِرْضَ عَنّی فَقَدْ اَرْضَیْتَنی

و این دعا را از آن حضرت جهة استجابت دعا و رفع شر دشمن آموختم

و

فی المدینة للعاجز باسناده عن الرشیق مولی الرشید که گفت یکی از ملازمان هرون نقل کرد که وقتی هرون مرا فرستاد تا امام موسی را با پادرم بقتل رساند پس آنحضرت را عصائی در دست بود حرکت داد در حال افعی بزرگی شده روی بهرون نهاد و در گردنش به پیچید پس بر هرون ترس غلبه نمود فریاد کرد که دست از حضرت کاظم بدار من آن حضرت را رها کردم افعی نیز از گردن او جدا شده بحالت اول عود نمود فی الکشف الغمة مروی است که طبقی هرون الرشید سرگین که بانجیر شباهت داشت بیکی از معتمدان خود داد و برای حضرت کاظم فرستاد غرض آن لعین استهزا با آن حضرت بود چون خادم طبق را نزد آنحضرت آورد سرپوش از سر آن برگرفت انجیر پاکیزه شده آن سرور تناول فرموده برافع نیز داد و او نیز خورد و بعضی از آنها را برای هرون فرستاد چون نزد هرون آوردند از آن انجیر برداشته در دهن نهاد سرگین شد این بنده حکایت مذکوره بنظم کشیده هو هذا بود موسی بحبس و در زمن سخن از رشید پلید غمگین بود

هرچه هرون ستم نمود بر آن | او همی شکر کرد و غمگین بود

روزی هرون برای تخفیفش | فکر میکرد و فکر در این بود

جای انجیر سوی شه سرگین | بفرستد نگر چه بدین بود

ظلم و تخفیف از فلک بگذشت | آخر آنشه ز آل یسین بود

چون فرستاد سوی زندان او | روی او باز گشت و او تین بود

چند دانه بخورد و خادم دید | چند دانه برای شخص رشید

پس فرستاد و بسکه شیرین بود | کز زبانش همی تحسین بود

دید هرون که هست او انجیر | در دهان چون گذاشت سرگین بود

فی الخرائج الاخبار مروی از علی بن مسیب است که گفت مرا و مولای من موسی بن جعفر را از مدینه به بغداد آوردند و محبوس نمودند و ایام حبس طول کشید دل من بسیار مایل بدیدن اهل و عیال گردید آنحضرت بدانست فرمود دلت برای عیالت تنگ شده است عرض کردم بلی یا ابن رسول الله آنها در مدینه و من در بغداد و مدتی است آنها را ملاقات نکرده ام و از سلامتی

ابنا

انها اطلاع ندارم پس فرمود غسل نما و نزد من آی چنین کردم پس آن حضرت برخاسته دو رکعت نماز
فرمود بسم الله دست بمن ده و چشم برهم نه چون چنین کردم بعد از آن فرمود بگشا گشودم بر سر
تربت امام حسین علیه السلام بودم فرمود این تربت جدم حسین است نماز کرد من نیز نماز کردم
فرمود چشم برهم نه نهادم فرمود بگشا گشودم بر سر تربت رسول خدا بودم فرمود این مدینه
و قبر جدم رسول خداست و این خانهٔ تست برو و عهد تازه کن و بیرون آی من داخل خانه
شدم و عهد با ایشان تازه کردم و بتعجیل خدمت آنحضرت رفتم فرمود دست بمن ده و چشم
برهم نه دست بدادم و چشم هم نهادم فرمود چشم باز کن گشودم خود را بر سر کوهی سبز دیدم
که آب از آسمان بر سر آن کوه ریخته میشد پس آنحضرت با آن آب وضو ساخته بانگ نماز گفته بنماز
مشغول گردید چهل نفر مرد را دیدم که بنماز در عقب آنحضرت ایستاده اند چون فارغ شدند فرمود
این کوه قاف است و اینها اولیا و اصفیا باشند که از خدا تعالی درخواست کرده اند که میان
من و آنها را یکجا جمع کند پس آن قوم را وداع کرده گفت چشم برهم گذار نهادم و چون باز
کردم در زندان بغداد دیدم و امامت آنحضرت در دل من ثابت شد انّی لحبّهم یا ربّ
معتصم فاغفر بحبّهم یوم القیمة لی و در دوستی
آن بزرگوار ثابت شدم فی الخلاصة الاخبار مروی از حمید طوسی است
که گفت وقتی هرون مرا طلبیده گفت از تو خواهش دارم که داخل زندان شوی و حضرت
امام موسی را بقتل برسانی من اطاعت کرده چون بزندان داخل شدم وقت نماز پیشین بود
دیدم که امام موسی بنماز مشغول است و یک شیر در جانب راست و یکی در جانب چپ آن
بزرگوار ایستاده اند من بسیار ترسیدم مراجعت کرده بهرون گفتم مرا زجر کرد و با چند نفر
از معتمدان خود دوباره فرستاد دیدیم آن دو شیر چنان بودند و قصد هلاک ما
کردند و ما فرار کردیم و باز بهرون خبر دادیم سوگند یاد کرد که اگر این مطلب را ابراز دهم

گوید شما را سیاست کنم و تا هرون در حیات بود ما بکسی نگفتیم فی الخرائج عن اسحق بن عمار که گفت
هنگامی که حضرت کاظم علیه السلام در حبس هرون بود ابو یوسف و محمد بن حسن که هر دو مجتهد
عصر بودند در مذهب اهل سنت از شاگردان ابو حنیفه با هم قرار دادند که در زندان نزد آنحضرت
رفته مسائل علمی بپرسند و باعتقاد خود آن سرور را مجاب کنند چون بخدمت آن حضرت
مشرف شدند مقارن این مردیکه قبل از سندی بن شاهک موکل بدان سرور بود بخدمت
آن حضرت آمده عرض کرد که نوبهٔ من تمام شده و بخانهٔ خود میروم اگر شما را خدمتی و کاری
بفرمائید که چون باز نوبت من شود آن کار را ساخته باشم حضرت فرمود کاری ندارم برو و چون
آن مرد رفت روی مبارک بایشان کرده فرمود تعجب نمی کنید از این مرد که امشب خواهد
مرد و آمده میگوید فردا قضای حاجت من کند پس هر دو برخواسته بیرون رفتند و باهم
گفتند که ما آمده بودیم از وی مسائل بپرسیم او از غیب خبر داد پس کسی را بدرخانهٔ
آن کس فرستادند تا منتظر شود که احوال او چون میشود و خبری که آن بزرگوار فرموده
صدق است یا خیر آن مرد آمد و در مسجدیکه مقابل خانهٔ او بود بنشست چون نصفی از شب
گذشت فریاد و فغان از آن خانه برآمد که آن مرد بمرگ فجاء بمرد فرستاده برگشت و بهر دو
ایشان خبر داد ایشان بخدمت حضرت مشرف شده عرض کردند این علم را شما از کجا یافته اید
حضرت فرمود این از علمهائی است که پیغمبر بامیر المؤمنین تعلیم فرموده و از آن علمهائی است
که دیگری را بآن راهی نیست پس هر دو متحیر و مبهوت مراجعت کردند و هرچند خواستند
حرفی بزنند نتوانستند و از خدمت حضرت مراجعت کردند فی العیون
و الامالی باسناده عن احمد بن عبدالله عن ابیه که عبدالله گوید که وارد
شدم بر فضل بن ربیع در حالتیکه بر روی بام خانه نشسته بود پس بمن گفت نزدیک
من بیا من نزدیک رفتم تا اینکه محاذی او رسیدم پس از آن بمن گفت که برو بربالای

آن یکدر خانه که میان این خانهاست واقع است من بر آن خانه مشرف شدم گفت چه
مشاهده میکنی در این خانه گفتم جامهٔ میان این خانه افتاده گفت نیکو نظر کن چون درست نظر
کردم و فهمیدم گفتم مردی سجده کرده است گفت او را میشناسی گفتم نمی شناسم او را گفت
این مولای تست گفتم مولای من کیست گفت تجاهل میکنی من گفتم تجاهل نمیکنم گفت
این ابو الحسن موسی بن جعفر است من او را در شب و روز مشاهده میکنم و نمی بینم او را در
وقتی از اوقات مگر بر این حالت که بعد از طلوع فجر نماز میخواند و بعد از نماز مقدار
یکساعت تعقیب میخواند تا اینکه آفتاب طلوع میکند پس از آن سجده میکند و علی الاتصال در
سجده است تا اینکه آفتاب از دایرهٔ نصف النهار زایل میشود و ظهر میگردد و کسی را
وا داشته بودم که مترصد وقت زوال باشد و او را اطلاع دهد و من نداشتم چه
وقت او را اعلام میکردند که وقت زوال شده است همین قدر میدیدم که سر از
سجده بر میداشت و شروع میکرد بنماز ظهر بدون آنکه تجدید طهارت کند پس من
میدانستم که خواب نکرده است در سجود خود و متصل مشغول نماز میشود تا اینکه نماز عصر را
میخواند پس از فراغ از نماز عصر سر مبارکش را بسجده میگذارد و متصل سجده مینماید
تا اینکه آفتاب غروب کند و بعد از غروب آفتاب سر بر میدارد و نماز مغرب را
بجا میآورد بدون آنکه تجدید وضو کند و مشغول نماز میشود و سر خود را بخاک
میگذارد تا وقت عشا که نماز عشا بجا میآورد و پس از نماز عشا قدری طعام بریان
که از برای او میبرند میل میفرماید پس از آن تجدید وضو نموده سجده مینمود و سر خود
بلند میکرد و خواب سبکی میرفت پس از آن بر میخیزد و تجدید وضو مینماید و در
وسط شب متصل در نماز است تا طلوع صبح و من ندانستم که کی او را خبر کرد که
صبح شده و همینقدر هست که مشاهده میکنم که شروع میکرد بنماز صبح این است

آداب آن حضرت از زمانی که او را بمن تسلیم کرده‌اند من باو گفتم بترس از خداوند مبادا
از تو عملی صادر شود که باعث زوال نعمت تو گردد تو میدانی که احدی از مردم نسبت باو
از این سلسله بدی نکرده‌اند مگر اینکه نعمت آنها زایل شده است گفت مکرر فرستاده اند
و مرا امر بقتل او کرده‌اند من قبول نکرده‌ام و بایشان اعلام کردم که من هرگز چنین
کاری نکنم اگر مرا بکشند فی العیون باسناده عن محمد ابن محمود که گفت وارد
شد حضرت امام موسی بر هرون و هرون عرض کرد بآنحضرت که خبر بده مرا از اخلاط
چهارگانه آنحضرت فرمود اما ریح یعنی هوا که باندرون انسانی میرود و مایهٔ حیات و
زندگانی شخص است بمنزلهٔ سلطانی است که مدارا کند با رعیت یعنی در سبب اصلاح
مزاج برآید و اما خون بمنزلهٔ بنده زیانکار است و بسا هست که بنده مولای خود را
بقتل میرساند و اما بلغم بمنزلهٔ دشمنی است که در جدال و نزاع باشد اگر از جانبی او را
مسدود کند از طرف دیگر مفتوح خواهد شد و اما صفرا بمنزلهٔ زمین است هرگاه بلرزد
و دو طرف بالای خود چه محسوس است که صفراوی المزاج همیشه اثر صفرا در او نمایان است
و اثر صفرا به بیرون اثر میکند نه اندرون پس از آن هرون بآنجناب عرض کرد انفاق
نما بر مردم گنجهای خدا و رسول خدا را که مملو است فی البحار از انتخاب انوار نقل کرده که
در ایامی که حضرت امام موسی در حبس هرون بود هرون جاریه در غایت حسن و جمال برای
خدمت آنحضرت بزندان فرستاد و شاید که آن بزرگوار بسوی او میل نماید و قدر او در نظر
مردم کم شود یا آنکه برای تفضیح آنحضرت بهانهٔ بدست آورد چون کنیز را بنزد آنحضرت
بردند گفت مرا با مثال آنها احتیاج نیست اینها در نظر شما مینماید نزد من قدری ندارد چون این
خبر بهرون دادند در غضب شد و گفت بگوئید که ما ترا برضای تو حبس نکرده‌ایم ما را بار خدمت
تو کاری نیست جاریه را نزد او بگذارید و برگردید چون جاریه را نزد آن حضرت گذاشتند

بیرون از مجلس خود برخواست خادمیرا فرستاد که خبر آن جاریه را بیاورد خادم برگشت و
گفت جاریه در سجده است و میگوید قدوس سبحانک هرون گفت جادو کرده است اورا
موسی بن جعفر و چون جاریه را طلبید اعضای او میلرزید و بسوی آسمان نظر میکرد هرون
گفت چه میشود ترا جاریه گفت حالت عجیبی مرا رو داد چون نزد آن بزرگوار رفتم و گفتم
چرا خدمتی بمن نمیفرمائی فرمود بتو احتیاجی ندارم عرض کردم مرا بسوی تو فرستاده اند
که خدمت کنم فرمود پس این جماعت چه کاره اند و بجانبی اشاره کرد چون نظر کردم باغها
و بستانها دیدم که منتهای آن بنظر در نمی آمد و بانواع فواکه و ریاحین آراسته بودند و در
آنها حوریان و غلامان دیدم که هرگز مثل آن در حسن و صفا و بهجت و بها ندیده بودم جامها
از حریر و دیبا پوشیده بودند و تاجهای مکلل بالماس بر سر داشتند صحاف طعامها و میوها
و شرابها و طشتها در کف گرفته در خدمتش ایستاده بودند چون این حالت را مشاهده کردم
مدهوش گردیدم و بسجده افتادم و سر بر نداشتم تا خادم تو مرا برد بتو آورد هرون گفت ای
خبیثه شاید در سجده بخواب رفته باشی و اینها را در خواب دیده باشی جاریه گفت بخدا
سوگند که اینها را قبل از سجود دیدم برای وحشتی که مرا عارض شد در سجده افتادم پس هرون
یکی از خادمان خود گفت که این جاریه را محافظت نما که این قصه ها را دیگر نگوید پس آن
جاریه مشغول نماز گردید و پیوسته عبادت میکرد گفتند سبب نماز کردن تو چیست
گفت عبد صالح را دیدم که پیوسته نماز میکرد من متابعت او میکنم گفتند این نام از کجا
دانستی برای آنحضرت گفت آنکنیزانی که در آن باغها دیدم و حوریان که در بهشتها مشاهده
کردم ندا کردند که دور شو از عبد صالح که ما میخواهیم در آئیم و بخدمت او قیام نمائیم
زیرا که ما خدمتکاران اوئیم نه تو از گفته آنها دانستم که لقب او عبد صالح است پیوسته
مشغول نماز و عبادت بود تا وفات کرد این واقعه چند روزی قبل از شهادت آن سرور

بود بدانکه اولیا را تاثیری است در نفوس و آنحضرت بقوت نفس قدسیه خود آن جاریه را
بعالم بالا برد تا اینکه مشاهده کرد بچشم حقیقت بهشت و عالم بالا را و این تصرف در نفوس مخصوص
اولیاست چنانچه حضرت امیر المؤمنین در پشت کوفه نمود عالم برزخ را بخاصان خود و این نیست
مگر آنکه تصرف فرماید در نفس آنها چه آنها را این قوه باشد و اهل مکاشفه نباشند که خودشان بتوانند
مشاهده کنند چنانچه بعضی بودند بریاضت و طاعت پروردگار بدین مقام رسیده بودند
چون قطب العرفا اویس قرنی و سلمان فارسی و میثم تمار و ابوذر و مقداد و عمار یاسر و محمد
ابن ابی بکر و شهدای کربلا و زراره و داود رقی و غیرهم رضوان الله علیهم و اینها خودشان
از همت ائمه هدی صاحب مقام شده اند فی المدینة المعاجز مروی است که هرون
هر کسی را از خدام خود و لشکر خویش تکلیف میکرد بقتل امام موسی آنها اقدام براین امر
شنیع نمیکردند تا آنکه بعمال خویش نوشت که در نواحی فرنگ بودند و التماس نمود جمعی را
برای من بفرستید که خدا و رسول را نشناسند برای امری که میخواهم استعانت بایشان
جویم آنها پنجاه نفر را فرستادند چون نزد آن لعین آمدند با آنها مهربانی کرد و بعد سؤال
از خدا و رسول نمود گفتند نمی شناسیم که خدا کیست و رسول که باشد پس ایشان را فرستاد
بزندان که حضرت امام موسی در آن بود و امر کرد آنها را بقتل آن سرور **لمؤلفه**

چو هم نگه داشتند آنها بزندان	ملایک در فلک گردیدند فغان	نظر افتاد بر شه طاغیان را
برون شد هوش از سر عاصیان را	شهی دیدند آنجا زیر زنجیر	فتاد از دست آنها تیر و شمشیر
خلیلی بسته در زنجیر نمرود	ذبیحی ایستاده نزد معبود	بقعر چاه یوسف کرده مسکن
ز عشق حق نهاده طوق گردن	کلیمی صد کلیمش بنده وار است	مسیحی هست کاندر روی دار است
رسولی باشد اندر دست کفار	شده از ظلم بوجهلی گرفتار	همه در سجده افتادند بهر ش
مبادا سوزد هر پنجاه قهرش	چون آنها وارد زندان شدند هرون از روزنه خانه

نگاه میکرد که دید چون چشم آنها بر آن حضرت افتاد بیکبار اسلحهٔ خود را از دست انداختند
و بدن آنها میلرزید نزد آن حضرت بسجده افتادند و میگریستند حضرت دست بر سر ایشان
میکشید و بلغت و زبان ایشان با آنها سخن میگفت چون هرون آن حالت را مشاهده کرد
بترسید که فتنه برپا شود وزیر خود را گفت زود آنها را بیرون نما پس آنها پشت بجانب
حضرت نگردانیدند از برای تعظیم آن حضرت و از عقب بیرون شدند از زندان و دیگر نزد
هرون نیامدند بدون آنکه رخصتی از کسی طلبند سوار بر اسبان خود شده رو بسوی بلاد خود
رفتند بدانکه چنانچه در کتاب غیبت شیخ طوسی است که برامکه با کثرت عداوتی که با اهل بیت
داشتند باز از زوال ملک و دولت خود ترسیدند و اگر چه خود باعث حبس آنحضرت
شده بودند و اما جرئت بر اقدام این امر شنیع نمینمودند چنانچه در آن کتاب است که
داود رزبی گوید که فرستاد حضرت از زندان نزد یحیی بن خالد که چه باعث شد ترا به اینکه
مرا از وطن و بلاد خود دور و بیرون نمائی و میان من و عیال من جدائی افکنی چون
پیغام آن جناب برسید قسمهای غلاظ و شداد خورد که مرا تقصیری نیست در امر تو باز
پیغام داد که چنانچه مرا بحبس انداختی تدبیری در مرخصی کن والا نزد خدای خود شکوه کنم و بدانکه
نفرین من از تو نخواهد گذشت آخر چنان شد که شناعة عمل او منجر بتمام شدن سلسله ایشان
گردید بر افتضاح وجهی که تا امروز پا دندارد کسی را که در سر شب آن قدر تقرب داشت نزد هرون
و صبح آن با خاک زمین یکسان شد چنانچه حضرت امام رضا فرمود باحمد ابن ابی نصر بزنطی که
خداوند عالمیان انتقام میکشد از برای دوستان خود از دشمنان خود نمی بینی که خداوند
با آل برمک چه کرد و انتقام حضرت ابو الحسن را از ایشان چه قسم کشید و از آن طرف بنو الاشعث
که سلسلهٔ جعفر بن محمد الاشعث بود با آن خطری که از آل برامکه داشت بعلت موالاة و اخلاص که
با این خانواده چگونه رفع جمیع خطرها و فتنه‌ها از ایشان شد و عزت دنیا و آخرت داشتند

و از جمله تزویرات یحیی این بود که چون هرون در ایام حبس آن جناب معجزات و غرائب امور
مشاهده کرد حیران و مبهوت شد و هر چاره که در دفع آن حضرت مینمود نتیجه بر عکس
می بخشید فی البحار نقلاً عن کتاب الغیبة و المناقب عن محمد بن غیاث المهلبی
که گفت چون هرون مشاهده کرد معجزات را بوزیر خود یحیی گفت که حیرتی عظیم ما را عارض
شده از مشاهده عجایب احوال این مرد آیا تدبیری بخاطرت میرسد که ما را از این فکر و غم خلاص
کنی یحیی گفت چاره که بخاطرم میرسد آن است که بر او منت گذاری و او را از حبس رها کنی
که همین حبس کردن تو باعث انحراف دلها از ما شده است هرون گفت پس برو نزد
او و زنجیر را از او بردار و بگو بسر عمت میگوید که چون قسم یاد کرده ام که تا اعتراف
بتقصیر خود و بد کردن نسبت بمن ننمائی و طلب عفو از من نکنی ترا رها نکنم و در این اقرار
و طلب برای تو نقصی و ذلتی نخواهد بود و اینک یحیی وزیر و محل اعتماد خود را نزد
تو فرستادم که نزد او اقرار نموده طلب عفو کنی پس مرا از سوگندی که خورده ام
فارغ نموده آنچه گفتم بعمل آور و هر جا که خواهی برو چون یحیی مشرف شد بزندان
خدمت آنحضرت و پیغام هرون برسانید آنحضرت در جواب فرمود که یکهفته از
عمر من بیشتر نمانده ای یحیی روز جمعه وقت زوال آفتاب بیا و بر جنازه من نماز
کن و لیکن بدان که چون هرون برقه رسد و خواهد که مراجعت بعراق کند از
تو و سلسلهٔ تو منحرف شود و ریشهٔ شما را از زمین براندازد پس ایمن بر خود از کردهٔ
خود مباش ای یحیی بهرون بگو که خبر من بتو میرسد و در روز قیامت نزد خدای
تعالی حاضر شویم و او نیکو حاکمی است و در آنجا معلوم شود که گناه کار و مقصر کیست
و بی گناه و مظلوم که والسلام پس یحیی آنقدر گریست که چشمان او مثل خون شد و
و رفت نزد هرون و پیغام حضرت کاظم برسانید هرون گفت اگر تا چند روز دیگر

دعوی نبوت بکند خوب است پس چون حجه شد ابو ابراهیم علیه السلام شهید شد و قبل از
شهادت او بروزی رفت هرون بسوی مداین و آوردند جسد امام موسی را بعضی گفتند
مرده است و آنها که ندیدند گفتند نمرده **فی البحار عن المناقب** عن ابو الازهر بن
ناصح بن عتبه که گفت ما چند نفر بودیم در مسجد که روبروی خانه سندی بن شاهک بود نشسته
صحبت میکردیم و میگفتیم که کدام یک فصیحتر سخن میگوئیم و با ما مردی بود که او را
نمی شناختیم پس گفت برخیزید دین خود تان را درست کنید که منحرف است میخواهد زبان
تحصیل کنید پس طول کشید صحبت ما تا جائی که گفتیم آیا امام وقت کیست آمرد گفت بین
شما و امام زمان نیست مگر فاصله کمتر از این دیوار گفتیم مقصود تو موسی بن جعفر است
گفت آری گفتیم نمیدانیم که او امام است پس برخیز که میترسیم اینکه به بینند ما را و برای
تو بگیرند گفت بخدا قسم که نمیکنند اینکار را تا خدا نخواهد و بدرستیکه امام موسی می بیند
ما را و می شنود کلام ما را و اگر بخواهیم حاضر میشود بسوی ما تا این حرف زدیم مردی در
مسجد وارد شد فهمیدیم امام موسی است تا دیدیم که نزدیک بود عقل ما برود و آن مرد که
او را نمی شناختیم بیرون رفت پس صدای قفلی شنیدیم که سندی بن شاهک وارد
شد بمسجد و با او جماعتی بودند پس گفتیم ما آنچه را دیده بودیم حکم کرد ما را نگاه داشتند
پس رفت نزد امام موسی و آنحضرت در محراب مسجد ایستاده بود و ما می شنیدیم باو
عرض میکرد وای بر تو چه قدر از زندان قفل شده بسحر خارج میشوی اگر فرار بکنی من
راغب ترم یا اینکه هر روزه اینکار نمائی میترسم خلیفه مرا بکشد از دست سحر تو آن
حضرت فرمود بخدا قسم که فرار نمی کنم از دست شما و هستم در حبس شما تا وقت معین
پس سندی دست آنحضرت را گرفت و از مسجد بیرون آمد و ملازمان خود را امر
کرد که دو طرف کوچه بگیرند و مردم را مانع شوند از تردد و آنحضرت را وارد حبس خانه کرد

بهمین طور **فی المدینة المعاجز** باسناده عن موسی بن هامان که گفت دیدم حضرت
امام موسی که در حبس بود و نازل میشد برای او از آسمان مائده و مرحمت میکرد باهل زندان و
از آن طعام کم نمیشد و باسمان بالا میرفت **فی البحار نقلاً عن المناقب باسناده**
عن بشار مولی سندی بن شاهک که گفت من بودم اشد ناس به بغض آل ابیطالب پس خواند مرا
سندی بن شاهک روزی گفت ای بشار من میخواهم که حضرت امام موسی را بتو بسپارم
و ترا امین برکسی نمایم که هرون مرا امین بحفظ او کرده گفتم اطاعت میکنم در آنچه میفرمائی گفت
این موسی بن جعفر است که بمن سپرده اند و من می سپارم بتو که درست پاس بداری از او
پس آن حضرت را در خانه آورد نزدیک بخانه خودش و حبس کرد و مرا موکل کرد او و پس من
چند قفل بدر خانه زدم و هر وقت کاری داشتم که میخواستم بروم در پی آنکار زنی را آنجا می
گذاشتم و خود میرفتم و آن زن پاس میداشت تا من میآمدم پس چندی گذشت خدا بغض آل
ابیطالب را از دل من برداشت و حب آنها را بر دلم گذاشت پس روزی امام موسی
مرا خواست و فرمود ای بشار برو بسوی فلان جا و بخوان از برای من هند بن حجاج را
و باو بگو که امام موسی میگوید بیا نزد من او بتو صیحه زند و ابا از آمدن مینماید تو باو بگو من لازم
بتو گفتم آنچه او فرموده میخواهی بیا و میخواهی نیا و مراجعت کن بشار گوید من رفتم و بهند گفتم
او صیحه زد و ابا کرد از آمدن پس مراجعت کردم و هنگام رفتن زن خود را در دم زندان
گذاشته بودم چون برگشتم حضرت فرمود دیدم که هند ای بشار ابا کرد از آمدن اما
بعد از مراجعت تو آمد و من او را دیدم و رفت و من از زن خود پرسیدم که قفل را
کسی باز کرد و بزندان رفت قسم یاد کرد که قفل همین طور بود و من کسی را ندیدم ابن
جوزی در کتاب صفوه گوید که حضرت امام موسی از زندان کاغذی فرستاد نزد
هرون و در او نوشته بود **لن ینقضی عنی یوم من البلاء الا انقضی**

معه تنلک یوم من الرخاء حتی تمضی جمیعا الی یوم لیس له انقضا
هنالک یخسر المبطلون وهرون ابداً جواب نداد و بیشتر در غضب شد فی الارشاد
باسناده عن حسن ابن محمد بن یحیی از مشایخ خود نقل میکند که سبب گرفتن امام موسیٰ و حبس او این بود
که هرون پسر خود را بجعفر بن محمد الاشعث سپرد و یحیی بن خالد برمکی بتر سید که چون خلافت باو
رسد وزیر گردد با جعفر خصوصیت کرد تا از احوال و اخلاص او نسبت بامام موسیٰ مطلع گردید و
هرچه میدید باضافه از کذب بهرون میرسانید تا آنکه روزی ببعضی از دوستان خود گفت آیا
معرفت دارید بکسی از آل ابی طالب که وسعت حال نداشته باشد تا اینکه تعریف و تعلیم کند مرا
از برای آنچه با آن محتاج باشم گفتند علی بن اسمعیل بن امام جعفر صادق همین نوع است که
تو میخواهی پس یحیی بن خالد مالی از برای او فرستاد و امام موسی را با وی انس بود و بسیار
بعلی بن اسمعیل احسان میفرمود و بعد یحیی کس نزد علی بن اسمعیل فرستاد و ترغیب او کرد در
قصد رشید و منوبه شدن بدربار خلافت و وعده احسان و اکرام باو کرد علی بن اسمعیل
فریفته شد و شروع در تهیه حرکت کرد حضرت امام موسی مطلع گردید علی را طلبید و فرمود
ای برادرزاده بکجا میروی عرض کرد ببغداد فرمود چه کار داری عرض کرد قرض دارم و
پریشانم فرمود قرض ترا میدهم و آنچه باید از ضیاع و عطا یا در باب تو بعمل میاورم علی
بن اسمعیل قبول نکرد و باز خیال حرکت داشت که آن حضرت او را طلبید و باز فرمود تو
آیا میروی گفت آری این سفر برای من بسیار لازم و ضرور است و من در این سفر
ناچارم پس حضرت ابو ابراهیم فرمود ای برادرزاده خوب ملاحظه نما و از خدا بترس
و اولاد مرا یتیم مکن و فرمود سیصد دینار و چهار هزار درهم باو بدهند و چون علی
بن اسمعیل از خدمت حضرت برخواست باصحاب فرمود بخدا قسم که سعی میکند در خون
من و یتیم میکند اولاد مرا عرض کردند جعلت فداک تو که اینرا میدانی چرا اینقدر صله و

و التفات باو فرمائی آنحضرت فرمود از پدرم شنیدم و او از رسول خدا روایت کرد که فرمود رحم
هرگاه بریده شود پس پیوسته گردد دیگر باره بریده شود خدای تعالی قطع آن مینماید و من میخواهم
که صله رحم بجا آورم بعد از آنکه او قطع کرد خدا او را قطع کند و علی بن اسمعیل ببغداد
آمد و یحیی او را نزد هرون برد و علی نابکار در بدگوئی و تفتین نسبت بحضرت و گفت از
اقطاع و اطراف مشرق و مغرب اموال از برای او میاورند و دهی خریده و او را بسیره
نام گذاشته بسی هزار دینار و وقتیکه پول آن را حاضر کرد صاحبش گفت من این سکه نمیخواهم
فلان نوع پول بده گفت که آن پول را بردند و آن طور پولی که خاسته بود آوردند هارون
چون این حرفها شنید امر نمود دویست هزار درهم حواله کنند ببعضی نواحی که بعلی بن اسمعیل
بدهند و او محصلان فرستاد در پی وصول آن مال و او انتظار آمدن آنها را می کشید که
روزی به بیت الخلا رفت و در آنجا او را زحیری عارض شد که تمام احشاء و امعای او بیرون آمده
افتاد هر چند آنکه در بر کرد امعاء او سعی کردند اطباء فائده در آن نشدند و بهمان
آزار بحالت مرگ افتاد در جان کندن بود که آن مال را آوردند گفت چه کنم این مال را در وقت
آنکه من در کار مردنم و بمرد و هرون در همان سال رفت بمکه و چون وارد مدینه شد حضرت
امام موسی و جمعی از اشراف او را استقبال کردند و بمدینه آمد چون حضرت همیشه در مسجد
رسول خدا بطاعت الهی قیام میفرمود بمسجد تشریف برد و هرون صبر کرد تا شب شد
بحرم رفت و برسول خدا خطاب کرد که میخواهم موسی را حبس کنم زیرا که خیال دارد فساد
کند پس در آنجا امر کرد حضرت را در مسجد نزد او بردند و آن بزرگوار را مقید ساخت و دو محمل
مهیا کرد و آن حضرت را در یکی نشانید و دیگری را خالی بر استر نهاد و آن دو استر را از خانه
خود بیرون فرستاد و هر دو قبه پوشیده بودند و جماعتی را موکل بدانها کرد و یکی را
با جماعتی بجانب بصره فرستاد و دیگری را با جماعتی بسمت بغداد و امام موسی در آن کجاوه

بود که ببصره بُردند محض اینکه کسی نفهمد که آنحضرت را بکدام مکان بُردند و فرمود تا آنکه همراه
حضرت بُودند که ببرند آن بزرگوار را در بصره و تسلیم عیسی بن جعفر بن منصور خلیفه نمایند که در
آنوقت والی بصره بود پس حضرت را تسلیم عیسی بن جعفر کردند و او آن حضرت را یکسال حبس کرد
و هرون باو نوشت که حضرت امام موسی را بقتل رسان او با خاصّان خود مشورت کرد و نوشته
هرون را بر آنها قرائت کرد آنها صلاح ندانستند عیسی بهرون نوشت که حبس موسی بن جعفر
در نزد من بطول کشید و من در این مدت دیدبان چند براو گماشتم و آزمایش حال او کردم
ندیدم او را که قصوری در مراتب عبادت داشته باشد و جمعی را معین کردم که دعای او را
بشنوند معلوم شد که او نفرین بر تو و بر من نمیکند و از برای نفس خود دعا میکند پس اگر تو کسی را
میفرستی که او را ببرد بسیار خوب والّا او را رها میکنم و یکی از خدام عیسی بن جعفر که
موکل بزندان بود گوید که میدیدم حضرت کاظم در حبس در دعای خود بسیار میفرمود اللّهم
انّك تعلم انّی كنت اسئلك ان تفرغنی لعبادتك وقد فعلت
فلك الحمد یعنی خدایا تو میدانی که من همیشه از درگاه تو مسئلت میکردم که مرا فارغ بال
سازی تا بفراغت مشغول عبادت تو شوم الهی دعای مرا قبول فرمودی پس ترا حمد
میکنم و شکر لطف تو بجا میآورم که حاجت من برآورده شد هرون مأموری فرستاد
و آنحضرت را از بصره ببغداد بُردند و تسلیم فضل بن ربیع کردند و مدتی در حبس فضل بود
تا اینکه هرون فضل را جهة تمشیت امری بخواست و فضل ابا کرد و گفت نمیتوانم از موسی بن جعفر
غافل شوم هرون نامه نوشت که امام موسی را تسلیم فضل بن یحیی بکند حضرت را از فضل بن ربیع
گرفتند و بفضل بن یحیی تسلیم نمودند و او در بعضی از حجرات خانهٔ خود آن حضرت را محبوس
کرد و ناظرین جهة حفظ آن سرور بگماشت و آن بزرگوار مشغول عبادت بود و همه شب را
احیا میفرمود و اکثر ایّام روزه میگرفت و روی مبارک از محراب نمیگردانید پس فضل بن یحیی

توسعه در حال حضرت قرار داد و اعزاز و احترام آن سرور مینمود تا اینکه بهرون رسانیدند وقتی که در رقّه
بود که از بلاد بغداد باشد منزل داشت پس چیزی بفضل بن یحیی نوشت و ایذای او بر توسعهٔ احوال
امام موسی کرده او را بقتل آنسرور مأمور ساخت فضل بن یحیی توقف از کشته رشید کرد هرون
خشمناک شد مسرور خادم را طلبید و گفت بسرعت برو ببغداد و داخل منزل موسی بن جعفر شو پس اگر
او را در آسایش و رفاهیت یابی این نوشته را بعباس بن محمد بده و او را امر کن که آنچه در این
نوشته باشد معمول بدارد و نوشتهٔ دیگر باو داد که بسندی بن شاهک برساند و در آنجا نوشته شده
بود که امتثال امر عباس بن محمد در آنچه گوید بکند پس مسرور بسرعت تمام ببغداد رفت و وارد
بخانهٔ فضل بن یحیی و احدی نمیدانست چه اراده دارد بعد از آن داخل شد بحجره که امام موسی
کاظم در او بود و آن حضرت را بوضعی یافت که بهرون گفته بودند فی الفور نزد عباس بن محمد
و سندی بن شاهک رفته آن دو نوشته را رسانید و [illegible] چندان درنگ ننموده بودند
که رسولی بیرون آمده میدوید تا بخانهٔ یحیی بن کثیر بن خالد رفت پس فضل با وحشت تمام
سوار شده بمجلس عباس بن محمد رفت عباس تازیانه چند با عقابین طلبیده امر کرد که فضل را
برهنه کردند و سندی بن شاهک صد تازیانه در حضور عباس بر فضل زد پس فضل با تغیر
رنگ بخلاف وضعی که وارد شده بود بیرون آمده از راست و چپ سلام بر مردم میکرد
و مسرور آن خبر بهرون داد و هرون نوشت که حضرت امام موسی را بسندی بن شاهک
بسپارند و مجلسی عظیم آراست و گفت ایها الناس بدرستی که فضل بن یحیی عصیان و مخالفت
طاعت من کرده است و من هم چه صلاح دیدم که او را لعن کنم و شما هم او را
لعن کنید مردم از هر طرف باو لعنت کردند بمرتبه که زلزله در آن خانه و مجلس افتاد
این خبر بیحیی ابن خالد رسید سوار شده و از غیر آن دری که مردم داخل میشدند وارد
شده از پشت سر هرون آمد و هرون ملتفت نبود بعد از آن یحیی گفت یا

یا امیر المؤمنین بمن ملتفت شو هرون گوش فرا داد یحیی گفت که فضل جاهل و کم سن است
و من نگاهت میکنم از برای تو آنچه را که اراده داری پس هرون خوشحال شد و بمردم
رو کرد و گفت بدرستی که فضل بن یحیی در امری عصیان من کرده بود من او را لعن کردم و
ظاهر شد توبه و انابه بطاعت من کرده پس شما او را دوست داشته باشید حضار گفتند
ما دوستیم باکسی که او را دوست میداری و دشمنیم باکسی که او را دشمن میداری
فی البحار از کتاب مهج روایت کند از فضل بن ربیع که گفت روزی هرون حاجب
خود را طلبید و گفت برو نزد موسی بن جعفر و او را از زندان در آور و ببر در جائی که
درندگان را نگاه داشته ایم بینداز هر قدر التماس کردم که از این مطلب درگذرد قبول
ننمود و خشمش زیاده میشد تا آنکه گفت اگر او را نیندازی ترا خواهیم انداخت
گفت رفتم نزد آنحضرت و گفتم امیر المؤمنین چنین گفته گفت هرچه مأمور شده
بجای آر پس برخاست و دعائی میخواند و برخود میدمید و باهم آمدیم تا رسیدیم
بجائیکه جانوران بودند و داخل کردم آنحضرت را در آنجا و چهل شیر و دیگر از جانوران
در آنجا بودند و بقدری افسوس خوردم که قتل چنین بزرگواری در دست من افتاد و برگشتم
در منزل خود و خوابم نمیبرد چون نصف شب شد رسول هرون در رسید چون رفتم نزدیک
او گفت من دیشب مگر کار بدی کردم و امر شنیعی از من صادر شده که در خواب دیدم
جماعتی بر من وارد شدند و در دست آنها حربها بود و میانه ایشان مردی بود چون
ماه تابان و هیبتی از او در دلم افتاد کسی بمن گفت این امیر المؤمنین علی بن ابی طالب است
پیش دویدم که پای مبارکش را ببوسم مرا از خود دور کرد و فرمود فهل عسیتم
ان تولیتم ان تفسدوا فی الارض و تقطعوا ارحامکم
پس روی خود را برگردانید و از در دیگر تشریف برد من از ترس بیدار شدم

قتل کودکم میدانی چه کرده گفت نه گفت دیشب گفتی امام موسی را بردم در نزد جانوران انداختم
گفت وای بر حال تو انداختی گفتم بلی بخدا انداختم او را گفت حال برو و ملاحظه کن که چه قسم
شده پس چراغی برداشته رفتم و دیدم ایستاده آنحضرت و نماز میخواند و آن حیوانات دور
او را دارند برگشتم و هرون را خبر کردم تصدیق نکرد مرا و خودش آمد و نگاه کرد او را
در آنحال و آمد نزد حضرت و عرض کرد السلام علیک یا ابن عم آن حضرت جوابش نگفت
تا از نماز فارغ شد بعد از فراغ از نماز فرمود علیک السلام یا ابن عم امید نداشتم که در چنین
جائی بر من سلام کنی هرون گفت خطا کردم عفو فرما که با روی سیاه عذر میخواهم حضرت
کاظم فرمود شکر خدا را که ما را نجات داد مگر هم خود و هرون امر کرد آن حضرت را
بیرون آوردند و چون حضرت خارج شد آن درندگان عقبش نیامدند پس هرون
با آن حضرت معانقه کرد و بر جای خود نشانید و عرض کرد اگر میل داری در اینجا باش با
در کمال عزت و احترام و امر کردیم از برای تو و کسان تو بمال و خلعت حضرت فرمود
احتیاجی بمال تو نیست لیکن جمعی از فقراء قریش هستند که اگر بایشان اعانت نمائی
بد نیست پس هرکه را فرمود هرون چیزی داد بعد خواهش رفتن بمدینه فرمود برای استر
هائی که بچاپاری بسته بودند سواره روانه کرد و مرا بمشایعتش مأمور ساخت در
اثنای راه آن دعا را خواستم تعلیم من فرمود نوشتم در کاغذی و در دستمال
پیچیدم و در آستین خود نگاه داشتم از برکت آن در هر شدت فرج و در هر
سفری حرز من بود و هر حاجت من بر آورده میشد فی العیون باسناده
عن الثوبانی که گفت حضرت امام موسی ده سال بیشتر بود که هر روز بعد از طلوع
آفتاب تا وقت زوال آفتاب از دائره نصف النهار را بسجده میفرمود و بنا بود که
در ایام حبس که هرون میآمد بالای بامی که مشرف بر محبس بود که حضرت امام

موسی در آنجا حبس بود و آن جناب در سجده بود پس ربیع گفت ای ربیع این جامه چیست که من از روزن او را مشاهده میکنم در این موضع ربیع گفت یا امیر المؤمنین این جامه نیست این موسی بن جعفر است هر روز یک سجده بجا میآورد و بعد از طلوع آفتاب تا وقت زوال ربیع گفت که هرون منگفت این مرد از رهبانان بنی هاشم است من باو گفتم پس چرا تو در حبس تنگ گرفته بر او گفت او لابد باید چنین باشد **فی البحار نقلاً عن رجال الکشی باسناده عن علی بن امام** جعفر الصادق علیه السلام که گفت محمد بن اسمعیل بن امام جعفر علیه السلام التماس کرد که او را داخل کنم بر عمش امام موسی کاظم تا اذن رفتن عراق بخواهد از او چون حضرت امام موسی جهة تطهیر بیرون تشریف آورد چون آن حضرت وضو ساخت و نشست در مجلس خود محمد بر خواست و عرض کرد یا عم میخواهم سفارشی و وصیتی بمن بفرمائی آنحضرت در جواب فرمود که وصیت من با تو آن است که از خون من بپرهیزی بعد از ان کیسه که در آن یکصد و پنجاه دینار بود بدست مبارک خود بمحمد داد تا سه کیسه که چهار صد و پنجاه دینار میشد و بعد از آن هزار و پانصد درهم داد و در هر مرتبه که کیسه بوی التفات میکرد گویا میخواست از خوشحالی فجاه کند و میآمد سر آن حضرت را می بوسید و در آخر عرض کرد آخر وصیتی و سفارشی بفرمائید فرمود هیچ سفارشی ندارم مگر همانکه گفتم که در خون من شریک نشوی و چون رفت فرمود بخدا قسم نمیرود و میخندد مگر کاری که با آن یتیم شوند فرزندان من گفتم پس چرا آنقدر باو انعام فرمودی فرمود از برای اینکه حجت من بر او تمام شود در هنگامی که من صله رحم بجا آورده باشم و آن قطع رحم نماید پس رفت محمد بعراق و چون ببغداد رسید با همان رخت راه در ساعت ورود رفت بدر خانه هرون و اذن طلبید هر قدر باو گفتند که رخت راه خود را تغییر بده و حمام برو و بعد مهیا شو برای اذن گرفتن که حال امیر المؤمنین از مجلس تازه برخواسته است گفت پس او را خبر کنید که من آمدم و تو اذن ندادی حاجب هرون را

خبر کرد پس او را طلبید چون داخل شد گفت یا امیر المؤمنین دو خلیفه در یک مملکت که دیده اینک هم من موسی بن جعفر در مدینه ادعای امامت میکند و از اطراف خراج بجهة او میبرند و تو در عراق نشسته و دعوی خلافت میکنی و از برای تو خراج میآورند گفت والله راست میگوئی چنین است پس امر کرد تا صد هزار درهم باو بدهند چون گرفت و آمد بمنزل خود خناق گرفت او را و در همان شب بمرد و مال او را دوباره بخزانه هرون مراجعت دادند مد آنکه در بعضی اخبار علی بن اسمعیل است و در بعضی محمد و محتمل هر دو سعایت کرده باشند **فی الکافی باسناده** عن علی بن سوید که گفت در ایامی که حضرت ابو ابراهیم موسی بن جعفر در حبس هرون بود عریضه بخدمت آن بزرگوار نوشتم و مسئله چند سوال کردم بعد از مدتی جواب عریضه مرا دستخط کرده بود و در بالای نامه بعد از حمد و ثنای حضرت سبحانی و بیان حقایق و معارف ربانی قلمی فرموده بود که اما نامه نوشته بودی و از مسئله چند سوال کرده بودی که در آن تقیه میکردم و کتمان آنها بر من روا بود چون در این وقت دانستم که سلطنت جباران از من منتهی شده است از تحت فرمان آنها بیرون میروم و داخل میشوم در سلطنت خداوندی که صاحب سلطنت عظیم است و مفارقت میکنم از دنیائی که هرگز وفا نکرده است با اهل خودش که برای محبت آن مخالفت پروردگار خود اختیار کرده اند لهذا جواب مسائل ترا بیان میکنم که ضعفای شیعیان ما در دین خود حیران نباشند پس از خدا بترس آنچه بتو نوشته ام بغیر اهلش مگو و سبب فتنه و بلای پیشوایان خود مشو بدرستیکه اول چیزی که ترا اعلام میکنم آنستکه خبر مرگ خود را بتو میگویم و ترا خبر میدهم باینکه در این شبها از دنیا مفارقت میکنم نه اینکه از مفارقت دنیای فانی جزع نمایم یا آنچه در راه خدا کرده ام پشیمان و نادم باشم یا آنکه در حقیت قضاهای باریتعالی شکی کنم پس متمسک شو بعروة الوثقی ولایت اهل بیت رسالت و اقرار کن بهر امامی

بعد از امام دیگر و هر وصی بعد از وصی دیگر و با ایشان در مقام تسلیم و انقیاد باش و بگفتار و کردار
او رضی شو فی المدینة المعاجز باسناده عن الاعمش که گفت میدیدم امام موسی را
که از حبس بیرون تشریف میبرد و وارد حبس میشد و احدی نمیدید آنحضرت را
ایضاً باسناده عن ابراهیم بن اسود که گفت دیدم حضرت امام موسی را که صعود کرد
بسوی آسمان و فرود آمد و با آن حضرت حربه از نور بود فرمود آیا مرا از هارون میترسانند
اگر بخواهم با همین حربه او را بقتل میرسانم پس رفتند و بهرون گفتند که آنحضرت
بآسمان رفته و فرود آمده با حربه هرون از خوف سه بار غش کرد و آن حضرت را نجات داد

فصل نهم

در بیان شهادت آن بزرگوار و شهادت آن بزرگوار را باختلاف ذکر کرده اند و چون
هرون مشاهده نمود کثرت معجزات را و از آن ترسید که مردم بغداد بشورند و آن
حضرت را از حبس خلاص کنند و اهل مدینه و مکه بصدا در آیند و فغان کنند و امر غلبات
او و پیر انش مختل شود همت بر شهادت آنحضرت گماشت و آن بزرگوار غریب را شهید نمود
ساخت فی الارشاد باسناده عن حسن ابن محمد بن یحیی از مشایخ خود که گفت
چون هرون لعنت کرد فضل بن یحیی را و بعد یحیی وساطت کرد و وعده داد هرون را
بقتل آنحضرت و یحیی آمد بتعجیل ببغداد از رقه مردم مضطرب شدند و بعنوان اراجیف علتی
چند از برای رفتن او میگفتند و او بمردم مینمود که از برای تعدیل و نسق شهر آمده چند
روز مشغول بآن کار بود بعد از آن سندی بن شاهک را طلبید و او را امر کرد در باب
امام موسی بامر هرون و آن شقی امتثال نمود و زهر داخل طعامی کرد که نزد آنحضرت میبردند
و بعضی گفته اند زهر داخل در رطب کرد و حضرت چون میل فرمود دانست که زهر

دارد و بعد از سه روز از شدت درد بخاک میغلطید و بر خود می پیچید و روز سیم رحلت
فرمود سندی بن شاهک ملعون فقها و اشراف و اعیان بغداد را که هیثم بن عدی
از آنجمله بود طلبیده داخل منزل حضرت کرد و ایشان را شاهد گرفت که اثر جراحت
بر اعضای مبارکش نبود و همگی گواه باشند که بموت خدائی مرده و آنها گواه شدند و
آنحضرت را از زندان بیرون آورده بر سر جسر بغداد گذاشت و ندا کردند که این موسی
بن جعفر است که وفات کرده بیائید و نظر کنید مردم میآمدند و نظر مینمودند و چون
بعضی گمان میکردند که امام غایب منتظر او است یحیی بن خالد ندا کرد که این موسی بن
جعفر است که جماعت رافضه را اعتقاد این است که فوت نمی کند پس نظر کنید باو
مردم جمعیت میآمدند و بآنحضرت نظر میکردند پس آنحضرت را برداشته در مقابر قریش
در آنجا که باب التبن معروف است دفن کردند و آن مکان در قدیم مقبرهٔ بنی هاشم بود و
مروی است که چون وفات حضرت نزدیک گردید سندی بن شاهک را احضار فرمود
و خواهش کرد که برای آنحضرت حاضر کند یکی از دوستان مدنی آنحضرت را که نزدیک
بخانهٔ عباس بن محمد است از برای آنکه متولی غسل و تکفین آنحضرت باشد پس سندی او را
حاضر کرد و چنان شد و منقول است که سندی گفت از موسی بن جعفر استدعا کردم
که مرا مأذون و مرخص کند که تا او را من غسل و کفن کنم امتناع نمود و فرمود ما اهل بیت
کفن خود را همراه داریم و میخواهیم دوست ما ما را غسل دهد و همین شد که فرمود
و فی العیون باسناده عن سلیمان بن جعفر البصری عن عمر بن الواقد که گفت
چون سینه هرون تنگ شد از بسکه فضل موسی بن جعفر بر او ظاهر میشد و باو میرسید که شیعیان
قائل بامامت او هستند و در پنهانی با او مراوده دارند او را ترس بگرفت چه از
جهة خودش و چه از جهة نظم مملکتش پس فکر کرد که آن بزرگوار را بزهر جفا شهید کند

در شب سیم مولای من مرا خواست و فرمود من ترا آشنا ساختم که رحلت خواهم کرد بسوی خداوند عز و جل و اگر من شربتی از آب خواستم و آشامیدم و تو مرا دیدی که نفخ نمودم و شکم من بالا آمد و رنگ من زرد و سرخ شد و بعد سبز شد پس خبر بده هرون را بوفات من و این قضیه را دیدی البته براحدی اظهار مکن و بهر کسی هم که نزد من است اظهار منما مگر بعد از وفات من مسیب بن زهیر گوید که من علی الاتصال منتظر وعدهٔ آنحضرت بودم تا اینکه شربت آبی خواست و آشامید پس مرا خواند و فرمود ای مسیب این خبیث سندی بن شاهک گمان میبرد که مباشر غسل و دفن من خواهد شد و چنین چیزی هرگز واقع نشود و نخواهد شد و هرگاه مرا بردند بمقبرهٔ معروفه بمقابر قریش مرا در قبر بخوابانند و قبر مرا بیش از چهار انگشت گشاده نکنند و چیزی از خاک قبر مرا از برای تبرک برندارند زیرا که خاک ما حرام است مگر خاک قبر جدم حسین علیه السلام چه در آن حق تعالی شفا قرار داده از برای شیعهٔ ما پس شخصی را دیدم که شبیه ترین مردم بود بآن بزرگوار و در ذهن من چنین معهود بود که امام رضاست و هنوز بسن شباب نرسیده بود من خواستم از او سؤال کنم مولای من امام موسی صدا زد که ای مسیب من ترا نهی نکردم پس من صبر کردم تا اینکه آنجناب رحلت فرمود و آن شخص غایب شد من خبر وفات آن حضرت را بهرون دادم سندی بن شاهک آمد بحق خدا که من بچشم خود میدیدم که دست آنها بیدن حضرت نمیرسد و حال آنکه گمان میکردند که او را غسل میدهند و حنوط میکنند و من میدیدم که هیچیک از آنها آن شخص را که غسل میدهد نمی شناسند و او مباشر غسل و حنوط و کفن آنحضرت بود و در ظاهر اظهار میکرد که آنها را در این اعمال یاری میکند و آنها او را نمی شناختند پس چون از امر خود فارغ شد این شخص بمن فرمود ای مسیب هر زمان شک میکنی در حق من شک مکن که من امام تو و حجت بر تو و خلیفه خداوندم بعد از پدر بزرگوارم ای مسیب مثل من مثل

یوسف صدیق است و مثل اینها مثل برادران یوسف هنگامی که بر یوسف داخل شدند چه یوسف آنها را شناخت و برادران یوسف او را نشناختند پس آن حضرت را برداشتند و در مقابر قریش دفنش نمودند و قبر او را زیاده از آنچه فرموده بود بلند نکردند و بعد قبر او را بلند کردند و بر او بنائی ساختند و در کتاب عیون المعجزات علم الهدی سید مرتضی قدس سره همین حدیث بجزئی اختلافی نقل شده و از محمد بن صدقه عنبری مروی است که گفت چون حضرت امام موسی وفات کرد هرون مشایخ طالبیه و بنی عباس را حاضر ساخت و جنازهٔ ابو ابراهیم موسی بن جعفر را حاضر کردند هرون گفت نظر کنید که امام موسی وفات کرده است باجل خدائی و نیست چیزی میان من و او از چیزهائی که من استغفار میکنم بخدا از آن یعنی باعث قتل او من نشدم پس هفتاد نفر از شیعیان او بر او داخل شدند و بر او نظر کردند و در او اثر جراحتی یا خفه کردنی نبود مگر اثر حنا بپای مبارکش پس سلیمان بن ابی جعفر او را برداشته متکفل دفن آنحضرت گردید و در پای جنازهٔ او پای و سر خود را برهنه نموده و زیاده زاری کرد و عبد الله گوید که چون آنحضرت را تسلیم فضل بن یحیی کردند چند روز هم نزد او حبس بود فضل بن ربیع هر روز طعام از برای او فرستاد تا اینکه سه روز و سه شب گذشت چون شب چهارم شد غذا از برای آن بزرگوار از فضل بن یحیی آوردند و آنحضرت دست خود را بلند فرمود و عرض کرد خدایا تو میدانی که این غذا را پیش از امروز خورده بودم خود باعث قتل خود شده بودم بکنایه از اینکه امروز مضطرم بخوردن این طعام و غذا را میل فرمود و مریض شد روز دیگر طبیب از برای آن سرور آوردند و در گودی کف دست آنجناب رنگ سبزی عارض شده بود طبیب گفته شد که این زهری است که بآن جناب داده اند در این موضع جمع شده طبیب برگشت و بآنها گفت قسم بخدا که آن حضرت داناتر است از شما بآنچه

درحق او کرده اید پس آن حضرت وفات کرد **ایضاً** عمر بن واقد گوید که در شبی سندی بن شاهک
نزد من فرستاد و مرا احضار نمود و من در بغداد بودم پس ترسیدم که بدی از برای من
اراده کرده باشد و عیال خود را بهر قدر که محتاج بودم وصیت کردم و گفتم انا لله و انا الیه
راجعون پس از آن سوار شدم چون سندی مرا دید میآیم گفت یا ابا حفص شاید ما از
این عمل که در این شب کردیم ترا ترسناک کرده باشیم گفتم بلی گفت چیزی نیست بجز خیر و خوبی
من گفتم که پس کسی را میفرستی در خانه من که عیال مرا اطلاع دهد بر خیر و سلامتی من گفت بلی
پس از آن گفت یا ابا حفص آیا میدانی من چرا عقب تو فرستاده ام گفتم نمیدانم گفت
موسی بن جعفر را می شناسی گفتم بلی سوگند بخداوند که من او را می شناسم و روزگاری میان
من و او صداقت بود گفت کیست در اینجا که او را بشناسد و مقبول القول هم باشد من
جمعی را اسم بردم و در این حال بقلب من گذشت که آنحضرت وفات یافته و سندی فرستاد
تمام آنها را حاضر کرد پس چون صبح کردیم ما ملاحظه کردیم پنجاه نفر و کسری مرد بودیم که
در خانه بودیم از کسانی که می شناختند امام موسی را و مصاحب او بودند عمر بن
واقد گفت که سندی برخواست و داخل شد در خانه و ما نماز خواندیم پس کاتب او
بیرون آمد و طوماری با او بود و اسماء ما را نوشت و منزلها و شغلها و نشانهای ما را نوشت
پس از آن در منزل سندی بن شاهک داخل شد و سندی بیرون آمد و دست خود را
بمن زد و گفت برخیز یا ابا حفص من برخواستم و این جمعیت هم برخاستند و داخل
منزل سندی شدیم سندی گفت بمن یا ابا حفص بردار این جامه را از روی موسی بن
جعفر من جامه را برچیدم دیدم آن بزرگوار وفات نموده من گریه کردم و کلمه انا
لله و انا الیه راجعون گفتم پس از آن بآن جمعیت گفت نظر کنید باین جنازه یکی
یکی آمدند نگاه نمودند پس چون همه دیدند گفت تمام شما شهادت میدهید که این

موسی بن جعفر بن محمد است ما گفتیم بلی ما شهادت میدهیم بعد گفت ای غلام دستمالی بر روی عورت
او بپوشان و او را برهنه کن غلام آن بدن طیب و طاهر را برهنه کرد گفت آیا مشاهده
می کنید اثر مکری و جراحتی در بدن او گفتیم چیزی نمی بینیم در بدن او مگر آنکه وفات کرده
گفت پس بیرون نروید تا او را غسل دهید و او را کفن کنید و دفن نمائید پس ما بیرون نرفتیم
تا آنکه غسل داده شد و کفن کرده شد و حمل شد بجائی که نماز میخواندند و سندی بن
شاهک بر او نماز گذارد و ما او را دفن کردیم و مراجعت کردیم و عمر بن واقد میگفت که احدی
بهتر از من عالم حال موسی بن جعفر را نمیداند چگونه میگویند او زنده است و حال آنکه من
او را دفن کرده ام و عتاب بن اسید گوید که حضرت امام موسی در حبس هارون مسموم
شد و حبس او در خانه مسیب بود در باب طرف کوفه از بغداد و در آنجا درختی مغروس
بود و آنحضرت در جمعه پنجم رجب سال صد و هشتاد و سه شهید شد در بغداد و در جائی که مشهور
بمدینة السلام است در طرف غربی در باب التین در مقبره معروفه بمقابر قریش مدفون گردید
حسن بن عبد الله صیرفی از پدرش روایت کند که حضرت امام موسی کاظم در دست
سندی بن شاهک وفات یافت پس او را در روی تابوت گذاشته فریاد
میکردند که این است امام رافضیها بشناسید او را پس چون نعش آنحضرت را
نزدیک فراشخانه رسید چهار نفر برداشته فریاد کردند که هر کس بخواهد خبیث
ابن خبیث را ببیند بیرون بیاید و ملاحظه کند جنازه موسی بن جعفر را از قضای
اتفاق سلیمان بن ابی جعفر از قصر خود بیرون آمده بجانب شط میرفت چون این صدا
بشنید بغلامان و فرزندان خود گفت چه خبر است گفتند سندی بن شاهک است
بر جنازه موسی بن جعفر فریاد میکند و بد میگوید پس بفرزندان و غلامان خود گفت نزدیک است
این عمل در جانب غربی بلد واقع شود پس چون عبور آنها باین جانب افتاد که سمت غربی است

با غلامان فرود آیند و نعش را از دست آنها بگیرید اگر ممانعت کردند آنها را بزنید و
جمعیت آنها را متفرق سازید پس چون با آن طرف عبور کردند فرود آمدند غلامان
سلیمان ابن ابی جعفر و جنازه را از دست آنها گرفتند و آنها را زدند و جمعیت آنها را
متفرق ساختند و نعش را بر دوش چهار نفر از ملازمان گذاشتند و منادی ندا کرد
که هر که بخواهد نظر کند بطیب پسر طیب باید نظر کند بجنازهٔ امام موسی بن جعفر و خلق
بسیاری از اشراف حاضر شدند و آن حضرت را غسل دادند و حنوط نمودند و او را
کفن کردند بکفنی که در آن نوشته بود که دو هزار و پانصد دینار تمام شده و تمام
قرآن بر او نوشته شده بود و سلیمان پای برهنه و پیاده تشییع جنازهٔ او نمود
در حالتیکه پیراهن خود را پاره کرده بود و سر خود را برهنه نموده بود تا قبرستان بنی هاشم
قریش و در آنجا آن بزرگوار را دفن نمود و این مطلب را بهرون نوشت هرون به
سلیمان نوشت که ای عمو صلهٔ رحم بجا آوردی خداوند جزای نیکو بتو عطا کند
و قسم بخدا که این عمل را سندی کرده و من اذن باو نداده بودم و ایضاً حسن بن بشار
از مردی از عامه نقل میکند که مقبول القول است که گفت من بعضی از اهل بیت رسالت را
دیدم که مردم اقرار داشتند بفضل آنها و مثل امام موسی کسی را ندیدم در کردار و فضل میگوید
که من گفتم چه از او مگر دیدی گفت در ایام سندی بن شاهک هشتاد نفر جمعیت
کرده بودیم و بر موسی بن جعفر وارد شدیم سندی گفت نظر کنید باین مرد آیا حادثه از
برای او روی داده و صدمهٔ باو واقع شده است چه مردم را گمان میرسد که باو
صدمهٔ رسیده بسیار این سخن بر زبان میرانند و بگیش این منزل و خوابگاه اوست
که بر او وسیع است و تنگ نیست و امیر المؤمنین بدی از برای او اراده نکرده است
و امیر المؤمنین او را منتظر ساخته است که باید و با او مناظره و مجادله کند و شما مشاهده

کنید که این مرد صحیح و سلامت است و از او سؤال کنید و مشاهده کنید که همین است
که من میگویم حضرت فرمود بدانید اینکه گفت از وسعت مکان چنین است که ذکر کرد ولکن
من بشما مردم خبر میدهم که مرا زهر داده اند در نه دانه خرما و فردا رنگ من سبز میشود
و بعد از فردا وفات میکنم و راوی گوید چون نظر کردم بر سندی بن شاهک دیدم ارکان
بدنش متزلزل است و مثل برگ خشک درخت خرما میلرزد و حسن گوید این مرد راوی
از خوبان عامه است و شیخی است راستگو و مقبول القول در نزد مردم فی کتاب
لب الانساب شهادت آن بزرگوار بوجهی دیگر است که گوید حضرت امام
موسی را از مسجد رسول خدا هرون بگرفت و ببصره فرستاد و تسلیم کردند او را
بعیسی بن جعفر المنصور و بعد از چندی بردند ببغداد و در حبس فضل بن ربیع بود
و سندی بن شاهک پیچید آنحضرت را در فرشی و نشست بر او جماعتی از نصاری
تا آنحضرت شهید شد و دفن کردند آن بزرگوار را در مقابر قریش و بر جسد مبارکش
نماز خواند هیثم بن عدی و در کتاب نهایة الانساب بهمین عبارت مذکور است
فی کتاب المجدی شهادت آن بزرگوار را بدین عبارت نوشته اند وکان
الرشید بالشام وهو محبوس فامر یحیی ابن خالد السندی بن شاهک
فلفه فی بساط و غمز حتی مات علیه السلام والرشید
غیر حاضر یعنی هرون در شام بود و امام در بغداد محبوس بود امر کرد یحیی بن
خالد بسندی بن شاهک که آنحضرت را در فرشی بپیچید تا رحلت فرمود و هرون حاضر
نبود و این بنده گوید که محل هرون در رقه بوده که منزلی است نزدیک بغداد سر راه شام
با آن ملاحظه شام گفته و الا بدون امر هرون چگونه یحیی قدرت بر قتل داشت و قریب
بهمین مضمون در کتاب مقاتل الطالبین در شهادت آن بزرگوار می نویسد که وارد

شد یحیی بن خالد بسندی بن شاهک بامر هرون وامره فلفه علی بساط وقعد الفراشون النصاری علی وجهه حتی مات وصاحب کتاب عمدة الطالب نویسد که هرون از بغداد حرکت نمود بسمت شام ویحیی بن خالد امر کرد بسندی بن شاهک تا آن جناب را در بساطی پیچیدند و در روی آن نشستند تا شهید شد وبمردم نمودند که باجل خدائی مرده صاحب کتاب بهجة الباهج در شهادت آن بزرگوار نوشته که بگفته هرون سرب آب نموده در گوش مبارکش ریختند تا شهید شد ودر کتاب گزیدة التواریخ نویسد که بحکم هرون سرب اگر دند و در گلوی مبارکش ریختند وبدست بشر حمی رشته عمر عزیزش بگسیختند صاحب کتاب خلاصة الاخبار سید الفقهاء والمجتهدین آقا سید مهدی موسوی قدس سره در شهادت آن حضرت نویسند که حضرت در نزد سندی بن شاهک محبوس بود بفرمود هرون سرب آب کرده در حلق مبارکش ریختند واثر نکرد میخ زهر آلود بفرق مبارکش بکوفت تا شهید شد واین بنده چنین گمان دارد که در رطب آنحضرت را زهر داده پس در فرش پیچیده وجماعتی بر آن نشاندند تا زودتر شهید شود واثر زهر در بدنش ظاهر نشود چه کتبی که ذکر شهادت آنحضرت بدین قسم کرده اند در کمال اعتبارند

بنفسی مسموم الجوارح ایبا ... من النصر علی ظهرها عن ظهیرها
علی مثل هذا الحزن ینبجس انجا ... ویقلع منا النفس من سرورها
ایقتل خیر الخلق امّا ووالدا ... واکرم خلق الله وابن نذیرها
ودار بنی عباس طرا انیسة ... بنشد اغانیها وکسب خمورها
ودار علی والبتول واحمد ... وشبرها مولی الوری وشبیرها
معالمها تبکی علی علمائها ... وزائرها یبکی لفقد مزورها

ترجمه جانم فدای کسی باد که او را زهر دادند در حالتیکه مأیوس بود از یار ویاور

ولشت او از معین وانصار خالی آه بر مثل این مصیبت واجب است گریه وزاری ولازم است فرح وسرور از خود دور کنیم آیا کشته میشود بهترین مردمان از حیثیت پدر ومادر وکشته میشود نیکوترین امت وفرزند شافع روز قیامت وخانهای بنی عباس معمور است وظالمان وطاغیان در آنجا بغنا وشرب مشغولند وخانهای محمد مصطفی وعلی مرتضی وفاطمه زهرا وحسن مجتبی وحسین وال بیت بزرگوارش ویران وخراب است بطوریکه مواضع آنهاکه محل علوم بود بر علمائی که در آنجا ساکن بودند میگریند وزیارت کنندگان آن خانها بر نبودن ساکنان آن گریه وناله میکنند فی المدینة المعاجزات که گوید ابو جعفر محمد بن جریر طبری گوید که بود شهادت حضرت امام موسی علیه السلام بانکه یحیی بن خالد زهر خورانید بآنحضرت در خرما وریحان بامر هرون وچون خوردآن حضرت فرستاد هرون جمعی را که مشاهده کنند آن حضرت را علیل میت چون دیدند آن جماعت حضرت را وخواستند خارج شوند حضرت فرمود بیکی از آنها یا فلان ابن فلان امروز بمن زهر دادند وفردا دست من زرد وسرخ میشود وپس فردا سیاه میشود پس آمدند شهود از نزد آن بزرگوار وچون شهید شد امام رضا متکفل غسل ودفن آن حضرت بود آنها او را نمی شناختند
فی الکافی عن محمد بن عیسی عن مسافر که گفت چون حضرت امام موسی را بعراق میخواستند ببرند امام رضا را طلبید وفرمود که هر شب تا هنگامی که خبر وفات من بتو برسانند باید که در دهلیز خانه بسر بری راوی گوید که هر شب رختخواب آن حضرت را در دهلیز خانه می گستراندم وچون از تعقیب نماز عشا ونوافل فارغ میشد لحظه استراحت میفرمود وبقیه شب را بعبادت میگذرانید وچون صبح میشد بمنزل شریف خود مراجعت میفرمود تا چهار سال حسب الفرمایش پدر بزرگوارش همین طور معمول میداشت شبی رختخواب آنحضرت را بعادت هر شب انداختم وانتظار میکشیدم که از مسجد تشریف بیاورد بخانه

چندانکه انتظار کشیدم نیامد از تشریف نیاوردن آن حضرت اهل بیت آن بزرگوار مضطرب
و پریشان گردیده وحشت عظیم در پردگیان سرادق عصمت دست داد و چون صبح شد
تشریف آورد و بخبر نزد ام احمد بانوی حرم پدر بزرگوارش شتافت و فرمود آن امانتی که
پدرم بتو سپرده تسلیم من کن ام احمد بمجرد استماع این حرف از امام رضا گریه و زاری نمود
و گریبان چاک کرد و فریاد برکشید که بخدا قسم که حضرت امام موسی وفات کرد پس حضرت
رضا او را تسلی داد و از ظاهر کردن این امر او را منع فرمود که تا حاکم مدینه مطلع میشود
و میگویند اینها باز داعیه دارند و از علم غیب خبر میدهند و آنچه نسبت بپدرم کردند بما
نیز بکنند پس آنچه در نزد ام احمد بود از ودایع امامت با چهار هزار دینار همه را بحضرت
رضا داد و گفت روزیکه آنحضرت مرا وداع کرد این امانت را بمن سپرد و مبالغه بسیار
کرد که احدی را مطلع منما و هر یک از فرزندان من آید و استفسار آنها کند باو بده و بدانکه
من شهید شده ام و آن فرزند جانشین من خواهد بود راوی گوید پس از چند روز خبر شهادت
آن حضرت رسید و در مدینه منتشر شد پس از تحقیق معین شد که آن شب که حضرت امام رضا
بخانه نیامده بود ببغداد رفته بود بجهة تجهیز و دفن پدر بزرگوارش بعد از انتشار خبر رحلت
آنحضرت امام رضا علیه السلام تعزیه داری فرمود و حضرت امام موسی ع در بغداد بسیار غریب
بود و احدی چون آن بزرگوار پس از جدش امام حسین ع صدمات ندید چه حضرت رضا ع بعید
بود اگرچه غریب بود و شهید شد لکن حبس نبود و در زیر زنجیر جان نداد

وذکّرنی بالحزن والنوح والبکا — غریب باکناف العراق فریدُ
یودّع مسموماً وداع مفارقٍ — الی مدّ الایّام لیس یعودُ

و کدام یک از ائمه را بجز حضرت خامس آل عبا و حضرت امام موسی علیهما السلام
سه روز بدنش را دفن نکردند چنانچه در مقاتل الطالبین است که می نویسد چون حضرت

کاظم را در بساطی پیچیدند و بر او ریختند تا شهید شد سه روز بدن مبارکش را در سر راه بغداد
که مردم نظر کنند که آن حضرت بمرض خود وفات فرموده و در نظر دارم خبری را لکن
نمیدانم در کدام کتاب دیده ام گمان این بنده این باشد که در کتاب اثبات الهدی فخر المحدثین
شیخ حر عاملی قدس قدس سره دیده باشم که جنازه حضرت امام موسی را آوردند و در
سر جسر بغداد بنهادند تا مردم مشاهده کنند که او باجل الهی رحلت فرموده شیعیان
اجماع کردند در مشاهده و زیارت جسد بزرگوارش و مردی بود از شیعیان بسیار صاحب
دولت و معتبر که هرون الرشید نمیتوانست باو ضرری برساند آخر پیش آمد و کفن
مبارک آن حضرت را عقب داشت دیده سینه آن بزرگوار از اثر زهر جابجا سبز است
گفت من از خود مولایم سؤال میکنم تا بفرماید که او را زهر داده اند یا کذب است
نداده اند و خود وفات فرموده مردم بغداد گفتند ای مرد چگونه مرده تکلم نماید
آن مرد گفت امام من مرده نیست چون سایر اموات بلکه همیشه در نزد پروردگارش زنده است
یعنی همیشه او را تصرف در عالم عنصری و کائنات باشد پس عرض کرد یا بن رسول الله
پدر و مادرم فدای تو باد آیا تو وفات فرمودی یا شهیدت کردند آن حضرت لبان مبارکش
بحرکت آمد و فرمود کشته شدم رأی البحار نقلاً عن عیون المعجزات که از تالیفات
علم الهدی سید مرتضی است که از جهات صحیحه روایت میکند که سندی بن شاهک برد مجموعه
رطب که مسموم بود تمام آنها نزد آنحضرت بامر هرون حضرت ده دانه میل فرمود سندی عرض
کرد باز هم میل بفرمائید آن بزرگوار فرمود بس است ده دانه مقصود تو بعمل خواهد آمد چون سندی
این بشنید جمعی از قضاة را آورد در زندان که مشاهده کنند امام موسی را اذیتی نرسیده چون
آنها دیدند گفتند جای او وسیع است و اذیتی ضرری معلوم نیست که بآن حضرت رسیده
باشد حضرت امام موسی ع رو فرمود بآنها و گفت شاهد باشید که مرا زهر خورانیدند و سه روز

دیگر شهید میشوم اگرچه ظاهراً الآن صحیح و سالمم لکن مسمومم و آخر امروز بدنم سرخ شود
و فردا زرد شود زردی شدیدی و پس فردا سفید شود و وفات کنم و همینطور که فرموده
بود در آخر روز سیم شهید شد و آن بزرگوار چون میدانست که هرون او را خواهد گرفت
پس وصیت نامه نوشت هنگامی که هرون در مدینه بود فی العیون عن ابراهیم بن عبد الله
الجعفری است که اینحدیث را از چند نفر اهل خانهٔ خود روایت کرده که حضرت امام موسی کاظم
علیه السلام شاهد گرفت بر وصیت خود اسحق بن جعفر بن محمد و ابراهیم بن محمد الجعفری و جعفر
بن صالح و معاویه الجعفری و یحیی بن حسین بن زید و سعید بن عمران الانصاری و محمد بن
حارث الانصاری و یزید بن سلیط الانصاری و محمد بن جعفر الاسلمی را بعد از آنکه شاهد
گرفت آنها را که آنجناب شهادت میدهد که نیست خدائی مگر ذات پاک خداوند
و او شریک ندارد و محمد پیغمبر اوست و از جانب او آمده و قیامت میآید و شبهه
در آن نیست و خدا زنده میگرداند مردگان را و زنده شدن پس از مرگ حق است و حساب
و قصاص حق است و ایستادن در نزد خدا حق است و آنچه پیغمبر خدا از جانب او آورده حقیقت
و آنچه جبرئیل از جانب خدا آورده حق است و با اعتقاد بآنها بدنیا آمدم و با اعتقاد بآنها
میمیرم و با اعتقاد بآنها زنده میشوم و گواه میگیرم این اشخاص را بر اینکه این وصیت
من است بخط من و نوشته ام از روی وصیت جدم امیر المؤمنین و امام حسن و امام
حسین و امام زین العابدین و امام محمد باقر و از نسخه وصیت پدرم امام جعفر صادق
حرف بحرف و بطرز وصیت آنها وصی قرار دادم علی الرضا فرزند خودم را و باید
فرزندان دیگر من با او باشند ان شاء الله پس اگر انس گیرد با آنها در راه راست یعنی
با امام رضا درست حرکت کنند دوست دارد اقرار ایشان را چنین کند و اگر
ناخوش دارد ایشان را دوست دارد که بیرون کند آنها را چنان کند و ایشان را باو

کاری نباشد و بسوی او وصیت کردم صدقات و اموال و اطفال خود را که میگذارم و
فرزندانم سیما ابراهیم و عباس و اسمعیل و قاسم و احمد و ام احمد و امر زنان من در
دست فرزندم علی است و ثلث صدقه پدرم و اهل بیت من با اوست هر کجا میخواهد بگذارد
و صرف نماید و چگونه ذو المال در مال خود تصرف میکند او را نیز همین نحو تصرف و قدرت است
هر نحو بخواهد اجازه بدهد در عیال من اگر خواست از اموال من بفروشد یا ببخشد یا صدقه
دهد از آنچه استثنا نکرده ام و امام رضا وصی من است در مال من و اهل من اگر بخواهد
قرار دهد برادرانش را که در اول این کتاب نامهای ایشان را ذکر کردم و اگر بخواهد
ایشان را بیرون نماید و اگر بخواهد مردی از ایشان تزویج کند خواهر او را بدون اذن
و امر او نتواند و هر پادشاهی بخواهد کشف کند و مانع شود از آنچه باو وصیت کرده ام در
این کتاب هر آینه از خدا و رسول بیزار است و خدا و رسول هم بیزار است و بر او باد لعنت
خدا و لعنت کنندگان و لعنت ملائکه مقربین و انبیاء و مرسلین و لعنت مؤمنین و نمیرسد
احدی از پادشاهان را از مال من و از آنچه در نزد فرزندی از فرزندان من است ظاهر
کند و بخواهد هر آنچه فرزندم علی بفرماید در مقدار مال من از کم و زیاد راست گوی است
و بعضی از فرزندانم را که داخل کردم و نامهای ایشان یاد کردم برای رغبت شان
ایشان است و فرزندان کوچک و مادرهای فرزندان را هر که در خانه اش نشست و در
پرده اش مستوره شد هر آینه اجره زمان حیات من داشته اند باز بدهند و هر یک
از زنان من شوهر اختیار کردند دیگر نباید چیزی بخواهد مگر آنکه فرزندم علی بخواهد
باو چیزی بدهد و همین طوری است عمل دخترهای من و نباید یکی از زنهای من یکی از
دخترهای مرا که از مادر دیگر باشد شوهر بدهد سلطنت در رأی ایشان نیست
مگر برای و مشورت امام رضا باشد و اگر بدون اذن و صواب دید آن حضرت بنکاح

کنند هر آینه خلاف با رسول خدا کرده اند و معارضه در ملک وی نمودند و فرزند من
در نکاح دادن قومش اگر بخواهد تزویج کند و اگر بخواهد نگذارد و ایشان را هم در اول
این کتاب وصیت کرده ام و خدا را گواه گرفته بر ایشان و نیست احدی را که بگشاید و از بکند
وصیت نامه مرا یا آنکه اشاعه نماید و آن وصیت بهمین طرزی است که یاد کرده ام و نام
برده ام هر آنکس بدی کرد بر خود کرده است و هر آنکس بد کرد بخودش بر میگردد و نیست
خدا ستم کننده به بندگان و نمیرسد پادشاهی و غیر او را که خلاف و نقض عهد نماید
و بگشاید این موردی را که مهر میکنم آخر وصیت نامه است و هر کس بگشاید بر او لعنت خدا
و غضب او و ملائکه و تمام مسلمین و مؤمنین باد و آخر این وصیت نامه را حضرت امام
موسی و جمعی از شهود مهر کردند و عبد الله بن محمد الجعفری گوید که عباس ابن امام موسی
با بن عمران قاضی طلحی گفت که آخر این نوشته کنز و جوهری از برای ما مرسوم است
میخواهد از ما منع کند و پدر ما واگذارده است چیزی را که آنکه از برای امام رضا قرار داده
و ما را عیال او قرار داده است پس بلند شد برادر ابراهیم بن محمد الجعفری و این مطلب را
باو شنوانید و بعد اسحق بن نیز این مطلب را بامام رسانید بعد عباس بقاضی گفت
خداوند کار ترا باصلاح بیاورد مهر را بشکن و آخر نوشته را بخوان قاضی گفت نمیکنم
اینکار را که بلعنت پدرت گرفتار شوم عباس گفت من میشکنم قاضی گفت این امر ترا
سزد مهر شکست ناگاه در نوشته معلوم شد بیرون بودن ایشان از وصیت و در شراکت
با حضرت امام رضا و ادخال حضرت امام موسی بن جعفر عمه اولاد را در ولایت علی الرضا
چه راضی باشند یا نباشند و باید مثل ایتام شوند در کنار او و خارج کرده بود آنها را از حد
صدقه و ذکر آن پس از آن علی بن موسی رو کرد بعباس و فرمود ای برادر من میدانم
که شما را وا داشته اند بر این اعمال کم غرامات و قرضی که بر ذمه شماست پس ای سعد

برو و معین کن چه قدر بر ذمه ایشان است و آنها را ادا کن و قبض بگیر که در آن حقوق ایشان ذکر
و برائت ذمه از برای ایشان حاصل کن و بجدم قسم من مادامی که صبح و شام میکنم بر روی زمین
مؤاسات و نیکی شما را ترک نمیکنم و شما هر چه خواهید بگوئید پس از آن عباس عرض کرد که
تو عطا نمیکنی بما مگر زیادتی اموال خود ما را و ما را نزد حضرت تو پیش از این بهره نیست
حضرت فرمود بگوئید هر چه خواهید خواسته خواسته شماست پروردگارا اصلاح کن ایشان را
و اصلاح کن بواسطه ایشان و دور و پست مرتبه گردان از ما و ایشان شیطان را و یاری
و اعانت کن ایشان را بر طاعت خود و خداوند وکیل است بر آنچه را ما میگوئیم
عباس گفت شناسا کن مرا بزبان خود و از برای دست مالیدنهای تو نزد من کل بهم
نمیرسد کنایه از آنکه تملق ترا نمیگوئیم و بعد مردم متفرق شدند بدانکه در یوم ولادت
آن حضرت خلاف نیست لکن در روز شهادتش خلاف است که آیا بیست و پنجم و یا بیست
و چهارم یا بیست و ششم یا پنجم یا ششم ماه رجب باشد چون در کتب معتبره خلاف است
طرف اقوی شناخت نکند آنچه معین است این است که آن حضرت را در ماه شوال
سال صد و هفتاد و نه هرون در مدینه بگرفت و بجانب بصره فرستاد و در ماه
رجب سال صد و هشتاد و سه شهید شد و کتبی که در نزد ما ضبط است که در فهرست
مرقوم است بدینگونه است بیشتر از این حبس آنحضرت را در نظر ندارم در کتب معتبری
دیده باشم جز آنکه در کتاب عمدة الطالب بیشتر نوشته و آنهم اشتباهش معین است
که مینویسد ولادت حضرت امام موسی در ابوا سال صد و بیست و هشت بود و شهادتش
در سال صد و هشتاد و هشت بوده ~~شهادتش در سال صد و هشتاد و هشت و در~~
پنجاه و پنج سال گذشته بود از عمر مبارکش و این بقول خودش درست نباشد چه
صد و بیست و هشت تا هشتاد و هشت شصت سال شود و آنکه نوشته پنجاه و پنج

کاتب یحتمل اشتباه کرده سال شهادت را که هشتاد و سه را هشت نوشته و البته اشتباه کاتب بوده والا
گذشته از مخالفت با تمام کتب تواریخ اشتباه باین بزرگی و آشکاری از محدث نخواهد شد
ان شاء الله

نور نهم

در ثواب زیارت و احوال اولاد حضرت کاظم علیه السلام

و آن مشتمل است بر سه فصل

فصل اول

در علم امام است با سوابنا بر اختصار مذکور میشود فی البحار نقلاً عن رجال الکشی باسناده
عن عبد الله ابن طاوس که گفت خدمت حضرت امام رضا مشرف شده عرض کردم که یحیی
بن خالد برمکی آیا زهر داد پدرت امام موسی علیه السلام را فرمود بلی زهر داد آن حضرت را
در سی رطب عرض کردم او میدانست خرما زهر دارد چرا میل فرمود حضرت رضا فرمود غایب
شد در آن هنگام از آن حضرت محدث عرض کردم محدث کدام است فرمود ملکی است
بزرگتر از جبرئیل و میکائیل و بود با رسول خدا و هست با ائمه و نیست او چیزی که کسی دیگر
او را بیابد و باو برسد بلکه او مخصوص ماست فی البصائر و المدینة المعاجز
باسناد خود از ابراهیم ابن ابی محمود روایت کند که گفت عرض کردم خدمت حضرت امام
رضا که امام میداند چه وقت وفات میکند فرمود بلی عرض کردند پدر بزرگوارت هنگامی
که یحیی بن خالد خرما و ریحان مسموم نزد او فرستاد میدانست فرمود بلی عرض کردند
چرا خورد و شهید شد فرمود میدانست قبل از آنکه بیاورند چون آوردند فراموشی قرار
داد خدا در او تا قضا براو جاری شود مدانکه دانستن علم امام علیه السلام باشیاء که

حصولی است یا حضوری و دلیل غیاب محدث هنگام خوردن زهر از آنها بدانستن علم خدا است
و علم واجب تعالی حصولی است یا حضوری و دانستن این مطلب بمقدماتی است **مقدمه**
اولی در معرفت حدوث عالم است و در حدوث عالم اختلاف کرده است احدی چه العالم
متغیر و کل متغیر حادث فالعالم حادث اما اختلاف در این است که آیا حدوث عالم حدوث ذاتی است یا زمانی
حکما و صوفیه حدوث ذاتی قائلند و متکلمین حدوث زمانی و گویند قدیم آنکه باشد که او را اولی نباشد
و مسبوق بعدم نیز نباشد و حدوث بر خلاف این است پس قدیم نزد متکلمین امامیه باری تعالی است
و در نزد اشاعره خداوند است با صفاتش و در نزد حکماء خدای تعالی است و عقول مجرده و نفوس فلکیه
و عناصر اربعه و اما قدیم در نزد حکما و صوفیه چیزی باشد که مسبوق بغیر و معلول و مخلوق نباشد
و باین تعریف قدیم جز باریتعالی نباشد و حکماء بر قدم عالم باینگونه که متکلمین تفسیر کرده اند که
حادث را اولی باید باشد دلایلی است و گویند این تفسیر حدوث در هر افراد عالم نمیآید که هر یک را
اولی بوده یا مسبوق بعدم باشند زیرا که سبقت شیئی بر شیئی بنا بر استقرا از پنج قسم خارج نیست
اول سبق بالعلیه است مثل سبقت حرکت انگشت بر انگشتر و تصور میشود حرکت انگشت اول
و حرکت انگشتر ثانی و لازم افتاده است حرکت خاتم متابعت حرکت انگشت را با وجودی که یافت
میشوند هر دو با هم در زمان **دوم** سبق بالذات است مثل تقدم شرط بر مشروط و واحد بر اثنین
و فرق این قسم با قسم اول آنکه سابق در قسم اول لازم میآید از وجودش وجود حرکت
ثانی که انگشتر باشد بخلاف این قسم دوم که لازم نمیآید از وجود شرط واحد وجود مشروط
اثنین و این قسم را سبق بالطبع هم میگویند **سیم** سبق بالرتبه است در عقل
مثل سبقت جنس بر نوع و در حس مثل سبقت امام بر ماموم در محراب **چهارم** سبق بالشرف است
مثل سبقت پیغمبر بر اصحابش **پنجم** سبق بالزمان است مثل سبقت پدر بر پسر پس حکما گویند
شما که متکلمین باشید که گوئید حادث آنستکه مسبوق بعدم باشد سبقت هم که از این پنج قسم

خارج نیست پس سبقت عدم شیئی بر وجودش از قسم اول که نمیباشد که سبقت علت و معلولیت
باشد زیراکه عدم علت از برای وجود نمیشود و این بدیهی است و از قسم ثانی هم که نمیباشد زیراکه
در قسم ثانی جمع میشود سابق و مسبوق که واحد و اثنین باشند و وجود هرگز با عدم جمع نشود
چه نقیض یکدیگرند و این هم بدیهی است و از قسم ثالث هم که نمیباشد زیراکه بدیهی است که عدم
تقدم ندارد بالرتبه بر وجود بلکه خلاف است و از قسم رابع هم که نمیباشد که اینهم بدیهی است
که عدم اشرف از وجود نیست پس باقی نماند مگر قسم پنجم و آنوقت معنی قول متکلمین چنین میشود
که گفته‌اند حادث چیزی است مسبوق بعدم باشد اینطور میشود که زمان عدم اشیا سبقت
دارد بر زمان وجود اشیاء و زمان لازم دارد حرکت را جهة اینکه زمان مقدار حرکت و حرکت
لازم دارد جسم را جهة اینکه حرکت عارض جسم است پس واجب میشود که هر حادثی لازم
داشته باشد سبقت حادثی دیگر را پس اگر منتهی بشود بسوی حادثی که نمیباشد مسبوق بعدم
بتفسیر مذکور ثابت شد اینکه تفسیر متکلمین معنی حادث را بر اینکه باید مسبوق بعدم باشد
نمیآید بالنسبه بسوی هریک هریک از اجزای عالم و اگر منتهی نشود بسوی چنین حادثی
که بیان شد پس ثابت میشود وجود حوادثی که اول نداشته باشد پس قول متکلمین که گویند
حادث چیزی است که مسبوق بعدم باشد از این پنج قسم نشد و سبقت هم خارج از
این قسم پنجم نباشد پس معین گردد که سبقت باریتعالی بر عالم از قسم اول است و باز
حکما را برای اثبات قدم زمانی عالم براهین است یکی آنکه گویند حادث شمارند زمانی که قائل است
متکلم آیا این زمان از اجزای عالم هست یا نیست اگر گویند هست که قدم جزئی از اجزای
عالم لازم آید و آنها میگویند تمام مسبوق بعدم اند پس لازم میآید سبقت زمان بر نفس
خودش و این محال است و اگر گویند زمان جزء اجزاء عالم نیست پس لازم میآید اینکه
بوده باشد این زمان نفس واجب الوجود زیراکه بالاتفاق عالم ماسوی الله است پس

مغایر مر عالم خدا یتعالی است و متکلمین در جواب نوشته اند در کتب خود که قسم دیگری هست سبقت شیئی
بر شیئی را غیر از این پنج قسم و آن سبقت بعضی از اجزای زمان است بر بعضی مثل شب بر روز و این
سبقت از قسم اول نیست که سبقت علت باشد مر معلول را بدو دلیل اول آنکه لازم میآید تاثیر
معدوم در موجود و این محال است دوم آنکه اجزای متساوی هستند در ماهیت پس محال است اینکه بوده باشد
بعضی از اجزای زمان علت از برای ذات خودشان و بعضی معلول و از قسم دوم هم که نیست زیرا
که متساوی است اجزای زمان و تقدمی بالذات بر یکدیگر ندارند و از قسم ثالث هم نتواند بود چه
تقدم رتبه ندارد و از قسمت چهارم نتواند بود چه شرافت مابین اجزای زمان بر یکدیگر نیست و از
قسم پنجم هم که نیست پس این تقدم نوعی دیگر است غیر از پنج قسم مذکور و این سبق بتقدیر
زمان است پس درست باشد در این هنگام تقدم عدم بر حادث بطوریکه تفسیر کردیم باین معنی
رد
و این قول درست نباشد چه این زمان موهوم تقدیری که ذکر شد آیا در خارج منشاء انتزاع دارد
یا ندارد و اگر ندارد اختراعی محض باشد و اگر دارد و غیر ذات باریتعالی است قدم جزئی از عالم باز
ثابت شود اگر ذات باری تعالی است ذات حق اجل است از اینکه منشأ انتزاع واقع شود برهان
دیگر که عرفا آورند بر حدوث ذاتی و قدم زمانی آنکه فعل واجب الوجود جل و عز در ایجاد ماسوی
بالاتفاق فعل لغو نباشد بلکه عین حکمت است چه خلقت اشیاء اگر لغو باشد حکیم کارش بر خطا باشد
پس گویند فعل واجب تعالی در خلقت اشیاء عمل نیک است و عمل نیک از سه قسم خارج نتواند بود
اول آنکه مقصود از این عمل نیک که کرده بواسطه غرضی از اغراض است که عاید بخود او میشود
دوم آنکه عاید بدیگری شود سیم آنکه فعل نیک را کرده بدون غرضی از اغراض نه عاید
بخود و نه عاید بغیر اگر از افعال او فایده و نفعی بدیگران رسیده باشد رسانیدن او مقصود
بالذات او نباشد بلکه بالعرض او فایده باشد و این هم بر دو طریق است یکی آنکه افعال نیکو را
بجهة اینکه افعال نیک اند و فعل نیک کرده است کرده یکی آنکه چون ذات او نیک است فعل او

وفعل نیک از او صادر نشود حال ایجاد باری تعالی اشیاء را از قسم اول که نیست که خلق نموده باشد اشیاء را برای نفع که عاید خودش گردد زیرا که واجب الوجود مستکمل بغیر نشود و از غیر فایده نبرد و این منافی شان وجوب وجود است و از این قسم که متکلمین هم افعال حق را نداننند و ایجاد اشیاء از قسم ثانی هم نتواند بود اگرچه بظاهر عیبی ندارد و اگر قایل باشی که خلقت کرده اشیاء را جهة نفع دیگری لکن درست که ملتفت شوی بدو وجه باطل است اول آنکه غرض باری تعالی اشیاء را محض نفع دیگری که ممکنات باشد علت غائی خلقت میباشد پس لازم میآید که باری تعالی در تامیت و فاعلیت خود محتاج باشد بغیر اگر ایصال نفع بغیر مقصود نبودی هیچکاری از افعال واجب الوجود صادر نشدی و این معنی محال و مستلزم نقص است تعالی عن ذلک دوم آنکه تو فاعل مختار میدانی خدا را باین معنی که قادر بر صدور فعل ایجاد و ترک آن باشد بعقیده که هنگامی ایجاد بکند و وقتی بکند که قدرت او بر وجود ظاهر شود پس هیچ فاعل مختاری که صدور فعل و ترک آن نسبت باو متساوی باشد پس رجحان احدهما لامحاله محتاج باشد بمرجحی که آن را داعی نامند یعنی باعث بر فعل یا ترک پس گوئیم این داعی واجب الوجود در ترک فعل ایجاد غیر داعی در حین صدور فعل است بالبداهة و از این لازم آید که علت غائی و داعی ترک فعل ایجاد عین ذات تعالی باشد قبل از ایجاد چه اگر غیر ذات باشد مخلوق باشد و این عدم فرض ماست پس در هنگام ایجاد داعی و علت غائی ایجاد ضد داعی ترک است و در ذات حق دو علیت لازم آید یکی اجتماع الضدین و یکی آنکه اگر گوئی آن داعی رفت و این داعی بجای او آمد که ایراد اجتماع الضدین بر تو لازم نیاید گوئیم ذات حق محل حوادث گردید و این غلط باشد پس باقی ماند قسم سوم و در آن قدم ثابت است این بنده گوید که متکلمین بی قاعده قبول قدم زمانی عالم نکنند و ما در کتاب کفایة العرفان این مطلب را ثابت کرده و اخبار از ائمه اطهار بر اثبات مدعای خود آورده ایم

حال تعریف حادث را خوب بکنند چه شاید متکلمین گویند حادث چیزی است که ده هزار سال باشد ایجاد شده باید تمکین کرد بلکه حادث آنستکه او را ابتدائی باشد همین تعریف اوست و در شریعت جز این طریق نرسیده و باری تعالی چون ذاتش خیر است از او عمل و فعل نیک بدون هیچ غرضی جاری و صادر شود چنانچه معصوم فرموده من الله تعالی اَبْدَعَ الْاَشْیاءَ لا لِعِلَّةٍ وَغَرَضٍ و اینکه طعنه زنند بر حکما که شما خدا را فاعل موجب یعنی مجبور میدانید نه مختار زیرا چه خدا را مجبور میدانید در ایجاد خلایق جواب گوئیم که در کدام یکی از کتب حکما مذکور شده که خدا فاعل موجب است ثانیاً رسول خدا کذاب نبود بالاتفاق از ابتدای عمر مبارکش تا انتها و همه ائمه و انبیا بدینگونه بودند و آنها فاعل مختار هم بودند بر اینکه گویند کذب را و نگویند و نگفتند پس باید گفت آنها مجبور بودند بر راست گفتن زیرا که اگر فاعل مختار باشند باید گاهی کذب از آنها سر زند گاهی نزند تا اختیار آنها معلوم شود این بالبداهه باطل است چه کذب عمل بدی است یا آدم کشتن عمل بدی است عاقل مرتکب آن نمیشود نباید گفت که عاقل مجبور است حال باری تعالی فاعل مختار است لکن چون فعل ایجاد عمل نیکی است از او صادر میشود و ترکش قبیح است این چه دخلی دارد بر مجبوریت او بلکه متکلم مجبور میکند خدا را بر ایجاد و غیر آن حال چون دانستی که عالم قدیم زمانی است و مخلوق خدای تعالی بدانکه حکما و عرفا را اعتقاد آنستکه زمین و افلاک و کواکب و نوع آدمی قدیم باشند چون عقول مجرده و تا ابد نیز آدمی باشد و همین زمین باشد و افلاک بدین قسم باشند و تغییر ننماید و اعتقاد این بنده در این مسئله بر خلاف آنهاست و اعتقاد من اینستکه همه کرات کواکب چون زمین صاحب مخلوقات باشند و قدیم نباشند و تا ابد هم نخواهند بود ما قدم زمانی عالم را ثابت کردیم نه قدم زمانی هر کره را از کرات عالم چنانچه حکما میگویند مدارند در اینکه حوادث گویند متجددند چنانچه امروز کسی بدنیا میآید و فردا میرود و دیگری میآید چه ماده عناصر موجود است متصل میآیند و لازم نبودن بکفر در دنیا از ازل تا ابد معترف

هستند همین طور گوییم زمین و اهل او نسبت بعالم جبروت چون نسبت یکنفر از افراد انسان است
بنوع آن چنانچه این یکنفر میمیرد و دیگری بجای او میآید نقصی بعناصر بهم نمیرسد همین طور است
اگر این زمین برهم خورد و این نوع انسان بروند و نوع دیگر بیایند ضرری بعقول مجرده و اجسام
لطیفهٔ علویه و قدم آنها ندارد و قدم آنها لازم ندارد قدم این نوع انسان را چه بعناصر نسبت
بعقول چون نسبت احدی از افراد انسان است بالنسبه بکل آن که قدم نوع انسان لازم ندارد
قدم هر فرد او را و نسبت زمین با هر کرهٔ بعالم چون نسبت هر فرد انسان است با آن و مسلّما که آدم
همیشه بوده اما نه این نوع آدم و هویداست که صدق قول این بنده در ممالک روی زمین ترود
معیّن گردد چنانچه در سال گذشته در فرنگستان مدوربین های معتبر در رصدخانه معیّن کرده
بودند که در میان چند ستارهٔ که در صورتی بوده اند و همیشه آنها را مدوربین میدیدند تازه
ستارهٔ ایجاد شده که تا بحال نبوده و تقریبا دویست بزرگی زمین را دارد و در تمام روز
نامجات اطلاع دادند چه ضرر دارد این مسئله که زمین که یکی از کرات بسیار کوچک است برهم خورد
و معدوم شود و بصورت دیگر شود یا صد کرهٔ دیگر ایجاد شود تصدیق این اقوال حکما و عرفا تصدیق
بلا برهان است که ان شاء الله بطلان این اقوال بزودی آشکار شود و الآن بحمد الله در کشور روی
زمین معیّن شده است که ضرری ندارد ایجاد هزار کره و هزار نوع بنی آدم چنانچه ضرری ندارد
ایجاد هزار نفر جنبه بودن ابوین و عناصر همین نوع حاضرند مجرّدات و اجسام لطیفه جنبه ایجاد
هزار کرات جسیمه و امثال عناصر و نوع انسان اگر گوئی قدم زمین لازم است و بودنش
همیشه لازم خواهد بود گوییم قدم هر نفر انسان هم لازم است و لازم خواهد بود که نمیرد چنانچه
حکما آنها را حوادث عالم کون و فساد میدانند و جزئی این بنده هم زمین را نسبت بعالم مجرّدات
همین قسم میدانم

مقدّمهٔ دوّم

در اینکه حکما و صوفیه گویند الواحد لا
یصدر عنه الّا الواحد و این مطلب از ارسطو معلّم اوّل رئیس و امام حکمای مشّائین ناشی شده و در اسلام

معلّم ثانی فارابی و شیخ الرئیس و سایر حکماء از مشّائین و اشراقیین قبول نمودند و صوفیه تصدیق
نمودند و گویند واحد حقیقی که کثرت در او راه ندارد صادر نشود از او در مرتبهٔ واحده مگر شیئی
واحد چه لابدّ است هر علّت را نظر بمعلول از خصوصیتی که مرجّح وجود وی بخصوص تواند شد از
میان سایر معلولات ممکن الصدور و آن خصوصیت در واحد حقیقی نه جزو ذات تواند شد و نه
عارض ذات و الّا تحقق کثرت لازم آید بلکه باید عین ذات باشد و چون عین ذات شد
نظر بدو معلول نتواند شد و الّا لازم آید تثلیث در معلول بوده باشد و یا خصوصیت مرکّب
باشد و این هر دو خلاف مفروض است و یا خصوصیت نظر بهر دو بالذّات نبوده باشد
بلکه نظر بیکی بالذات بوده باشد و نسبت بدیگری بالعرض و این ممکن است و واقع
پس ثابت شد که از واحد حقیقی صادر نتواند شد بالذّات جز یک معلول و چون ثابت است
که واجب الوجود یکی است پس معلولی که در مرتبه اول صادر میشود کلی خواهد بود و او باید جوهری
باشد مجرّد چه اگر محتاج باشد وجود او بدیگری دیگری معلول باشد نه او و این معلول
جز عقل نتواند بود چه عرض که محتاج است بجوهر و از انواع جوهر هم جسم مرکّب خارجی است از
صورت و ماده و صورت احتیاج بماده دارد در تعیّن و ماده محتاج است باو در قوام و نفس
هم محتاج است در فیضان و حدوث باستعداد بدن پس نباشد صادر اوّل جز عقل که
جوهری است مجرد از ماده و مدّه و زمان و مکان و دیگر دلیلشان آنکه واجب است یک
مناسبت ذاتیه باشد میان علّت و معلول و لازم است که سنخیّتی باشد میان اثر و مؤثّر
بمعنی آنکه علّت شیئ من حیث هو شیئ شیئ است و علّة الوجود من حیث هو وجود وجود است
پس اثر واحد بما هو واحد مناسب است با واحد و کثیر من حیث هو کثیر مناسب است با کثیر
نه با واحد پس ظاهر شد که صدور کثیر من حیث هو کثیر از واحد من حیث هو واحد مستلزم
کثرت وحدت است من حیث هو واحد و این در واجب که واحد است من جمیع الجهات

باشد واین دو دلیل بغایت ضعیف باشد چه واجب الوجود که محیط بجمیع موجودات باشد
بالعلم والقدرة و الاحاطة که جمیع معلولات در نزد او از حیثیت قدرت واحاطه
علی حد سوا باشند چگونه منع شود از او که یک معلول باید صادر شود و اینکه گوید
باید میان علت و معلول و اثر و مؤثر یکوجه تناسبی و سنخیتی باشد که بآن جهة آن
معلول ممتاز شود از غیر خود لازم نیست چه مناسبت باشد میان ذات واجب و
میان معلول او که ممکن باشد واین امری است بسیار ممتنع بلکه میان آنها است کمال مباینت
چنانچه تقسیم شوند بواجب وممکن وممتنع و دال است بر تقابل بین واجب وممکن ودر اخبار
هم بسیار است چنانچه در دعای عرفه حضرت سجاد گوید انت الذی انشأت الاشیاء
من غیر سنخ. وگویند عقل اول صادر شد و در او کثرت پیدا شد بر سبیل لزوم بالعرض
نه بطریق صدور بالذات یعنی مجعول بالذات همان وجود خاص و هویت عقل اول و
ولکن از برای او لوازم وجهاتی است که لازم وجود او است که مجعول بالتبع وبالعرض
خواهند بود وآن لوازم وجهات شش امرند که هر یک را میشود علاحده ملاحظه نمود زیرا
که عقل اول را لامحاله ماهیتی است و وجودی که این دو مقوم ذات عقل اولند وبحسب
مصداق یک چیز میباشند وبحسب مفهوم دو چیز متغایر و دو امر دیگر حال او است
قیاس بذات خود وآن امکان است وتعقل ذات خود و دو امر دیگر از آن امور ستة
حال وحیث قیاس بعلت خود واو وجوب غیری است وتعقل او مر علت خود را او
ندارد که آن دو حالی که ثابت هست از برای او قیاس بعلت خود اشرف است از آن
دو حالی که ثابت است مر او را قیاس بذات خود پس صادر شود از عقل اول و بملاحظت
این احوال دو امر دیگر یکی عقل ثانی و دوم فلک اول و چون عقل اول اشرف است
از فلک پس بواسطه اشرف خلق شده پس از عقل اول بملاحظه حال او بعلت خود

که ذات

که ذات باری تعالی است صادر شود عقل ثانی واز ملاحظه حال او بذات خود صادر شود فلک
اول واین امور وجهات واحوال که لوازم عقل اول است اگر چه وجود مستقلی در خارج ندارد
بلکه از قبیل لوازم ماهیت اند که لازم وجود وهویت عقل اولند لکن امور نفس الامریه میباشند
که جهات علیت واقتضا باشند این امور مختلف توانند شد پس میشود که این امور واسطه
از برای صدور معلولات کثیره بشوند چون لوازم معلول اولند و امور عرضیه اند
از برای صادر اول پس محتاج بجعل علیحده نیستند تا مستلزم صدور کثرت باشد از مبدأ
اول که واحد حقیقی من جمیع الجهات است و بهمین طور از عقل دوم صادر شود عقل ثالث
و فلک دوم و هکذا الی آخر واین قول نیز درست نباشد چه ذکر شد از جهات در صادر
اول که عقل اول باشد از اعتبارات ثلثه که تحلیل شش امر خواهد بود اگر امور وجودیه
نفس الامریه اند پس ناچار است آنها را از مصادر متعدده وحال آنکه گویند مبدأ ما یکیست
وآن واجب تعالی است واگر امور ستة اعتباریه محضه باشند پس چه ضرر دارد این
اعتبارات نیز مثل سایر اعتبارات باشد از سلوب واضافات که نسبت بمبدأ اول که
ذات اقدس است باشد که بآن اعتبارات مصدر از برای امور متعدده باشد بدون لزوم
آمدن تعدد و کثرت در ذات حق و تعدد وکثرت در آثار است نه در مؤثر چنانچه جمله
اسماء حسنی بسوی ذات اقدس میشود بدون وقوع کثرتی در ذات چون سمیع باعتبار
مسموعات و بصیر باعتبار مبصرات و قادر و عالم وحال آنکه همه یکی است و یکی ذات است
اگر اصرار کنند که جهات مذکوره امور نفس الامری است و مجعول همان هویت عقل او
نه مصدر متعدد خواهد گوئیم که پس باید از صادر اول زیاده از یک عقل و یک فلک صادر
شود چه جهات مذکوره بیش از این دو است و در نزد مشائین ده عقل ثابت است که از
عقل دهم فلک نهم و عناصر ایجاد شود و ما در کتاب کفایة العرفان بطلان این قول را

ثابت

ثابت کردیم و نمودیم که عناصر قبل از افلاک ایجاد شده اند و آیات قرآنی صریح است بر
این مطلب و اخبار بسیار که ذکر کرده ایم و در اینجا مقام حرف نیست و اشراقیین عقول معدوده
قائلند و حکمای اقدمین با ارسطو مخالفند چنانچه ثالیس ملطی گوید اول ما خلق آب بوده
و دیگری از حکما گوید خاک بوده و یکی آتش داند و یکی هوا و افلاطون و سقراط گویند
مجردات را حقتعالی بذاته ایجاد فرموده و اجسام را بواسطه آنها و الواحد لا یصدر عنه
الا الواحد یعنی مجرد مجرد آفریند نه جسم و مذهب مذکور که باید یکی باشد صادر اول
ناشی از ارسطو است و این بنده را اعتقاد آن باشد که باریتعالی مجردات را بذاته آفریند
و عالم مثال و اجسام را بواسطه آنها و سه عالم بیش نیست چنانچه در اخبار است که اول ما خلق الله
العقل و اول ما خلق الله اللوح والقلم و در اکثر اخبار است که فرموده اول ما خلق الله
نوری و همه را درست فرموده چه هر کدام اینها جوهر مجردند غیر یکدیگر اگر حکیم گوید لفظ
اول یعنی چه که فرموده اگر اول خلق لوح است و قلم جوهر مجرد دیگری است او را بچه جهة اول فرموده
جواب گوئیم اولیت همه صحیح است بدو جهة یکی آنکه هر کدام اولند از برای طبقهٔ صادرهٔ از
خود شان چنانچه تو میگوئی عقولی که از عقل اول صادر شده اند جهة دیگر آنکه مقصود
از اول این است که مجعول دیگری نباشند و صادر از ذات باریتعالی باشند بدون
واسطه تو که نوری و لوح و قلم و عقل را یکی میدانی پیشتر محل ایرادی نه من هر کدام را
علیحده میدانم چه میخواست رسول خدا و ائمهٔ هدا بفرمایند اول ما خلق الله الواحد
هو نوری المسمّی بالعقل و اللوح و القلم اگر کسی گوید جواهر مجرده امتیاز و اختلاف
از چه جهة دارند و حال آنکه همه را میگوئید مجردند حکیم جواب داده است که مجرد
بودن دلیل نیست بر اینکه غیر همدیگر نباشند چه عناصر اربعه هر چهار جسمند و هر
چهار مرکب از صورت و ماده و هر چهار بسیط باشند و حال آنکه هیچیک باهم

شریک در چیزی باشند **مقدّمهٔ سیّم** در مسئلهٔ وحدت
وجود است که صوفیه قائل بآنند و صدر المتألهین صاحب اسفار و حکمای متابعین او
قبول کردند و حکمای مشائین و اشراقیین انکار شدیدی دارند و بیایش آنکه وجود
هستی را گویند و عدم نیستی را پس ادراک معنی وجود و عدم از بدیهیات است زیرا
که هیچ چیز از او آشکارتر نبود و تصورش سابق بر همه تصورات است لهذا تعریفش
ممکن نیست و اگر بخواهی بدانی وجود و عدم چیست ملاحظه نما که هرگاه گوئی فلان در خانه
هست یا نیست مقصود از لفظ هست و نیست چه چیز است معلوم است که مراد تو نیست
مگر بودن و نبودن فلان و بعضی تعریف کرده اند وجود را که هو الذی یمکن ان یخبر عنه
و عدم را بر خلاف و بعضی تعریف کرده اند وجود را بانکه هو ثابت العین و عدم هو منفی
العین و این تعریفها باطل است چه وجود خودش ثابت العین و عدم منفی العین است مگر
اینکه گوئیم مراد آنها تعریف لفظ وجود است که تعریف میکنند لفظی را بلفظی که واضحتر
از اوست و این بسیار اتفاق میافتد مثل اینکه یکی میداند اسد شیر است اما غضنفر را
نمیداند میگوئیم الغضنفر اسدٌ و این وجود در نزد بعضی از متکلمین مشترک لفظی است
و نزد حکما و اکثر متکلمین از امامیه مشترک معنوی است و محقق طوسی در عالم قدوسی
در تجرید و علامهٔ حلی قدس سرهما در شرح آن این مذهب را اختیار کرده و گویند
وجود مشترک معنوی است بوجوهی اول آنکه یقین حاصل میکنیم بوجود ما ملتی و بعد
تردد پیدا میکنیم در خصوصیات او و حال آنکه باقی است اعتقاد ما بوجود مثلا
موجودی می بینیم که در خارج است و حکم میکنیم بر اینکه او را مؤثری است
و بعد اعتقاد میکنیم باینکه او ممکن است و بعد اعتقاد میکنیم که واجب است
حکم بامکان رفته لکن باقی است اعتقاد ما بوجود دوم آنکه مفهوم عدم که نقیض

وجود است یکی است چه اگر بیشتر بود ما به الامتیازش ضرور بود پس مفهوم نقیض عدم که وجود است باید یکی باشد والا منحصر نمیشود تقسیم بین ایجاب و سلب مثلاً گوئیم انسان موجود است یا معدوم اگر موجود را دو معنی باشد این حکم را نتوانیم کنیم سیم آنکه مفهوم وجود قابل است مر تقسیم ماهیات را مثلاً قسمت مینمائیم وجود را بذهنی و خارجی و نیز بعرض و جوهر و واجب و ممکن و عقل قبول قسمت میکند زیرا که قسمت عبارت است از ذکر جزئیات کلی که صادق بر او باشد بفصول متعانده مثلاً گوئیم الحیوان اما انسان او فرس او بقر او غنم لکن نمیشود گفت الحیوان اما حجر او انسان چونکه صدق ندارد حیوان بر حجر پس چون دانستی که وجود مشترک معنوی است حال اختلاف است که آیا حقیقت همه وجودات یکیست یا حقایق مختلفه دارند حکمای مشائین بر آنند که حقایق مختلفه دارند و وجودات مختلفند بالحقیقه و عرفا گویند متفقند بالحقیقه و در مسئله وحدت وجود هم بر سه طریق رفته اند محقق دوانی مشهور بذوق المتألهین و اتباع او که قائل ~~باصالت ماهیتند~~ گویند که وجود جزئی حقیقی است عین ذات واجب الوجود و در موجودات نباشد مگر نسبتی که حقیقت آن بر ما مکشوف نیست و موجودات منسوب الی الوجودند نه وجود جزء آنها و نه عین آنهاست چون عطار که عطر نه جزء اوست و نه عین او بلکه محض نسبت او را عطار گویند چون مشمس و بقال و غیر ذلک و این طبقه قائلند بوحدت وجود و کثرت موجود طبقه دیگر از قائلین بوحدت وجود اکثر صوفیه باشند که قائلند بوحدت وجود و وحدت موجود و قائل باصالت وجودند نه ماهیت البته و صدور معلول را از علت تنزل علت دانند بمرتبه وجود معلول و گویند وجود حقیقت واحده ساری در جمیع موجودات و ماهیات نیست مگر امور اعتباریه و حقایق موجودات مظاهر الحقیقة الواحده اند بطوری که اتحاد و حلول لازم نیاید و فهم این مطلب بمثالی است که بیاوریم و آن این است که حقیقت کلی نسبت بافراد بر سه گونه است یکی لابشرط لاتعین و باین اعتبار و برا ماده عقلیه گویند و در خارج موجود نتواند بود دویم بشرط تعین و باین اعتبار عین شخص است

سیم لابشرط تعین و عدم تعین و باین اعتبار ویرا کلی طبیعی گویند که نزد محققین جزء شخص است و موجود بعین وجود شخص و همین قسم وجود نسبت بماهیات بر سه قسم اعتبار شده یکی بشرط لا یعنی بشرط عدم ماهیت و تعین و آن باریتعالی است نزد حکما یکی بشرط تعین از تعینات و او عین هر شخص است و هر حقیقتی است از ممکنات و یکی لابشرط تعینی از تعینات و عدم آن و او حقیقت باریتعالی است نزد صوفیه و بعضی از حکما و در این مقام اشتباه کرده اند که گمان کرده اند کلی طبیعی امری است مبهم که متحقق نتواند شد در خارج مگر با ضم تعین و وجودش بسته بوجود افراد است و این اشتباه است چه صوفیه این مطلب را مثال آورده اند نه اینکه واجب الوجود را چون کلی دانسته که در خارج موجود نباشد مگر با ضم تعین چه این مسئله واضح است وجود که همه چیز باو روشن و پیداست چگونه در خارج نباشد و این وجود را حکمای اشراق نور خوانند و عدم را ظلمت و بفارسی هستی و نیستی گویند و صوفیه مراتب برای وجود قائل نیستند شاه نعمة الله قدس سره گوید :

هر طرف می‌نگرم جلوه کند طلعت دوست   حاش لله طرفی نیست سراسر همه اوست

مولوی گوید

هر لحظه بشکلی بت عیار بر آمد   دل برد و نهان شد
هر دم بلباس دگری یار بر آمد   گه پیر و جوان شد
که نوح شد و کرد جهانی بدعا غرق   خود رفت بکشتی
گه گشت خلیل و بدل نار بر آمد   آتش گل از آن شد
یوسف شد و از مصر فرستاد قمیصی   روشنگر عالم
از دیدهٔ یعقوب چو انوار بر آمد   تا دیده عیان شد
نی نی که هم او بود که میگفت انا الحق   در صورت یوحی
منصور نبود آنکه بر آن دار بر آمد   نادان بگمان شد

و طبقه قائل بوحدت در کثرت و کثرت در وحدت شده اند چون صدر المتألهین و متابعین او نظر بکثرت خطا و ایرادی که وارد میشود بر طبقه ثانیه و گویند وجود اصیل است و واحد است بوحدت حقه نه وحدت عددیه و مراتب متفاضله دارد انوار بعضها فوق بعض بالشدة و الضعف و وجود مرتبه تام و شدید علت است و مرتبه ضعیف معلول و در حقیقت

غیر وجود و سنخ نور و یاری نیست اما معلول وجودات متعدده از عقل کل تا هیولی است و ماهیات باعتبار
و اعتبار بر دو قسم است یکی اعتبار نفس الامری که در خارج منشاء انتزاع دارد مثل وجود انسان که
اعتباری ذهنی باشد و اما در خارج هم منشاء انتزاع دارد و آن حیثیت صدور انسان است از
علت و این نوع اعتبار را اعتبار نفس الامری خوانند و یکی اعتباری محض است که در خارج منشاء
انتزاعی نداشته باشد مثل اعتبار بودن عنقا در خارج یا زوج بودن ثلثه در خارج و این را
اعتبار وهمی و محض گویند پس این ماهیات نزد طبقه دوم اعتباری محض است و نزد طبقه سیم
اعتباری نفس الامری است و اما این بنده را اعتقاد این باشد که وجود حقیقة واحده است و عین
ذات واجب الوجود است چه اگر عین ذات تعالی نباشد ذات در هستی باو محتاج است و احتیاج
از صفت امکان است و اگر وجود جزء ذات باشد ترکیب لازم آید و این نیز باطل است پس وجود
عین ذات تعالی است و صاحب مراتب و شدت و ضعف نباشد و وجود ممکنات ظل وجود وی باشند
و تمام عرفا در مسئلهٔ وحدت وجود مثالی آورده‌اند و ما نیز تصدیق مثال آنها کنیم و مثال این است
که واجب الوجود بمنزله آفتاب و او را نور نامند یعنی روشنی و از کره آفتاب تا زمین نور او
و هوا که ابر شود اگرچه آفتاب نتابد لکن روشن است از نور اوست حال از عالم مجردات
تا اجسام وجودات از حضرت تعالی است و این عالم اجسام چون ابری است حایل ما بین
نفوس ناطقه و عالم مجرد ولیکن ظلمتش باز نورانی است و وجودی دارد چنانچه روز
هرگاه ابر باشد روزش خوانند و این روشنائی که از کره آفتاب تا بعالم اجسام است
ضیاء خوانند و از آفتاب است ولکن آفتاب نیست و در مثال مذکور تمام حرفی ندارند
لکن در ادراک معنی مثال بس اختلاف عظیم است و هرکدام بیان دیگری آورند منافی بیان
دیگری چه آفتاب صاحب مراتب نیست نورش مراتب دارد نه خودش و شدت و ضعف
در کره او نیست در نور اوست حال اگر مثال این است و قصد او این پس چرا گوید وجود

مرتبه

مرتبه تام علت و ناقص معلول است چه آفتاب را مراتب نباشد و این بنده صحیح داند مثال را
باینکه واجب الوجود وجودش چون کره آفتاب است و شدت و ضعف ندارد و ممکنات
چون نور او هستند از تحت کره او تا با اجسام و واضح است هرچه قرب باو باشد بهتر و نورانی‌تر
و از کدورات بهتر است پس نشاید نور او که بر زمین تابیده دعوی کند که من قائم
اگر گوید خطاست چه آفتاب در جای خود است و تنزل و ترقی ندارد پس دعوی انا الحق
در ممکنات خطاست چه مثال مذکور را معترفند و بهتر از این برای وحدت وجود نشاید
شاهدی و مثالی نتوان ساخت پس گوئیم اگر گوئی از زیرا بر جسمانی ترقی کرده بمقام تحت
کره آفتاب رسیدم یعنی باول مجردات پیوستم که مضمحل شد وجود من در وجود حق این مرتبه
نبوت و ولایت مطلقه و محققا شما بدین مقام نرسیده اید و آنها هم که رسیدند چنین
دعوی نکردند چه رسول خدا صاحب معجزات بود اگر دعوی میفرمود آنانکه اعتقاد به نبوتش
کردند بخدائیش میکردند چه کم از فرعون بود که دعوی کرد و مردم تمکین کردند و هرگاه
دعوی را میکردند بر خطا بودند چه نور تحت کره آفتاب نشاید گوید من آفتابم چه او آفتاب
نیست بلکه صادر از اوست اگر گوئی حضرت امیر المؤمنین فرمودند در منبر در خطبه انا
خالق السموات و الارض جواب گوئیم اولا حضرت نشاید نفرماید من خلیفه بلا فصل و
افضل از فلانم چگونه دعوی خدائی کرد و متعرض او نشدند اگر گوئی در خفا فرمود
گوئیم مسلما که فرموده صحیح باشد فرموده من آسمان و زمین را ایجاد کردم چه توهم
او را اول صادر دانی و او را واسطهٔ خلقت نفرموده من خالق همه موجوداتم که
دعوی خدائی باشد اگر گوئی نفس ناطقه بتجرد پیدا کرد و چون میکائیل شد چنانچه ملائکه
از قول حق تعالی خطاب انا الحق کنند او نیز کند جواب گوئیم که ملائکه در عالم خود
از جانب تعالی سخن کنند و آنکه شنود داند که انا الحق گویا امر کن و نهی نما

واسطه ام

واسطه است وسخن نتواند کرد لکن شخص شما با وجود تجرد نفس ناطقه در بدن عنصری و زبان قرمز
از عناصر دعوی کنی که هنوز قطع علاقه از بدن نکرده و خواب و خوراک داری ببین
تفاوت ره از کجاست تا بکجا پس دعوی انا الحق بی قاعده و جهت نقص و خطای راه باشد
اگر گوئی ترقی نمود نفس من تا بعالم جبروت و فنا و مستهلک شدم در انوار او جواب
گوئیم شما باید رجعه نرسیده اید چه عالم مثال محیط است بعالم ناسوت و آنکه سیر او کرده
سیر عالم ناسوت البته نموده چه جای آنکه بعالم جبروت رسد اگر فی الواقع مکاشفه شما
درست یا تمام بود بیخو استید یکی از جزایری که صاحب دو کرور جمعیت است پیدا کنی و
از مکاشفه خبر دهی یا یکی از ستاره هائی که در فرنگستان پیدا نموده اند که جزو سیاره
باشند خبر دهی چگونه شد مکاشفه شما بقدر دوربین فرنگی و کشتی انگلیس کار نکرد و هزار
کرور خلق در زمین که یکی از کرات است پیدا کردند چگونه شد که تو دعوی انا الحق کردی
و بعالم جبروت رسیدی از یکی از آنها خبر ندادی پس این از جهت کثرت غرور و خودبینی تست
نه از فنا چه اگر فانی در وجودات موجودات یکزمین شما بودی خبر از آنها داشتی پس ریاضت
حق است نه بدرجه که تو دعوی کنی که رسیدم بلکه همین قدر نفس تو روحانیتی پیدا کند
و مصفا شود از کدورات و بر تو بعضی از چیزهای عالم مثال منکشف شود و تو گمان کنی
که بمرتبه رسیده و ما در کتاب کفایة العرفان از مذهب ذوق المتألهین نصرت نموده ایم و
اورا طریق حق دانیم در وحدت وجود   هزار نقد ببازار کاینات آرند   یکی بسکه
کامل عیار نمی رسد   و اینکه در مذهب ثانی چند شعری از مولوی و شاه نعمت الله
قدس سرهما نقل شد نه مذهب آنها آن باشد بلکه جهت شاهد بر کلام مسطوره آن
ابیات مذکور گشت   و چون این مقدمات دانسته شد گوئیم در علم واجب تعالی اختلاف
کرده اند حکما و عرفا و در اینکه خداوند عالم است محل اختلاف نیست چه بودن

علم صفت کمال است و واجب است اتصاف واجب الوجود بهر صفتی که کمال در او موجود باشد
و بجهة استحکام موجودات به حکم و مصالح و در این نیز اختلاف نکرده که علم عین ذات باری
تعالی است چه اگر جزء ذات باشد ترکیب لازم آید و اگر زاید بود صفت زاید خواهد شد و ذات
محتاج بوی و در این نیز اختلاف کرده اند که علم باری تعالی بذات مبارکش حضوری است و اما در اینکه

مذهب اول

علم باری تعالی باشیا بر چه قسم است اختلاف است
مذهب حکمای مشائین است که ارسطو و تابعین او و در اسلام معلم ثانی فارابی و شیخ الرئیس
ابو علی سینا است که گویند علم حق باشیاء حصولی فعلی است و بیانش آنکه علم حصولی بر دو
قسم است فعلی و انفعالی اما فعلی چنانکه شخص بنا اختراع کند صورت خانه و اطاقها را در ذهن
و بعد از آن بر طبق آن صورت مخترعه حاصله در ذهن خانه در خارج بسازد پس نتوان
گفت که بنا صورت خانه را باین هیأت با کرد که خانه در خارج موجود بود بلکه باید گفت
که بنا این خانه را بنا کرد و باین هیأت ساخت که صورت این خانه در ذهنش باین هیأت
مخترع شده بود پس او بنا بصورت مخترعه در ذهن خود بنای خانه در خارج نهاد
و گویند علم تعالی باشیاء حصولی فعلی است اشیاء را بوجه خیر و مصلحت تام تعقل فرموده
بر طبق تعقل موجود در خارج ساخت اما حصولی انفعالی آنستکه چنانچه ما آسمان را بچشم یا برصد
مشاهده می کنیم و صورتی از آسمان در نفس ما حاصل میشود و تعقل می کنیم آسمان را
باین صورت و کیفیت که تعقل کرده ایم بسبب آنکه آسمان باین صورت در خارج موجود است
ما باین کیفیت تعقل کرده ایم و اما ایرادات بر حصولی فعلی که حکمای مشائین قائلند
وارد از آنجمله ذات باری تعالی محل کثرت صور شود ملاحظه که تعقل کرده اگر گوئی صور
در ذات ترتیب است نه یکدفعه که محل کثرت شود پس گوئیم ذات باری تعالی باید آناً فآناً
تعقل صور کند و صورت جدیدی در ذاتش مرتسم شود و باز وارد آید که ذات واجب

متصف باشد بصفات زایده غیر اضافیه و غیر سلبیه و این محال است **مذهب**
دوم مذهب فرفوریوس است که قائل است باتحاد عاقل و معقول و گویند صور علمیه
معلوم بالذات است نه ذوات الصور که معلوم بالعرض باشند و این قائلین عالم و معلوم
بالذات را متحد میدانند و گویند صور علمیه متحد با ذاتش هست تا اینکه محل کثرت نشود اولاً
اتحاد عاقل و معقول غیر مسلم است و ثانیاً ذات باری تعالی متحد با صور مختلفه غیر متناهیه نشود
مذهب سیم مذهب سقراط و افلاطون است و گویند از برای موجودات
در عالم اله صوری است مجرده و آنهارا مثل افلاطونیه گویند و آنها حقایقند و اینهاکه در این
عالمند رقایقند و نسبت حقایق بر رقایق اقوی است از معیت نفوس بقوی و ابدان و اشراقیون
آنهارا انوار قاهره گویند پس حضور آنها عند الله حضور رقایق آنهاست اگرچه ادراک مطلب
اینها بسیار صعب است چه بعد کلام و نقل زمان و قلت آن و در احادیث وارد شده که
فی العرش تمثال کل ما خلق لکن در عرش فرموده در ذات خود و عرش باعتقاد آنها عقل اول است
و علم بعقل اول علم بصور است نه علم باشخاص پس علم تفصیلی دارد بعقل اول و اجمالی بریا اینکه
گوئیم علم بمثل دارد و بقول آنها نه علم باشخاص **مذهب چهارم** مذهب
ثالیس ملطی حکیم است و او مرتسم داند صور موجودات را در عقل اول و او حضور دارد عند الله
و گوید علم خدا بعقل اول حضوری است و بذوات الصور حصولی و بر این وارد آید که باری تعالی
در ازل علم بذوات الصور نداشته نه بتفصیل بلکه علم بصور داشته آنهم بواسطه ارتسام
آنها در عقل اول پس محتاج شود واجب بعقل اول تا عالم شود بصور **مذهب پنجم**
مذهب بعضی از متکلمین و حکماست که علم حق را علم اجمالی داند بما سوی الله چنانچه انسان
علم دارد بر اینکه ما سوی الله ممکنند یا جوهرند یا عرض لکن خصوصیت هریک را نداند پس
تا مشاهده و بر این وارد شود که باری تعالی در ازل علم نداشته بانواع و افراد ناس

و علم اجمالی داشته بر اینکه خلقی خواهد کرد تعالی الله عن ذلک علواً کبیراً چه اگر این علم تام است
عقول مجرده و نفوس فلکیه هم این علم را دارند حتی انسان هم علم اجمالی دارد بر اینکه الان
آسمانی هست با جمال نه بتفصیل و این علم نباشد **مذهب ششم**
مذهب بعضی از حکماست که علم باری تعالی را تفصیلی دانند بمعلول اول و اجمالی بمعلول دوم
و نیز معلول اول را علم تفصیلی خدا دانند بمعلول ثانی و علم اجمالی خدا بمعلول ثالث و
هکذا لک و اینها خدا را محتاج کرده اند بصد هزار نفر پس لازم آید که معلول اول بوجود خیالی
علم حضوری خدا باشد بمعلول ثانی تفصیلاً و بمعلول ثالث اجمالاً پس خدا علم اجمالی بموجودات
دارد بترتیب ذاتی نه زمانی و این منافی مقصود است که قبل از حدوث حادث علم بوی داشته
مذهب هفتم مذهب صوفیه است و آنها خدای تعالی را دارای همه
همه صفات حسنی دانند و گویند همه صفات حسنی موجودند بذات اقدس و گویند اسماء و صفات
از لوازم ذات تعالی باشند و اعیان ثابته که مظاهر مربوبات اسماء حسنی باشند از لوازم
غیر متأخر در وجودند از برای مفاهیم اسماء حسنی و باری تعالی مجرد است و مجرد علم بذات خویش دارد
و ذاتش ملزوم اسماء و صفات و آنها ملزوم اعیان ثابته و علم بملزوم مستلزم علم بلوازم است بلکه
علم بملزوم عین علم بلازم غیر متأخر در وجودند پس اعیان ثابته صور علمیه باری تعالی باشند
باشیاء در ازل و علم تفصیلی ثابت بما لا یزال بجمیع ارواح مجرده و اجسام مادیه و عرفا
بسیار خوب تحقیق کرده اند و بمطلب حدوث وجود علم را ثابت کرده اند لکن عیبی که وارد
این است که سلمنا اعیان ثابته از لوازم مفاهیم اسماء باشند و اسماء هم متعین است از
لوازم ذات است لکن علم بملزوم لازم ندارد علم بلوازم را چه از لوازم انسان است اینکه او را
مکانی باشد مقیم در آن و از لوازم مکان است برای انسان که جسم باشد و از لوازم جسمیت
که مرکب باشد از ماده و هیولی و از لوازم هیولی و صورت اینکه آنهارا شکلی باشد از

اشکال مختلفه و از لوازم آن مکان است که در مکان دیگر باشد نه آنکه پس علم انسان بداشتن
مکان که ملزوم اوست باید لازم داشته باشد همه اینها را و این باطل است بلکه خیلی ترقی
بدهیم گوئیم علم بملزوم لازم دارد علم اجمالی بلوازم را

مذهب هشتم

مذهب شیخ شهاب الدین سهروردی مشهور بشیخ الاشراق است و این در اسلام ترجمان حکمای اشراقیین
قبل از رسول خداست و او قائل است بعلم حضوری و میگوید طریقه اشراق نیست مگر علم
حضوری و این مذهب علم حضوری از شیخ الاشراق ظاهر شد و در کتاب تلویحات گوید
که مدتی در این فکر بودم تا در عالم خلسه ارسطو را دیدم و با او از صعوبت این مسئله شکایت
کردم و او مرا از تنبیه نفس بر حال نفس و علم او بقوای و صور مدرکه خود دلالت کرد بکیفیت
علم واجب تعالی و او بعلم حضوری تفصیلی قائل است و گوید خدا را حاجت بصور حاصله
نیست و گوید علم تو بصور حاصله در ذهن تو بنفس آن صورت است نه بصورتی دیگر والا
تزاید صور الی غیر النهایه لازم آمدی پس چون علم بصور با وجودی که علت مستقله آنها نیستی
بحضور نفس مر آن صور باشد نزد تو نه بحصول صوری از آن صور در تو پس چگونه باری تعالی
که علت مستقله اشیاء است علمش بحصول صور در ذاتش باشد و اگر نفس ناطقه چون باری تعالی تسلط
بر خارجیات داشتی از احتیاج بصور آنها در علم بودی چنانچه در علم بقوای خود و چنانچه عقل
حاجت ندارد در ادراک ذاتش بصورتی غیر از حقیقت ذاتش بهمین طور حاجت ندارد
در ادراکش بر آن چنان چیزهائی که صادر میشوند از ذاتش بسوی صورتی غیر از همان صورت صادره
و تو عبرت بگیر از نفست که تعقل میکند چیزی را بصورتی که تصویر میکند آنرا و آن صادر است
از تو نه منتهای بلکه بمشارکت غیر و با وجود این تو را تعقل میکنی بذاته و بالحضور زیرا که [illegible]
نقضا عن صور الی غیر النهایه پس حال تو نسبت بمعلولاتی که از تو صادر میشود بمشارکت دیگر
چنان باشد که معلوم حضوری تو باشند پس خدا که بدون شرکت دیگری ایجاد مخلوقات کنند

چگونه بحصول صور باشد نه بحضور آنها و محقق طوسی قدس سره در شرح اشارات پس از رد شیخ الرئیس
این علم را اختیار کرده و تصدیق شیخ الاشراق کند و سید محمد باقر داماد قدس سره در کتاب
خود این طریق را اختیار کرده و بر این طریق ایرادی که وارد شود این است که علم را عین معلوم
و بحضور معلوم دانند پس باری تعالی علم بموجودات حادثه در زمان عدم نباید داشته باشد
چه حضور معدوم در حین عدم متصور نیست علامه طوسی قدس سره در مقام رفع اشکال برآمده
گوید شرط نیست که هر چیز که تعقل میشود محل مدرک آن صورت معقوله باشد زیرا که تعقل میکنی ذات
خودت را با وجودی که محل نیستی برای ذات خودت و چون باری تعالی مغایرت نیست میان
ذاتش و علمش بذاتش بلکه علمش عین ذاتش باشد پس مغایرتی نیست میان وجود معلول و علم
واجب زیرا که علمش بذاتش علت علمش بمعلول اول است چنانچه ذاتش بمعلول علت معلول
اول است و چون حکم کردی باتحاد علتین اتفاقی است حکم باتحاد معلولین و وجود معلول
اول را علم واجب تعالی بدان نه صورت مرتسمه از آن را پس هر چه مسبوق نباشد
بعدم زمانی چون عقول مجرده و نفوس فلکیه که بذاتها حاضرند نزد جل شانه و آنچه مسبوق
بود بعدم زمانی از این موجودات بارتسام صور این موجودات در زمان عدم بر ذوات
مجرده و نفوس فلکیه که بذاتها حضور دارند عند الله و تعلق گیرد بر این نوع موجودات
هنگام وجود علم حضوری و این تحقیق قدس سره درست نباشد چه از آنچه ذکر کرد
که علم عین معلوم است و علم تعالی عین ذاتش باشد و معلول اول هم علم اوست پس
لازم آید که معلول اول خداوند باشد زیرا که علم خداست و عین ذات باری تعالی پس معلول
اول را با ذات باری تعالی مغایرتی نیست پس مجعول حق در اول دفعه خودش باشد
و این باطل است دیگر آنکه چه فرق دارد با مذهب تالیس ملطی که ذکر شد اما بیان دیگر
که محقق مذکور در رساله علم برای دفع شبهه مذکوره بیان کرده و اکثر محققین پسندیده اند

وآن این است که نسبت باری تعالی بزمان عدم حادث عین نسبت اوست بزمان وجود
حادث واین تقدم و تاخری که در اجزای زمان است واختلافی که هست درحادثات قیاس
باجزای زمان همین مخصوص بظرف زمان است چه نظر بامر خارج از ظرف زمان نخواهد
بود اختلافی در تقدم وتاخر اصلا وعدم سابق ولاحق موجودی نسبت بموجود دیگر است
که مانند آن باشد در زمانی بودن ومخصوص بودن بجزوی از اجزای زمان نه بنسبت
باری تعالی که مجرد است از زمان ومکان پس چنانچه نسبت مجرد بجمیع اجسام وامکنه و اجسام
مساوی است نسبتش بزمان هم مساوی است واما مذهب این بنده آنستکه علم باری تعالی
باشیا حضوری است ازلاً وابداً وفرقی ندارد چنانچه محقق مذکور بیان کرده لکن فرقی که دارد
این است که در نزد این بنده علم دو قسم باشد اول علمی است که در ممکنات است وآن
علم عین معلوم نباشد چه علم بمعنی دانستن واگر علم عین معلوم باشد پس من علم دارم
بوجود باری تعالی و وجود رسول خدا پس باید علم قائم بنفس بنده خدا و رسول باشد
واین باطل است بالبدیهه پس علم در ممکن دانستن است دوم علمی است که در باری تعالی است
وآن علم نیز عین معلوم نباشد بلکه علم در باری تعالی نیست مگر انکشاف شیئ وحضور اشیاء
نزد ذات مقدسش وعلم باری تعالی بحضور اشیاء است در نزد ذات او از ازلاً وابداً چنانچه محقق
طوسی در رساله علم فرموده نه اینکه علم بمعلوم عین معلوم باشد بلکه علم بمعلوم حضور معلوم است
نه صور او مرتسم در ذات تعالی یا اینکه مرتسم در عقل اول باشد ودر این مسئله بنظر دقت
بنگر که در اینجا بسی منحرف شده اند اگر گویند علم که عین معلوم نباشد چگونه در ذات واجب که علمش
عین دانش باشد جواب گوئیم علم با دانش که فرق ندارد مطلب ماست که او را علیم گوئیم تا
جهل را از او دور کنیم خودت هم که باید قائل باشی که صفتی قائم بذات باری تعالی نباشد
وچیزی نیست که عین ذات او باشد بلکه همان ذات مقدس اوست وآنچه در آنجا

هم گوئیم علمش بذاتش حضوری است چه حضور ذاتش وما در علم بغیر حرف زدیم نه در علم بذات
واما در مجردات دیگر گوئیم وجودات آنها ظل وجود حق است وتجرد آنها هم کذلک و لازم نیست
هر مجردی علم بماسوا داشته باشد ونسبت ماسوا بوی قبل از وجود وبعد از وجود یکی باشد
بلکه گوئیم هر مجردی علم بذات خود دارد و بغیر خود عالم است هنگام حضور غیر یا مرتسم
شدن صور آنها در ذات او چون عقل اول که تمثال جمیع ما خلق در اوست واز اخبار هم
رسیده پس او عالم است بتمام اشیاء چه ارتسام صور اشیاء در او وآنکه گفتیم نسبت حوادث
مسبوق بعدم زمانی بمجرد یکی است نه هر مجردی اگر چه از کلمات حکما درست معلوم نیست این مطلب
لکن نزد این بنده نسبت حوادث یکی است بالنسبة بمجردیکه مسبوق بعلت نباشد و معلول نباشد وآن
مخصوص ذات تعالی است واما در حالات رسول خدا وائمه علیهم السلام واعلم ان للاولیاء
حالات مختلفه سیما لقطب الوقت گاهی چنان احکام توحید بر او غلبه میکند که ابداً التفاتی بعالم
کثرت ندارد وبعضی اوقات غلبه احکام کثرت بر او جاری میشود و متوجه عالم کثرت میشود
بجهة تنظیم عالم که فرمودند ما انا الا بشر مثلکم وآن از نسبت بزبان توحیدش سیئه است
که استغفار میفرمایند این است که وارد شده حسنات الابرار سیئات المقربین چه مواعظ
ونصایح وذکر احکام در ما ثواب است اما در آنها تنزل است از مقام عالی که دارند و
سیئه است و بدانکه وجود امام ظل وجود حق است یعنی در تحت وجود اوست چون
روشنی که در تحت کره شمس باشد که محو است و مضمحل در تحت وجود مطلق واز برای
وجود نبی وامام مراتب است انوار بعضها فوق بعض این است که در اصول کافی
بروایات متعدده از ائمه طاهرین رسیده که رسول خدا وما را پنج روح است روح اول
آنها که مخصوص آنهاست وجود بحت وجود مطلق است که اختصاص بآنها دارد واحدی
بدان مقام نرسیده و تنزل اوست در مرتبه روح چهارم که محدث عبارت از اوست

که امام فرموده غایب میشود واحدی بدان مقام نرسیده و تنزل از و ست در مرتبه نفس
ناطقه و روح نباتی و حیوانی و در سایر از انسان همان نفس ناطقه و نفس حیوانی و نباتی
باشند نه دیگر از نفوس پس دانستی که وجود آنها احاطه بوجودات دیگر دارد و پس بدانکه
علم آنها هم باشیائی که مسبوق بعدم زمانی نیستند حضوری است چه حضور آنها و علم
باشیائی که موجود نشده اند و مسبوق بعدم زمانی هستند حصولی است باین طور که
صور جمیع ما خلق الله مرتسم است در عرش و عرش حضور دارد و با آن صور در نزد آنها
و علم آنها حضوری است به آن صور نه بذوات الصور و چون صور موجود شوند علمش
حضوری شود با آن ذوات الصور و اینکه حضرت امیر المؤمنین در حال نماز بود تیر
از پای مبارکش بکشیدند و ملتفت نگردید نه این است مرده بود که نفهمید چه میکنند باو
و لکن چون نماز بود و در ترقی و در مقام نفس پنجم خود بود و محو تجلّی حق از کثرت ظهور
خدائی مضمحل شده بود وجود او که دیگر اعتنا نمود بعالم اجسام چنانچه شخصی را در آتش
اگر اندازند و یک انگشت او برف باشد نه این است که خبر از انگشت نداشته باشد
بلکه از کثرت حرارت اعتنا باو نکند و این است که رسول خدا میفرمود جبرئیل آمد و
میکائیل آمد الخ به ترقی آنحضرت و دیدن جبرئیل و میکائیل بود بچشم بصیرت و اینکه
در شب معراج رفت تا بپای عرش این است که مطلع گردید بر تمام صور موجودات که
مرتسم در عرش است و اینکه آیا امام میدانست خرما زهر دارد یا ندارد معلوم است میدانست
و حضرت امیر المؤمنین تمام ماه رمضان خبر شهادت میداد و در شب نوزدهم
خبر داد و صبح خودش عبد الرحمن بن ملجم را خبر و بیدار کرد و فرمود خیالت چیست و
حضرت سید الشهدا خودش خبر شهادت خودش را در کربلا میداد گذشته از خبر حضرت
رسول و امیر المؤمنین و انبیا پیشتر محل تعجب است یا در امثال حضرت امام موسی چه

آن حضرت در زیر زنجیر و مجبور بود بخوردن زهر و اینهمه اخبار را نمیتوان انکار کرد چه یک خبر
و حال آنکه معنی آن خبر این است که حضرت رضا حکم کلی میفرماید که در هنگام خوردن محدث
از آنحضرت غایب شد یعنی توجه نفس آن حضرت از بدن مبارکش اندک شد و تمام محو
جلال کبریائی و مناجات حضرت خدائی شد و چشم از بدن و حالات او پوشیده چنانچه
حضرت خامس آل عبا هنگام جان دادن چنان محو الطاف خدائی بود که التفات بضربت و شمشیر
مخالف نداشت این است علت محدث و خبر این نیست چه در عیون المعجزات علم الهدی
باسناد متعدد روایت کرده که چون سندی رطب آورد حضرت ده دانه میل فرمود
آن ملعون اصرار کرد حضرت فرمود چرا اصرار میکنی مقصود تو بعمل آمد در این ده دانه و
فاضل مجلسی قدس سره در بحار الانوار و جلاء العیون فارسی خود خوب جوابی در این باب
میدهد پس از آنکه نقل حدیث مذکور میکند که حضرت رضا فرمود غایب شد محدث
گوید که میشود این اخبار موافق اکثر عقول باشد و میتوان گفت که این نخوردن رطب آن
حضرت را وقتی فایده میکرد که از دست ایشان رها میتوانست شود و آنها آن حضرت را
بوجه دیگر که اعظم از این باشد شهید نسازند و آن سرور میدانست که اگر بآن نحو نباشد
بر وجهی شنیعتر آن سرور را شهید خواهند کرد پس میتواند بود که آسهل را اختیار کرده این
بنده گوید که احدی از انبیاء و اوصیای آنها بغیر حضرت صاحب الزمان علیه السلام
هنگام ظهور و حضرت خضر در چند مسئله از احکام شرعیه و قواعد ملیه و تکالیف
خود مامور بعمل کردن بعلم باطن نبوده اند بلکه تکلیف ایشان این بوده که در احکام و شرایع بلکه در
جمیع امور بر ظاهر شریعت رفتار کنند و چشم از علوم باطنی بپوشند و باین جهة
بود که حضرت موسی علیه السلام اعتراض بر خضر کرد و چون مشاهده کرد که بر خلاف ظاهر شریعت حرکت
کرده و بعلم باطن عمل نموده و گفت بخضر چرا اقدام کردی بر اموری که خلاف ظاهر شریعت است

با آنکه بامر الهی مامور بود از خضر مسئله بیاموزد و بعد از آن معلوم بود که آنچه را خضر کرده بر طریق حق و صواب بوده با وجود این حضرت موسی

وحضرت موسی بی شبهه میدانست که آن کشتی را غاصبی در پیش است و آن طفل یتیم را در آن
زمین دفین است و آن کودک بر خلاف طریق پدر خویش راه ضلالت پیش خواهد گرفت زیرا که حضرت
موسی از انبیای اولوالعزم است و بعنوان جزم گوییم اعلم بحقایق امور از خضر بود
اگرچه مأمور بود چند مسئله از خضر بیاموزد چون دید آن رفتار خضر خارج از طریقه انبیاست
سؤال کرد و جواب از باب علم باطن شنود و دانست که مشیت الهی قرار گرفته که باید مدارا
کم نموده بود که بعضی از انبیاء در بعضی از امور بعلم باطن عمل کنند اگر میدانست موسی که عمل
بعلوم باطن انبیا را روا است از خضر سوال نمیکرد جهت آنکه مأمور بموافقت حضرت بود و
چگونه باب اعتراض بر خضر میگشود با وجود جواب خضر در مسئله اول که ترا طاقت موافقت
با من نیست و همچنین رسول خدا میدانست که بعد از او چه خواهد شد و اصلا بعلم باطن متعرض
نمیشد و اگر گوییم مأمور بباطن بود و این نوع کرد هر آینه اتقای ناس باید باشد و تمام
خرابی دین از او خواهد بود همینطور حضرت عیسی میدانست که یهود آن حضرت را میکشند
و از میان آنها بیرون نرفت و حضرت امیرالمؤمنین میدانست قاتل او عبد
الرحمن بن ملجم مرادی است و او را نکشت چرا که مأمور بباطن نبود که چون بیوه زنان
از خانه خارج نشود که مرا میکشند همین طور خداوند عالم تکلیفات امم را منوط
بعلم خود نفرموده خلایق را بظاهر حال تکلیف نموده چه خداوند عالم بود که شیطان
اطاعت نمیکند و سجده نخواهد کرد باز او را مأمور بسجده کرد و بعلم خود التفات
نفرمود روزی شخصی زبان بی ادبی بامیرالمؤمنین گشود آنحضرت فرمود اخسا
یا کلب آن منافق بی ادب بصورت سگی گردید یکی از حاضرین عرض کرد که یا
امیرالمؤمنین با چنین قدرت و تسلط که تراست چه احتیاج که بجنگ معاویه روی
آنحضرت فرمود نحن عباد مکرمون لا یسبقونه بالقول و هم

بامره یعملون این مطلب از غوامض مشکلات است که عقول قاصره ادراک آن نتوانند

فصل دوم

در ثواب زیارت آن بزرگوار بدانکه نفس را با بدن
دو گونه علاقه است یکی از جهت صورت شخصیه بدن معین مخصوص و بموت لامحاله این علاقه
منقطع شود و یکی از جهت ماده محفوظة التشخص فی ضمن التبدلات البدنیه او ترابیه او غیر ذلک
و این علاقه بموت باطل نشود و هیچکدام باطل نشود در امام و پیغمبر چه بدن آنها بهمان طور
وفات در قبر باشد پس نفس مفارقت کرده از بدن همیشه متوجه و متوقع بدن خود باشد بنحو
از جمله سفر کرده که با وطن و منزل خود گذرد و هر گاه نفس ولی و مؤمن باشد که کمال و طهارت
داشته باشد مورد اشراقات انوار الهیه و فیوضات ربانیه گردد و نفس زایر هر گاه توجه
تام بمرقد مزور حاضر شود و این حضور مرقد را حضور و صحبت او داند لامحاله از فیض وارد
بنفس مزور پرتوی در نفس زایر افتد و بقدر استعداد لامحاله منتفع شود و مسلم است که
جمیع عقلا در هر از منه این مطلب را مراعات داشتند چنانچه امام فخر رازی در کتاب
مطالب عالیات گوید که شاگردان ارسطو پس از مرگ وی بزیارت قبر او میرفتند و مسایل
مشکله که داشتند حل میکردند و چون رسول خدا و ائمه هدی از تمام ماسوی برتر و واقف
فیض برآنها بیشتر شود زایر آنها هم ثواب زیادتر باشد از زایر اولیای دیگر خاصه که نفس رسول
خدا و ائمه هدی تصرف تام در این عالم دارند **فی جامع الاخبار** باسناده
عن حسین بن محمد القمی که گفت فرمود حضرت امام رضا هر کس زیارت کند قبر پدرم را در بغداد
مثل آنستکه زیارت کند قبر رسول خدا و امیرالمؤمنین را و حضرت صادق فرمود که حضرت
امیرالمؤمنین فرمود که رسول خدا فرمود هر کس زیارت کند مرا بعد از رحلت من مثل کسی است
که هجرت کرده است با من از مکه بمدینه **ایضا باسناده** عن ابن سنان که گفت
عرض کردم بحضرت امام رضا که چه ثواب است از برای کسیکه زیارت کند حضرت را فرمود واجب

میشود بر خدا که او را وارد بهشت بگرداند ایضاً باسناده عن حسین بن بشار واسطی که گفت عرض کردم بحضرت امام رضا که چه ثوابست از برای کسی که زیارت کند پدرت را در بغداد فرمود ثواب او مثل کسی است که زیارت کرده است رسول خدا را ایضاً باسناده عن زکریا بن آدم که گفت حضرت امام رضا فرمود که خدا تعالی بسبب نجات داد بغداد را بواسطهٔ قبر مبارک امام موسی علیه السّلام ایضاً باسناده عن حسین بن علی الوشا که گفت که از حضرت امام رضا سوال کردم از ثواب زیارت قبر امام موسی و عرض کردم ثواب زیارت آنحضرت مثل ثواب زیارت جدت حسین است فرمود بلی هر کس زیارت کند پدرم را زیارت کرده است جدم امام حسین را فی تحفة الزائر بسند معتبر منقول است که ابراهیم بن عقبه عریضه نوشت بحضور مبارک امام علی النقی و سئوال نمود از زیارت حضرت امام حسین و از زیارت حضرت امام موسی و امام محمد تقی که کدام یک بهتر است در جواب مرقوم فرموده بود که امام حسین مقدم است و زیارت این دو جامع‌تر و ثوابش بیشتر مخفی نماناد که این مسلّم است که هر امامی که مرتبهٔ او افضل است ثواب زیارت او بیشتر است جهة آنکه اشراقات انوار الهیه نسبت بمرقد او بیشتر میشود و پرتو او بیشتر در نفس زایر میافتد پس ثواب زیارت رسول خدا و امیر المؤمنین و حضرت امام حسن و حضرت امام حسین از سایر ائمه بیشتر است جهة افضلیت و امّا حضرت خامس آل عبا چون مصیبت آنحضرت اعظم مصائب است مخصوص شد بچند خبر یکی شفا در تربت و اجابت دعا تحت قبهٔ منورهٔ آنحضرت و غیره و غیر آنحضرت مخصوص باین خصاصیات نباشند و زیارت آنها مثل یکدیگر است و فرقی ندارند مگر آنکه دو امام در یک جا مدفون باشند چون حضرت امام موسی و امام محمد تقی که در بغداد مدفونند یا مثل حضرت امام علی النقی و امام حسن عسکری که در سر من رای مدفونند ثواب زیارتش بیشتر از یک امام است جهة آنکه فیوضات نازل بقدر دو امام میشود و بقدر دو امام پرتو فیض بزائر میافتد

ولهذا معیّن است که در بقیع که حضرت امام حسن و امام زین العابدین و امام محمد باقر و امام جعفر صادق مدفونند ثواب زیارتش بیشتر و نزول اشراقات انوار الهی بیشتر است و الّا ثواب یکی یکی آنها مثل هم است چنانچه در تحفة الزائر بسند معتبر مروی است از عبد الرحمن مسلم که گفت مشرف شدم بخدمت حضرت امام موسی و سؤال کردم که زیارت کدام یکی از ائمه بهتر است فرمود که اول ما را زیارت کند چنان است که آخر ما را زیارت کرده و هر که آخر ما را زیارت کند چنان است که اول ما را زیارت کرده پس تعجب است از بعضی محدثین که در کتب خود ترجیح داده اند زیارت حضرت امام رضا را بر سایر ائمه و چند خبری نقل کرده اند که مثلاً در ثواب زیارت حضرت امام رضا ثواب هفتاد هزار حج است و در ثواب زیارت حضرت امام حسین هفتاد حج پس این دلالت بر افضلیت دارد و دیگر خبری است که علی بن مهزیار عرض کرد با امام محمد تقی که یا بن رسول است زیارت جدت امام حسین افضل است یا امام رضا فرمود زیارت پدرم افضل است از این مسئله چند جواب است اولاً این روایت روایت حسن است و روایت حسن سلسله سندش بعضی موثقند بعضی غیر موثق پس حجت نباشد ثانیاً چون در آن زمان همه کس بزیارت حضرت امام حسین مشرف میشده مقصود امام ترغیب و تحریص بزیارت این بزرگوار است ثالثاً چون تا بحضرت امام رضا مذاهب شیعه متفرق است و هر کس قائل بامامت حضرت رضا شود قائل بامامت امام محمد تقی و امام علی النقی و امام حسن و حضرت صاحب باشد و اختلافی نکرده و اثنی عشری است لهذا آنکه او را زیارت کند اثنی عشری است و ثواب زیارتش بیشتر رابعاً آنکه فرموده ثواب زیارت حضرت امام رضا هفتاد هزار حج است نفرموده که ثواب زیارت دیگر ائمه آنقدر نیست آن حضرت را فرموده و از دیگران سؤال نشده اند که بفرمایند خامساً شاید ثواب زیارت آنحضرت بیشتر است جهة آن شخص سائل باشد که او با اعتقادش چندان محکم

بوده با اینکه بزیارت حضرت امام حسین بسیار مشرف میشده و بزیارت حضرت امام رضا مشرف
نمیشده و عمید لسنته زیارت آنحضرت را آنقدر ثواب است آن حضرت ترغیب فرموده که آن حضرت اگر
از سایر بقاع ائمه بعید است زاید داشته باشد و غیر از جهات مذکوره هیچ جهتی ندارد چه
غربت باشد آنحضرت ولیعهد بود و مسموم گردید و با کمال احترام برداشتند و مدفون
ساختند و پدر بزرگوارش پنجسال حبس بود و در زیر زنجیر شهید شد با مصیبت زیاد و
دیگر حضرت رضا افضل نباشد از اجداد و ابناء خود که اشراقات انوار الهی بر آنحضرت
بیشتر شود پس از آنچه بیان کردیم برای شیعه اثنی عشری ثواب زیارت هر کدام
از ائمه مثل دیگری باشد جز آنکه زیارت کربلا زیارت شش امام است و البته شش برابر
زیارت حضرت رضاست خاصه آنکه جمعی از علماء بر آنند که زیارت حضرت خامس آل
عبا واجب است و بر وجوبش اخبار کثیره وارد شده بعضی بر عمری یکدفعه و بعضی
بر چند سالی چنانچه در تحفة الزائر منقول و مذکور است پس از اخبار مذکوره معین شد
که هر کس زیارت حضرت امام موسی یا یکی از ائمه را نماید مثل آنست که زیارت کرده
حضرت سید الشهداء را و در اخبار کثیره تقریبا صد خبر وارد شده که فرموده
هر که زیارت کند امام حسین را گناهان او آمرزیده میشود پس هر کس امام موسی یا یکی از
ائمه را زیارت کند همین طور است و روز قیامت تاج شفاعت بر سر زایر او گذارند
و ثواب زیارت بسته بمعرفت امام است هر کس بقدر معرفت خودش ثواب برد معلوم است
ثواب زیارت جابر را باین بنده ندهند و در زیارت این بنده ثواب هزار شهید
چون خودم را نویسند هر کس بقدر خود نه آنکه ثواب شهید چون حضرت عباس را
بزائری چون این عاصی خاطی دهند هر کس مثل خود و زیارت شروط دارد اول آنکه
باید از مال حلال خرج مسافرت کند دوم آنکه بی وضو و غسل وارد حرم نشود سیم

سیم دعای غسل یا حرکت چنانچه در کتب وارد شده باید بخواند چهارم جنب نباشد
هنگام ورود در حرم پنجم آنکه در در روضه مطهره ایستاده اذن دخول بگیرد
و بی اذن وارد روضه نشود ششم عتبه را ببوسد ثواب است نه سجده کند که
شرک است ببوسد و اگر سر بخاک گذارد سجده خدای کند که او را مقدر فرموده
باین رتبه زیارت و ثواب رسید هفتم جامهای پاک بپوشد هشتم در زیارت نامه
خواندن فریاد نزند و بلند نخواند که خدا نهی فرموده در کلام خود میفرماید یا ایها الذین آمنوا
لا ترفعوا اصواتکم فوق صوت النبی و امام در حکم پیغمبر است و مرده و زنده در او یکسان است
و اگر جهت شنیدن دیگران و عوام باشد که بخوانند بلند ضرر ندارد نهم با کفش و نعلین وارد
روضه مطهره نشوند دهم با خضوع و خشوع نزدیک ضریح مقدس برود و طواف ضریح ضرر
ندارد بکند یازدهم قرآن تلاوت کند پس از خواندن زیارت و ثوابش را نثار روح
مقدس آن امام مزور نماید و نماز زیارت بخواند لکن نه پشت بضریح بلکه در رو بقبر
بهتر است و بعد از آن بالای سر و بعد پایین پا لکن در حضرت سید الشهداء پایین پا
احتیاط دارد چه قبور منور اولیاء و شهداء آنجاست و عبور از روی قبر آنها خوب
نیست چه جای نماز دوازدهم پشت بضریح از حرم خارج نشود بلکه پشت بخند بضریح
و بعقب حرکت کند تا خارج شود و از جمله زایرین محسوب باشد فی تحفة
الزائر بسند صحیح منقول است از حسن ابن علی الوشا که گفت سؤال کردم از
حضرت امام رضا که چه ثواب است کسی را که زیارت کند قبر یکی از امامان را
حضرت فرمود مثل آن است که زیارت کرده امام حسین را و ایضا از حضرت صادق است
که فرمود هر کس زیارت کند ما را بعد از فوت ما مثل آن است که زیارت کرده ما را در
در حیات ما و ایضا بسندهای معتبر و صحیح مروی است از حضرت امام رضا که فرمود

هر امام را عهدی در گردن دوستان و شیعیانش هست و از جمله تمامی و وفا کردن
بعهد و نیکو ادا نمودن آن زیارت کردن قبرهای ایشان است و بدانکه اگر بخواهم
اخبار ثواب زیارت نویسم کتابی شود بهمین دو سه خبر اکتفا در این مختصر کرد اما از زیارات
حضرت امام موسی علیه السلام دو زیارت بهترین زیارات است یکی زیارت جامعه است
که در کتب مسطور است که بسند معتبر منقول است که از حضرت امام رضا پرسیدند
از زیارت امام موسی فرمود که نماز کنید در مسجدهای دور آنحضرت و کافی است نزد
هر امامی که بزیارت این زیارت را بخوانند و زیارتی است که در کتب مرقوم است و ما
نوشتیم و در نزد هر امامی توان خواند **دوم** بسند معتبر از حضرت امام علی النقی علیه
السلام منقول است که چون خواهی زیارت کنی امام موسی بن جعفر را پس غسل کن و خود را
پاکیزه و خوش بو بساز و دو جامهٔ طاهر بپوش و بگو نزد قبر حضرت امام موسی علیه
السلام **اَلسَّلامُ عَلَیْکَ یا وَلِیَّ اللهِ اَلسَّلامُ عَلَیْکَ یا حُجَّةَ اللهِ**
اَلسَّلامُ عَلَیْکَ یا نُورَ اللهِ فی ظُلُماتِ الْاَرْضِ اَلسَّلامُ عَلَیْکَ
یا مَنْ بَدا لِلّٰهِ فی شَأْنِکَ اَتَیْتُکَ زائِراً عارِفاً بِحَقِّکَ مُعادِیاً
لِاَعْدائِکَ مُوالِیاً لِاَوْلِیائِکَ فَاشْفَعْ لی عِنْدَ رَبِّکَ یا مَوْلایَ
شیخ طوسی قدس سره فرماید چون خواهی وداع کنی حضرت امام موسی را نزد قبر
بایست و عرض کن **اَلسَّلامُ عَلَیْکَ یا مَوْلایَ یا اَبَا الْحَسَنِ وَرَحْمَةُ**
اللهِ وَبَرَکاتُهُ اَسْتَوْدِعُکَ اللهَ وَاَقْرَأُ عَلَیْکَ السَّلامَ
آمَنّا بِاللهِ وَبِالرَّسُولِ وَبِما جِئْتَ بِهِ وَدَلَلْتَ عَلَیْهِ اَللّٰهُمَّ اکْتُبْنا
مَعَ الشّاهِدینَ و حسین واسطی گوید که گفتم بحضرت رضا که زیارت کنیم قبر
امام موسی را در بغداد فرمود که اگر ناچار باشی از پس حجاب یعنی دیوارها گو یا برای

تقیه فرموده و ایضا از حسین مروی است که گفت سؤال کردم از امام رضا چه ثواب است
برای زایر قبر پدرت فرمود مثل زایر جدش رسول خدا و ایضاً در تحفه مروی است که شخصی
سؤال کرد از حضرت امام رضا و بسیار شکایت کرد از اهل بغداد و بدی آنها و عرض
کرد مردم منتظرند از بسیاری بدی ایشان که بزمین فرو روند و یا صدای عظیمی بشنوند
که هلاک شوند یا صاعقه بر ایشان نازل شود حضرت فرمود تا قبر امام موسی در کنار آنها است
بر آنها عذاب نازل نمیشود **فصل سیم** در بیان احوال اولاد آنحضرت
با وجودیکه کتب انساب در نزد این بنده موجود است تعیین احوال هر یک از آنها را لکن هو
حقه ننمودیم جهت آنکه کتاب ما کتاب انساب نبود که از انساب چیزی بنویسیم همین قدر اشاره
بهر یک از اولاد آنحضرت که احوال ایشان در کتب ضبط است مینمائیم و اما اسماء اولاد ذکور
آنحضرت این است امام علی الرضا و ابراهیم و عباس و قاسم و اسمعیل و جعفر و
هرون و حسن و احمد و محمد و حمزه و عبد الله و عبید الله و اسحق و زید و حسین و فضل
و سلیمان و اما اسماء دختران آنسرور فاطمه کبری و فاطمه صغری و رقیه و حکیمه
و ام ابیها و رقیه صغری و کلثوم و ام جعفر و لبابه و زینب و خدیجه و علیه و آمنه و حسنه
و بریهه و عایشه و ام سلمه و میمونه و ام کلثوم است ابن شهر آشوب در مناقب
برای آن حضرت سلیمان ذکر نکرده در عوض پسران آن بزرگوار لکن یحیی و عقیل و
عبد الرحمن نوشته که بیست نفر شوند و گوید عقب آنحضرت از سیزده نفر مانده
ده نفر را اسم برده امام رضا و ابراهیم و عباس و اسماعیل و محمد و عبد الله
و عبید الله و حسن و جعفر و اسحق و در کشف الغمه است که آن حضرت را بیست پسر
بود و بجای محمد عمر نوشته و بجای سلیمان جعفر الاصغر و دختران آنحضرت را بدین
نام خدیجه و ام فروه و اسماء و علیه و فاطمه کبری و فاطمه صغری و ام کلثوم صغری

وزینب الصغری وام القاسم وحکیمه واسماء الصغری ومحموده وامامه ومیمونه ودر کتاب گزیدة
التواریخ نوشته که آنحضرت راسی ویک پسر بوده وآنچه مذکور شد نام برده وعلاوه
نموده است محسن را وگوید قبرش در فراهان عراق عجم که از بلاد قم است میباشد وبزاهد
محسن معروف است ویحیی ودیگر ابوالخیر ودر کتاب راحة الارواح هجده پسر نوشته و
بجای حسین کلیم نوشته وجنابذی که از بزرگان علمای نسّاب است پسران آن حضرت را
بدین اسماء نوشته امام علی الرّضا وزید وعقیل وهرون وحسن وحسین وعبدالله واسمعیل و
عبیدالله وعمر واحمد وجعفر ویحیی واسحق وعبّاس وحمزه وعبدالرحمن وقاسم وجعفر الاصغر
ودر کتاب مجدی بدین اسماء ذکر نموده امام علی الرضا وسلیمان وعبدالرحمن وفضل واحمد
وعقیل وقاسم ویحیی وداود وحسین وهرون وابراهیم واسمعیل وحسن ومحمّد وزید واسحق وحمزه
وعبدالله وعبّاس وعبیدالله وجعفر ودختران آنحضرت امّ عبدالله وقسیمه ولبابه وامّ جعفر
وامامه وکلثوم ورقیه وام القاسم ومحموده وآمنة الکبری وعلیه وزینب الکبری ورقیه
وحسنیه وعایشه وامّ سلمه واسماء وامّ فروه وآمنة الوسطی وامّ ابیها وحلیمه وبریهه و
میمونه وآمنة الصغری واسماء الصغری وزینب الصغری وفاطمة الکبری وامّ کلثوم الصغری
وفاطمة الصغری ودر کتاب عمدة الطالب مینویسد که حضرت امام موسی راشصت اولاد بود
سی وهفت دختر وبیست وسه پسر واز پسرهائی که بدون خلاف آنحضرت را عقب ماند
عبدالرحمن وعقیل وقاسم ویحیی وداود است وسه نفر را اولاد بود اما دختر نه پسر وآن
فضل وسلیمان واحمد است وآنهائی که خلاف شده است که آیا از آنها آنحضرت را
عقب مانده یا نمانده ابراهیم اکبر وحسین وهرون وزید وحسن است وآنهائی را که عقب
بوده بدون خلاف ده نفرند امام علی الرّضا وابراهیم اصغر وعباس واسمعیل ومحمّد
واسحق وحمزه وعبدالله وعبیدالله وجعفر است وشیخ ابونصر بخاری گوید

که حضرت امام موسی را از سیزده تن عقب بماند از چهار تن بسیار امام علی الرضا وابراهیم
المرتضی ومحمّد العابد وجعفر واز چهار تن متوسط زید النار وعبدالله وعبیدالله وحمزه واز
پنج تن اندک عباس وهرون وحسن وحسین واسحق این بود اسم اولاد آن بزرگوار که
در کتب رجال مسطور ومذکور است امّا حالات هر یک از آنها بتنهائی حضرت امام رضا
که مستغنی است از اینکه احوالات آن بزرگوار نوشته شود زیرا که کتابها گردد

احمد

احمد ابن امام موسی مردی کریم وجلیل القدر وپرهیزکار بود وحضرت امام موسی او را
بسیار دوست میداشت واو را مقدم بر سایر اولاد خود میداشت ودهی که معروف بود
به یسیره باحمد بخشید واحمد هزار مملوک را آزاد کرده بود واسمعیل پسر حضرت امام
موسی گوید که پدرم اولاد خود را همراه خود از مدینه بیرون برد ببعضی مزارع ودهاتی که
داشت وهمراه احمد ابن امام موسی بیست نفر از خدام پدرم بودند که همین که برادرم احمد
برمیخواست همه برمیخواستند یا می نشست همه می نشستند پدرم او را دوست میداشت
ورعایت میکرد ودقیقه از نظرش غافل نشد وبرگشتیم بمدینه مگر آنکه او شیخ وبزرگتر همه
اولاد شده بود ودر کتاب لب الانساب در احوالات احمد نوشته که احمد بن موسی مرد
کریم وشجاع وجلیل القدر بود وبسیار صاحب دولت وحضرت امام موسی را بدو بسی لطف
ومرحمت بود ومحبوب بود نزد آن حضرت ویک مزرعه پدر بزرگوارش بوی بخشیده
بود که معروف بود به یسیره وگویند آن جناب را سه هزار غلام بود وهزار نفر آنها را
آزاد فرموده بود وهزار قرآن بخط خود تحریر نموده واخبار بسیار از پدر بزرگوارش
نقل نموده ودر بغداد سکنا داشت چون خبر شهادت حضرت امام رضا بوی رسید
بسیار محزون شد واز بغداد خروج نمود بجهة طلب خون برادرش وبا او سه هزار نفر غلامان
خود بودند وسه هزار نفر هم از اقوام وعشایر آن بزرگوار باو ملحق وبا شش هزار نفر

بجانب خراسان حرکت کرد تا رسید بقم ارزق الابرح الشامی از جانب مأمون حاکم
قم بود چون خبر ورود آن جناب را شنید با لشکر گرانی برای محاربه از شهر قم خارج شد
و با آن جناب مصاف داد و جمع کثیری از سادات هاشمی و فاطمی شهید شدند که مزار
آنها در قم معروف و مشهور است و آن جناب از قم پس از مصاف حرکت کرده تا قریب بشهر
ری رسید جمعی از عساکر خود آن جناب از اطاعت او خارج شده با او منازعه نمودند و بسیاری
از عشایر و سادات را کشتند و احمد با سایر همراهان خود از ری خارج شده
و رفت تا اسفراین از ناحیه خراسان رسید و در میان بجب که در میان دو جبل است فرود
آمد و در آنجا وفات کرد و قبرش آنجاست و مأمون لشکری فرستاد که یکدفعه بر سر لشکر
آنجناب پس از وفات وی تاختند و جمعی را مقتول ساخته و سایر فرار نمودند اینکه بعضی
از علمای نسابه گویند که قبر احمد ابن موسی در شیراز است از اغلاط عامه است این بود آنچه
در لب الانساب در احوالات احمد ذکر کرده لکن حق آنستکه آن جناب در حین حیات
شکست خورد و از خراسان مرجعت کرد و در شیراز وفات کرد صاحب کتاب مجدی گوید که

محمد

قبر احمد در شیراز است و معروف است در نزد عوام بشاه چراغ محمد ابن امام موسی
ملقب بعابد است از اهل فضل و صلاح بود و هر شب نماز میخواند از رقیه بنت امام موسی
علیه السلام مروی است در ارشاد شیخ مفید که گفت محمد بن موسی صاحب وضوء و نماز بود و همه
شب نماز میکرد و ما صدای آب ریختن وضوی او را می شنیدیم و پس از نماز قدری
میخوابید و باز وضو میگرفت و نماز میکرد تا تمام شب را تا آنکه صبح میشد و هرگز من او را
ندیدم مگر آنکه یاد میآوردم قول خدا را که میفرماید کانوا قلیلاً من اللیل ما یهجعون
یعنی بودند آنها که اندکی از شب خواب میکردند صاحب کتاب عمدة الطالب گوید که
آنجناب را یک پسر بود مسمّی بابراهیم و ابراهیم را سه پسر بود محمد و احمد و علی که در

که در سیرجان کرمان مدفون است و محمد را سه پسر بود حسین و احمد و حسن صاحب کتاب مجدی
گوید که محمد بن امام موسی را چهار دختر بود حکیمه و کلثوم و بریهه و فاطمه و سه پسر جعفر و محمد
و ابراهیم اما جعفر را عقب منقرض شد و اما ابراهیم را عقب باشد زید بن امام موسی

زید

که معروف است بزید النار صدوق قدس سره گوید که در بصره خروج کرد و آتش در
خانهای بنی عباس زد و هر کجا میرسید میگفت النار النار و نسل او از حسن و حسین محدث
و جعفر و موسی اعظم است و از اعقاب زید بند سادات بنو مکار که در نجف باشند و
سادات بنو معتب و زید چون در بصره خروج کرد او را باشاره مأمون گرفته
بخراسان آوردند پس مأمون زید را نزد امام رضا فرستاد و گفت اگر نبحه خاطر
تو نبود او را بقتل میرسانیدم حضرت رضا بزید فرمود ترا مغرور کرده است اقوال اهل
کوفه که گفتند چون فاطمه زهرا علیها السلام واجب العصمة بود خداوند ذریه اش را بآتش
نمیسوزاند مراد از ذریه حسن و حسین اند آیا میخواهی خدا را معصیت کنی و بهشت روی
پدرم امام موسی برای طاعت خدا به بهشت رفت تو آیا در نزد خدا از امام موسی عزیزتر
و گرامی تری پس تقرب بخداوند از اطاعت است نه از معصیت بد گمانی است کرده ای زید
عرض کرد من برادر شما و پسر پدر شما آیا نیستم فرمود برادر منی مادامی که اطاعت خدا را
بنمائی مگر نخوانده قرآن را که حضرت نوح هنگامی که دید پسرش غرق شده بحق تعالی
عرض کرد رَبِّ اِنَّ ابْنِی مِنْ اَهْلِی وَاِنَّ وَعْدَكَ الْحَقُّ وَاَنْتَ اَحْكَمُ
الْحَاكِمِینَ یعنی پروردگارا وعده فرمودی که نجات بدهی مرا و اهل مرا و بدرستی که
پسر من از اهل من است و غرق شده و وعده تو هم راست است و خود حاکم الحاکمین
و عده باش که حاکم حکمرانی خداوند میفرماید اِنَّهُ لَیْسَ مِنْ اَهْلِكَ اِنَّهُ
عَمَلٌ غَیْرُ صَالِحٍ پس باری تعالی پسر نوح را بواسطه معصیت کردن از اهل بیت نوح

خارج کرد ابراهیم بن محمد گوید شنیدم میفرمود حضرت رضا بزید که کسی که دوست دارد عاصی را خود او عاصی است و کسیکه دوست دارد نیکوکار را خود او نیکوکار است و کسی که یاری کند ظالم را خود او ظالم است بدرستی که نیست میان حق تعالی و میان احدی قرابت و نمیرسد ولایت او احدی را مگر بطاعت و هر آینه بتحقیق فرمود رسول خدا به پسران عبد المطلب ائتونی باعمالکم لا بانسابکم واحسابکم وخدا تعالی در کتاب خود میفرماید فاذا نفخ فی الصور فلا انساب بینهم یومئذ ولا یتسائلون فمن ثقلت موازینه فاولئک هم المفلحون ومن خفت موازینه فاولئک الذین خسروا انفسهم فی جهنم خالدون بعضی گویند که زید ندیم منتصر خلیفه عباسی بود و زبانش گرفتگی داشت و مذهبش زیدی بود و در بغداد در نهر کرخایا وارد شد و در زمان ابو السرایا حکومت کرد بعد از قتل ابو السرایا طالبیین فرار کردند بکوفه و بغداد رفتند و زید مخفی بود تا آنکه حسن بن سهل او را گرفت و حبس نمود تا ظهور ابراهیم بن مهدی پس اهل بغداد زید را از حبس بیرون آوردند و او را فرستادند نزد مامون بعد از چندی رفت بسر من رای و در زمان متوکل وفات یافت و در همانجا مدفون گردید صاحب عمدة الطالب گوید زید بن امام موسی مشهور بزید النار است و او خروج کرد در ایام هوا و با جمعیتی رفت ببصره و غلبه کرد بر بصره و خراب کرد خانهای بنی عباس را و آتش زد در خانهای آنها و حسن بن سهل از جانب مامون مامور شد بکشتن و محاربه کردند و زید را گرفت و فرستاد بسوی مامون و مامون او را بامام رضا بخشید و حضرت رضا سوگند یاد کرد که با زید تکلم نکنم و مامون زید را مسموم کرد و او وفات نمود ابو نصر بخاری گوید زید را عقب منقرض شد و هر کس بگوید من از اعقاب او هستم کذاب است ابن طباطبا و شیخ عمری و غیر اینها گویند که زید را اعقاب هست و او را چهار پسر بوده حسن

وحسین محدث و جعفر و موسی اصم صاحب کتاب مجدی گوید که زید بن امام موسی ملقب بزید النار را سه پسر بوده جعفر و موسی و حسین و اعقاب از آنها باقی است بیان آیات مذکوره میفرماید باریتعالی پس چون دمیده شود در صور پس نیست نسبتی میان شما یعنی هر کدام بعمل خود گرفتار میشوند و هر کس نیکوکار است نیکی میبیند و هر که بدکار است بدی کسی را جهة نسبت که پدرت کیست و پسرت چیست ثواب نمیدهند و عقاب نمیکنند و انساب از میان میرود اما صور بضم صاد جمع صوره کغرف و صور بکسر لغت است و نفخ صور کنایه است از جمع صور و نفخ ارواح در او که جاندار باشد و صور شبیه کرنا باشد و عرفا و حکما گویند صور عبارت است از دو نفخه نفخة تطفی النار و نفخة تشعلها پس در نفخه اول امات میکند جاندار او حقیقتش تجلی حق باشد باسم قاهر الممیت چنانچه گویند حقیقت موت تجلی حق است بر موسی نفس ناطقه و اندکاک جبل انیت او و بنفخه دوم که نفخه تشعل و احیاست در میگیرند بنا به نور مبارکش فتیلهای صور برزخیه و ارواح نفخه مشکبار و نسیم بهار آن گلزار است و این است که از اسماء مبارکه آمده یا بارئ النسم و محیی الدین در فتوحات گوید النفخة نفختان نفخة تطفی النار و نفخة تشعلها و گویند نور الهی بطور مخروط آید پس اگر سعت عالم معنی اعتبار کنی و ضیق عالم طبیعی را آن سر واسع و این سر ضیق است و اگر بساطت عالم معنی را و انتشار این عالم را ملاحظه کنند بر عکس است و اکثر مفسرین بر دو نفخه قائلند نفخة اماته و نفخة احیا و حق آنست که نور الهی بطور مخروط نیست و صور هم مثل کرنا نباشد که تاویل کنیم یا تفسیر صور و نفخ در او یعنی دخول ارواح در صور اجساد و او را سه نفخه باشد نفخه اول اماته صور است که خروج ارواح باشد از ابدان نفخه دویم اعاده باشد که معاد گویند نفخه سیم قیامت کبری که محشور میشود هر کسی بصورت باطنی خود و اگر تشبیه شده بکرنا جهتش حرکت کردن بندگان است جدا

که رفتن آنها در قیامت کبری از این منزل دیگر نا هم جهة حرکت لشکر است از منزلی بمنزلی و مابین
سه نفخه را در کفایت العرفان ذکر کردیم و آیات و اخبار و براهین بر صدق آن آوردیم
پس در قیامت در هر کدام از نفخات انساب ملاحظه نشود که گویند پیر امام است اگر هزار
معصیت داشته باشد عذابش نکنند و بهمان نسب یا حسب اکتفا کنند پس باری تعالی
فرماید که در نفخ صور و ظهور قیامت نسب ملاحظه نشود پس هر کس سنگین باشد میزان
او از اعمال خیر او رستگار است و اهل بهشت هر کس میخواهد باشد و الحق که سبک
شد میزان اعمال او و سیئات او بیشتر شد او از آن کسانی است که زیان کرد او
بنفس خودش و بجهنم میرود بدانکه میزان ترازو نباشد بلکه میزان ما یوزن به الاشیاست
میزان هر شیئی از عالم خود اوست میزان اثقال ترازوی دو کفه دار است یا قپان
و میزان بنائی شاقول است و میزان کتابت مسطر است و میزان شعر علم عروض است
و میزان حکمت منطق است پس میزان هر شیئی از جنس اوست میزان آخرت
ما یعرف به حقایق الاشیاست نه آنکه میزان را خدا فرموده بقال خیال کند
که بجز ترازو چیزی نباشد بلکه هر کس بقدر عقل خود ادراک معنی آن کند و در اخبار
هم باختلاف وارد شده چنانچه در کتاب احتجاج از حضرت صادق است که فرمود
میزان یعنی عدل و در کتاب کافی است از حضرت صادق در تفسیر آیه و نضع الموازین
که فرموده هم الانبیاء و الاوصیاء و در روایت دیگری است که فرموده نحن الموازین
یعنی ما امامان میزان مردم هستیم و عن ابن عباس و اما المؤمن فیؤتی بعمله فی
احسن صورة فتوضع فی کفة المیزان فتثقل حسناته علی سیئاته و مروی از ابن
سلام است که گویند نصب میشود میان جن و انس یک کفه او بر بهشت است و یکی
بر دوزخ و حق این است که میزان پیغمبر و ائمه و تعدیل میان اعمال است نه

ترازوی مجسم زیرا که اعمال عرضی چند بند و اعراض را نتوان وزن داد موصوف بخفت
و ثقل میشوند بر سبیل مجاز چنانچه در احتجاج مروی از هشام است که زندیقی سؤال کرد
از حضرت صادق از میزان و عرض کرد او چیزی است که اعمال باو وزن داده میشوند فقال
علیه السلام لا لان الاعمال لیست باجسام و انما صفة ما عملوا و مقصود امام معلوم است
که میزان ترازوی کفه دار نباشد و کسی محتاج بوزن کردن چیزی است که نداند ثقل و خفت
آنرا و هیچ چیز از خدا مخفی نیست چون این بفرمود زندیق عرض کرد پس مقصود از میزان چیست
فرمود عدالت عرض کرد پس چه معنی دارد آنکه پیغمبر نامید هر که سنگین شود موازین او فرمود
یعنی هر کس راجح شود عمل خیر او پس میزان ترازو نباشد زیرا که اگر آدمی خدا را عادل
میداند چه احتیاج بکشیدن و ترازو است و اگر اعتقاد بعدالت خدا ندارد و باین کشیدن
کجا باور کند اگر گوئی اعمال بصورت اجسام شود گوئیم این در برزخ است جهة خوشی روح
اما در قیامت کبری اجسام صور نشوند و سلمنا که صور باشند خداوند میتواند صور را خودش مجسم نموده
بکشد و آنرا هم اگر در خاطر دارد که این اعمال صادر از او شده که لازم بکشیدن
نیست و اگر در خاطر ندارد که کشیدن برای او ثمر ندارد و حال آنکه هر نفسی بصیر است
بر حرکات خودش در قیامت چنانچه باری تعالی فرماید بل الانسان علی
نفسه بصیرة پس اعمالش را داند و شیخ طوسی قدس سره از صادق
آل محمد روایت کرده که فرمود چون روز قیامت شود خداوند ما را موکل گرداند
بحساب شیعیان و در کافی از حضرت امام زین العابدین است که فرمود یافت
نمیشود روز قیامت در میزان کسی افضل از حسن خلق حسن بن امام مجتبی
صاحب کتاب مجدی گوید که او قلیل العقب است و صاحب عمدة الطالب نیز همین
طور نوشته و از بخاری نقل کند که او گفت من کسی را از اولاد حسن ندیدم

محسن

ابن طباطبا گوید حسن بن امام موسی را یک پسر بود جعفر نام و جعفر را سه پسر بوده محمد و حسن و موسی و از اینها عقب مانده است

حسین

حسین بن امام موسی را سه پسر بود محمد و عبدالله و عبیدالله و از آنها اعقاب باقی است

عبدالله

عبدالله ابن موسی را صاحب کتاب عمدة الطالب گوید که او را دو پسر بود موسی و محمد و از هر دو اعقاب هست و صاحب مجدی گوید که عبدالله را سه دختر بود زینب و فاطمه و رقیه و پنج پسر محمد و احمد و حسن و حسین و موسی

عبیدالله

عبیدالله ابن امام موسی را صاحب مجدی گوید که آن جناب را سه دختر بود اسماء و زینب و فاطمه و هشت پسر محمد الیمانی و جعفر و قاسم و علی و موسی و حسن و حسین و احمد اما احمد و حسن و حسین را عقبی نیست اما موسی را اولادی بود یافتم که منقطع گردید و اما دیگران را اعقاب هست صاحب عمدة الطالب گوید عبیدالله سه پسر بود محمد الیمانی و قاسم و جعفر و او را پسری بوده است موسی نام لکن سلسله او منقرض گردیده اما محمد ابن عبیدالله را یک پسر بوده ابراهیم و ابراهیم را دو پسر بود محمد و احمد و قاسم ابن عبیدالله را نیز سه پسر بود موسی و عبیدالله و حسن و جعفر ابن عبیدالله را یک پسر بود ابو الحسین محمد

جعفر

جعفر بن امام موسی را اعقاب کثیره هست و معروفند بخوار بونیا و شجر بونیا چه در بادیه های متصل مدینهٔ طیبه مشغول زراعت بودند و بسیار غرس اشجار مینمودند و صاحب عمدة الطالب گوید جعفر را دو پسر است موسی و حسن و موسی را یک پسر بود حسن التقی و او جد آل ملیط است و حسن را دو پسر بود محمد الملیط و علی الحواری و صاحب مجدی گوید که جعفر ابن امام موسی را هشت دختر بود حسنه و عباسه و عایشه و فاطمهٔ کبری و فاطمهٔ صغری و اسماء و زینب و ام جعفر و آنجناب را نه پسر بود که شش نفر از آنها را ذکر کرده اند که عقبی داشته باشند و آن حسین و محمد و جعفر و محمد الاصغر و عباس و هرون باشد و از سه نفر اعقاب آنجناب باقی است حسن و حسین

ثمانیة [illegible] ابو الحسن [illegible] عمری [illegible] ابن طباطبا گوید [illegible] حسین بن امام موسی

اصغر و موسی

عباس

عباس بن امام موسی بجهة ارث و مالیه دنیوی با حضرت امام رضا کدورت پیدا کرد و قدری از او سوء ادب نسبت با آن بزرگوار صادر شد و صاحب عمدة الطالب گوید که او را یک پسر بود قاسم نام و آن در شوشه که از سواد کوفه است مدفون است و قبر او مشهور و بفضل مذکور و این بنده گوید که چنین قبری در سواد کوفه سه دفعه است که در نجف اشرف مشرف شدم ندیدم که معروف باشد و مشهور یعنی در مقام تفحص بر نیامدم تجلیل بوده باشد

هرون

هرون بن امام موسی را بخاری گوید عقبش منقطع گردید ابن طباطبا و شیخ عمری گویند او را عقب بود از احمد و احمد را دو پسر بود محمد و موسی و آنها را اعقاب باشد صاحب مجدی گوید که هرون را دو پسر بود احمد و محمد و چهار دختر زینب و ام عبدالله و فاطمه و ام جعفر و از آن دو پسر هرون عقب باشد

حمزه

حمزة ابن امام موسی در مدفن این جناب محل خلاف است صاحب مجدی گوید که حمزة ابن امام موسی مکنی با بو القاسم است و قبرش در اصطخر شیراز معروف و مشهور و محل زیارت نزدیک و دور است و آنجناب را سه پسر بوده و هشت دختر اما پسران او یکی حمزهٔ ثانی است و او بخراسان رفت و وفات کرد و از برای او عقب اندک است در بلخ و یک پسر دیگر آن جناب قاسم است مکنی با بو محمد و از او در ری و طبرستان و دامغان اعقاب بسیار هست و پادشاهان صفوی همه از اولاد او یند و قاسم را دو پسر بود احمد و محمد و احمد جد شاهان صفوی است و پسر سیم حمزة ابن امام موسی علی است که در شیراز در خارج اصطخر مدفون است صاحب عمدة الطالب گوید که حمزة ابن امام موسی مکنی با بو القاسم را سه پسر است اول علی و او بلا عقب است و در اصطخر شیراز مدفون و قبر او را زیارت کنند دوم قاسم است و سیم حمزه که از این دو نفر اعقاب آن جناب در بلاد عجم بسیار است اما حمزة ابن حمزه رفت به خراسان و عقب او اندک در بلخ است

و حمزة بن حمزه را یک پسر بود علی نام اما قاسم بن حمزة بن امام موسی را که معروف است بقاسم اعرج از سه پسر عقب ماند از محمد و علی و احمد و صاحب کتاب لب الانساب گوید که حمزة بن امام موسی مادرش ام ولد بود و خودش مدفون در سیرجان کرمان است و او را سه پسر بود حمزه و قاسم و علی و از هر سه اعقاب باقیست اسکندر بک منشی در جلد اول عالم آرا در ذیل نسب سلاطین صفویه نوشته که منتسب این سلسله جلیله با امام زاده حمزة بن امام موسی منتهی میشود و امامزاده حمزه در قریه از قراء سیراند مدفون است و سلاطین صفویه برای او بقعه عالیه بنا نموده اند و موقوفات زیاد قرار داده اند و بعضی گمان نموده اند که در تربت شیر است و در عالم آرا نوشته که امام زاده حمزه را دو پسر بود قاسم و علی و بدانکه این بنده در هر مقام آنچه لازمه وقت است بعمل میآورد و اینکه گویند اهل دار الخلافه طهران امامزاده حمزة بن امام موسی در ری مدفون است و متصل بقبر امامزاده عبد العظیم ابن عبد الله ابن علی ابن حسن بن زید ابن امام حسن علیه السلام گنبد و حرم دارد و همه بزیارت میروند ما خود درستی از برای او پیدا نکرده ایم که کیست و اسم مبارکش چیست و ماخذ اینها کتب انساب است که ننوشته امام زاده حمزة ابن امام موسی در ری مدفون است و بعضی ارباب خبر و تاریخ از معاصرین و غیر معاصرین نیز از کثرت شهرت جرئت رد ننموده بلکه دست آویز هم پیدا کرده اند و آنچه بآن تمسک جسته اند که این قبر حمزه ابن امام موسی است دو چیز است اول آنکه شیخ نجاشی بسند معتبر از احمد بن خالد برقی روایت کرده است که حضرت عبد العظیم از خلیفه بگریخت و بری آمد و در خانه شیعه پنهان شد و گاهی زیارت میکرد قبری را که نزدیک عمارت او بود و میفرمود این قبر یکی از اولاد امام موسی است و محدث مجلسی قدس سره در تحفة الزائر گوید این قبری که حضرت عبد العظیم زیارت میکرده احتمال میدهد که این قبر امام زاده اسمعیل ابن امام موسی باشد چه حمزه را ننوشته اند که در کجا مدفون است و اسمعیل را معین نکرده اند احتمال در او

بیشتر میرود نه در همینکه تعیین مکان دیگر شده دوم تمسک آنکه زبدة الحکماء و المتکلمین قاضی نور الله شوشتری قدس سره در کتاب مجالس المؤمنین نوشته که در ری مدفن عبد العظیم حسنی و سید عبد الله اصغر و سید حمزه موسوی است ظاهرا دلالت میکند که این قبر امام زاده حمزه باشد و واسطه هم در میان نباشد این مخلص گوید عجب است که از امثال این محدثین که باید همیشه در هیچ مطلبی و این قول را سند گرفته اند از این عبارت دلالت دارد که این امام زاده حمزه ابن امام موسی است که حضرت عبد العظیم را حسنی گفته پس باید آنجناب را نیز با امام حسن واسطه در میان نباشد و حال آنکه چهار پشت در میان آنجناب و امام حسن فاصله است و عبد الله اصغر پسر عباس ابن محمد ابن عبد الله ابن حسن الافطس ابن علی الاطهر ابن امام زین العابدین است بالاتفاق چه عیب دارد که این حمزه هم حمزه بن محمد بن علی ابن عبد الله ابن امام موسی یا حمزه بن حمزه ابن امام موسی باشد و این عبارت مجالس المؤمنین را اگر بدقت نظر کنی همین طور است چه نوشته عبد العظیم حسنی و سید حمزه موسوی واز لفظ حسنی و موسوی فاصله نه اینکه فاصله نباشد و اگر فاصله نبود مینوشت ری مدفن عبد العظیم ابن امام حسن و حمزة بن امام موسی است لفظ حسنی و حسینی و موسوی و رضوی فاصله را میرساند چنانچه در افواه و السنه ملفوظ و معمول است دیگر آنکه پادشاهان صفوی که تقریبا سیصد سال سلطنت کردند و معاصر با جمعی از محققین اخباریین و محدثین بودند و حمزه جد آنهاست ندانستند که در شیراز مدفون نیست که آنجا موقوفات قرار دادند که حالا باید ما بخود و بی جهة تمسک جعلی برای خود پیدا کنیم و دیگر آنکه ماخذ این قبور کتب انساب است و در هیچ کتابی نیست که حمزة ابن امام موسی در ری باشد پس این بزرگواری که نزدیک حرم مطهر حضرت عبد العظیم مدفون است و مردم بزیارتش میروند نظر بفرمایش حضرت عبد العظیم

یکی از اولاد حضرت امام موسی است که ما اسم مبارکش را نمیدانیم کدام یکی است یا ظن
معقول صاحب مجالس حمزة بن حمزة ابن امام موسی است که تشریف آورده بخراسان برود
در اینجا وفات یافته پس لابد ماجور است و ثواب دارد هرکه زیارت کند آنجناب را
در هنگام نوشتن این کتاب یکی از دوستان گفت عوام ایراد میگیرند که چرا انکار
کردی این امام زاده جلیل القدر را در جواب گفتم که من بعید دانستم که این جناب حمزه
بن موسی باشد والا مسلم دارم بفرمایش حضرت عبد العظیم که این یکی از اولاد حضرت
امام موسی است لکن خجالت کشیدم که امام زاده حمزه که در شیراز مدفون است و در کتب
هم مسطور و پانصد سال است که علما و عوام زیارتش میکنند بی جهة و بی سبب
انکارش کنم اگر در طهران مورد طعن عوام میشوم در شیراز مورد طعن عوام و خواص
میشوم و عند الله روسیاه آنکه اهل حدیث و علم است داند که راه ادراک این مطالب
بکتب انساب است اگر کتاب نسابه دارد که حمزة بن امام موسی در ری است در او آورد
اگر معتبر تر بود از کتب مذکور قبول داریم و اگر اعتبار ندارد که هیچ و اگر عوام
که هرچه خواهد بگوید این امام زاده پسر امام موسی است اما نه حمزه پسر آنحضرت چنانچه
در بحریش که قریه است در شمال دار الخلافه طهران واقع شده بفاصله دو فرسنگی بقعه ایست
گویند امام زاده صالح پسر حضرت امام موسی است و جناب مستطاب اجل اکرم میرزا
سعید خان مؤتمن الملک وزیر امور خارجه آن بقعه عالیه را تعمیر و قدری از ضریح
او را نقره کرده و هر ساله خود این بنده بزیارت مشرف میشود و لکن صالح نام در
میان پسران حضرت امام موسی نباشد یا این بزرگوار یکی از اولاد آن حضرت است
ملقب بصالح بوده و ملقب معروف شده یا از نواده های آنحضرت است و از اعقاب
آن بزرگوار والله بحقایق الامور و حتیما در کتب انساب اشتباه شده و مدفن حمزه

قاسم

ری باشد و صالح نام هم پسر آنحضرت باشد نوشته باشند قاسم ابن امام موسی
بسیار جلیل القدر است و نوشته اند که محبوبترین اولاد آن سرور بود نزد آن بزرگوار
و سید الفقهاء و بحر العلوم آقا سید مهدی قدس سره در کتاب رجال خودش در
باب قاف نوشته است قاسم بن موسی کان یحبه ابوه حباً شدیداً و ادخله فی وصایاه
و در همین رجال از ابی عماره بن یزید سلیط روایت کند که ابی عماره گفت فرمود
بمن امام موسی یا ابا عماره بدرستی خارج شدم از منزل خودم و وصیت کردم بسوی
علی الرضا و شریک کردم قاسم را با او در ظاهر و وصیت کردم علی را در باطن پس امام
بر امت علی است و اگر بود با من امامت که قرار دهم در هرکه خواهم هر آینه قرار
میدادم در قاسم لحبی ایاه و رافتی علیه یعنی جهة دوست داشتن من او را و محبت
من با او و لکن امامت با خداست در هرکه میخواهد قرار میدهد و حضرت رسول فرمودند
که امامت و ولایت با فرزندم علی است و در کتاب مصباح الزائر سید ابن طاوس قدس
سره اند زیارت قاسم بن موسی خبر داده است و زیارت او را مقابل گرفته با حضرت
عباس ابن امیر المؤمنین و حضرت علی اکبر و از یکی از علمای معاصرین مسموع گردید
که میفرمود در نظرم این است که در کتاب فواید سید بحر العلوم قدس سره دیدم که
از حضرت رضا مروی است که فرمود هرکه زیارت کند برادرم قاسم را مثل این است
که مرا زیارت کرده و قبر آنجناب در یک فرسنگی نجف اشرف است و در کتاب بحار
الانوار فاضل مجلسی قدس سره گوید القاسم بن الکاظم الذی ذکره السید قبره قریب
من الغری و خود این مخلص که در این سه سفر بعتبات مشرف شد از اهل کربلا و نجف
پرسید گفتند که سالی اکثر از اهل کربلا و نجف و حله و سایر حوالی بزیارت قاسم
ابن امام موسی همه مشرف میشوند و قبر او مشهور است و معروف و محل زیارت نزدیک

ابراهیم

ودوم ابراهیم ابن امام موسی کنیه مرتضی است و او شیخی کریم بود و مدتی امارت
یمن نمود از جانب محمد بن زید بن علی بن الحسین که ابو السرایا در کوفه با او بیعت کرد و برد
او را به یمن و فتوحات بسیار برای او اتفاق افتاد و در آنجا بماند تا ابو السرایا کشته
شد و آنجا را تسخیر نمودند و امان از برای ابراهیم از مامون بگرفتند صاحب مجدی گوید
او را اعقاب بسیار است و آنچه از اولاد ذکور او معین است موسی و حسین و اسمعیل و جعفر است
صاحب عمدة الطالب گوید ابراهیم الاصغر الملقب بمرتضی مادرش نجیبه است شیخ
ابو الحسن عمری گوید که ظاهر شد در زمان ابو السرایا و از ائمه زیدیه بود و او را
عقب نمود اما ابراهیم المرتضی را دو پسر بود موسی و جعفر و ابو نصر گوید که هر کس
گوید غیر این دو نفر او را اولاد بوده و خود را منسوب باو بدارد کذاب و باطل است
شیخ ابو الحسن عمری گوید که حاصل شد برای من که ابراهیم پسری دیگر بوده احمد نام
که از او هم اولاد ماند شیخ ابو عبد الله طباطبا گوید ابراهیم را سه پسر بود
موسی و جعفر و اسمعیل و اسمعیل را یک پسر بود محمد و از او اولاد او جماعتی هستند
شیخ اشرف گوید که ابو نصر بخاری گوید آنها منقرض شدند ابن طباطبا گوید که این
قول بخاری تسامح است چه من در دینور از اولاد محمد دیدم که یکی از آنها حمزة بن
علی بن حسین بن احمد بن محمد بن اسمعیل بن ابراهیم بن امام موسی است و بسیار
مرد جلیل القدری است و در غزنین وفات یافت و او را برادران و اعمام بود شیخ
تاج الدین گوید که ابراهیم را دو پسر پیش نبود و موسی و جعفر و موسی را اولاد
کثیر و اعقاب بسیار باشد و سیدین سندین علم الهدی مرتضی و سید رضی نسب
خود را بدین جناب رسانند بدین طور مرتضی علی بن الحسین بن موسی بن ابراهیم بن
امام موسی اسمعیل ابن امام موسی ابو نصر گوید که اسمعیل را اولاد نبود

اسمعیل

در عمدة ابو نصر بخاری گوید ... در زمان ابو السرایا

اسحق

بنود صاحب عمدة الطالب گوید که اسمعیل را یک پسر بود موسی نام و از اعقاب او در مصر باشد
و صاحب مجدی گوید که اسمعیل را جماعتی اولاد و اعقاب از ذکور و اناث است و عقب
از او باقی است اسحق ابن امام موسی صاحب مجدی گوید که اسحق را آنچه نوشته اند
و نام برده اند یک نفر دختر داشت مسمی برقیه و در سال سیصد و شانزده در بغداد مدفون
شد لکن ابو نصر بخاری گوید که من از اولاد اسحق در بصره و بغداد و مکه و حلب دیدم مامون
که در مرو بود او در بصره خروج کرد و اما احوالات دختران حضرت امام موسی کاظم علیه السلام
در کتب انساب معین نباشد جز چند تن که در این مختصر ذکر شود زینب بنت امام موسی
صاحب کتاب مجدی دو دختر آن بزرگوار را زینب نام برده و یکی را نام برده که مدفون است
در قریه ارزنان از قرای اصفهان لکن تعیین ننموده که زینب کبری است یا صغری میمونه
بنت امام موسی صاحب مجدی مینویسد که آن مخدره در قم نزد خواهرش فاطمه مدفون است
آمنه بنت امام موسی صاحب مجدی گوید که قبر این آمنه در مصر است و این آمنه را
آمنه وسطی دانند که در مصر است فاطمه بنت امام علیها السلام این بزرگوار معلوم نیست
که فاطمه کبری است یا صغری لکن ملقب بمعصومه است و مزار کثیر الانوارش در قم است
و حرم مبارکش ملجأ مردم و ثواب زیارتش بسیار و ظهور کرامت از قبرش بیشمار و درگاهش
مسکن عباد و زهاد است و او را بقعه ایست طلا و ضریحی است از سیم و مطلا و در بحار است
که چون مامون حضرت امام رضا را در سال دویست از مدینه برد بسوی مرو در سال دویست
ویکم فاطمه دختر امام موسی آمد از مدینه جهت ملاقات برادر بزرگوارش تا به ساوه رسید در آنجا
مریض شد و سوال کرد که از این مکان تا بقم چند فرسنگ است عرض کردند ده فرسنگ است
امر کرد بخادمش آنحضرت را آورد بقم و در خانه موسی بن خزرج بن سعد فرود آمد
بعضی گویند چون خبر رسید بآل سعد اتفاق کردند و باستقبال آن حضرت رفتند و گرفت

زینب

میمونه

آمنه

فاطمه

صاحب عمدة الطالب گوید که اسحق را چهار پسر بود ... و حسین و ... اسحق

موسی بن خزرج زمام ناقهٔ آنحضرت را او را بردند بخانهٔ خودش و شش روز آنحضرت بود در قم
که وفات فرمود و موسی بن خزرج بتدفین و تغسیل آنحضرت نمود و در زمینی که
الآن مدفن آنحضرت است دفن نمود و سقفی بر روی آن بنا نمود تا اینکه زینب دختر
حضرت امام محمد تقی بر او قبه فرمود بنا کردند حسین بن علی بن حسین بن موسی بن بابویه
روایت کند از محمد بن حسن که گفت چون وفات کرد حضرت فاطمه غسل دادند او را
و حمل کردند جنازهٔ او را تا بابلان که مکان مدفن آن بزرگوار است و سردابی برای او حفر
کردند پس اختلاف کردند که کدام یک ببرند آن حضرت را در سرداب و دفن نمایند
پس اتفاق نمودند بر اینکه قادر که خادم آنحضرت و شیخی صالح بود ببرد جنازه را در
سرداب و دفن نماید چون این قرار دادند یکدفعه دو سوار پیدا شدند از جانب
رمله نقاب داده و چون نزدیک بجنازه شدند پیاده شده نماز بر جنازه گذارده بردند
در سرداب دفن نموده بیرون آمده سوار شدند و رفتند و احدی ندانست که از کجا
آمدند و چه کس بودند و در تحفة الزائر بسند حسن منقول است که سعد بن سعد سؤال کرد
از حضرت امام رضا از فاطمه حضرت فرمودند هر که او را زیارت کند از برای اوست بهشت
و بسند معتبر از امام محمد تقی منقول است که فرمود هر که زیارت کند عمه ام را در قم پس
از برای اوست بهشت و حضرت امام رضا بسعد اشعری فرمود ای سعد نزد شما قبری
هست از ما عرض کرد بلی فاطمه خواهر شماست حضرت رضا فرمود بلی هر کس او را
زیارت کند و حق او را بشناسد بهر اوست بهشت ای سعد چون نزد قبر آن حضرت
برسی نزد سرش رو بقبله بایست و سی و چهار مرتبه الله اکبر بگو و سی و سه مرتبه سبحان الله
و سی و سه مرتبه الحمد لله پس بگوی السلام علی آدم صفوة الله السلام علی نوح نبی الله
السلام علی ابراهیم خلیل الله السلام علی موسی کلیم الله السلام علی عیسی روح الله السلام

علیک یا رسول الله السلام علیک یا خیر خلق الله السلام علیک یا صفی الله السلام علیک یا محمد
ابن عبد الله خاتم النبیین السلام علیک یا امیر المؤمنین یا علی ابن ابی طالب وصی رسول الله
السلام علیک یا فاطمه سیدة نساء العالمین السلام علیکما یا سبطی الرحمة و سیدی
شباب اهل الجنة السلام علیک یا علی بن الحسین سید العابدین و قرة عین الناظرین
السلام علیک یا محمد بن علی باقر العلم بعد النبی السلام علیک یا جعفر بن محمد الصادق البار
الامین السلام علیک یا موسی بن جعفر الطاهر المطهر السلام علیک یا علی بن موسی الرضا المرتضی
السلام علیک یا محمد بن علی التقی السلام علیک یا علی ابن محمد النقی الناصح الامین السلام علیک
یا حسن بن علی السلام علی الوصی من بعده السلام علی نورک و سراجک و ولی ولیک
و وصی وصیک و حجتک علی خلقک السلام علیک یا بنت رسول الله السلام علیک یا
بنت فاطمة و خدیجة السلام علیک یا بنت امیر المؤمنین السلام علیک یا بنت الحسن والحسین
السلام علیک یا بنت ولی الله السلام علیک یا اخت ولی الله السلام علیک یا عمة ولی الله
السلام علیک یا بنت موسی بن جعفر و رحمة الله و برکاته السلام علیک عرف الله بیننا
و بینکم فی الجنة و حشرنا فی زمرتکم و اوردنا حوض نبیکم و سقانا بکأس جدکم من ید علی
ابن ابی طالب صلوات الله علیکم اسئل الله ان یرینا فیکم السرور و الفرج و ان یجمعنا و
ایاکم فی زمرة جدکم محمد صلی الله علیه و آله و ان لا یسلبنا معرفتکم انه ولی قدیر اتقرب
الی الله بحبکم و البرائة من اعدائکم و التسلیم الی الله راضیاً به غیر منکر و لا مستکبر و
علی یقین ما اتی به محمد نطلب بذلک وجهک یا سیدی اللهم و رضاک و الدار الآخرة
یا فاطمة اشفعی لی فی الجنة فان لک عند الله شأناً من الشأن اللهم انی اسئلک ان تختم لی
بالسعادة فلا تسلب منی ما انا فیه و لا حول و لا قوة الا بالله العلی العظیم اللهم استجب
لنا و تقبله بکرمک و عزتک و برحمتک و عافیتک و صلی الله علی محمد و آله اجمعین و

وسلم تسلیماً یا ارحم الراحمین محدث مجلسی گوید که محتمل است که زیارت از تتمهٔ حدیث نباشد واز
تألیف علماء بوده باشد واین زیارت را برای هر یک از دختران حضرت امام موسی بخوانند
روا باشد واز برای پسران آن بزرگوار نیز نیکو باشد که ملاحظهٔ تأنیث وتذکیر کنند وهمین را
بخوانند واما آنچه بیان کردیم در احوالات زید چنین گمان نشود که سادات مثل سایر ناس باشند
بلکه مقصود آنحضرت در تادیب زید بوده والا سادات را مخصوصاتی است که دیگران بدان
مقام نرسند اول اگر مجلسی منعقد شود صدر مجلس حق آنهاست حتی عمر بن خطاب وقتی
که تعیین دیوان کرد صحابش گفتند خوب است اول اسم خودت را بنویسی گفت رسول خدا
بنی هاشم را مقدم داشت امام فخر رازی گوید جایز برای هیچ عالمی نیست که مقدم بنشیند
بر سیدی عامی دوم آنکه دعای اطفال سادات مستجاب است چنانچه سید ابن طاوس از
کتاب ربیع الابرار زمخشری وقطب راوندی در خرایج از رسول خدا روایت کند که فرمود
دعای اطفال من مستجاب است مادامی که گناهی نکرده اند سیم تواضع کردن وبرخواستن
مخصوص برای سادات است نه غیر آنها گر مؤمن وعالم باشد چنانچه در کافی از رسول خدا
که خطبه خواند وفرمود معنی عبارت خطبه بفارسی این است که ای مردم تعظیم نمائید اهل بیت
مرا در زندگی من ودر ممات من واکرام کنید وتفضیل دهید ایشان را پس بدرستیکه حلال نیست
از برای احدی که برخیزد از مجلس خود برای کسی مگر برای اهل بیت من و ایضاً در حدیث دیگر است
که فرمود کسی برای کسی نباید برخیزد مگر برای هاشمی ودر جامع الاخبار است که فرمود
هر کس به بیند اولاد مرا و برنخیزد خداوند مبتلا میکند او را بدردی که دوا نداشته باشد
واز انس روایت شده که برنمیخیزد احدی برای احدی مگر برای امام حسن وامام حسین واولاد
وذریهٔ آنها ونفر ودر کتاب فضایل السادات از آخوند ملا احمد اردبیلی قدس سره است
که گاهی در حین اشتغال بمباحثه ودرس بی اختیار برمیخواست ومی نشست سؤال کردند

فرمود

فرمود طفل علوی در این مقابل با اطفال بازی میکند هر وقت مقابل من میشود خجالت میکشم که ایستاده
باشد ومن نشسته لهذا برمیخیزم چهارم جایز نیست کسی جامع دو زن سید بگیرد چه نتواند
احترام هر دو را نگاهداشت البته یکی آزرده شود وسبب آزردگی فاطمهٔ زهرا است وصدوق
در کتاب علل الشرایع وشیخ طوسی در تهذیب روایت کرده اند از حماد که گفت از حضرت
صادق شنیدم که فرمود حلال نیست اینکه جمع بکند احدی میان دو نفر از اولاد فاطمه
از اینکه بفاطمه از آن محذوره میرسد وبروی دشوار میآید پنجم اگر جنازه حاضر باشد وسید
بتواند نماز میت را بخواند باشرایط آن از عدالت بر عالم عامی اقتدا بآن مصداق حدیث
شریف قدموا قریشا ولا تقدموها ششم خمس دادن بسادات است هفتم تصدق
بایشان حرام است هشتم در اینکه سادات در هر طبقه که باشند اولاد
پیغمبرند چنانچه میفرماید رسول خدا کل سبب ونسب منقطع یوم القیمة الا سببی ونسبی واین
اختصاص بذریهٔ رسول خدا دارد وسایر انبیا چنین نباشند نهم بعد از قرآن مقام
اینهاست ان الله اصطفی آدم ونوحا وآل ابراهیم ومراد از آل ابراهیم آل یس است
دهم روز قیامت گناهکاران از سادات را بثواب کاران از آنها بخشیده میشود
واجاعا بهشت روند چنانچه رسول خدا فرموده اللهم انهم عترة رسولک
فهب مسیئهم لمحسنهم وهبهم لی یازدهم در روز قیامت کسی
مقدم بر سادات وارد بهشت نشود چنانچه رسول خدا بحضرت امیر المؤمنین میفرماید
آیا راضی وخشنود نمیشوی بدرستیکه تو با من وارد میشوی در بهشت وحسن وحسین واولادهای
آنها وعقب وارد میشوند وزنهای ما بعد از آنها دوازدهم فردای قیامت شفاعت
رسول خدا اول برای ذریهٔ خودش است بعد الاقرب فالاقرب وزیارت ذریهٔ رسول
خدا زیارت اوست سیزدهم باید مردم ذریهٔ پیغمبر را بر ذریهٔ خود مقدم دارند

وانهارا

وآنها را بیشتر خواهند چنانچه شیخ طبرسی در اعلام الوری و شیخ صدوق در علل الشرایع از پیغمبر روایت کرده اند که فرمود مؤمن نیست هرکه ذریهٔ مرا بهتر از ذریهٔ خود نداند

چهاردهم روایت مذمت احدی از آنها حتی جعفر کذاب و زید پسر امام حسن

پانزدهم گناه سادات را دو مینویسند و ثوابش را هم دو برابر بدانکه آنچه گفتیم برای سید فاطمی هست که بادین باشد در اولاد ائمه مذمت بانیفتاده چون جعفر و زید زیرا که شاید توبه کرده باشند یا امام از تقصیر آنها گذشته اما در سادات عقاب آنها بسته بدین آنهاست نه هر سیدی که محض اسم باشد چنانچه قاضی نور الله شوشتری قدس سره از علامهٔ حلی نور الله مرقده نقل کرده که علامه در محضر سلطان محمد خدابنده با سید موصلی احتجاج فرمود آن سید سؤال کرد بچه دلیل صلوات بر غیر رسول خدا جایز است علامه فرمود بدلیل آیهٔ قرآن که میفرماید الذین اذا اصابتهم مصیبة قالوا انا لله وانا الیه راجعون اولئک علیهم صلوات من ربهم سید ناصبی گفت چه مصیبت بایشان رسید علامه فرمود مصیبتی بالاتر از این که مثل تو اولادی دارند پس این نوع سادات ابداً احترامی نخواهند داشت یا اینکه آنقدر مردم بیازارد و گناه کند که رسول را شرم آید از شفاعت او چنانچه یکی از معاصرین بمزاح میگفت خواب دیدم رسول خدا را که ایستاده و فلان سید در دست راست او ایستاده و تمام گناهکاران امت در دست چپ و آنحضرت بامام حسین میفرمود تو شفاعت این یک نفر بکن من از تمام گناهکاران امت را میکنم حضرت امام حسین عجز مینمود که استدعا دارم شفاعت تمام امت بمن گذار و خود شفاعت از این یکنفر فرمائید حال چنین سیدی چون سید موصلی است

نور هفتم

در احوال عشایر و اصحاب حضرت کاظم علیه السلام و آن مشتملست بر سه فصل

فصل اول

در بیان احوال عشایر آن حضرت و صدماتی که در زمان آن بزرگوار بر آنها از خلفا واقع گردید و ذکر شهادت و اسم بعضی از اقوام آنحضرت که از زمان رحلت حضرت صادق تا شهادت آن سرور وقوع یافت حسین بن علی بن حسن بن حسن ابن امام حسن علیه السلام و آن جناب خروج نمود در زمان خلافت موسی بن مهدی الهادی بالله و موسی مهدی مأمور ساخت موسی بن عیسی را با لشکری انبوه و محاربه واقع گردید در فخ که مکانیست قریب بمکهٔ معظمه و حسین بن علی با جمعی از سادات حسنی شهید شدند و گویند پس از شهادت سید الشهداء احدی را باین قسم شهید نکردند و چون سرهای آنها را با اسرای سادات نزد هادی آوردند بسیار گریه کرد و هر کس مسرور میشد او را بد میآمد و میگفت بمن مژده میدهید گویا شما برای من سر مردی از ترک و دیلم آورده اید این سر مردی از اولاد پیغمبر است کمترین جزای شما در نزد من آنست که بشما صله ندهم و هادی بر موسی بن عیسی خشم کرد و اموالش را تصرف نمود و از حضرت باقر است که روزی رسول خدا مرور کرد بوادی فخ پس فرود آمد و در آنجا دو رکعت نماز کرد و در رکعت دوم گریست مردم از گریهٔ آنجناب بگریستند و چون نماز باتمام رسید صحابه سؤال کردند فرمود جبرئیل در رکعت دوم بر من نازل شد و گفت کسی از فرزندان تو در اینجا کشته شود و هر کس که با او شهید شود ثواب دو شهید دارد

حسین

ونصر مکاری گوید که حضرت صادق از مکه بمدینه تشریف میآورد چون قریب بفخ
شدیم بمن فرمود ای نصر همینکه بفخ رسیدیم مرا خبر ده عرض کردم مگر زمین آنجا را
نشناسی فرمود چرا لکن بمحمل خواب کنم چون بفخ رسیدیم نزدیک بمحمل آن حضرت
رفتم دیدم که خوابست تنحنحی کردم بیدار نشد پس از آن محمل را حرکت دادم برخواست
عرض کردم رسیدیم فرمود محمل مرا از قطار باز کن باز کردم و قدری از جاده دور
بردم و شتر را خوابانیدم آن حضرت فرود آمده وضو ساخت و دو رکعت نماز کرده سوار
شد و سبب سؤال کردم فرمود در اینجا مردی از اهل بیت ما کشته خواهد شد با جماعتی که
ارواح آنها قبل از اجساد ببهشت میرود و جمعی شنیده اند که در آبهای غطفان در شب
صداهای بسیار بنوحه بلند شده بود و اشعاری چند میخوانده اند که از آنجمله این است

لبیک حسینا کل کهل وامرد   من الجان ان لم یبک فی الانس نوح

مردم همه آن صداها را شنیدند و نمیدانستند چه خبر است تا آنکه حسین کشته شد
پس دانستند که برای او بوده و دعبل خزاعی در قصیده که برای حضرت رضا میخوانده
نیز تعریض نموده خطاب بفاطمه زهرا کند و گوید وقبر بفخ نالها صلواتی
و پس از آن اشاره بقبر امام موسی کرده گوید وقبر ببغداد لنفس زکیة
تضمنها الرحمن بالغرفات   و چون حسین خواست خروج کند آمد بمدینه
و حضرت امام موسی را بخواست و عرض کرد با من بیعت کن آنحضرت فرمود یا ابن عم
تمنای عفو دارم حسین پس از لحظه گفت ترا از بیعت معاف نمودم و آنگاه وداع
کردند یکدیگر را در وداع حضرت کاظم فرمود ای پسر عم می بینم ترا با اصحابت که
بنوع جانسوزی شهید کردند عبد الله بن حسن الافطس ابن علی عبد الله
الاصغر ابن امام زین العابدین است صاحب عمدة الطالب گوید یکی از ائمه زیدیه است

لکن

لکن مشکلت چون زیدیه را خروج بسیف از اصول مذهب است و وی خروج نکرد و لکن
چون با حسین بن علی صاحب فخ بود که شمشیر حمایل کرده و حسین نیز وصیت بوی کرد زمان
رحلتش پس از شهادت شهدای فخ در مدینه توطن جسته هرون الرشید خواست از
بزرگان سادات بداند کسی هست یا نه از فضل بن یحیی جویا شد او گفت در مدینه عبد الله
ابن حسن افطس است مردم با وی مراوده مینمایند پس حکم کرد وی را حاضر کردند و هرون
گفت تا کی مردم را در اطراف خود جمع مینمائی و بمذهب زیدیه دعوت میکنی فرمود
قسم بخدا من از این طایفه نیستم و الفتی با آنها ندارم مرد منزوی و منعزل هستم خود را
خود را بخون من آلوده مکن هرون گفت میدانم در قول خود صادقی پس وی را در خانه
حبس کرد و چند کبوتر در آن خانه رها کرد برای اینکه کبوتر بازی کند عبد الله هر
قدر تمنا کرد از مجلس او را بیرون آورد مفید نشد آنگاه نوشته بهرون نوشت
که تا کی محبوس بود و دشنام بیکی از ندمای هرون داده بیخبر از مضمون آن نوشته را
بهرون رسانید چون هرون بخواند بجعفر برمکی داد و گفت بخوان و او را
از حبس درآور و توسعه باو بده که اغتشاش در دماغ و اختلال در حواس وی
رسیده است پس بروایت عمدة الطالب هرون گفت اللهم اکفه علی ید ولی
من اولیائی و اولیائک پس جعفر برمکی در روز نوروز آن سید جلیل را خواست
و بدست خود گردن او را بزد و در میان ظرفی گذارد و سرپوشی بر آن نهاد
با هدایای روز نوروز برای هرون بفرستاد و هرون بی خبر سرپوش را برداشت
سر بریده عبد الله را دید بدنش بلرزید چون جعفر حاضر شد گفت چرا چنین
کردی گفت بواسطه خلاف ادب که کرد پس حکم کرد سرش را با جسدش در بغداد
دفن کردند و مسرور خادم گفت بر جعفر را لعنت پسان جعفر سؤال کرد چرا

گفت

سمت بواسطه قتل عبد الله پسر جعفر را انگشت و نسل برامکه منقطع گردید صاحب مقاتل الطالبین
گوید که عبد الله معروف بود با بن افطس وکنیه ابو محمد و مادرش ام سعید بنت سعید بن محمد
بن جبیر بن مطعم است نوفلی گوید که روزی هرون از فضل بن یحیی سؤال کرد که آیا در
خراسان کسی از اولاد ابی طالب است که معروف و مشهور باشد و صاحب داعیه تواند شد
فضل گفت احدی نیست و نمی شناسم کسی را غیر عبد الله ابن حسن که در فلان موضع میباشد پس
رفت هرون بآن موضع و احضار نمود عبد الله را و چون حاضر شد گفت آیا خیال خروج
داری و زیدیه را در دور خود دعوت میکنی عبد الله گفت یا امیر المؤمنین ترا بخدا قسم میدهم
از خون من بگذر من از این طبقه نیستم و در این آبادی منزل کرده ام و در این صحرا متمکنم و
قصدی ندارم هرون گفت راست گفتی ولکن ترا در خانه منزل میدهم و موکلی بر تو قرار میگذارم
که همیشه با تو باشد و نگذارد کسی نزد تو آید و اگر بحمام روی با او بروی عبد الله گفت یا امیر المؤمنین
حفظ کن خون مرا که اگر مرا حبس کنی من دیوانه میشوم هرون قبول نکرد و او را حبس کرد و در قتل
او حیله نمود که کاغذ پر از دشنام و کلمات قبیح محشو از حبس خانه باسم عبد الله بهرون
دادند هرون چون خواند گفت تنگ شده است سینه این جوان پس جعفر بن یحیی را خواست
و گفت عبد الله را بخانه وسیعتر مقام بده چون فردا شد و آن روز نوروز بود جعفر بن
یحیی وارد حبس خانه شد و گردن عبد الله را برید و سرش را غسل داد و در مندیلی گذاشت
و نزد هرون با هدایا فرستاد و این عبد الله را پسری است محمد و او را پسری است عباس
و عباس را پسری است عبد الله و آن عبد الله در دو هزار قدم فاصله بحرم حضرت عبد العظیم
در ری مدفون است و بقعه دارد و معروف است بامام زاده عبد الله ابیض ادریس
ابن عبد الله ابن حسن ابن امام حسن علیه السلام است مادرش عاتکه بنت حرث شاعر است
عبد الله ابن عبد الرحیم گوید که ادریس بن عبد الله چون پنهان شد از وقعه فخ با

ادریس

ونه

باراشد غلام خود در جمله حاج رفت بمصر و از مصر با قافله بربر طرف افریقیه چون نزدیک افریقیه
رسید خود و راشد ترک کردند قافله را و رفتند بسوی بربر تا داخل خاک او شدند در
موضعی که او را فاس و طنجه میگویند ساکن گردیدند و مردم در اطراف او جمع شدند این خبر بهرون
رسید بسیار پریشان شد و در فکر قتل آنجناب برآمدند علی و ابراهیم حکایت کردند از اصحاب
نزد فضل بن یحیی بن خالد او گفت من او را شهید مینمایم سلیمان بن جریر جزری را که از
علمای زیدیه بود بوعدهای خلیفه مسرور کرد و با و غالیه مسموم داد و با یک نفر خادم او را
نزد ادریس فرستاد و او چون رسید با دریس گفت من از خلیفه گریزانم و میداند که من
دوست شما اهل بیتم در فکر قتل من است و از او فرار کرده بدین مکان پناه آورده ام ادریس
انس گرفت و محرم شد و روزها در مجلس بربر حاضر میشد و احتجاج میکرد با زیدیه و آنها را
دعوت میکرد بسوی اهل بیت تا آنکه فرصت یافته با دریس گفت که جعلت فداک من یک شیشه
از غالیه آورده ام از عراق که بسیار ممتاز است گرفت ادریس و استشمام کرد و غش
نمود سلیمان سر خود بسته با خادم خود سوار شده فرار نمود و ادریس از شدت سم
بیهوش افتاده بود و نمیدانستند کسان و اقربای او که چرا اینگونه افتاده راشد مولای
آنجناب آمد و ساعتی بمعالجه پرداخت تا آنکه بهوش آمد و قصه بازگفت و هنگام عشاء وفات
کرد راشد با جماعتی سلیمان را تعاقب کردند و مالهای آنها باز مانده شد راشد بسلیمان رسید
و ضربتی بسر و صورت وی زد و ضربتی دیگر زد که انگشتان وی بیفتاد و او فرار کرد محمد بن
موسی گوید که هرون الرشید شماخ طبیب را فرستاد با سفوفی که مسموم بود در
شماخ پس از آنکه با دریس بخوراند فرار کرد و رفت بمصر و داود بن قاسم گوید که سلیمان بن
جریر ماهی مسموم برد برای ادریس و شهید کرد او را و راشد برگشت با آن ناحیه که
که ادریس در آنجا مقیم بود پس دفن کرد ادریس را و بود ادریس را زنی که حامله بود و او را

مراطبت

مواظبت بسیار نمود تا اینکه برائیه کنیزی پسری ورا شد او را ادریس نام کرد و بود در بربر تا بزرگ شد و والی
آنجا گردید وکان فارساً شجاعاً جواداً شاعراً این بیان در مقاتل الطالبین در احوالات
ادریس است و قاضی نورالله در کتاب مجالس المؤمنین روایتی نقل کند که از حضرت رسول است
که فرمود بر شما باد بادریس بن ادریس در بربر که او نجیب اهل بیت من و شجاع آنهاست در کتب دیگر است
که هرون داود نامی را از خدام خود با زهر نزد ادریس فرستاد و او از محارم گردید تا ادریس
در درد دندان گرفت و او زهر را بکار برد و آن جناب را مسموم ساخت و پس از چهار ماه جاریه
که مخصوص آن جناب بود از آن بزرگوار پسری آورد

یحیی ابن عبدالله ابن حسن یحیی

ابن امام حسن علیه السلام است کنیه بود بابی الحسن و مادرش قریبه دختر عبدالله بود و بسیار
زاهد و عابد بود چون کشته شدند اصحاب فخ یحیی در جزو اسیران بود در بلدان بعد
از استخلاص طالب موضعی شد که پناه او باشد فضل بن یحیی دانست که او در کدام مکان است
امر کرد او را از آن مکان خارج کنند پس یحیی رفت به دیلم و اهل آن حدود با وی بیعت
کردند و دور او جمع شدند هرون فضل بن یحیی را با پنجاه هزار سوار با خزانه بسیار
بجنگ فرستاد و چون بطالقان رسیدند لشکریان چندی رحل اقامت انداختند
و فضل بن یحیی بوالی طبرستان و سایر اعیان کاغذهای محبت آمیز از جانب هرون
نوشت و مکتوبی نیز با وعده امان برای یحیی بن عبدالله فرستاد با هدایا و تحف
کثیره پس قضاة و رؤسا آن بلد کاغذی نوشتند و آن را مهر کردند که هرون صدقه
به یحیی رسانند و باتفاق فضل او را ببغداد روانه کردند و چون یحیی را وارد بغداد کردند
در عماری بسته بر قاطر نشانیده بودند و هرون در بدو ورود یحیی نهایت تکریم و
تعظیم بجای آورد و منزلی شایسته تعیین کرد و دویست هزار دینار با خلاع بسیار
بوی داد و مردم را امر کرد برای تهنیت قدوم او بروند و شعرا اشعار انشاء کنند برای

مقدم

مقدمش شعرا حاضر شدند و قصاید خواندند بعد جمعی از یحیی سعایت کردند و گفتند یحیی مردم را
بخود دعوت نماید و خود را امام میداند یکی از بدگویان عبدالله ابن مصعب بن ثابت
ابن عبدالله زبیری بود در نزد هرون مدعی شد که یحیی مرا دعوت بامامت خود نموده
و از من خواست تا با وی بیعت و خروج کنم هرون یحیی را بخواست یحیی گفت اگر راست گوید در
حضور خلیفه قسم بخورد عبدالله بن مصعب قبول کرد یحیی گفت بگو نه که من میگویم باید
قسم بخوری عبدالله گفت قسم میخورم یحیی گفت بگو از حول و قوه خداوندی بری باشم
و بحول و قوه خود چنگ زنم و بر حول و قوه بندگان خدا اعتماد نمایم در حالتیکه بر خداوند
تکبر و علو جویم و بی نیاز باشم از خدا اگر من دروغ گویم جزای مجلس هرون از این
کلمات بلرزیدند و عبدالله هر قدر تخفیف کردند که اینطور قسم بخورد جرأت نکرد و فضل بن
ربیع بپای خود او را سیخ داد که البته باید بخوری اگر راست گوئی عبدالله یاد کرد قسم را
بهمین طور و یحیی دستی بر کتفش زد و گفت ای پسر مصعب عمرت قطع کردید پس از آن
مجلس برنخواست مگر آنکه مبتلا بجذام شد و گوشت صورتش ریخته و پس از سه روز
بدرک رفت و چون در قبرش گذاردند لحد آن بزمین فرو رفت و غبار شدیدی بر
خاست هر قدر قبرش را انباشته از خاک میکردند باز فرو میرفت تا آنکه بالای
قبر را از چوبهای ضخیم بپوشانیدند هرون چون این بشنید بترسید و میل مردم را
بیحیی یافت از عهد و امان خود پشیمان شد و در فکر قتل یحیی برآمد و آن جناب را
حبس کرد و در چگونگی قتل او روایات خلاف کرده اند عمر بن حماد گفت مردی بمن
گفت که من نزدیک بودم حجره ام بحجره یحیی بن عبدالله و میدیدم که یحیی را در ضیق
بهوت و تاریکترین جاها حبس کرده اند شبی شنیدم آواز قفل و در بزدند آنرا
چون نظر کردم هرون را بدیدم که پرسید یحیی ابن عبدالله در کجاست گفتند در

این

این جبره گفت او را پیش هرون آوردند و هرون با وی حرفی زد که نفهمیدم بعد گفت او را گرفتند
و صد عصا برا و زدند و او قسم میداد هرون را برحم و قرابت پیغمبر و هرون میگفت
ما بین من و تو قرابتی نیست پس گفت او را دوباره بردند بزندان و پرسید هرون که
روزی با وچه غذا میدهید گفتند چهار قرصه نان و هشت رطل آب گفت فردا نصف
این را با وبدهید شب دیگر باز آمد و صد عصا بیحیی زد و گفت چه میدهید باو گفتند
دو قرصه نان و چهار رطل آب گفت نصف اینرا بدهید و رفت پس شب سیم آمد
و مریض شده بود یحیی ابن عبد الله هرون گفت بیاورید او را گفتند مریض است
گفت زود است که بمیرد چه میدهید باو غذا گفتند یک قرصه نان و دو رطل
آب گفت نصف اینرا بدهید پس درنگ نکرد روزی یحیی ابن عبد الله تا اینکه
وفات یافت ادریس بن یحیی ابن عبد الله گفت کشته شد من الجوع والعطش
در حبس عبد الرحمن گوید روزی احضار کرد ما را هرون چون رفتیم نزد او دیدیم
که با یحیی بن عبد الله مناظره میکند و میگوید هفتاد نفر اصحاب خودت را این
نشان ده و بیاور نزد من آنها را که در امانند یحیی گفت یا امیر المؤمنین من مردی هستم
از آن هفتاد نفر چه نفع رساند از امان تو تا اینکه قومی را نزد تو آورم که بکشی
آنها را با من و این کار حلال نیست برای من پس بازگشتیم از نزد هرون و ما را خواند
روزی دیگر دیدیم باز یحیی بن عبد الله نزد هرون است در حالتیکه اصفر اللون است
و متغیر و هرون با او تکلم میکند و او جواب نمیدهد گفت هرون که نظر کنید باین
مرد که چرا جواب حرف مرا نمیدهد چون این را گفت یحیی زبان خود را در آورد دیدیم
سیاه شده و قادر بر تکلم نیست هرون گفت اینکه زبان خود را نشان داد بخدا
قسم من باو زهر نخورانیدم هرگاه قصد من قتل او بود سر او را میبریدم محمد بن

محمد

یحیی ابن عبد الله ابن حسن ابن امام حسن علیه السلام مادرش خدیجه دختر ابراهیم بن
طلحة بن عمر بن عبید الله ابن معمر التیمی است هرون امر نمود به بکار بن عبد الله که
آن جناب را حبس نمود و آنقدر او را در حبس نگه داشت تا وفات کرد حسین بن عبد الله
ابن اسمعیل بن عبد الله ابن جعفر الطیار مادر آن سرور حماده دختر معاویة ابن عبد الله
ابن جعفر است محمد بن علی بن حمزه گوید که بکار زبیری گرفت آن سرور را در مدینه ایام ولایت
خودش از جانب هرون در مدینه حبس نمود آنجناب را و آنقدر تازیانه بر بدن مبارکش
زد تا شهید شد عباس بن محمد ابن عبد الله ابن امام زین العابدین است روزی از
روزها وارد شد عباس بر هرون الرشید در هنگامیکه خلیفه بود هرون بسیار با
آنجناب گفتگو کرد و بعد ناسزا با در آن جناب گفت عباس هم جواب سختی داد پس امر کرد
هرون آنجناب را بنزدیک آوردند آنقدر لطمه بر صورت و سر آنجناب زدند تا شهید
شد فی العیون از عبد الله بزاز نیشابوری روایت کند که گفت در میان من
و حمید بن قحطبه طوسی معامله بود در سالی بنزد او رفتم چون خبر آمدن مرا شنید
در همان روز مرا طلبید پیش از آنکه جامهای سفر را تغییر دهم و ماه مبارک رمضان
بود وقت زوال چون داخل شدم دیدم در خانه نشسته است که نهر آبی در میان
آن خانه جاری است چون سلام کردم و نشستم آفتابه و لگن آوردند دستهای
خود را شست و مرا نیز امر کرد که دستهای خود را شستم و خوان طعام آوردند
حاضر کردند از خاطر محو شد که ماه مبارک رمضان است و من روزه دارم چون دست
دراز کردم بطعام یاد آمدم دست کشیدم حمید گفت چرا طعام نمیخوری گفتم ماه مبارک
رمضان است بیمار نیستم و علتی ندارم که موجب افطار باشد شاید امیر را در این
باب علتی و عذری باشد که موجب افطار او شده باشد او گفت من نیز

حسین

عباس

شی ندارم که موجب فطار او شده باشد بدنم صحیح است و گریان شد چون از طعام خوردن فارغ گردید گفتم ایها الامیر سبب گریه تو چه بوده گفت سببش آن بود که در وقتی که هرون در طوس بود شبی از شبها در میان شب مرا طلبید چون نزد او رفتم دیدم شمعی نزد او میسوزد و شمشیر برهنه نزد او گذاشته است و خادمی نزد او ایستاده چون مرا دید گفت تا کی است طاعت تو مرا گفتم بجان و مال ترا اطاعت و فرمان برم پس ساعتی سر بزیر افکنده و مرا رخصت مراجعت داد چون برگشتم باز بیک او مرا طلبید در این مرتبه ترسیدم گفتم انا لله و انا الیه راجعون گویا اراده قتل من داشت چون مرا دید از روی من شرم کرد اکنون مرا طلبید که بقتل رساند چون براو داخل شدم باز پرسید که چگونه است اطاعت تو مرا گفتم فرمان بردار توام در جان و مال و زن و فرزند خندید و باز مرا رخصت داد همینکه داخل خانه خود شدم بار دیگر رسول او مرا طلبید چون داخل مجلس او شدم باز از من پرسید که چگونه است طاعت تو مرا گفتم طاعت تو مینمایم در جان و مال و زن و فرزند و دین خود چون این سخن از من شنید خندان شد و گفت این شمشیر را بگیر و آنچه این خادم ترا امر میکند بعمل آور پس خادم شمشیر را بدست من داد و مرا بخانه درآورد چون داخل شدم چاهی دیدم که در صحن خانه کنده اند و سه حجره در اطراف آن صحن بود که هر یک از آنها مقفل بود پس یکی از آنها را گشود در آن خانه بیست نفر دیدم از پیران و جوانان و کودکان که گیسوها و کاکلها داشتند همه در بند و زنجیر بودند و همه از فرزندان امیرالمؤمنین علیه السلام و همه ذریه فاطمه زهرا پس آن خادم گفت که خلیفه ترا امر کرده است که ایشان را گردن بزنی پس یک یک را بیرون میآورد من در کنار آن چاه که در میان صحن بود گردن میزدم و سرها و بدنهای ایشان را در چاه

میانداختم بعد خادم در حجره دیگر را گشود باز بیست نفر از اولاد فاطمه زهرا و امیرالمؤمنین علیهما السلام بود در زنجیر گفت خلیفه ترا امر کرده است که ایشان را نیز گردن بزنی و یک یک را من نیز گردن میزدم و سر و گردن و تن آنها را در چاه میانداختم تا آنکه همه را بقتل رسانیدم پس در حجره سیم را گشود در آن حجره نیز بیست نفر از سادات بودند همه علوی فاطمی مقید بزنجیر و کاکلها و گیسوها که علامت سیادت است داشتند و گفت که خلیفه ترا امر کرده است که اینها را نیز گردن بزنی باز یک یک را بیرون میآورد و من گردن میزدم تا آنکه نوزده نفر را گردن زدم چون بیستم را آورد مرد پیری بود گفت دستت بریده باد ای مشئوم ملعون چه عذر خواهی گفت نزد خدا و رسول که از تو سؤال کند که بچه سبب شصت نفر از فرزندان مرا کشتی بجور و ستم چون این سخن را شنیدم بر خود لرزیدم و مرتعش گردیدم پس خادم نزد من آمد و بانگ بر من زد و من او را بقتل آوردم و ایشان را در چاه انداختم ~~هرگاه من شصت نفر از فرزندان رسول~~ هرگاه من شصت نفر از فرزندان رسول خدا را بستم کشته باشم روزه و نماز مرا چه فایده بخشد یقین دارم که در آتش جهنم جاویدان خواهم ماند

فصل نوزدهم در بیان احوالات اصحاب آن بزرگوار

اما اصحاب آنحضرت تقریباً دویست نفرند و اگر بخواهیم شرح حالات آنها را بنویسیم کتابی شود و در کتب رجال مبسوطاً مذکور است و ما بعضی از آنها را که معروف و مشهورند باختصار بیان میکنیم که ذکر اسم آنها شده باشد ثابت بن دینار مکنی بابو حمزه ثمالی است که از اصحاب خاص حضرت صادقین و حضرت امام زین العابدین و حضرت کاظم است و در کوفه مسکن داشت و دعای مشهور به است از دعاهائی است که از حضرت سجاد آموخته و در رجال کشی از حضرت صادق

ثابت

که فرمود ابوحمزه در زمان خودش چون سلمان است در زمان خودش و از کبار اصحاب
این چهار بزرگوار بود و در کتاب رجال فضل بن شاذان مروی است از حضرت رضا
که فرمود ابوحمزه در زمان خودش چون لقمان است در زمان خودش و نوشته اند
آنجناب گاهی شراب خرما میخورد بخیال آنکه شراب انگور حرام است خبر دادند باو از
جانب حضرت صادق ع که شراب خرما نیز مسکر و چون شراب انگور است آنجناب
فرمود اکنون استغفر الله ربی واتوب الیه و توبه فرمود و تمام کتب رجالی اورا
توثیق کرده اند و روایت اورا صحیح دانسته اند و سه پسر داشت نوح و منصور و حمزه
و هر سه در رکاب زید پسر امام زین العابدین شهید شدند و خود آنجناب در سال
صد و پنجاه هجری وفات کرد رضی الله عنه

صفوان

صفوان بن یحیی مکنی بابومحمد است او را
اعبد اهل زمان خود بود و اوثق ناس در نزد اهل حدیث و در نزد حضرت رضا او را
بسیار مقام و منزلت بود و در حیات حضرت کاظم مسائل از آن بزرگوار آموخت و تقرب
حاصل کرد و قرار داد با عبد الله بن جندب و علی بن نعمان در مکه معظمه که هر کدام وفات
یافتند نماز بگذارد و دیگری باقی مانده از نماز او را و روزه بدارد و بدهد زکوة را
از جانب او مادامی که زنده است وفات کردند آنها و صفوان بعهد خود عمل
مینمود و هر روز صد و پنجاه رکعت نماز میکرد و سالی سه ماه روزه میگرفت و سه دفعه
زکوة میداد و ابن الندیم گوید صفوان را تالیفاتی است کتاب الشراء و البیع و کتاب
التجاره و کتاب الفرائض و کتاب الآداب و کتاب الوصایا و کتاب بشارات المؤمنین

مفضل

مفضل بن عمر مکنی است بابوعبدالله و ابومحمد و ارباب رجال در توثیق او
مضطربند بعضی اورا فاسد المذهب میدانند چنانچه در رجال کشی روایت کرده
از حماد بن عثمان که گفت شنیدم حضرت صادق میفرمود مفضل یا کافر یا مشرک مالک

ولانی یعنی اسمعیل و روایت کند عبد الله بن مسکان که گفت وارد شد حجر بن زائده و عامر بن
جزاعه بر صادق آل محمد و عرض کردند با آنحضرت که مفضل بن عمر میگوید شما مقدر می کنید
ارزاق را برای عباد حضرت فرمود لعنه الله جد مؤلف سید العلماء میر مصطفی قدس
سره در کتاب نقد الرجال خود میفرماید که مفضل بن عمر فاسد المذهب است و
مضطرب الروایه و حمل مینمایند غلاة حدیث او را و احمد غضائری و شیخ طوسی در کتاب غیبت
تعدیل مفضل کنند و شیخ مفید گوید که مفضل بن عمر از شیوخ اصحاب صادق است و از خرد
فقهاء و صالحین است و در رجال محمد بن مسعود است مروی از موسی بن بکر که گفت شنیدم
از حضرت امام موسی که هنگام فوت مفضل فرمود رحمه الله کان الوالد بعد الوالد
و باعتقاد این بنده از کبار اصحاب حضرت صادق و کاظم است و روایات مروی از او
دارای معانی کثیره است و ذم امام در حق او بر فرض صحت روایت جهة بروز دادن اسرار
حقه است بر عوام چه اگر فاسد المذهب بودی و این فرمایش را امام صادق در حق او فرموده
بودی از وکلای حضرت کاظم نمیگردید و آنجناب او را نیز مردود دانستی چنانچه در رجال ابن داود است
که فرماید کونه من وکلاء الصادق و الکاظم مما یدل علی عدم غلوه بل وجلالته و وثاقته

هشام

هشام بن سالم الجوالیقی از متکلمین امامیه و از موثقین اصحاب حضرت کاظم است
و در رجال کشی روایتی ذکر کرده است که او را اعتقاد این بود که خدا جسم است و آدم
بصورت اوست و این روایت درست نباشد چه آنجناب از کبار صحابه است و آنکه صاحب
ملل و نحل باو نسبت داده که او خدا را بصورت انسان میدانست بالای او مجوف و
اسفلش را مصمت و حواس پنجگانه دارد و صاحب دست و پا و گوش و چشم و گردن و
دهان است تماما افترایی است کسیکه چندین سال خدمت حضرت صادق و حضرت کاظم
باشد آنقدر بیشعور نخواهد بود آن هم عالم متکلم قول اهل سنت در حق اصحاب شیعی قبول

علی — یست علی بن یقطین بن موسی البغدادی اصلاً از اهل کوفه است و وزیر هرون الرشید بود و او از موثقین است و در نزد حضرت کاظم او را مقام بلند است و جلیل القدر است و در طایفه عظیم المکان بوده و بسیار جواد و از عباد و زهاد عصر آن سرور است و در آن گذشته سالها هیچ میسر و عبید الله بن یقطین برادرش نیز از خدام آن آستان است و در سال صد و بیست و چهار بدنیا آمد و در سال صد و هشتاد و دو هنگامیکه حضرت امام موسیٰ در حبس بود وفات یافت رضی الله عنه

زرعة — زرعة بن محمد از اصحاب حضرت صادق و کاظم است و مکنی است با بومحمد حضرمی و ارباب کتب رجال او را موثق دانند اگرچه بعضی گویند واقفی المذهب است حسن بن قیاما الصیرفی گوید سؤال کردم از حضرت رضا جعلت فداک پدر بزرگوارت چه شد فرمود وفات کرد چنانچه وفات کردند پدران بزرگوارش عرض کردم چگونه حدیث کرده است بمن زرعه از سماعه که گفت حضرت صادق در پسر من موسیٰ پنج شباهت انبیاست یکی از آنها این است که حسد میکنند با او برادران او چنانچه حضرت یوسف را حسد کردند و یکی آنکه غایب میشود چون یونس که غایب شد و سه چیز دیگر را بیان نمود حضرت رضا فرمود دروغ گفته است زرعه نیست بهطور که سماعه روایت کرده است جدم صادق آل محمد فرمود قائم ما اینطور است نفرمود پسر من موسیٰ این بنده مخلص آنحضرت شیعی دیگری میدانم چه حضرت صاحب برادر نداشت که بر آن بزرگوار حسد برند بلکه اگر صادق فرموده مقصود از غیبت یونس حبس امام موسیٰ است چنانچه یونس بر بود از شکم ماهی درآمد و وفات کرد حضرت کاظم هم شهید شد العلم عند الله

سیف — سیف بن عمیره بفتح عین مهمله کنی کوفی است و از موثقین اصحاب امام بحق ناطق امام جعفر صادق و حضرت کاظم است و اینکه ابن شهرآشوب او را در رجال خود واقفی نامیده مخالف تمام کتب است بلکه اشتباه نموده چه از او توهمی ظاهر نشده چنانچه استاد

الاصول آقا محمد باقر بهبهانی قدس سره در تعلیق بر کتاب رجال شیخ المحدثین آقا میرزا محمد استرآبادی نوشته اند قال جدی لم نر من اصحاب الرجال و غیرهم ما یدل علی وقفه وکان وقع عنه سهواً این است که کتب رجال معتبره اغلب بر توثیق او هستند

لیث — لیث بن البختری المرادی است و از اصحاب خاص حضرت صادق است و بود بعد از آن بزرگوار در زمره اصحاب حضرت کاظم و تمام کتب رجال او را توثیق نموده اند و مکنی است با بوبصیر و ابامحمد و غضایری گوید در رجال خودش که حضرت صادق همه او قات ابوبصیر را زجر میفرمود و اختلاف داشتند اصحاب آنسرور در شان ابوبصیر و گمان من این است که آن بزرگوار طعنه بر دین او میزد نه بر حدیث او چه او ثقه است در نزد همه این بنده گوید که این قول درست نباشد چه حضرت صادق با او کمال وثوق را داشت و زجر آنحضرت او را غیر معین است و کسی از ارباب رجال متعرض این قول نشده اند بلکه برعکس است چنانچه در رجال کشی مروی از جمیل بن دراج است که گفت شنیدم از حضرت صادق که گفت بشارت بدهید به بهشت برید بن معویه عجلی و ابوبصیر لیث بن البختری مرادی و محمد بن مسلم و زراره را که این چهار نفرند نجباء امناء الله علی حلاله و حرامه لولا هؤلاء انقطعت آثار النبوة واندرست و بسند صحیح از شعیب که گفت سؤال کردم از حضرت صادق که بسیار او قات است که احتیاج دارم که سؤال کنم مسائلی را پس از که اجازه میدهید سؤال کنم که معتمد است فرمود از ابی بصیر اسدی با این دو خبر چگونه توان گفت که آن جناب فاسد العقیده بوده بعضی گویند هم ابوبصیر یحیی بن قاسم است محتمل این ابوبصیر دیگر بوده باشد غیر اسدی

داود — داود بن کثیر الرقی مکنی است بابی سلیمان و پدرش مکنی است بابی خالد ارباب کتب رجال اکثر بر توثیق آن جناب هستند و برخی بر تضعیف و او از اصحاب خاص امام موسیٰ است و اینکه برخی تضعیف کرده اند جهتش آن است که گویند داود از غلاة است

در روایات غریبه نقل کرده است واین ایراد درست باشد چه داود از کبار عرفا بوده
واو را مقامات است اعلی ازاین گفتگوها چنانچه دریکی ازمعجزات مکاشفه او مذکور
شد واحادیثی که ذکر کرده از اسرار ولایت است که آموخته و آنچه شیخ نجاشی گوید که او
فاسد المذهب است و علاوه از او روایت میکنند بی اصل است وحال آنکه در توثیق
او محل خلاف نیست اما مذهب او چگونه فاسد تواند بود وحال آنکه صاحب کرامات
بوده و اخبار در مدح او رسیده چنانکه شیخ کشی روایت کند در رجال خودش که
فرمود حضرت صادق که داود در نزد من بمنزله مقداد است در نزد پیغمبر خدا
و ایضا گوید که ابو جعفر بن بابویه روایتی نقل کند از حضرت صادق که فرمود
انزلوا داود الرقي مني بمنزلة المقداد من رسول الله
و شیخ مفید در ارشاد میفرماید که داود رقی از اصحاب مخصوص حضرت امام موسی است
و از موثقین اهل ورع و علم از شیعیان آن حضرت است حجة المجتهدین علامه حلی
قدس سره فرماید در خلاصة الرجال که من خبر داود را قبول میکنم جهة تصدیق
شیخ ما مفید او را و روایت شیخ کشی از صادق آل محمد در حق او و ایضا در
در رجال کشی باز منقول از صادق است که فرمود داود از اصحاب قائم ما خواهد
بود مقصود امام این است که داود هنگام ظهور امام عصر عجل الله فرجه زنده میشود
و از اصحاب آنحضرت است و اکثر صاحبان رجال گویند تایید میکند قول مفید و علامه
قدر داود را روایاتی که از حضرت صادق بر امامت حضرت کاظم و از حضرت کاظم
بر امامت حضرت رضا داود رقی نقل میکند این برهان است بر استحکام مذهب او نور الله
سماعة مرقده سماعة بن مهران بن عبد الرحمن الحضرمی مکنی بود بابا ناشره و ابا
محمد و از اصحاب حضرت صادق و حضرت کاظم است احمد بن حسین گوید که در بعضی

ازکتب دیدم که نوشته بودند سماعه وفات کرد در عهد حضرت صادق در سنه صد و
چهل و پنج هجری و در آن هنگام شصت سال داشت واین قول منافات دارد با آنکه
از امام موسی روایات نقل میکند پس اکثر اهل رجال نوشته اند که او از اصحاب حضرت
کاظم است لکن بعضی توثیق کرده اند و گفته اند واقفی است بعضی گفته اند در زمان حضرت
کاظم وفات کرده و درک زمان حضرت امام رضا را ننموده و در قبول روایاتش مشهور
ثعلبه از او محل خلاف است ثعلبة بن میمون از فقها و عباد بود او ثقه نامیده
میشد در نزد حضرت صادق و امام موسی و از اصحاب آن دو بزرگوار است و قرآن را
بسیار خوب قرائت مینمود و مردی بود که در لغت و نحو او را اعلم میخواندند و در زهد و
ورع اعدل معاصرین خود و آن جناب از اجلهٔ اصحاب حضرت کاظم است در کتب
حسن رجال او را و احادیث مروی از او را قبول کنند رحمة الله علیه حسن بن جهم
بن بکیر بن اعین مکنی است بابو محمد شیبانی و از اصحاب حضرت کاظم و پس از
شهادت آنحضرت در خدمت حضرت رضا بود و مقام خود را بجائی رسانید که از خواص
جمیل شیعهٔ آن بزرگوار گردید رحمة الله علیه جمیل بن دراج بن عبد الله و
دراج مکنی بود بابا الصبیح واین جناب اوثق اهل زمان خود بود و از اصحاب مخصوص
امام موسی است و پس از شهادت آن سرور در خدمت حضرت امام رضا رسید
و از فقهاء گردید و قاضی کوفه بود بسیار با ورع و زهد بود و در زمان حضرت
رضا وفات کرد و در آخر از دو چشم نابینا شد و او برادری بود که او
حسن بود بنام نوح و او نیز قاضی شیعه گردید حسن بن علی بن یقطین چون
پدر بزرگوارش مخلص خانواده رسالت بود و همیشه اوقات هادی مضلین بود
و معاون دین حقه و امام موسی را مدد و مرحمت بیشمار بود و او نیز از اعاظم فقها

عصر خود گردید و او صاحب کتاب است که مشتمل است بر مسائلی که از حضرت امام موسی سوال
علی — کرده وجواب گرفته رحمة الله علیه **علی بن سوید** از اصحاب خاص حضرت کاظم
وحضرت رضاست وآنجناب از حضرت کاظم مسائل فقه با موحش وصفه اهل زمان
شد وهنگامیکه آن بزرگوار در حبس بود عرایض به آنحضرت نوشت وسوالات
کرد وحضرت رضا را بوی مرحمت بسیار بود ولطف بی اندازه بوی داشت

هند — **هند بن حجاج** مرد جلیل القدری است واحوال او در حبس بگذشت که
بسیار اعتقاد بخانواده رسالت داشت خاصه به آنحضرت ومعتقد شد بامامت آن
بزرگوار هنگامیکه آنحضرت در حبس بود واز کثرت مشاهده معجزات شیعه گردید

هشام — **هشام بن حکم** از اعاظم متکلمین وکنیتش ابومحمد وابوالحکم ودر عصر خود او را
همسری نبوده واز بزرگان اصحاب حضرت امام موسی کاظم علیه السلام است ودر
کتب رجال او را از بزرگان دین شمرده اند وشیخ الطایفه شیخ طوسی در فهرست
رجال خود فرماید هشام بن حکم کان من خواص سیدنا ومولانا الامام موسی بن جعفر
صلوات الله علیه وکانت له مباحثات کثیرة مع المخالفین فی الاصول ودر
رجال محمد بن مسعود مروی از داود ابی جعفر الهاشمی است که گفت سوال کردم از
حضرت جواد که چه فرمائی در حق هشام بن حکم فرمود رحمة الله علیه وعلامه حلی
در خلاصه فرماید که هشام بن حکم راوی بعضی روایات است از حضرت صادق و
کاظم وکان ثقة فی الروایات حسن التحقیق لهذا الامر ورویت له مدایح جلیلة عن
الامامین وکان ممن فتق الکلام فی الامامة وهذب المذهب بالنظر وکان حاذقا
بصناعة الکلام حاضر الجواب وتولد آنجناب در کوفه بود وتجارت در بغداد میفرمود
ودر کوفه وفات کرد ودر وفات آنجناب علیه الرحمه خلافست بعضی در سال یکصد ونود

ونه نوشته اند در زمان مامون در کوفه واین قول ضعیف است بلکه وفات آن بزرگوار
در سال یکصد وهشتاد ونه است در کوفه وچون خبر وفاتش بهرون رسید بسیار
مسرور شد واشاعره ومعتزله شادمان شدند ودر آن هنگام امام موسی در
حبس بود صقر بن دلف گوید که سوال کردم از امام رضا توحید را وعقیده
خود را گفتم که در توحید مثل هشام است غضب کرد وفرمود بناشد عقیده است
هشام بدرستیکه او نیست از ما زیرا که اعتقاد او این بود که خداوند جل وعلا جسم است
وما بیزاریم از او در دنیا وآخرت ودر نزد این بنده این روایت درست نباشد
وبعضی گویند در حق هشام بن سالم است نه هشام بن حکم وسلما که قول او هم باشد
شاید هنگام تقیه ومجادله با مخالفین بوده که چنین فرمایشی کرده ودیگر احتمال است
اینکه مراد از صقر بن دلف هشام بن ابراهیم عباسی است که از اصحاب امام رضاست
واو نیز از متکلمین بوده وریان بن صلت گفت عرض کردم بامام رضا که هشام بن
ابراهیم عباسی گمان میکند که تو برای او حلال کردی غنا را حضرت فرمود کذب
الزندیق ودر جای دیگر میفرماید حضرت رضا ان العباسی زندیقا ودر جای دیگر میفرماید
لعن الله العباسی فانه زندیق وشاید منظور از هشام آن هشام باشد که از اصحاب
خود آن بزرگوار است نه هشام بن حکم که وفات کرده بود در امامت پدر بزرگوارش
وهشام بن حکم را تالیفات وتصنیفاتیست واز کتب اوست کتاب الدلالات علی
حدوث الاشیاء وکتاب الرد علی الزنادقة وکتاب التوحید وکتاب الرد علی هشام
الجوالیقی وکتاب الرد علی اصحاب الطبایع وکتاب المیزان وکتاب الرد علی قائل
بامامة المفضول وکتاب اختلاف الناس فی الامامة وکتاب الوصیة والرد من انکرها
وکتاب فی الجبر والقدر وکتاب الحکمین وکتاب الرد علی المعتزلة فی امر طلحة والزبیر وکتاب

القدر وکتاب الاخبار وکتاب الرّد علی ارسطاطالیس فی التوحید وکتاب الرد علی
المعتزله وکتاب الالفاظ وآنجناب در مناظره واحتجاج باکفار عدیم النظیر است واین
بنده بعضی از احتجاجات اورا با مخالفین ذکر مینماید تا جلالت وعلم آنجناب معین
گردد فی اکمال الدین باسناده عن علی الاسواری که در زمان هرون
الرشید یحیی بن خالد که از مقربان درگاه هرون بود در هفته یکروز مجلس مهیا مینمود
وآن روز یکشنبه بود وتمامی علما وفضلا را دعوت میکرد تا گفتگوی مذهبی نمایند
خبر بهرون رسید که در خانه یحیی در روز یکشنبه عجب مجلسی منعقد میشود هرون
یحیی را طلبید وگفت شنیده ام مجلس هفته یکروز داری گفت بلی ای خلیفه عجب
مجلسی منعقد میشود ومرا لذتی بعد از لذت قرب جوار تو از آن بهتر مهیا نشد
واز جمله حضّار مجلس که عمده اهل کلام بود هشام بن الحکم بود هرون گفت ای
یحیی میخواهم مکالمات ایشانرا بشنوم ولکن حضور من مانع تکلم آنها میشود اگر
اگر بخواهی نشود ومن مخفی باشم وایشان مطلع نشوند وآواز آنها را بشنوم ممکن
خواهد شد واحدی هم براین امر مطلع نگردد یحیی عرض نمود که مخفی میدارم خلیفه را
تا احدی واهمه نکرود هرون گفت پیش پا ودست مگذار بر سر من وسوگند یاد
نما که بسر خلیفه که ظاهر نخواهم ساخت بر احدی یحیی دست بر سر هرون گذاشت
وقسم یاد نمود بعضی مطلع شدند وطایفه معتزله را از این معنی خبر دادند وایشان را
با هشام بن حکم عداوتی بی پایان بود باکید یکر قرار دادند که در این مجمع بغیر
از امامت نگویند پس مجمع منعقد گردید واهل علم وفضیلت جمع شدند وهمگی
در نهایت سعی واهتمام در اذلال هشام کمر همت بستند وخلیفه در گوشه پنهان
گردید پس هشام داخل شد وسلام کرد بر عبد الله بن یزید اباضی که از خوارج بود

واز همه اصدق تر بود با هشام وشریک در تجارت او نیز بود یحیی بعبد الله بن یزید
گفت با هشام صحبت بدارد در مسئله امامت هشام گفت ایها الوزیر ایشان نمیتوانند
با من سخنی بگویند نه از سؤال ونه از جواب بعلت آنکه اینها از اول با ما هم مذهب وشریک
بودند در امامت کسی که امیر المؤمنین باشد وبعد بدون حجت وبدون علم ومعرفت دست
از او برداشتند نه در آنوقت که با ما بودند حق را شناخته بودند ونه در حین مفارقت
از ما دانستند که بچه جهت مفارقت کردند پس ایشان چه سؤال وجوابی با ما توانند کرد
بیان نامی که از جمله حروریه خوارج بود گفت ای هشام من از تو سؤال میکنم که یاران علی در
روز نصب حکمین مومن بودند یا کافر هشام گفت سه جوره بودند مؤمن ومشرک
وگمراه یعنی حیران ودر شک افتاده مؤمن آنهائی بودند که گفتند علی امام است از جانب
خدا ومعاویه قابل امامت نیست چه ایمان آوردند بآنچه خدا در شأن علی نازل کرده ومشرک
آنهائی بودند که گفتند علی امام است از جانب خدا ومعاویه صلاحیت امامت دارد پس شرک
آوردند بشریک کردن علی را با معاویه وگمراه آنهائی بودند که هیچیک از این وآن نفهمیدند
بلکه بحمیت وتعصب کشی از برای قبیله وعشیره خود خروج کردند وشمشیر کشیدند بیان
گفت اصحاب معاویه چه قسم بودند گفت آنها نیز سه صنف بودند کافر ومشرک وگمراه
کافر کسی بود که گفت معاویه امام است وعلی قابل آن نیست کافر شدند از دو راه یکی آنکه
امام از جانب خدا را انکار کردند ودیگر آنکه امام تعیین نشده از جانب خدا مشرکون آنهائی
بودند که گفتند معاویه امام است وعلی نیز قابلیت امامت دارد که معاویه را با علی شریک
کردند وگمراهان مثل آن گمراهان که هیچیک را نفهمیدند ومحض عصبیت قوم وقبیله آمدند
وخروج کردند بیان ساکت شد ضرار بن خطاب که نیز از آن طایفه بود گفت من سؤال
میکنم از تو هشام گفت غلط کردی در طریق مناظره بجهة آنکه همه شماها یک مذهب دارید

و معتقد بر اینکه صاحب من یعنی امیر المؤمنین امام بوده و بتحقیر از شما پیش افتاد و سؤال کرد و
جواب خود را شنید حال دیگر از برای شما سؤالی باقی نیست نوبت سؤال با من است در همین
باب ضرار گفت بپرس هشام گفت خدا را عادل میدانی یا ظالم گفت عادل است تبارک و تعالی
عما یقول الظالمون علوا کبیرا گفت پس هرگاه خدا شخص زمین گیر را مکلف بجهاد کردن و مسجد
روشن نماید یا آنکه کوری را مکلف بقرآن خواندن کند عدالت کرده یا جور نموده گفت خدا
چنین کاری نمیکند گفت میدانم نمیکند ولیکن بر سبیل مجادله میگویم که هرگاه بکند عادل است
یا نه گفت جابر است و عادل نیست گفت بگوای ضرار که خدا تعالی خلق را مکلف نموده بدین
واحد ثابتی که در آن اختلاف نباشد و هر کس متدین بآن دین نشود قبول نکند از او هیچ
عملی را یا نکرده است گفت راه نمائی از برای آن دین قرار داده است با آنکه تکلیف نموده
بچیزی که هیچکس آنرا نفهمد و راه آنرا نداند تا آنکه مثل تکلیف کردن زمین گیر و کور بدین و
و راه روشن ضرار ساعتی سکوت کرد بعد از آن گفت راه نمائی و دلیل بر دین خدا در کار
و لازم است اما رفیق تو یعنی امیر المؤمنین که او را امام میدانی نیست بلکه کس دیگر است هشام
خندید و گفت پس در این مسئله که تعیین امام از جانب خدا لازم است با ما شریک شدی و
از آن مذهب فاسد خود برگشتی که بر خدا لازم نیست و مردم باید خود بجهت خود از برای سیاست
و انتظام امور معیشت کسی را تعیین کنند و حال نزاع ما و تو برگشت بمسئله دیگر که آن را
امام تعیین کردن از جانب خداست چه نام دارد ضرار گفت حال من بر میگردم و بحث را بهمین
بر تو میکنم ضرار گفت امامت بچه طریق منعقد میشود و امام معین میشود هشام گفت
بهمان طریقی که نبوت منعقد میشود و تعیین میشود ضرار گفت پس امام و پیغمبر هر دو یکی
خواهد بود هشام گفت چنین نیست بعلت آنکه نبوت را اهل آسمان یعنی ملائکه منعقد
میسازند و امامت را اهل زمین یعنی پیغمبر لیکن هر دو باذن خدا و امر الهی میباشد

ضرار گفت دلیل بر این چیست هشام گفت ضرورت بر این داعی است و چاره نیست گفت از
کجا میگوئی این را گفت بعلت اینکه از سه قسم بیرون نیست یا حقتعالی بعد از وفات پیغمبر
تکلیف را از خلق رفع نموده و از اوامر و نواهی بالمره از ایشان موقوف داشته
و ایشان را بمنزله حیوانات مرفوع القلم ساخته تو ای ضرار باین قسم قائل میباشی گفت نه
هشام گفت یا اینکه قائل شوی که همه مردم بعد از پیغمبر مثل پیغمبر بودند در علم و رفع احتیاج
ایشان شده بود از مثل پیغمبری که هدایت کند ایشان را براه راست و رفع شبهه و اختلاف از
ایشان نماید و مستغنی بودند از راه نمائی و هادی بلکه همه حق را دیده و بآن رسیده بودند
این احتمال میدهی یا جزم بآن داری گفت نه بلکه باز بر احتیاج خود باقی بودند
گفت یا آنکه علی رسول خدا از برای ایشان برپا کرد و راهنما و جانشینی در امر
پیغمبری تعیین کرد که مثل خودش سهو نکند و غلطی از او صادر نشود معصوم از گناهان
باشد مبرا از هر عیب و نقصی باشد که او احتیاج بکسی نداشته باشد و همه باو
محتاج باشند ضرار گفت علامت چنین امامی که از برای مردم ضرور و در کار است
چیست گفت هشت علامت دارد چهار در نسب و چهار در خود اما چهار صفت که در
نسب لازم است آنستکه باید جنس او معروف باشد و قبیله او معروف باشد و خانه
او معلوم باشد و از سلسله صاحبان دعوت و ملت باشد یعنی جنس عرب و قبیله
قریش باشد و خانه او خانه خدا و از سلسله صاحب دعوت و ملت یعنی رسول نسبی که روز
پنجمرتبه اعلام و اخبار از دعوت او میشود باشهد ان محمدا رسول الله و دعوت او
بهمه جا و عالم و جاهل میرسد در مشرق و مغرب عالم و آن صاحب دعوت خود اشاره
بآن شخص نماید که خلیفه و جانشین من است چه اگر غیر از این باشد هر کس طمع کند در این امر
از عرب و عجم و آنچه از بابت لطف مقصود خدا بود در اصلاح حال مسلمانان و انتظام

امور ایشان منجر بفساد و تشویش شود و نقض مقصود لازم آید خلاصهٔ کلام آنستکه باید آن شخص
منصوص از جانب پیغمبر باشد و اما چیز دیگری که در خودش لازم است آنستکه داناتر از همه
کس باشد بفرایض و سنن و احکام الهی بمرتبه که جزئیه و کلی بر او مخفی نباشد و از همه گناهان
معصوم باشد و شجاع ترین خلق خدا باشد و سخی ترین مردم باشد ضرار گفت چرا
گفت بجهة آنکه مقصود عمده از این شخص هدایت خلق و ارشاد ایشان است باحکام الهی پس
اگر خود عالم بجمیع احکام الهی نباشد ایمن نیستیم از آنکه مبادا حلال خدا را حرام و حکم
خدا را غلط نماید و کسی را که باید حد بزند بکشد و کسی را که باید بکشد حد بزند و حدود الهی را
بنحوی که هست در نفس الامر جاری نشود پس صلاح که مقصود عمده است از تعیین
امام موجب فساد شود و اگر معصوم از گناهان نباشد داخل در خطا میشود و اغماض
از خطای خود و منسوبان و دوستان نماید و حکم الهی را جاری در ایشان نکند و فساد
بر آن مترتب شود بعلاوه آنکه ترجیح بلا مرجح نیز لازم آید و عیوب و مفاسد آن زیاده
از حد باشد و اگر شجاع ترین ناس نباشد و جبون باشد طاقت نیاورد و فرار
کند و از فرار او که رئیس است مسلمانان نیز فرار کنند و این از کبایر است چنانکه
فرموده در قرآن وَمَنْ يُوَلِّهِمْ يَوْمَئِذٍ دُبُرَهُ إِلَّا مُتَحَرِّفًا لِقِتَالٍ أَوْ مُتَحَيِّزًا
إِلَىٰ فِئَةٍ فَقَدْ بَاءَ بِغَضَبٍ مِنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ و چنین کسی چگونه
حجت خدا بر خلق باشد و اگر از همه کس سخی تر نباشد نظر باینکه این مسلمانان و
نگهبان عرض و مال ایشان و خزانه دار آنهاست گاه هست بجهت بخیلی نفس او از اموال
و عرض ایشان میل کند و بردارد پس امین نباشد و خائن باشد و چنین کسی چگونه حجت
خدا شود بر خلق خدا ضرار گفت حال امروز کیست باین صفت هشام گفت صاحب قصر یعنی
امیر المؤمنین هرون و هرون در پشت پرده بود و تمام این صحبت را شنید و جعفر بن

یحیی نزد او بود به جعفر گفت این سخن را که صاحب قصر فلان است از روی تقیه و بیم
بندی گفته ای جعفر وای بر تو کیست مراد او از صاحب این صفات جعفر گفت یا امیر المؤمنین
مقصود او موسی بن جعفر است پس هرون لبهای خود را گزید و گفت چنین کسی زنده است
و ملک و سلطنت من یک ساعت باقی میماند از برای من بخدا قسم آنچه بزبان این از
تاثیر در دلهای مردم هست بیش از صد هزار شمشیر است که شجاعان نامدار بکار برند
یحیی دانست که هشام بکشتن رفت برخواست و در پشت پرده نزد هرون رفت
هرون گفت ای وای بر تو این کیست گفت یا امیر المؤمنین خاطر جمع دار
که کشته شد و از شر او ایمن شدی پس بیرون آمد یحیی و با چشمان خود اشاره
بهشام کرد که فرار کن او نیز بهانهٔ بول و قضاء حاجت برخاست و از در دیگر
فرار کرد و همین قدر او را خود را دید و گفت خود را پنهان کنید و فورا از راه رفت
بسمت کوفه و در خانهٔ بشیر نبال منزل کرد و در آنجا مخفی شد و از شدت هول
و تشویش بیمار شد و ناخوشی او شدت بهم رسانید بشیر گفت طبیب بیاورم گفت ضرور
نیست من میمیرم چون در حالت احتضار رسید گفت همینکه مرا غسل دادی و کفن
کردی بنصف شب جنازهٔ مرا بردار و در کناسهٔ کوفه بگذار و رقعه بنویس و بر روی
جنازه بگذار که این هشام بن حکم که امیر المؤمنین تفحص او را مینمود باجل خدائی
مرد هرون در آن اوقات فرستاده بود یاران و رفقاء و برادران او را
گرفته و جمعی کثیر بعلت او در تعب افتاده بودند و چون صبح شد اهل کوفه
دیدند و قاضی و اعیان کوفه حاضر شدند محضری نوشتند و نزد هرون فرستادند
تا آنکه دست از مردم کشید و گفت حمد مر خدا را که شر او را از سر ما دفع کرد و بعد
از آن معتصم در شهادت حضرت کاظم شد فِي الْكَافِي بِإِسْنَادِهِ عَن

یونس بن عبد الرحمن که گفت بود یحیی بن خالد برمکی که یافت از هشام بن حکم نوشته
که در او طعن بود بر فلاسفه میخواست او را نشان هرون بدهد و او را تعقیب
برساند چون بهرون نشان داد هرون مایل شد بملاقات هشام و هشام روزی
ثابت کرده بود نزد یحیی که از برای رسول خدا وانبیا ارث هست پس یحیی این مطلب را
بهرون گفت وهرون بسیار تعجب کرد ویحیی گفت تعجب این است که شیعه است و اعتقاد
بامامت موسی بن جعفر دارد ومیگوید باید همیشه در زمین امامی از جانب خدا باشد
مفترض الطاعة غیر از تو که اگر امر کند او را بخروج خروج کند ومن گمان میکردم
که او مردی هشیار است ومشغول کاسبی است حال فهمیدم که بسیار زیرک است هرون
گفت پس روزی جمع کن در خانه خودت متکلمین را ومن در پشت پرده می نشینم
که ندانند وهرچه خواهند بگویند تا مشاهده کنم هشام چه میگوید پس حاضر کرد یحیی
روزی علماء متکلمین را و بود از جمله آنها ضرار بن عمرو وسلیمان بن حریز و عبد الله
بن یزید و مؤبد بن مریه و رأس الجالوت وهرون در پشت پرده بود گفتگوی مذهبی
کردند وطولانی شد کلام وگفتند ما را حکمی باید یحیی گفت هشام را قبول دارید گفتند
آری یحیی فرستاد چون هشام مریض بود که البته هر طور شده بیا چون رسول نزد هشام
آمد هشام رو کرد بمن وگفت که این یحیی بن خالد میخواهد آخر مرا بقتل برساند هر روز
اسبابی فراهم میآورد که گفتگوی مذهبی شود اگر خداوند مرا از این مرض صحت عطا
فرماید میروم بکوفه ومتصل در مسجد خواهم بود وکاری بگفتگو ندارم واگر حاضر شوم
باین مجلس میترسم که کشته شوم پس برخواست وسوار قاطر شد ومن سوار حمار گردیدم
تا رسیدیم وارد شدیم بمجلس پس هشام بیحیی سلام کرد ونشست ومن هم نشستم بعد از
ساعتی گفت بهشام که جمع شدند متکلمین وباهم منازعه کردند ودر بعضی مسئله ها شما را

حکم میخواهند پس هشام با گرد هر مسئله که اشکال داشتند سؤال وجواب کردن وراه راست
بیان نمودن ودر یک مسئله که هشام حکم نمود بین محکومین سلیمان بن حریز را بد آمد یحیی
گفت ای هشام ما از مناظره ومجادله گذشتیم لکن استدعا دارم که بیان نمائی آیا روز
فساد در اختیار مردم امام را واینکه امامت باید در اهل بیت رسول باشد نه غیر آنها
گفت هشام ای وزیر ناخوشی من سخت است نمیتوانم این گفتگو را نمایم گفت که شما
بیان کنید اگر در جائی بشما ایراد کردند من نمیگذارم جای ایراد را بگذارند تا هیچکی
که صحت حاصل شد آن وقت آن گفتگو شود پس ثابت کرد هشام بطلان اختیار کردن
مردم امام را سلیمان بن جریر گفت بگو بدانم آیا علی ابن ابی طالب مفروض الطاعة
بود یا نه هشام گفت آری سلیمان گفت اگر امر کند ترا کسی که بعد از علی امام است بجهاد
اطاعت میکنی یا نه هشام گفت نمیکند چنین امری سلیمان گفت چگونه میشود که
اطاعت او واجب باشد و تو قبول نکنی امر او را هشام گفت بگذر از این مطلب
که جواب آشکار است سلیمان گفت امر نمیکند ترا در حالتیکه اطاعت او را بکنی یا
نکنی هشام گفت وای بر تو نگفتم که اطاعت نمیکنم اطاعت او واجب است
لکن گفتم امر نمیکند مرا بخروج سلیمان گفت که سؤال نمیکنم از تو مگر برای دلیل در راه
جدل نمیشود چنین امری که امر بکند من میگویم آمد وامر کرد تو چه خواهی کرد
فرض است مگر چیزی نمیتوان فرض کرد هشام گفت چه اصراری که داری محض این است
که من بگویم میکنم اطاعت تا مرا بکشند وتو آسوده شوی پس متغیر گردید رنگ هرون
وگفت آشکار کرد اطاعت خودش را برای امام وقت پس مجلس بهم خورد وفرار
کرد هشام بسوی مداین پس فرستاد هرون وباین سبب امام موسی را حبس
کردند پس رفت هشام در کوفه وفوت شد در خانه ابن اشرف پس گرفتند

بعد از این مجلس محمد بن سلیمان نوفلی و ابن هیثم را در مجلس گرد هرون چون از
شاگردان هشام بودند گفت محمد با ابن هیثم که نتوانست هشام علتی بیاورد
که بگوید او شیعه است ابن هیثم گفت چه دلیل نتوانست بیاورد و حال آنکه گفت
اطاعت او واجب است بر خلق از جانب خدا محمد گفت میخواست بگوید که امام کسی
که واجب الاطاعه باشد اما باین شناخته میشود که امر نکند احدی را بخروج
تا ندا کند منادی از آسمان تا بدانند که راست گفته است گفت ابن هیثم که اگر این را
میگفت خرافت او معلوم میشد زیرا که این در وصف قائم آل محمد است و یحیی از امام
زمان که بعد از علی است سؤال کرده نه از قائم و اسم مرد که است و مناظره در مفترض
الطاعه بود نه صفت قائم که محتاج باین مطلب گردد گفت اگر امر نکند مفروض الطاعه
بعد از علی اطاعت میکنی یا نه و نام قائم نبرد علی بن اسمعیل المیثمی گفت انا لله و انا
الیه راجعون هزار حیف از هشام که بازوی ما بود و شیخ و رئیس ما بود حضرت
رضا میفرماید که هشام از پس اثبات امامت پدرم را کرد و نتوانست زبان
خود نگاه دارد هم پدرم را بکشتن داد و هم خودش را تلف کرد و صاحب ملل
و نحل گوید که هشام اعتقاد داشت بر آنکه انبیا گناه میکنند و ائمه گناه نمیکنند
چونکه اینکه بر انبیا وحی نازل میشود در خطای آنها و توبه میکنند اما بر امام وحی نمیشود
و هشام میگفت امیر المؤمنین خدا است و باز مینویسد که هشام و زرارة بن اعین
میگفتند که خدای تعالی علم ندارد بچیزی و شیئی تا او را موجود نکند و دلیلش این
بوده که باری تعالی عالم است بعلم خود و علم خودش عین ذات خودش است و علم
بموجودات لازم دارد وجود موجودات را و موجودات حادث شوند و ذات او
مشارک با حادث نمیشود و هشام خدا را متحرک میداند این نسبتها عین کذب است

اصحابه که از مخصوصین ائمه بودند اهل سنت آنها را باسناد و افترا میخواهند از نظر شیعه
بیندازند قلم در دست دشمن است و تهمت بسیار اما عجب از این است که از اول آدم
تاکنون هیچ ملتی قائل نیست بر اینکه باری تعالی علم ندارد باشیاء مگر بعد از ایجاد آنها
همه او را عالم بما کان قبل ان یکون دانسته‌اند خواه آنها باشند که علم را عین معلوم دانند
چنانچه در علم امام گفته شد خواه دیگران لکن یکی از متکلمین امامیه که در شصت سال قبل بوده
اختراع این مذهب کرده که خدا علم بذاتش دارد نه باشیاء تا آنکه ایجاد کند و چشم
از تمام اخبار و براهین پوشیده مقصودش مذهب جدیدی است و همین برهان مذکور را
در کتب خود میگوید غافل از آنکه لولا آنکه قائل است علم عین معلوم است این حرف
نمیزند و این نسبت العیاذ بالله بواجب نمیدهد ثانیا علم عین معلوم نباشد بلکه علم خدا
باشیا که حضوری است حضور اشیا است عند الله چنانچه در باب علم امام گفتیم و عجب است
که متکلم مذکور مینویسد در رد آخوند ملا محسن فیض که علم داشتن بشیئی خالی از این نیست
یا مطابق مر معلوم است یا غیر مطابق مر معلوم و یا مقترن مر معلوم است یا غیر مقترن
مر معلوم و یا واقع بر معلوم است یا غیر واقع بر معلوم پس اگر مطابق مر معلوم باشد
و تو اراده داشته باشی با آن علم ذات باری تعالی را یعنی علم ذاتی او را لازم خواهد
آمد ترا اینکه بگوئی که ذات حق مطابق مر تو باشد زیرا که تو هم یکی از معلومات
باری تعالی هستی پس جاری خواهد شد بر ذات حق آنچه جاری بر تو میباشد
و اگر بگوئی که آن علم غیر مطابق است با معلوم پس لازم خواهد آمد که آن علم نباشد
زیرا که جایز نخواهد بود که علم غیر مطابق با معلوم باشد مثل آنکه معلوم
طویل باشد و علم قصیر یا معلوم اسود باشد و علم ابیض و امثال آن و اگر بگوئی که
علم مقترن بمعلوم است و تو اراده داری با علم جانب را که ذات تعالی باشد لازم

میآید بر تو که ذات حق مقترن بتو باشد و قِران شاهد بر حدوث است و مقتران و فعال
نمیباشند مگر بین حادثین و اگر بگوئی که آن غیر مقترن بمعلوم است لازم خواهد آمد که آن
علم نباشد زیرا که معقول نخواهد بود علم بشیئی مگر آنکه مقترن بمعلوم باشد و الا علم بآن
شیئی نخواهد بود و اگر بگوئی که آن علم واقع بر معلوم است پس لازم خواهد آمد بر تو که ذات
حق واقع بر تو شود و آن بدیهی البطلان است و دور ببیند از حروف صوفیه را که
میگویند خدا در ازل عالم است باشیاء در حالتیکه موجود نشده اند عجب عجب احدی قائل
بقول متکلم مذکور در هیچ دینی نشده و او بصوفیه استهزا میکند و حال آنکه اخبار ائمه نجبا
تواتر است گذشته از عقول و براهین ما برهان متکلم مذکور را قبول کرده بر خودش ایراد
میکنیم که علم شما بواجب الوجود عین واجب الوجود است یا غیر او و مطابق با وجود
اوست یا غیر مطابق مقترن باوست یا غیر مقترن باوست واقع بر اوست یا غیر
واقع بر او اگر بگوئی علم تو عین واجب است پس جاری خواهد شد بر ذات واجب آنچه
جاری است بر علم تو از صفات امکان و حدوث و نقایص و اگر بگوئی که علم تو غیر
وجود واجب است پس ثابت شد بر تو خلاف آنچه گفته از اینکه علم باید عین معلوم باشد
و اگر بگوئی که این علم نیست پس باید منکر باشی وجود واجب تعالی را که اول اصول
دین است و باز ایراد میکنیم که این علم تو مطابق با وجود واجب تعالی است یا غیر
مطابق با او و اگر بگوئی که مطابق است لازم خواهد آمد ترا که جاری سازی بر وجود واجب
تعالی آنچه جاری بر علم تست از امکان و حدوث و نقایص و اگر بگوئی که علم تو غیر
مطابق است با وجود حق پس ثابت شد خلاف آنچه گفته که علم باید مطابق با معلوم باشد
و اگر گوئی این علم نیست لازم آید منکر حضرت حق باشی و باز میگوئیم که این علم تو مقترن
بوجود واجب تعالی یا غیر مقترن است با او و اگر بگوئی که مقترن با وجود واجب است

لازم خواهد آمد ترا که علم حادث تو مقترن با قدیم است و حال آنکه اقتران از شواهد حدوثست
و خداوند منزه است از حدوث و اگر بگوئی که علم تو غیر مقترن است با وجود باری تعالی
پس ثابت شد خلاف آنچه از اینکه گفتید علم باید مقترن با معلوم باشد و اگر بگوئی این علم
نیست لازم آید که منکر اصل وجود واجب باشی و باز میگوئیم که علم تو واقع بر
وجود واجب است یا غیر واقع اگر بگوئی که علم حادث تو واقع بر ذات واجب تعالی است
باطلست زیرا که چیزی واقع بر ذات باری تعالی نخواهد شد و اگر گوئی که غیر واقعست
بطلان قول خودت ثابت شود که گفتی علم باید واقع بر معلوم باشد و اگر گوئی علم
نیست منکر حق تعالی باشی و اگر بگوئی که وجود واجب تعالی که عین ذات اوست علم
باو ندارم بلکه در اینجا هم قائل میشوم بوجود حادث فعلی و او را متعلق علم خود قرار میدهم
پس گوئیم در این صورت شما منکر واجب الوجود خواهی شد زیرا که وجود حادث فعلی حادث است
و مخلوق مثل تو و تو علم بحادثی داری نه بخدای قدیم و خدا را نشناخته افی الله
شک فاطر السموات و الارض و باز گوئیم علم تو بوجود پیغمبر عین وجود اوست یا غیر
وجود او اگر گوئی عین اوست لازم آید که علم قائم بشخص تو پیغمبر آخر الزمان باشد و او
ما خلق الله و اگر گوئی غیر اوست ثبت المطلوب و اگر گوئی علم نیست منکر رسول خدا باشی
و باز گوئیم علم تو مقترن است با او یا نه اگر گوئی مقترن است کذب گفته زیرا که مراد
با قِران که خودت گفتی قِران و اتصال بحسب زمان است و این در این مقام ظاهر
البطلان است و اگر بگوئی غیر مقترن است ثبت المطلوب و کذالک علم تو بمعاد و انبیا
و اولیا و حال آنکه علم لازم نکرده عین معلوم یا مقترن بر معلوم باشد چنانچه تو
علم داری بر طلوع آفتاب در فردا و حال آنکه علم تو عین آفتاب و مقترن بر او
و مطابق با او و واقع بر او نیست خدا عالم است در ازل بهمه اشیاء و در کلام خود

میفرماید إِنَّ اللَّهَ عِندَهُ عِلْمُ السَّاعَةِ وَيُنَزِّلُ الْغَيْثَ وَيَعْلَمُ مَا فِي الْأَرْحَامِ و حال آنکه هنوز در ارحام طفلی باشند که موجود نشده اند و هو بکل شیء علیم و در دعای صباح است که میفرماید حضرت امیر المؤمنین و علم بما کان قبل ان یکون و در احتجاج باسناد خود از هشام بن حکم است انه قال سئل الزندیق الصادق فقال لم یزل صانع العالم عالما بالاحداث الذی احدثها قبل ان یحدثها قال علیه السلام لم یزل یعلم فخلق یعنی آیا در ازل خدا عالم بود باشیاء و حال آنکه ایجاد آنها را نکرده بود میفرماید بلی عالم باشیاء بود و بعد خلق کرد و در کافی باسناد خود از محمد بن حمزه است که از حضرت امام موسی بدینگونه روایت کند و ایضا از محمد بن مسلم است از حضرت باقر و ایضا از حضرت رضا و ایضا از معلی بن محمد از موسی بن جعفر است که فرمود فالعلم بالمعلوم قبل کونه فالعلم علم الاشیاء قبل کونها و ایضا از ابی هاشم جعفری است از حضرت باقر و در کتاب توحید صدوق از صفوان بن مسکان است از حضرت صادق و ایضا از ایوب بن نوح است از حضرت امام موسی و ایضا از حضرت رضا است که مأمون از آن حضرت از این مطلب سؤال کرد و در بحار از بزنطی است که گوید حضرت رضا فرمود فاما من قال بان الله تعالی لا یعلم الشیء الا بعد کونه فقد کفر و خرج عن التوحید و ایضا در کتاب توحید از یونس بن حازم است از حضرت صادق و ایضا از حسین بن بشار است از امام رضا و ایضا از منصور بن حازم است از حضرت صادق و در دلایل حمیری از محمد بن صالح است از حضرت امام حسن عسکری و در توحید مفضل است از حضرت صادق با این همه اخبار که این بنده در کتاب کفایة العرفان شرح داده متکلم مذکور دو خبر از کتاب توحید صدوق که راوی آن در رجال مردود و معنای خبر هم نیست بآن طور که نقل کرده منکر شده است علم خدا را باشیاء قبل از ایجاد و صرف نظر از اخبار

خبر دیگر کرده باری هشام بن حکم از کبار اصحاب است و احوالات و احتجاجات او در احوالات حضرت صادق بتفصیل مذکور است و ما باین کفایم که مسطور شد

فصل سیم

در بیان احوال کسانی که مذهب واقفی گرفتند و گفتند حضرت امام موسی شهید نشد و در حبس غایب شد و او قائم آل محمد است و منکر امامت حضرت رضا و ائمه بعد از آنحضرت شدند و منتظر ظهور آن حضرت اند و او را مهدی موعود دانند و ابتدای اختلاف از محمد بن بشیر کوفی شد که از موالی بنی اسد بود وقتی که اظهار کرد آنحضرت محبوس نشده بود و از دنیا رحلت نفرموده گفت قائم امام موسی است و در نظر اهل نور بنور و در نظر اهل کدورت بکدورت جلوه مینماید و موجود است با همان خلقت نهانیه لحمانیه و در تقیه ساکن تمام فرایض شدند مگر نماز و روزه و تمام محارم و فروج و غلمان را مباح دانستند و دلیلشان آیه او یزوجهم ذکرانا و اناثا شد و بعد از آن به تناسخ قائل شدند عاقبت محمد بن بشیر بواسطه اینکه شعبده ها و مخاریق غریبه داشت مدعی شد که امام موسی خدای عالم است و من پیغمبر او هستم و معجزه که میآورد صورتی بود شبیه آن سرور از حریر تصویر کرده بود و دیبا آن را طلایه کرده بر زمین نگاه میداشت و هر وقت میخواست ظاهر کند در آن تخیلها مید مید و بر پای میشود و بعد از آن می پیچید و هر کس را میخواست میآورد در اطاق علیحده و میگفت بگردید کسی هست پس انگشت را بیرون میشود و آن صورت مطویه را ظاهر میکرد و پرده میآویخت چون نظر میشود از وراء حجاب شخصی را بصورت آن بزرگوار قائم میافت و آهسته میآمد و با آن صورت نجوا میکرد و با آن مرد اشاره میکرد براو بهمین طور شعبده های دیگر ساخته بود و عقول مردم عوام را متحیر کرد بعضی از خلفاء او را گرفتند و خواستند بقتل برسانند گفت مرا نگاه دارید تا صنعتی کنم تا موجب رغبت شود پس دوائی والواح و اسبابی ساخت و در آنها زیبق بسیار تعبیه کرد که

که بدون عامل و محرکی بتمام باغهای خلیفه آب از شط برداشته سیراب میکرد و همین طور کارهای عجیب و غریب میکرد تا آنکه روزی آن الواح شکست و ریسمانها ریخت و عمل وی معطل ماند پس او را با نواع عذاب بدرک فرستادند علی بن حمزه گفت ندیدم کسی را که بدتر از محمد بن بشیر کشته شود و در زمان حضرت امام موسی محمد ابن بشیر عقاید شنیعه خود را نقل نمود آنحضرت فرمود خداوند او را لعنت کند و حرارت آهن بوی بچشاند خدا او من از او بری هستم و هرکس معتقد است بعقیده او فرمود هرکس با اهل بیت دروغ نسبت دهد سزایش حرارت آهن است خداوند امر او را از شر این رجس نجس که شیطان شریک شده است با پدرش در رحم مادرش آما چیزی که دلالت میکند بر فساد مذهب واقفیه اولاً وفات آن سرور است در بغداد بطوریکه جنازه آن حضرت را همه دیدند و انکار شهرت نتوان کرد اگر بنای شهرت باشد چه خواهند کرد در جواب مذهب ناووسیه که منکر رحلت حضرت صادق هستند و او را امام غایب دانند و مذهب کیسانیه که محمد حنفیه پسر امیر المؤمنین را امام غایب و منتظر دانند و گویند رحلت نفرموده و اسماعیلیه که اسمعیل پسر حضرت صادق را امام حی غایب دانند پس بنای انکار شهرت است آنها بر حق باشند ثانیاً اخبار رسول خدا است و ائمه هدی بر امامت دوازده نفر ثالثاً نصوص وارده از پدر بزرگوارش در حق امام رضا رابعاً بودن معصوم است در میان همه شیعه که امام رضا باشد و معصوم بود و صاحب معجزات که بحد تواتر رسیده است و قوع معجزات از دست آن سرور بلکه از قبر مبارکش چندین معجزه آشکار شود و اما اشخاصی که بعد از شهادت آن بزرگوار اظهار مذهب وقف کردند و گفتند حضرت امام موسی نمرده است علی بن ابی حمزه بطائنی و زیاد بن مروان القندی و عثمان بن عیسی رواسی است که طمع کردند در مال دنیا و گفتند آن بزرگوار شهید

نشده جهت آن بود که در زمانیکه آن حضرت در حبس بود اموال زیاد از شیعه برسم هدیه برای آن حضرت آورده بودند و آن بزرگوار نفرمودند خود نگاه دارند و بگویند بمردم همه را بدهید که مبادا بعد بگویند خیال خروج دارد پس آن اموال را نزد بعضی از اصحاب خود گذاشت تا بمردم کم کم داده شود چون حضرت رحلت کرد آنها بطمع مال که مبادا بحضرت رضا و سایر ورثه بدهند این مذهب را گرفته گفتند که آن سرور غایب است خود اگر آید و ظهور فرماید باو بدهیم و اکنون باکه این اموال داده نفرموده بشما وارث ندهیم اگر میفرمود میدادیم فی العلل الشرایع و العیون باسناده عن احمد بن حماد که گفت بود یکی از طایفه واقفه عثمان بن عیسی در مصر و مال زیادی از حضرت کاظم و شش جاریه نزد او بود فرستاد امام رضا نزد او بده اموال را او منکر امامت آن حضرت شده گفت پدر تو حی است و مرا امر نکرده که مال را بتو دهم فی البحار نقلاً عن کتاب الغیبة للشیخ الطوسی باسناده عن یونس بن عبد الرحمن که گفت رحلت فرمود حضرت امام موسی و مال زیاد در نزد اقوام و اصحاب آن سرور بود و این سبب شد که خواستند بخورند اموال آن سرور را گفتند غایب است و انکار موت آن سرور را نمودند و بود در نزد زیاد بن مروان هفتاد هزار دینار و در نزد علی بن ابی حمزه سی هزار دینار پس تخلف کردند از امر امام رضا و روزی این دو نفر آمدند نزد من و گفتند چرا تو مردم را بسوی امام رضا میخوانی بیا ده هزار دینار بتو میدهیم بگیر و دعوت نکن مردم را بآن حضرت من قبول نکردم گفتم خبر دادند مرا صادقین که در وقتی که ظاهر میشود بدعت بر عالم است اینکه ظاهر بکند علم خود را و اگر نکند میرود نور ایمان از او و من این کار هرگز نخواهم کرد پس برخواستند و رفتند و کمر عداوت مرا بستند ایضاً باسناده عن ابن زید که گفت رحلت کرد امام موسی و بود در نزد زیاد القندی از مال آن سرور هفتاد هزار

دینار بود در نزد عثمان بن عیسی رواسی سی هزار دینار و پنج کنیز و عثمان در مصر بود پس فرستاد
بسوی او امام رضا که بده آنچه پدرم نزد تو دارد بدرستی که من وارث و قایم مقام او هستم
و میخواهم قسمت کنم او را میان ورثه آن سرور و نیست عذری برای تو که بگوئی بدار او مال
نمود من و نوشت نیز همینطور بعد ابن ابی حمزه هم در جواب انکار کرد که چیزی نزد من ندارد
زیاد نیز انکار کرد اما عثمان نوشت که پدر تو نمرده است و قائم است و هر کس بگوید مرده در دروغ
گفته و بر باطل تو که میگوئی او مرده امر نکرده بود مرا که بتو این مال را بدهم و اما کنیزان پس را
آزاد کردم و تزویج نمودم **فی البحار** عن ابی داود که گفت بودم من و مردی قصب
فروش در نزد علی بن ابی حمزه بطائنی که رئیس واقفیه بود گفت بمن روزی که حضرت
امام موسی فرمود بمن یا علی نیستی تو و اصحاب تو مگر مانند حمار پس آن مرد بعلی گفت که شنیدی
تو این حرف را از امام موسی گفت آری بخدا قسم پس گفت آن مرد قسم بخدا که دیگر من هرگز
نزد تو نخواهم آمد تا زنده‌ام **ایضاً** عن محمد بن عمر بن یزید و علی ابن اسباط که گفتند ما را
روایت کرد عثمان بن عیسی که گفته بود با و زیاد القندی و ابن مسکان که بودیم ما نزد امام
موسی فرمود بما که الآن وارد میشود بهترین مردم روی زمین پس داخل شد امام رضا و آن
حضرت کودک بود پس ما گفتیم آیا این بهتر است از مردم زمین فرمود بلی پس در بر گرفت
آن سرور را و بوسید و فرمود با آن سرور که ای نور چشم من میدانی این دو نفر چه
میگویند عرض کرد بلی اینها شک میکنند در من و گفت علی ابن اسباط که گفتم این حدیث را
بحسن بن محبوب او گفت ناقص است این خبر زیرا که حدیث کرد مرا علی بن رئاب که امام موسی
فرمود با آن دو نفر که اگر انکار کنید از حق این پسر من پس لعنت کند شما را خدا و ملائکه
و جمیع مردم ای زیاد بخیب نیستی تو و اصحاب تو ابدا گفت علی بن رئاب که ملاقات کردم
زیاد القندی را و گفتم با و که خاطر داری که آن روز امام موسی چه فرمود و گذشتم از او

و دیگر رفتم نزد او علی ابن امام جعفر صادق گوید که آمد مردی نزد برادرم امام موسی و عرض
کرد کیست بعد از تو امام فرمود شیعیان من فتنه مینمایند بعد از مرگ من پس بعضی
میگویند او امام قائم است و نیستم من قائم میآید قایم بعد از چندین سال حسین بن محمد
که از عم خودش روایت میکند که جمع شد سی هزار دینار پس فرستادم در نزد
حیان السراج و یکی دیگر در کوفه و امام موسی در حبس بود پس چون رحلت کرد منکر
شد رحلت آنحضرت را و گفتند او است غایب پس گرفتند طایفه از شیعه دو ر
آنها را تا هنگامی که میمردند ارشاد میکردند مردم را بمذهب واقفیه پس هنگام
مرگ گفتند که بدهید این اموال را باولاد امام موسی مردم فهمیدند بطلان
مذهب آنها را که جهة مال بوده **فی البحار** عن حمزة بن زیات که گفت شنیدم
که حمران بن اعین میگفت عرض کردم بامام محمد باقر که آیا من از شیعیان شما هستم فرمود
در دنیا و آخرت و نیست یکنفر از شیعه ما مگر آنکه نوشته است اسم او در نزد ما و
اسم پدر او مگر کسیکه برگردد از ما عرض کردم جعلت فداک آیا کسی از شیعه شما
که عارف باشد بحق شما بر میگردد فرمود بلی اما تو درک نمیکنی زمان آنها را حمزه
گفت من نوشتم این حدیث را بامام رضا جواب نوشت که مقصود آن سرور واقفه
بودند **ایضاً** عن ابن ابی یعفور که گفت بودم من در خدمت حضرت صادق
که داخل گردید امام موسی و نشست فرمود حضرت صادق با بن ابی یعفور این پسر
بهترین اولاد من است گمراه میشوند گروهی از شیعه ما بدانکه بدرستیکه تکلم
نمیکند خدا با آنها در روز قیامت و از برای آنهاست عذاب دردناک عرض
کردم سوزانیدی دل مرا فرمود آنها کسانی هستند که گمراه میشوند بعد از فوت
موسی و میگویند نمرده است و منکر میشوند ائمه بعد را و دعوت میکنند مردم را

بسوی آنها این ای ابن ابی یعفور خدا از آنها بیزار است و پیغمبر و ما هم بیزاریم حکم بن عیص گوید مشرف
شدم با خال خودم سلیمان بن خالد خدمت صادق ع فرمود یا خالد این کیست عرض کرد
خواهرزاده من است فرمود آیا میداند آنچه من امامم عرض کرد بلی فرمود الحمد لله پس فرمود
یا سلیمان پناه میبرم بخدائی که ما را آفریده از فتنه شیعه خود عرض کرد جعلت فداک
چه میکنند نکرد فرمود انکار مینمایند ائمه را و امام قائم میدانند موسی پسرم را و
منکر موت او میشوند و آنها بدترین خلقند ربیع بن عبد الرحمن گوید که امام موسی
میدانست که اصحاب او واقفی خواهند شد بعد از موت آن حضرت و میکرد خشم
بر آنها و فرو میبرد غیظ را و ظاهر نمیساخت و صبر میفرمود بر آنها باین جهة مسمی بکاظم
شد ابی خالد سجستانی گوید که چون رحلت کرد امام موسی و اختلاف شد در وفات آن
حضرت پس نگاه کردم در علم نجوم و یافتم از آن علم که وفات کرده است پس قطع کردم
بر وفات آن حضرت و اختلاف کردند اصحاب من با من مؤلف گوید در قواعد
نجومیه که در دست ماست میتوانیم از سؤال استخراج کنیم که فلان اکنون زنده است یا مرده
و حکم او را ظاهر کنیم و برای این بنده بسیار اتفاق افتاده که مطابق با واقع شده
و اگر زایچه تولد آن شخص باشد بهتر معلوم گردد و این کار جز منجم مستخرج نتواند که
واقف بر احکام باشد علی بن رباط گوید عرض کردم با امام رضا که مردی است نزد ما و
میگوید پدر بزرگوار تو حی است فرمود سبحان الله رسول خدا وفات کرد پس
چگونه وفات نکرده امام موسی بخدا قسم که وفات کرد و تقسیم کردم اموال او را
و تزویج کردند کنیزان او را ابی البلاد گوید فرمود حضرت امام رضا که چه میکند ابن سقی
حمزة بن بزیع عرض کردم احوال او را فرمود او میگوید پدر من زنده است امروز شکاک
و نمیمیرد مگر بر مذهب زندقه احمد بن عمر گوید که شنیدم از حضرت امام رضا که

میفرمود این ابی حمزه که گمان میکند سر پدرم او نمیرسد بسوی عیسی بن موسی و او سفیانی است
و بعد از هشتماه زنده میشود امام موسی و بر میگردد آیا کذب او ظاهر نشد از برای شما محمد بن
سنان گوید که ذکر شد اسم علی بن ابی حمزه در نزد امام رضا پس لعنت کرد حضرت او را
و فرمود اراده دارد علی که عبادت نکند خدا را پس ابا کرد خدا مگر اینکه تمام کند نور
خود را و ظاهر نماید اگرچه اکراه دارند مشرکین فی البحار عن جعفر بن محمد النوفلی که
گفت مشرف شدم خدمت امام رضا و سلام کردم برآن حضرت و نشستم و عرض کردم جعلت فداک
بدرستیکه مردم گمان میکنند پدر بزرگوارت زنده است فرمود دروغ میگویند لعنت خدا بر
ایشان اگر او زنده بود تقسیم نمیشد میراث او و نکاح نمیکردند زنان او را و لکن قسم بخدا
که چشانید موت را باو خدا چنانچه چشانید بامیر المؤمنین علی بن ابی طالب پس عرض کردم
بچه امر میفرمائی مرا فرمود باطاعت پسرم محمد زیرا که میروم بطوس و قبر من بطوس است
و دو قبر ببغداد است عرض کردم جعلت فداک یکی از قبرها را میدانم در بغداد که از پدر
بزرگوارت است اما ثانی قبر کیست فرمود او را هم زود خواهی شناخت اما قبر من و
قبر هرون دو انگشت فاصله است فی البحار نقلا عن رجال الکشی باسناده عن
داود الرقی که گفت عرض کردم با امام رضا جعلت فداک قسم بخدا که نیست تزلزل در سینه
من در امامت تو لکن تعجب دارم مرا حدیثی که ذریح از حضرت باقر نقل کرده فرمود
چه نقل کرده عرض کردم گفت امام محمد باقر فرمود سابعنا قائمنا ان شاء الله یعنی هفتم ما قائم
ماست اگر خدا بخواهد حضرت فرمود درست فرموده پس شک کردم پس فرمود یا داود اگر
جدم نمیفرمود ان شاء الله البته پدرم قائم بود اما چون فرمود ان شاء الله خداوند نخواست که او
قائم باشد مؤلف خاطی مخلص گوید که این حدیث رواتش غیر موثقند و هرگز داود چنین
خبری نقل نکرده از مجعولات است زیرا که خدا و رسول و امیر المؤمنین خبر داده اند

کردوازده نفر امامند هرگز حضرت باقر چنین فرمایشی نمیکند و امام رضا چنین تعبیری
چه اوصاف قائم از حضرت باقر بسیار مرویست یعنی نمیدانست که امام موسی
نخواهد بود العیاذ بالله اگر این حدیث را بر این عامی نقل میکردند تفسیرش با این
قسم میکردم پس از آنکه میدیدم خبر صحیح باشد که امام محمد باقر درست فرموده
که سابعنا قائمنا هفتم آن حضرت قائم اوست و هفتم آن جناب امام عصر باشد و
این توجیه بهتر است نه آنکه اسناد بامام رضا داده اند ایضاً باسناده عن محمد بن
فضل که گفت عرض کردم بامام رضا جعلت فداک چگونه تخلف کردند از تو ابن ابی حمزه
و ابن مهران و باعث شدند مردم شدند بعداوت خدا فرمود چه ضرر بتو دارد که گمراه
شود کسیکه هدایت یافت بدرستی که تکذیب کردند رسول خدا را فلان و
فلان و تکذیب کردند امام جعفر صادق و پدرم را و من نیز قد اسکیتم با آباء کرام
خود عرض کردم جعلت فداک شنیدم فرموده بودی بابن مهران که برد خدا نور قلب
ترا و ترا فقیر کرد فرمود بگو بدانم حالا حالش چگونه است عرض کردم پریشان است
حتی اینکه قادر نیست از بغداد جهة عمره بیرون آید ایضاً باسناده
عن حسین بن بشار که گفت مشرف شدم خدمت امام رضا و یقین نداشتم
بوفات امام موسی و اقرار نداشتم بامامت امام رضا پس رفتم و اذن
خواستم وارد شدم بر آن سرور پس مرا نزد خود نشانید و لطف زیاد
فرمود چون خواستم سوال کنم از پدرش فرمود یا حسین یقین نما بر فوت پدرم
و امامت من فضل بن شاذان گوید که امام رضا فرمود واقفیه زندگی مینمایند
حیران و میمیرند حیران یوسف ابن یعقوب گوید که عرض کردم بامام رضا که زکوة
مال خودم را بطایفه واقفه بدهم فرمود نده که آنها کافرند و مشرک و زندیق

ایضاً باسناده عن بکر بن صالح که گفت فرمود امام رضا چه میگویند مردم در معنی این
آیه عرض کردم کدام آیه فرمود و قالت الیهود ید الله مغلولة غلت ایدیهم
و لعنوا بما قالوا بل یداه مبسوطتان فلینفق کیف یشاء عرض کردم
اختلاف کردند در این فرمود لکن من میگویم این آیه جهة واقفیه نازل شده که میگویند
نیست امامی بعد از امام موسی و مقصود در آیه امام است پس خدا میفرماید بل یداه
مبسوطتان بدانکه آیات قرآن را امام تاویل بهتر داند و او اعلم است بتفسیر و موضع ورود
آن و قرآن حجة است و نقطه بر آن زیاد نشده و کم نگردیده همین است که در دست مردم است
و تحریف آن کذب باشد و این بنده در کتاب کفایة العرفان یازده دلیل بر عدم تحریف
آن ذکر نموده و ما بین علمای امامیه در این مطلب قریب باجماع است که از شیخ صدوق گرفته
که در اعتقاد خودش فرماید تا کنون جمیع علماء بر این بودند از فقهاء و اصولیین و متکلمین که تحریف
نشده و چهار نفر قائل بتحریف شده اند که در نزد علمای امامیه مقامی ندارند و بر اینها
اشتباه شده زیرا که از متقدمین تا متاخرین معاصرین در کتب خود عدم تحریف
قائل شده اند بلکه بعضی از ضروری مذهب دانسته که کتاب خاتم النبیین تحریف نشده
و هر کس اصرار بر تحریف کند خواهد که از زمره مسلمین خارج شود و کتاب خدا را ضایع گرداند
ایضاً باسناده عن اسمعیل بن سهل که گفت نقل کرد بمن یکی از اصحاب که بودیم
نزد امام رضا پس آمدند نزد آنحضرت علی بن ابی حمزه و ابن السراج و ابن المکاری علی
ابن ابی حمزه عرض کرد بامام رضا که کجاست پدر تو فرمود وفات فرموده عرض
کرد که امام کیست فرمود منم عرض کرد تو امام مفترض الطاعه هستی از جانب خدا فرمود
بلی عرض کرد انکار نما فرمود میخواهی بیایم بغداد بهارون بگویم من امامم عرض کرد
از پدران تو شنیدم که امام را غسل نمیدهد مگر امام تو کجا بودی در بغداد فرمود

بعد م امام حسین امام بود یا نه عرض کرد فرمود هنگامیکه میخواستند او را دفن کنند امام زین
العابدین در حبس عبید الله زیاد بود یا نه عرض کرد بود فرمود حاضر شد برای تدفین او یا نه
عرض کرد حاضر شد فرمود منکه در حبس بودم آیا امام قادر نیست که طی الارض نماید پس
برخواستند و منفعل رفتند ایضا باسنادی عن ابن عمیر که گفت سوال کرد کسی از امام محمد تقی
از معنی این آیه وُجُوهٌ یَوْمَئِذٍ خَاشِعَةٌ عَامِلَةٌ نَاصِبَةٌ فرمود این آیه در حق
نصاب و زیدیه و واقفیه است ایضا فرمود که واقفیه الاعمای شیعه اند و آیه کریمه
مذبذبین بین ذلک لا الی هولاء و لا الی هولاء در حق واقفیه نازل شده و ایضا ابراهیم بن
عقبه گوید عریضه نوشتم بامام حسن عسکری که مرخص میفرمائی در نماز خود این طایفه واقفه را
لعن کنم فرمود بلی عثمان بن عیسی عامری مکنی بابو عمرو چون امام موسی در حبس بود وجوه
بسیاری نزد او بود پس از شهادت آن حضرت انکار امامت امام رضا کرد و در
رجال کشی است که غضب کرد امام رضا برا و او توبه کرد و مال را بداد و در توثیق
او خلاف است و احمد بن ابی بشر السراج مکنی بابی جعفر واقفی گردید اگرچه معتمد است
در اخبار امیه بن عمر الشعیری از اصحاب خاص بود واقفی شد و بعضی واقفی شدند
و چون مشاهده معجزات کثیره از حضرت رضا کردند توبه نمودند و خدمت امام
رضا رفتند از آن جمله عبد الرحمن ابن حجاج و رفاعة ابن موسی و یونس بن یعقوب
و جمیل بن دراج و حماد بن عیسی و احمد بن محمد بن ابی نصر و حسن بن علی الوشاء
تتمیم الحمد لله رب العالمین که این کتاب بدایع الانوار در چهارم شهر
ربیع الاولی سنه هزار و سیصد و دو در دار الخلافه طهران باین قلم شکسته ناتمام
باتمام رسید و آنچه از احوالات آن حضرت بود باکمال دقت در ترجمه اخبار بزبان
فارسی ملفوظ در لسان معاصرین تا خواص و عوام و مرد و زن از آن بهره برند

دانستند عالمانه مرا بدعائی یاد کنند و آنکس که از علم بهره دارد و بنظر دقت و انصاف در این
اوراق نگرد داند که این مخلص عاصی مورخ نباشد بلکه این کتاب را که در تاریخ نوشته باز
مشتمل است بر بیانات کافیه و افیه و نکات علمیه مشکله و از حضرت باب الحوائج مستدعی است
که نظر مرحمتی بفرمایند که احوالات اجداد طاهرین و ابناء معصومین آنحضرت را از حضرت

امام زین العابدین تا بامام عصر کمتر نوشته اند بهمین طور
بزبان فارسی آسانی بنویسم و انشاء الله امیدوارم
که این کتاب در آستان آنجناب مقبول
افتد بمحمد و آله الفقه و
حرره بدایع نگار
تم

این کتاب بارصدی آن در ازتلیفات این بنده است مقابله گردید صحیح است
حرره العبد المذنب محمد مهدی ابن مصطفی الحسینی القرشی
فی لیله دوشنبه بیست و چهارم جمادی الثانی
۱۳۰۶

بدانکه در این ماه جمادی الاولی که مطابق با سال فرخنده فال هزار و سیصد و شش هجری است این
کتاب مستطاب طبع در آمد در هنگامیکه اشتغال بطبع داشت شد این عاصی در شب پنجشنبه خواب دید
که خدمت سپهر سعادت سابع الائمة الاطهار موسی بن جعفر سلام الله علیه مشرف شده و
این کتاب در نزد آن بزرگوار باشد و دو نفر در خدمت آنحضرت ایستاده اند آنجناب صفحهٔ
از این کتاب بدست مبارک خود برداشت و یکی از آن دو نفر داد و در آن میگریست
و مسرور میشد و گمان کردی که کسی باین بنده گفت که این شخص که حضرت بوی صفحه کتاب عطا
فرمود حذیفه یمانی است و حضرت بجناب نظر مینمود و حذیفه بآن صفحه و این مجلس فاطمی منتخب
بود که حذیفه از اصحاب رسول خداست بچه مناسبت حضرت باب الحوایج از کتاب من ورقی
باو دهد در این فکر بودم که از خواب بیدار شدم و امیدوار از درگاه حضرت آفریدگارم که این
اوراق کتاب مقبول درگاه آنحضرت شده باشد بعلتی که باصحاب رسول خدا نمودند و در ایام
طبع این کتاب یکماه این بنده بدرد کلو و تب شدید مبتلا بود بعضی اوراق که کاتب نوشته
بود نتوانست بدقت مقابله کند با اصل آن بدیگری واگذاشت اکنون که از چاپخانه بدر آمده غلط
دارد و نداند جهه سهو کاتب بوده یا در هنگام طبع در سنگ غلط اصلاح شده لکن چون اغلاط
او ضرری بخبر و حدیث و ترجمه آن ندارد امیدوار از ناظرین هستم که اغماض و عفو فرمایند

و چون اشاره کردیم که کتب منقوله را ذکر کنیم لهذا ذکر کردیم
که تا هر کتاب را خواهند حدیث مسطور در این کتاب را
در روی ملاحظه نمایند اگرچه هنگام
ذکر خبر اشاره بکتاب شده است
اللهم اغفر لی و لوالدی
و للمؤمنین یوم یقوم الحساب

کتبه الاحقر حاجی علی عبد الغفار الکاتب
غفر الله ذنوبه
و ستر عیوبه

فی شهر جمادی الاخری
سنه ۱۳۰۶

چندی طبع این کتاب در عهدهٔ تعویق افتاد تا اکنون که بحمد الله بزیور طبع آراسته شد و
توفیق این همت نیافت مگر بالطاف صاحب قدر و قدر وزیر پاک ضمیر معدن الطاف
مخزن مراحم مکاثره مرکز دایرهٔ بزرگی و محدث قوس کرهٔ جلال و دولت رجب آسمان علم و کمال
آفتاب فلک حلم و جلال اختر سپهر عدالت نجوم فلک سخاوت

له همم لا منتهی لکبارها	و همته الصغری اجل من الدهر

عارف بکتاب ایمان سالک طریقه عرفان سرمایهٔ آدمیت پیرایهٔ انسانیت مجمع هنر و کمال
منبع عزت و جلال نقش نگین حیا خاتم دست عطا مصداق معنی صدیق واقف موقف تحقیق
افتخار اسلاف و اعتبار اخلاف

سحاب رحمت و دریای فضل و کان کرم	سپهر حشمت و کوه وقار و کهف امان
بلند پایهٔ قدرش چه جای فهم و قیاس	فراخ مایهٔ فضلش چه جای حصر و بیان
بگرد همتش ادراک آدمی نرسد	که فهم بر نتواند گذشتن از کیوان

شیرازهٔ اوراق فوز و فلاح پیرایهٔ اطباق رشد و صلاح عطارد دیوان انشا مشتری
برج صفا مهبط الهامات غیبی مخصوص بافاضات لاریبی کشاف جمیع معضلات و مصباح
ظلمات مبهمات سلمان خصلت اویس ریاضت

علت الله حففا لعد لیث الثری	کهف الوری من دایم او غایب
مطیع درگه او را زمانه شایق خدمت	گدای حضرت او را اشاره عاشق و فرهاد
بیان وافی او ترجمان آیهٔ مصحف	کلام صافی تر زفان سورهٔ فرقان
زلال حکمت او را حقایق آمده منبع	نهال فکرت او را دقایق آمده قضبان
بزهد و صفوت و ایمان و رشد و تقوی و طاعت	اویس و حمزه و مقداد و بشر و بوذر و سلمان
ریاض بینش او را فضایل آمده گلبن	سحاب بخشش او را نوافل آمده باران

محمد

ممهد قوانین دین و ملت مشید اساطین ملک و دولت مکمل نفوس انسانی و عارف مقامات
روحانی درویش سیرت کیش طریقت مقبول خاص و عام و ملاذ کافه انام مستجمع جمیع
الطاف شاهی مظهر اکثر صفات الهی صاحب الاخلاق معروف الآفاق دارای صفات

مسطوره و معنی نکات مرقومه فی حقه

اِنَّ المَکارِمَ قَد بَدا عُنوانُها — فی وَجهِکَ المُتَبَسِّمِ البَرّاقِ
وَکُسیتَ مِن اَنوارِ کُلِّ فَضیلَةٍ — فَغَدَت وَ مِثلَ الشَّمسِ فی الاِشراقِ
وَمَکارِمُ الاَخلاقِ قَد اَلبَستَها — جُدَداً فَمَا الاَخلاقُ بِالاَخلاقِ

آن کریمی که کریمان چه از و یاد کنند — همه بر خاک کنند از قبل جاه سجود
اندرین دولت صد تن بشمارم که شدند — همه از خدمت او با کمر و زر و کلاه
او بر شاه بمنصب و بهنر گشت عزیز — زین قبل منم از او جمله زبان به ثنا گو

جوهر جواهر فرزانگی مظهر مظاهر مرادنگی علت غائیه کرم و جود سراج عالم بود
و نمود افلاطون دانش و ارسطوی منش شمسه ایوان شرافت گوهر اکلیل ملاحت
خلاصه و نقاوه بنی آدم عقد عادی عشر در عالم مطلع حضرت خاقان و مطالع مردم
جهان مطرح اشعه انوار مسطر کتاب ابرار درة علک هدایت نیر اعظم بر وسط السماء
جلالت مرکز مقوم محیط دانائی ارتفاع آسمان پیشانی اعنی جناب مستطاب اشرف امجد اکرم
میرزا علی خان امین الدوله رئیس الوزراء که همواره آباء و اجدادش از تابش آفتاب
جمال سلاطین روزی روشن و از الطاف بی پایان خواقین خانه چون گلشن داشته اند
این وزیر بی نظیر ابواب مقفلات را مفتاح و مرات ظلمات را مصباح است در علو همت
و سمو رتبت و طهارت طینت و سلامت فطرت و ذهن و فهم و فراست و درایت و عقل و کیاست
کف کریمی دارد و قلب رحیمی حقا که شمایل نهانیش با فضایل نفسانیش قرین است و گشاده

دست

دست و دلش شاهد هست بر پاکی آب و گلش گوئی مقام ولادت او مهد اعتدال هوا بوده و غذای وجود
او را جمله نظام سلسله وجود و ابقاء آثار جود از جواهر نفوس ناطقه انسانیه برگزیده تحت گوید

اِنّی امرُؤٌ بِاللهِ عِزّی کُلُّهُ — وَرِثتُ المَکارِمَ آخِراً عَن اَوَّلِ
وَاِذا یُصاحِبُنی رَفیقٌ مُرمِلٌ — آثَرتُهُ بِالزّادِ حَتّی یَمتَلی

زبان این بنده از الطاف حضرت او عاجز و قاصر است و در بندگی با کمال شرمندگی مخلص گوید

در وصفش

هست بهرام یکی خادم او در صف جنگ — هست خورشید یکی چاکر او در تأثیر
سعد اکبر بتواند همه احبابش — نحس اصغر بکشد دشمن او با شمشیر
نبود خشکی وی هرگز نشود بستان سبز — زود امروی هرگز نشود ابر مطیر
بقسم گر نظر او نبود هست نهان — بجهان گر گذرد او نبود هست بغیر
ای بنجوم فلک شوکت و اقبال و شرف — آنکه از یک نظرت خاک نمائی اکسیر
من کیم تا که کنم مدح تو عنوان در شعر — من کیم تا که کنم وصف تو اندر تحریر
دشت مدح تو وسیع است چو اقلیم مثال — بام وصف تو بلند است چه قطب نذویر
طبع لنگ من و توصیف تو ای بحر کرم — مثل لالی است که آواز دهد بر تکبیر
گیرم اندر سخنم هست ز اکسیر اثر — مرد عاقل نبرد ذره بکان اکسیر

گیرم اندر همه شعرم بود اسب ز شال
کس نبرده است یکی شال بسوی کشمیر

ادام الله عمره و اجلاله
و ادام الله اقباله
والسلام
محرره م

این قصیده از نتایج طبع معاصر ادیب و شاعر اریب افصح الشعراء و املح الفصحاء حبیب الله خان افشار متخلص بنظام که از مداحان حضرت شهریاری و این دولت جاوید مدت است در این اوراق نوشته میشود

همیشه باش که از جور چرخ کج رفتار / بیاد حادثه زود است رود ضیاع و عقار
مبند دل بدیار و بیار و بخت و مال / که جمله از تو جدا میشوند آخر کار
کنون که یار و دیار است و فا نخواهد کرد / بهیچ یار مده خاطر و بهیچ دیار
کمال و فضل بدست آر دولت باقی است / مباش اینهمه در قید جبه و دستار
مور ز غفلت و از معرفت مگردان روی / بجهد فضل و هنر کوش و جهل را بگذار
برادرانه چنین علتی است نادانی / که دفع او شود از پادزهر و از جدوار
بجد و جهد عمل علم را تعاقب کن / چنانچه علم پس افتد پیاده و تو سوار
همیشه در حرکت باش و کسب معنی کن / نه صورتی که دهی تکیه بر تن دیوار
چو نام کس بجهان جاودان نخواهد ماند / ز مال و بخت و اسباب و درهم و دینار
مگر ز علم تو ماند نشان تو باقی / مگر ز فضل تو ماند نتیجه و آثار
پس ای عزیز بجهد کمال کوش و هنر / که زنده ماند نام تو تا بروز شمار
نتیجه قلم این است اگر رقم بزند / شود محدّث اخبار و فضل هشت و چهار
چه فایده است زبان که گفتگو نکند / ز مدح و منقبت آل حیدر کرّار
ز گوش صرفه شنیدن بود حکایت دوست / ز دیده فایده دیدن بود لصورت یار
خوشا آن قلم که فضایل رقم کند جاوید / بسان کلک بدایع نگار ذو المقدار
اگر محدّث اخبار گشتی از دانش / شوی سر آمد ارکان دهر جهدی وار
یگانه میر حسینی نژاد و حیدر فر / نبیره و خلف راد احمد مختار

ستوده خان بدایع نگار کز قلمش / بسان گل بچمن تازه میشود اخبار
مصنّفیست مسلّم مؤلفی است چنین / مجدّد ی بود آنکه دل و مدیحه نگار
بدستیاری سر خامه نگارین او / شکسته رونق بازار نافه تاتار
بدان مشابه بیانش مسلّم قلم است / که دست حیدر بر ذو الفقار آتشبار
تمام ساعت او وقف ضبط اخبار است / بدین نمط گذرد وقت او بلیل و نهار
گمان مبر که دمی کلک او کند تعطیل / بروز روشن اگر بوده یا دل شب تار
چنانچه دفتر نور ز رقم که مشتمل است / بر آن نوشته در او بوده ز اندک و بسیار
بشرح حالت و بر معجز و کرامت و کشف / هر آنچه سر زده از هفتمین هشت و چهار
جناب موسی کاظم که آستانش را / طواف گاه امم کرده ایزد دادار
بلی مراتب آل رسول و کاظم را / گر همان پسر مصطفی کند اظهار
پسر تأسّی اجداد خود کند آری / چنین کنند بزرگان چه کرد باید کار
چنانچه ذکر حکایات او مفید مود / پس از گذشتن عهد بعید و سال هزار
کدام کس بجه برهان عقل دانستی / که از شقاوت هرون رشید بد هنجار
چه در مدینه چه در حبس خانه بغداد / چها گذشته بر آن سید ستوده شعار
بحکم آنکه کتابی بدیع گشت و عجب / روایت نامش اگر شد بدایع الانوار
نتیجه و اثر از هر که یادگار روی است / در این سرا چه عجوانه از صغار و کبار
بیادگاری او کافی است دفتر او / تبارک الله از ایشان نتیجه و آثار
وکیل لشکر خلد آشیان اگر نازد / بر این پسر که بر او ثابت است فضل و وقار
روا است آنکه کند افتخار این فرزند / که بر فضایل او خلق میکنند اقرار
خصوص مشغله مستمر بنده نظام / ثنای اوست و زین به دگر ندانم کار

کتاب عیون اخبار الرضا تالیف شیخ الاسلام صدوق محمد بن علی بن حسین بن موسی بن بابویه القمی از اجلّهٔ علماست و قبرش در قریب حضرت عبد العظیم در ری مدفون و بقعهٔ عالیه دارد و شیعیان زیارتش کنند و در سال سیصد و هشتاد و یک وفات کرد

کتاب علل الشرایع له ایضاً

کتاب امالی له ایضاً

کتاب اکمال الدین له ایضاً

کتاب معانی الاخبار له ایضاً

کتاب اصول کافی از تالیفات ثقة الاسلام ابو جعفر محمد بن یعقوب بن اسحق کلینی رازی که در سنه سیصد و بیست و نه وفات کرده و در بغداد مدفون و مقبره اش مشهور است

کتاب ارشاد از تالیفات شیخ سعید مفید ابو عبد الله محمد بن محمد بن نعمان الحارثی است که در سال چهار صد و سیزده در کاظمین وفات نموده و مدفون آنجاست

کتاب مقنعه له ایضاً

کتاب احتجاج از تالیفات استاد ابن شهر آشوب ابو منصور احمد بن علی ابن ابی طالب الطبرسی معاصر با صدوق است

کتاب خرایج و جرایح لقطب الدین ابو الحسین سعید بن هبة الدین الحسین الراوندی توفی سنه ثلث و سبعین و خمسمائه

کتاب بصائر الدرجات لمحمد بن حسن فروخ الصفار المتوفی سنه تسعین و مائتین

کتاب عمدة الطالب لجمال الدین احمد المعروف بابن عقبه المتوفی سنه ثمانماه

کتاب حیوة الحیوان از تالیفات کمال الدین محمد بن موسی بن عیسی الدمیری الشافعی المتوفی سنه ثمان و ثمان مائة

کتاب روضة الصفا لمحمد بن میرخاوند شاه ابن محمود المتوفی سنه ثلث و تسعمائه

کتاب حبیب السیر تالیف غیاث الدین ابن همام الدین المدعو بخواند میر است که بخواهش یکی از امرای شاه اسمعیل صفوی در سنه نهصد و بیست و هشت نوشته

کتاب فتوح اعثم لمحمد بن علی المعروف باعثم الکوفی و ترجمه لاحمد بن محمد المستوفی که محمد بن اعثم در سال دویست و چهار نوشته

کتاب فصول المهمة لنور الدین علی بن محمد بن الصباغ المالکی المتوفی سنه خمس و خمسین و ثمانمائه

کتاب کشف الغمة لعلی بن عیسی فخر الدین ابن ابی الفتح الاربلی الوزیر من فضلاء الشیعه که در سال ششصد و هشتاد و دو نوشته

کتاب مطالب السئول لکمال الدین محمد بن طلحه الشافعی المتوفی سنه اربع و خمسین و ستمائه

کتاب مقاتل الطالبین لابی الفرج علی بن الحسین بن محمد الاصفهانی المتوفی سنه ست و خمسین و ثلث مائه

کتاب تذکرة فی معرفة الائمة تالیف ابی الفرج عبد الرحمن بن جوزی حنفی المذهب و از متکلمین است که در سال پانصد و نود و هفت هجرت نوشته

کتاب معالم الزلفی للسید الجلیل و المحدث النبیل سید هاشم بحرانی است

که در سال یکهزار و نه وفات یافته

کتاب مدینة المعاجز ایضاً

کتاب مجدی تالیف ابی الحسن علی بن محمد علی النسابه المعروف بابن الصوفی معاصر بالمستنصر بالله عباسی است

کتاب لب الانساب مؤلف آنرا ندانستم لکن نوشته بود که این کتاب را در سال پانصد و پنجاه و هشت هجری در نیشابور نوشته ام

کتاب ابن خلکان تالیف شمس الدین احمد بن محمد بن ابراهیم ابی بکر بن خلکان است از اهل سنت است و در سال ششصد و پنجاه و چهار تالیف کرده

کتاب حدیقة الشیعة تالیف علامهٔ اردبیلی آخوند ملا احمد قدس سره

کتاب جامع الاخبار تالیف محمد بن محمد الشعیری مرحوم مجلسی بسیار ازین کتاب نقل کند

کتاب زبدة التصانیف آخوند ملا حیدر خوانساری

کتاب نقد الرجال میر مصطفی قدس سره جد مؤلف

کتاب فهرست شیخ طوسی قدس سره

کتاب رجال شیخ جلیل نجاشی معاصر با صدوق است

کتاب منتهی المقال فی احوال الرجال للشیخ الجلیل علی الرازی در سال هزار و دویست تقریباً این کتاب را نوشته و از جهت کتاب معتبر رجال شمرده

کتاب بحار الانوار جلد یازدهم و دوازدهم و چهاردهم و سیزدهم و هفتم و دهم

وکتاب تحفة الزائر از تالیفات آخوند ملا محمد باقر مشهور بعلامهٔ مجلسی که از اجلهٔ علماست و در سال هزار و صد و یازده وفات کرده حاضر است و آنچه ازین کتاب نقل میکنیم اشاره کردیم و در این کتب علامه مذکور نقل میکند اخبار را از بعضی کتبی که ذکر شده که نزد ما حاضر است و آنچه نقل میکند که نزد این بنده حاضر نبوده و بقول علامه اعتماد نمودیم از کتاب غیبت شیخ طوسی و از تفسیر عیاشی و از رجال شیخ کشی و از اعلام الوری شیخ طبرسی و از امالی شیخ طوسی و از روضة الواعظین و مهج الدعوات و اقبال سید بن طاوس و مصباح شیخ کفعمی و مناقب علی بن شهرآشوب و کامل الزیاره ابن قولویه استاد شیخ مفید و کتاب خصائص و محاسن و کتاب النجوم و عیون المعجزات سید مرتضی و قرب الاسناد علی ابن حسین بن موسی ابن بابویه که در قم مدفون است و از کتاب وافی آخوند ملا محسن فیض است و غیر این کتب تقریباً پنجاه کتاب معتبر حاضر است که چون مطالب آنها در این کتب مذکور بود ذکر نکردیم

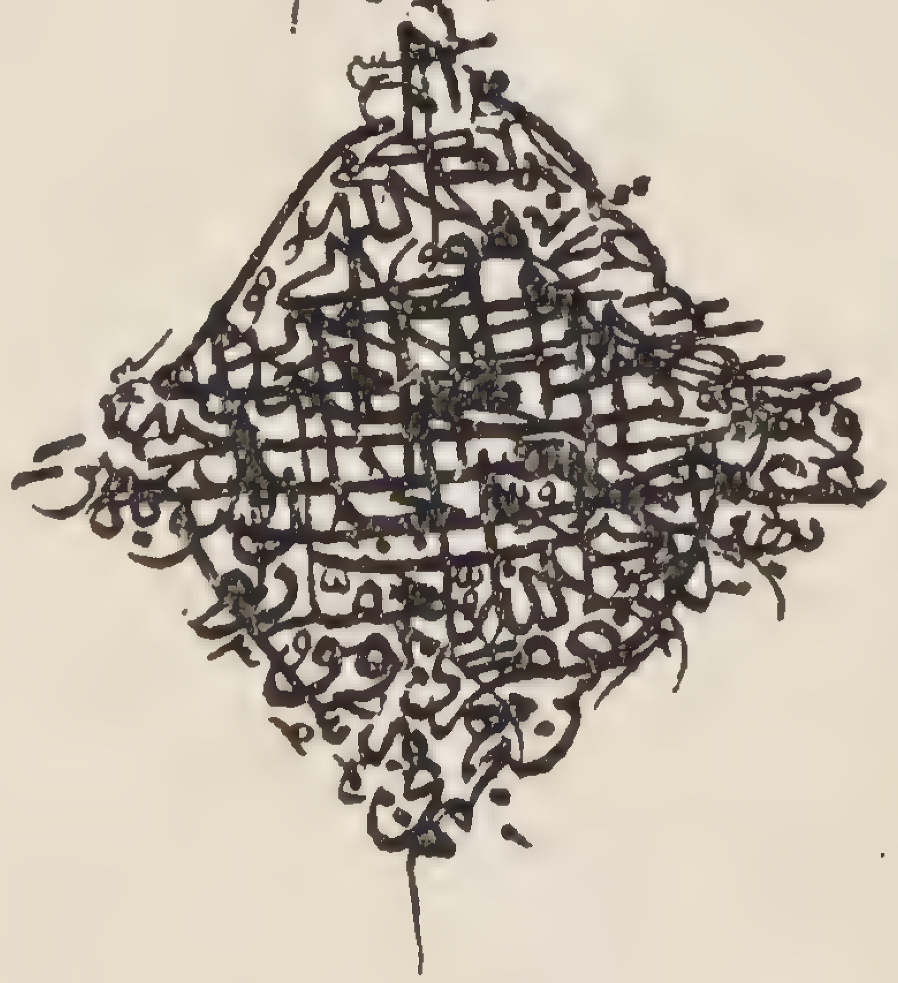

هو الله

کارخانه
عالیجاه مجدت همراه
استاد الماهر
علیقلی خان قاجار
بطبع رسید

تعالی شانه